

Aan:
Bestuur Stichting Platform Storm
t.a.v. de heer [REDACTED] bestuursvoorzitter

VERZONDEN 20 AUG. 2014

Assen, 26 augustus 2014

Ons kenmerk 35/MBE/2014005089

Behandeld door mevrouw [REDACTED] (0592) 36 [REDACTED]

Onderwerp: Aanvullende informatie naar aanleiding van bezwaarschrift d.d. 23 juni 2014

Geacht bestuur,

Naar aanleiding van uw bezwaarschrift van 23 juni 2014 tegen ons besluit van 15 mei 2014, kenmerk 20/3.3/2014000567, zenden wij u hierbij toe een vijftiental documenten waarnaar u ons in deze brief heeft gevraagd.

Bij elk van de vijftien documenten wordt verwezen naar de pagina en alinea in uw bezwaarschrift van 23 juni 2014.

1. Pagina 2, tweede alinea:

De vraag in deze alinea betreft zeven documenten die volgens de toelichting op grond van het bepaalde in artikel 11 van de WOB indertijd niet aan u ter beschikking zijn gesteld.

Bij nader inzien kunnen wij hiervan drie documenten alsnog aan u beschikbaar stellen:

- 11-08-30 Annotatie voorbereiding vragen
- 12-01-26 Memo annotatie GS-presentatie windenergie
- 13-06-26 PS-Gebiedsvisie windenergie

2. Pagina 2, vierde alinea: het hele document, inclusief pagina's 14, 15 en 16 is bijgevoegd.

3. Pagina 2, vijfde alinea: een correct gekopieerd "Beoordelingskader voor de locatiekeuze" is bijgevoegd.

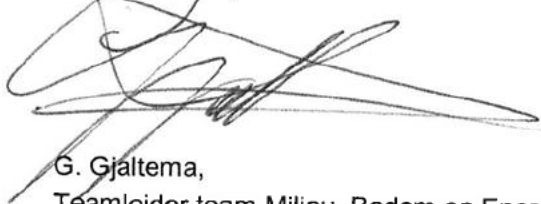
4. Pagina 2, zesde alinea: de gemiste bijlagen 1, 2 en 3 zijn bijgevoegd; wat betreft de andere bijlage 3 zijn geen eerder aan GS-gerichte brieven van SWNN aange troffen.

5. Pagina 2, laatste alinea: de brief aan de heer Idserda en het antwoord op de vraag hoe aan de belofte hierin uitvoering is gegeven.
6. Pagina 3, tweede alinea: bijgevoegd zijn:
  - de "Inventarisatie"-notitie
  - kopie passage "windenergie" in POP (pagina 188)
  - brief aan Statencommissie Omgevingsbeleid
  - brief aan Burgemeester en Wethouders in Drenthe
7. Pagina 3, vierde alinea: de Discussienotitie vaststelling concept omgevingsvisie, is bijgevoegd.
8. Pagina 3, vijfde alinea: bijgevoegd is de correct gekopieerde brief aan de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I).
9. Pagina 3, zesde alinea: bijgevoegd zijn het verslag bestuurlijk overleg 16 december 2011, met bijlagen.
10. Pagina 3, zevende alinea: bijgevoegd zijn briefwisseling van Raedthuys Windenergie BV en GS plus relevante bijlagen.
11. Pagina 3, vierde alinea van beneden: bijgevoegd is het Verslag Stuurgroep d.d. 25 oktober 2011.
12. Pagina 3, derde alinea van beneden: bijgevoegd is het Verslag Stuurgroep d.d. 7 maart 2012.
13. Pagina 4, tweede alinea: bijgevoegd is het Verslag Stuurgroep d.d. 12 november 2012.
14. Pagina 4, vierde alinea: bijgevoegd is het in die vergadering van 17 juni 2011 besproken conceptplan van aanpak mevrouw [REDACTED] d.d. 10 juni 2011.
15. Pagina 4, derde alinea van beneden: bijgevoegd is de reactie van GS (mede namens PS) op de brief van de minister van EL&I.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,
namens dezen,

G. Gjaltema,
Teamleider team Milieu, Bodem en Energie

Bijlage(n): 15
wa/coll.

MEMO

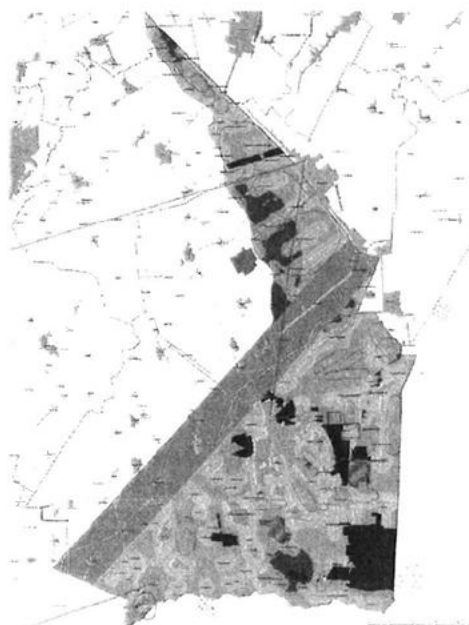
Aan : GS
 Afschrift : Gjalte Gjaltema, Paul van Eijk, kernteam windenergie
 Van : de heer [REDACTED] (toestelnummer: [REDACTED])
 Datum : 26 januari 2012
 Onderwerp : annotatie presentatie GS Gebiedsvisie Windenergie d.d. 31 januari a.s.

Bijgaand treft u ter voorbereiding van de presentatie (stand v zaken) Gebiedsvisie Windenergie a.s. dinsdag een aantal bespreekpunten / dilemma's over windenergie voorzien van een korte toelichtingen.

Inleiding

Sinds de zomer van 2011 werken alle vier gemeenten in het zoekgebied voor windenergie (Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen) samen met de provincie aan een Gebiedsvisie voor Windenergie. Deze Gebiedsvisie vormt een verfijning van het provinciaal zoekgebied. Concreet zijn bij de start van het proces drie doelen geformuleerd:

- Communiceren met de bevolking, door vertegenwoordigers en andere betrokkenen te betrekken bij het opstellen van de gebiedsvisie.
- Een beoordelingskader voor windparken formuleren, meer precieze beoordeling van de in aanmerking komende delen van het zoekgebied.
- De voordelen (als verdienmodel) voor het gebied in algemene zin en voor de bevolking in het bijzonder in beeld brengen.

Afb. Kaart provinciaal zoekgebied

Per doelstelling is aan externe deskundigen een advies gevraagd. Deze adviezen worden in de vorm van bouwstenen gebruikt als input voor de Gebiedsvisie. Om de communicatie met de bevolking en een interactief beleidsproces op gang te brengen is in augustus gestart met een interviewronde met belanghebbenden. Deze bouwsteen is in december afgerond en gepubliceerd. Belangrijkste uitkomst van deze bouwsteen is de conclusie dat partijen aangeven niet in een gezamenlijk proces tot een Gebiedsvisie te willen komen: er is geen draagvlak bij alle partijen om een interactief proces te doorlopen. Daarop is door de stuurgroep besloten om van interactief over te schakelen op een transparant proces.

Tijdens de presentatie zullen wij uitgebreid in gaan op de bouwsteen 'ontwerpstudie' gekoppeld aan de eerste doelstelling van de Gebiedsvisie. Voor het noordelijk deel van het zoekgebied (Aa en Hunze en Borger-Odoorn) is deze bouwsteen bijna gereed. Dit heeft een beoordelingskader (criteria) met verschillende opstellingsvarianten voor windturbines opgeleverd.

Bespreekpunten / dilemma's

Ter voorbereiding van de presentatie worden in het vervolg van deze notitie enkele bespreekpunten / dilemma's geschetst met een korte toelichting.

1. Door te kiezen voor de best scorende opstellingsvarianten in het noordelijk deel wordt de provinciale ambitie om 200 – 280 MW windenergie te realiseren niet volledig in het zoekgebied gehaald.

Toelichting

Op basis van de geformuleerde criteria voor o.a. kernkwaliteiten en leefbaarheid, ontworpen opstellingsvarianten en scores in de ontwerpstudie die voor het noordelijk deel is uitgevoerd scoren de clustervariant met 3 cluster windturbines (per cluster max. 12 turbines) en het Lofar concept (enkele rij opstelling van 30 turbines op de ellipsvormige zonering van het Lofar project) het hoogst. Beide concepten kunnen niet naast elkaar gerealiseerd. Daardoor wordt met deze concepten een opgesteld vermogen van circa 100 MW – 110 MW gerealiseerd. Met de beleidsregel van Emmen (60 MW) en een nieuwe locatie in de structuurvisie van Coevorden (geschatte opbrengst circa 30 MW) zou Drenthe met de reeds gerealiseerde windturbines in Coevorden (15 MW) een totaal van nauwelijks 200 MW kunnen realiseren in het zoekgebied.

2. Opstellingsvarianten in Aa en Hunze en Borger-Odoorn interfereren dusdanig dat het sterkste ruimtelijke concept in Borger-Odoorn de beste varianten in Aa en Hunze uit sluit.

Toelichting

Uit de ontwerpstudie in het 3d model blijkt dat opstellingen van windparken die ten opzichte van elkaar binnen een straal van circa 8 km liggen, met elkaar interfereren. Dit betekent dat opstellingen binnen deze straal als één park worden ervaren door bewoners. Dit verkleint de ontwerpvrijheid voor opstellingsvarianten in Aa en Hunze, naast het goed scorende Lofar concept in Borger-Odoorn. Te meer omdat de gemeente Aa en Hunze heeft aangegeven vooral mogelijkheden te zien voor een windpark aan de oost-kant van de N33 nabij Gieterveen en Gasselterboerveen. De west-kant van de N33 (Eexterveen) kent het zoekgebied een smaller profiel en is slechts één lijnopstelling redelijkerwijs mogelijk. Deze lijnopstelling interfereert met het geplande windpark aan Groningse zijde bij de N33 langs Veendam (4 km). Voor de gemeente is dit deel van het gebied eigenlijk onbespreekbaar en komt het niet in aanmerking voor windturbines.

3. Faseverschillen in de processen rondom windenergie tussen het noordelijk en zuidelijk deel van het zoekgebied zorgen voor spanning ten aanzien van de verdeling van de provinciale ambitie.

Toelichting

Bij de start van het proces is in juni 2011 een bestuurlijke afspraak gemaakt om voor de ontwikkeling van de Gebiedsvisie wat betreft het zuidelijk deel van het zoekgebied aan te sluiten bij de lopende processen van Emmen (beleidsregel) en Coevorden (structuurvisie). In Aa en Hunze en Borger-Odoorn is een nieuw proces gestart (interviewronde en ontwerpstudie). Ondertussen is in het noordelijk deel, mede als gevolg van de gestarte rijksprocedure voor windparken De Monden en Oostermoer, dusdanig vaart gemaakt dat het voor ligt op de processen van Emmen en Coevorden. Doordat de ontwerpstudie in het noordelijk deel is uitgevoerd verhoogd dit de druk op het zuidelijk deel om meer opgesteld vermogen te realiseren ten einde de provinciale doelstelling te kunnen realiseren. In het zuidelijk deel wordt deze ontwerpstudie nu opgestart.

Gebiedsvisie Windenergie Provinciale Staten, 26 juni 2013

Dames en heren,

in zowel het vorige college van GS als het huidige college was en is duurzame energie een belangrijk onderwerp.

Windenergie, maar ook zonne-energie, biomassa en biovergisters stonden ons daarbij voor ogen.

Dit onderwerp beroert zichtbaar veel mensen.

Enquêtes laten zien dat in Nederland breed draagvlak is voor groene energie, ook voor windenergie. Want onze fossiele brandstoffen raken uitgeput.

En toch, als windenergie in je directe omgeving komt, is het een ander verhaal. Dan liever niet in je directe woonomgeving, maar op een plek op voldoende afstand van de woon- en

leefomgeving. We realiseren ons dat draagvlak in deze situatie moeilijk is. Juist gemeenten worstelen hier mee. Niet alleen in Drenthe of in Urk, maar op veel plekken in Nederland.

Maar we ontkomen er als provinciebestuur niet aan om verantwoordelijkheid te nemen en keuzes te maken.

Veel mensen denken, net als bij Barendrecht, dat wanneer er geen draagvlak is, ze kunnen bewerkstelligen dat de 0-optie voor windmolens aan de orde is. Duidelijk is, dat dit niet het geval is.

We hebben met grote zorgvuldigheid dit onderwerp opgepakt. In eerste instantie met grote mate van betrokkenheid van de voor- en tegenstanders. We wilden gezamenlijk een goed plan maken, niet alleen vanuit het provinciehuis en de gemeentehuizen. Door onze intermediair, [REDACTED] werd echter toen al geconcludeerd dat dat een onbegaanbare weg was. Informeel voeren we wel overleg en stemmen we wel af met de initiatiefnemers en de tegenstanders.

|
Ik realiseer me wel, dat zodra helder wordt wat gaat gebeuren, er voor ieder een andere situatie ontstaat. De wil is er nog steeds om een traject in beweging te zetten, in overleg met gemeenten, en opnieuw te kijken of we samen met een intermediair of procesbegeleider een vervolg kunnen geven aan het plaatsen van windmolens.

Dames en heren,

Er leven veel vragen bij de bewoners. Er zijn veel zorgen.

Geluid. Gezondheid. Dat kan ik me goed indenken. Beiden zijn immers van belang voor je woongenot, voor je leefomgeving.

Ik realiseer me, dat ik heel feitelijk kan zeggen dat in Nederland geen molens geplaatst worden, wanneer bekend zou zijn dat molens schade aan gezondheid toebrengen. Maar ook in het debat van de Tweede Kamer afgelopen donderdag kwamen deze zorgen naar boven. Daar is toen besloten een expertteam

in te stellen die verantwoordelijk is voor alle vragen rond gezondheid, geluid, slagschaduw, etc. Dit zullen wij betrekken bij de uitwerking van onze Gebiedsvisie. Want wij willen windenergie, maar niet ten koste van de gezondheid van de bevolking.

De effecten van een windmolen van acht jaar geleden, maar ook die van de moderne molens van nu, zijn bekend. Maar als ze daadwerkelijk geplaatst worden, is het toch een andere beleving.

Afgelopen jaren zijn forse verbeteringen in de techniek gerealiseerd. Grotere molens, die rustiger draaien. We kunnen niet voorspellen hoe het er over vijf jaar uit ziet, maar ik durf wel te beweren dat de techniek niet achteruit gaat, maar vooruit.

Waarom is de Gebiedsvisie Windenergie Drenthe gemaakt? Ten eerste omdat we een zorgvuldig plan wilden maken, als uitwerking van de Omgevingsvisie 2010. Overheden kennen daarbij verschillende manieren van aanpak. Eén ding hebben ze gemeen, ze zijn allen tijdsintensief. Wij hebben daarin gekozen om samen met de vier betrokken gemeenten een gebiedsvisie op te stellen.

Ten tweede is in 2010 het eerste grootschalige initiatief voor een windpark rondom de Monden ingediend bij het Rijk. De voorbereiding daarvan dateert van jaren daarvoor. Via het

Ministerie van EZ&L is toen bewerkstelligd dat er een intermediair zou komen, ██████████

Zij moest het proces in de Veenkoloniën lostrekken en afstemmen wat er lokaal en regionaal leefde.

██████████ was er rond de wisseling van GS in 2011 en adviseerde tempo te maken rond de uitvoering van een visie voor windenergie. Want het was toen al helder, dat er een RCR-procedure in de gemeente Borger-Odoorn liep.

Onomkeerbaar.

Stap voor stap is dit initiatief door het Rijk gekoppeld aan die in de gemeente Aa en Hunze. Twee windparken van een forse omvang. Inmiddels lopen er twee RCR-procedures, waarvoor één Milieu Effect Rapportage wordt gedaan. En straks waarschijnlijk ook één Rijksinpasingsplan.

Als we in het gebied de geluiden opvangen, Het lijkt het een soort van ontkenning. Een RCR-procedure die al drie jaar in voorbereiding is. De Structuurvisie Wind Op Land, die op aandringen van de provincie Drenthe, rekening houdt met de Gebiedsvisie Windenergie.

De gebiedsvisie is het beste instrument om te kunnen sturen en invloed blijven uitoefenen op deze grootschalige initiatieven. Om het terug te brengen tot kleinere en haalbare windparken.

Dit in ogenschouw nemende, hebben wij het nodig dat de Gebiedsvisie gedragen wordt door de betrokken overheden. Ik heb er dan ook grote zorgen over dat de Gebiedsvisie door drie gemeenten wel is vastgesteld, maar niet door Borger-Odoorn.

TerwijlWant juist hier ligt de grootste druk ligt.

Intussen tikt de tijd door. Er bestaat behoefte aan duidelijkheid. We willen met de gebiedsvisie een rol blijven spelen in de beïnvloeding van de RCR. Als weik deze visie mee-onderschrijven, betekent dat niet dat we de gemeenten Borger-Odoorn en Aa en Hunze volzetten met grootschalige windparken. We geven in de Ggebiedsvisie aan wat wel mogelijk is.

Circa 90 molens van 3 mW verspreid over de vier gemeenten in het zoekgebied. Borger-Odoorn, Aa en Hunze, Emmen en Coevorden.

Iedere gemeente kiest daarin zelf welke vorm het best passend is:

- Emmen en Coevorden kiezen ervoor om het proces zelf handen en voeten te geven.

- In de gemeenten Aa en Hunze en Borger-Odoorn geven we antwoord op wat redelijk is in het kader van de RCR.

We zijn in de noordelijke gemeentendaarin daar het meest concreet waar en hoe we de parken gaan invullen. De structuur van de Veenkoloniën leent zich voor kamers, gevormd door de

linten in het landschap. Al dDie kamers willen we niet volzetten. We kiezen bewust voor open ruimtes tussen de verschillende opstellingen. De maatvoering is op basis van de inspraak aangepast. We creëren grotere afstanden tot de bebouwing. Geluid, slagschaduw en andere hinder voor omwonenden willen we hier mee beperken.

Waarom is door de provincie gekozen voor dit zoekgebied? Voor sommige mensen kwam het zoekgebied windenergie als een donderslag bij heldere hemel.

De werkelijkheid is een andere.

In 2003 en 2004 is de provincie begonnen met windenergie in de gemeente Coevorden. Dit is daarna uitgebreid naar de gemeente Emmen.

In de Omgevingsvisie 2010 is besloten om in aansluiting op het bestaande gebied ook Borger-Odoorn en Aa en Hunze toe te voegen.

Dit is niet zo maar gedaan. Op windkaarten is te zien dat de windkracht op 120 meter hoogte in met name Borger-Odoorn en Aa en Hunze het gebied bij uitstek is waar stevige winden waaien. Gebieden van deze omvang zijn elders in Drenthe nauwelijks te vinden.

Nijeveen bij Meppel -gehinderd door een laagvliegroute- en de omgeving van Peize -waar we samen met Groningen zouden moeten werken- daar gelaten.

Tegelijk speelt een rol dat we in Nederland en in Drenthe vaak aansluiten bij grootschalige landschappen en lijnenstructuren.

Door bewoners wordt dat vaak anders ervaren.

Maar helaas, in Nederland zouden we nooit wind op land kunnen realiseren, zonder in de buurt van mensen te komen. We hebben in Drenthe gekozen om windparken te koppelen aan grootschalige landbouw.

Het is een aantal keren aan de orde geweest of we bij het aanwijzen van het zoekgebied in 2010 zorgvuldig gecommuniceerd hebben.

~~Inhoudelijk, maar ook in~~ In aanloop naar de omgevingsvisie zijn er winddebatten georganiseerd, onder andere door de Natuur- en Milieufederatie Drenthe.

De discussie over meer windenergie in de Omgevingsvisie is een besluit van het college van GS van 6 april 2010. Het voorstel aan de staten was om een plafond van 200 mW in te bouwen. Dit is direct gecommuniceerd ~~naar betrokkenen~~ en zeker ook naar gemeenten, VDG en AFLO.

Zowel 12 als 19 mei is het vervolgens aan de orde geweest in de commissie Omgevingsbeleid.

Op 2 juni is het vastgesteld door de staten, deze hebben het plafond van 200 mW er uit gehaald.

We kunnen vaststellen dat de meeste gemeenten zienswijzen hebben ingediend op de Omgevingsvisie. Ook de gemeente Aa

en Hunze. Wel over energie, niet over windmolens of het zoekgebied. De gemeente Borger-Odoorn heeft geen zienswijze ingediend. Terwijl bij de vaststelling van de Omgevingsvisie al duidelijk was dat de RCR-aanvraag bij het ministerie van EZL&I lag.

Ik snap de emoties. Maar beter een besluit, dan geen besluit en in onzekerheid blijven.

De belangrijkste argumenten zijn in beeld gebracht, zijn gewikt en gewogen. Dat is ook het antwoord dat het Kabinet gaf naar aanleiding van het rapport van het Centraal Planbureau.

Vanwege de grote achterstallige groene energie opgave, moeten er in Nederland en dus ook in Drenthe, locaties voor windenergie worden aangewezen. Met het vaststellen van de gebiedsvisie staan er morgen nog geen windmolens. Dan besluiten de initiatiefnemers en de Rijksoverheid met of zonder subsidie windmolens te realiseren.

Door bijna alle partijen in de Tweede Kamer is afgelopen donderdag de Structuurvisie Wind op Land onderschreven. Daarbinnen heeft het Rijk een afspraak met het IPO hoe de provincies 6000 mW windenergie op land in 2020 realiseren en over hun grondgebied verdelen. Voor Drenthe is dat 285 mW, circa 90 molens. Eind van dit jaar moeten de provincies

vastleggen waar dit planologisch mogelijk is. Hier zit geen ruimte in, wel is duidelijk dat we tempo moeten maken.

Als we er voor 1 januari 2014 niet uit zijn, krijgen we nog een hersteltermijn tot halverwege 2014. Zijn we er dan nog niet uit, dan heeft het Rijk de ruimte om in te grijpen.

Dames en heren,

Het college vindt de gebiedsvisie Windenergie een goede basis voor een verdere gezamenlijke uitwerking. Ik stel u dan ook voor om in te stemmen met de Gebiedsvisie.

Dat legt een zware claim op het gebied. Maar het geeft ook helderheid. Want als er een grotere opgave dan 280 mW volgt, stellen we voor om dit komt dat buiten het huidige zoekgebied te houden. Wanneer er substantieel meer geleverd moet worden, gaan we op zoek naar éééé of meerdere locaties buiten het zoekgebied. Ook gaan we de door u gevraagde energiepotentiekaart er bij betrekken.

Volgens mij zijn we er aan toe om een besluit te nemen. Maar ik realiseer me dat we nog een weg te gaan hebben, om de randvoorwaarden waaronder windmolens werkelijk geplaatst worden, in te vullen. Op deze randvoorwaarden zal werkende weg een verdiepingsslag gemaakt worden. Ook die verantwoordelijkheid neem ik op me. Liefst samen met bewoners, initiatiefnemers, gemeenten en Rijk.

Tot slot,

het college vindt duurzame energie belangrijk. Het hele proces rondom windenergie, de gebiedsvisie en de RCR heeft daarbij ~~veel~~ veel reuring en zorgen bij de inwoners in de Veenkoloniën veroorzaakt~~gezorgd~~. Onduidelijkheid over locaties en omvang draagt daartoe bij. Met de gebiedsvisie nemen we niet de zorg weg, maar geven we wel helderheid.

[1777 woorden][1666-woorden]

Draagvlak...

Onderwerp

eerste aanzet tot een POP-uitwerking *Windturbineparken*

Korte samenvatting

Met de vaststelling van het POP hebben GS de opdracht gekregen om een uitwerkingsplan op te stellen waarin de provincie de voorwaarden aangeeft waaronder windturbineparken in Drenthe worden toegestaan. Het gaat hier dus niet over solitaire turbines. Windenergie is één van de vormen om op een duurzame wijze in onze energiebehoefte te voorzien. In het bestuursprogramma toont de provincie zich een voorstander van duurzame energie.

Op het abstractieniveau van het POP zijn niet alle voorwaarden te concretiseren. Bepaalde aandachtspunten kunnen pas concreet worden gemaakt in een bestemmingsplan. Met dit gegeven in het achterhoofd en de vraag of gemeenten zelf wel behoefte hebben aan windenergie, is het zinvol een discussienotitie op te stellen. Deze discussie geeft antwoord op de vraag of er concrete wensen zijn voor windenergie bij gemeenten die de opstelling van een uitwerkingsplan nodig maken.

In de notitie geven GS aan waar zij op voorhand ruimte zien. Wanneer een gemeente die geboden ruimte wil nemen, kunnen GS met de gemeente daarover afspraken maken die vervolgens leiden tot een op elkaar afgestemd uitwerkingsplan en bestemmingsplan gebaseerd op concrete initiatieven. Het uitwerkingsplan is dan feitelijk een projectplan.

Dit sluit echter niet uit dat ook de andere gemeenten in gebieden waar GS op voorhand geen ruimte zien in die discussie hun vinger op kunnen steken wanneer zij wensen hebben. Of GS in de wensen van die gemeenten willen meegaan, wordt dan bepaald aan de hand van concrete initiatieven.

Doel van de nota (beoogd effect)

Duidelijkheid geven over de stappen die GS kunnen nemen om tot een uitwerkingsplan te komen, waarbij de eerste stap bestaat uit het opstellen van een discussienotitie windturbineparken. Op basis van deze notitie de wensen en opvattingen verkennen van de Drentse gemeenten, de provincie Groningen en de aangrenzende Groningse en Duitse gemeenten.

en bij positieve reacties
Voorstel

zie kopblad

Alternatieve oplossingen

Geen discussienotitie vooraf, maar direct een uitwerking opstellen.

Is er sprake van gewijzigd beleid?

- Ja
- Nee

De stap om via een discussienotitie tot een POP-uitwerking te komen, blijft binnen de randvoorwaarden van het POP. Wat anders is dan de POP-tekst aangeeft, is dat het eindresultaat niet persé een uitwerkingsplan moet zijn. Of het tot een uitwerkingsplan komt, hangt af van de discussie over windturbineparken. Als er bij de Drentse gemeenten geen animo is voor deze parken, dan zullen GS aan PS de vraag kunnen voorleggen in hoeverre het zin heeft om vervolgens eenzijdig een uitwerkingsplan op te stellen. Wanneer deze vraag ontkennend wordt beantwoord, ligt er echter wel een intentieverklaring van GS met de bereidheid om in windenergie te willen meedenken en een raamwerk voor een verdere concrete planvorming.

Extern betrokkenen

De discussienotitie windturbineparken wordt intern voorbereid. Na vaststelling door GS wordt met de betrokken overheden (eerst de Drentse gemeenten en afhankelijk van de uitkomsten met de provincie Groningen en de aangrenzende Groningse en Duitse gemeenten) over de discussienotitie gesproken. De uitkomsten van die discussie en de wijze waarop GS daar mee willen omgaan, worden achtereenvolgens voorgelegd aan de PCO en de statencommissies. Nadat met deze commissies is gesproken nemen GS een besluit.

Middeleninzet

Totale kosten	f	20.000
Externe kosten	f	20.000
Kosten voor de provincie	f	eventueel
Uit het budget		onderzoek streekplan

Tijdsplanning

fase 1: bestuurlijke discussie over windturbineparken

oktober-december >	uitvoeren van een korte windverkenning in relatie tot inpassingsmogelijkheden in het energienet
januari-februari 2000 >	opstellen discussienotitie vaststellen discussienotitie door betrokken GS-leden
maart-april >	bestuurlijke discussie met gemeenten en provincie Groningen
mei-juni >	bespreking discussie-uitkomsten in GS en besluit over vervolgstappen
september-oktober >	bespreking in PCO en vervolgens de statencommissies RIM-BFE-MWG
november >	afronden fase 1 in GS

fase 2: opstellen uitwerkingsplan

Of het daarna komt tot een uitwerkingsplan en wanneer, is afhankelijk van de discussieronde en de vervolgdiscussie met de statencommissies RIM-BFE-MWG. Als aan de discussie een vervolg wordt gegeven met een (ontwerp)uitwerking, dan kan het tempo mede afhankelijk van de ontwikkeling van concrete initiatieven en de inbreng van de betrokken gemeente(n).

Monitoring en evaluatie

- Ja
- Nee

Bijlagen

Brief van het ministerie van Economische zaken aan de gemeenten

Ter inzage in de leeskamer

Notitie van productgroep LG *Windmolens en -turbines* (versie 10-06-99) dat als bouwsteen is gebruikt

1. Aanleiding, voorbereiding en opzet

"Om aan betrokkenen meer duidelijkheid te bieden over de locaties die benut kunnen worden, zal een uitwerkingsplan worden opgesteld, waarin deze voorwaarden nader worden geconcretiseerd. Pas nadat dit uitwerkingsplan is opgesteld, zal aan de oprichting van parken voor deze hoge molens en turbines op de aangegeven locaties worden meegewerkt." (POP, p. 161)

Voor solitaire turbines is in het POP ook beleid geformuleerd. De opdracht om een uitwerkingsplan op te stellen, heeft alleen betrekking op tien of meer turbines in parkopstellingen. Solitaire turbines vallen dus buiten het bereik van deze nota.

1.1 aanleiding

Door technologische ontwikkelingen is het mogelijk om ook in Drenthe windenergie op rendabele wijze te winnen. In het POP is daarvoor beleid geformuleerd. Nadere concretisering van dat beleid is dus wenselijk om naar gemeenten en initiatiefnemers duidelijk te kunnen aangeven waar de provincie ruimte ziet voor windturbineparken. Met deze nota wordt een voorstel gedaan hoe daar vorm en inhoud aan kan worden gegeven.

1.2. voorbereidingsproces

In de voorbereiding op dit advies is een informatiebijeenkomst georganiseerd voor de betrokken productgroepen. NOVEM en het projectbureau Duurzame Energie hebben een presentatie gehouden. De punten die in die bijeenkomst aan de orde zijn geweest en de conclusies die daaruit zijn getrokken, zijn in deze nota verwerkt.

Verder is de reactie van de Commissie Afstemming Ruimtelijke Plannen in deze nota verwerkt. Met de meest betrokken gedeputeerden is vooraf informeren overleg geweest over de globale lijn van advisering zoals die gaandeweg vorm kreeg en in deze nota is neergelegd.

1.3 opzet nota

Allereerst wordt ingegaan op de redenen voor duurzame energiewinning. Windenergie is een mogelijke vorm, maar wat zijn de andere mogelijkheden om als Drenthe bij te dragen aan de landelijke doelstellingen? **Hoofdstuk 2.** gaat over de plaats van windenergie in dat scala. De concrete voorwaarden waaronder de provincie ruimte wil geven aan windenergie, moeten in de uitwerking worden benoemd. **Hoofdstuk 3.** gaat over die voorwaarden en de vraag in hoeverre deze passen bij het abstractieniveau van het POP of dat het aandachtspunten zijn waar de gemeente rekening mee moet of kan houden in haar planvorming. De vertaling van deze voorwaarden naar een kaartbeeld is het onderwerp van **Hoofdstuk 4.** En dan ligt er een kaartbeeld. Wat dan? Het advies over de procedure voor de bestuurlijke discussie komt in **hoofdstuk 5.** aan de orde. De nota sluit af met **hoofdstuk 6.** over de tijdsplanning en eventueel te reserveren gelden voor uitvoeringskosten.

2. Windenergie en duurzame energiebronnen

"In het kader van een milieu-actieplan worden milieudoelstellingen door alle Nederlandse energiebedrijven nagestreefd. Aangezien provincies en gemeenten (direct of indirect) eigenaar zijn van energiebedrijven, hebben de lagere overheden een -zij het beperkte- stem in de richting en mate van de milieu-inspanningen van de bedrijven. De provincie Drenthe richt zich op het stimuleren van experimenten met een voorbeeldkarakter. Zoveel als mogelijk zal worden samengewerkt met derden, waaronder bijvoorbeeld de energiebedrijven." (POP, p.65/66)

2.1 landelijke doelstellingen

Ontwikkeling van nieuwe technologieën voor duurzame energiewinning is noodzakelijk om het gebruik van fossiele brandstoffen te beëindigen. Als omslagpunt is de gedachte gericht op 2050. Van de duurzame bronnen die in Nederland van belang zijn, leveren afval/biomassa, omgevingswarmte en windenergie de grootste bijdrage aan deze doelstelling. Voor de komende vijftien jaren is wind de meest rendabele vorm voor duurzame energiewinning.

Op basis van rijksbeleid, *Derde energienota* (1996), *Energiebesparingsnota* (1997) en *Duurzame energie in opmars* (1998) is het streven om in 2020 10% van het energieverbruik in Nederland geleverd te hebben uit duurzame bronnen, waarvan 2.750 MW door windenergie. Voor windenergie is per 2010 als tussendoelstelling geformuleerd om op land 1.500 MW te realiseren.

De *Elektriciteitswet 1998* geeft de Minister de mogelijkheid om over enige tijd de elektriciteitsproducenten te verplichten een bepaalde hoeveelheid product te betrekken uit duurzame bronnen. Tot die tijd is er nog sprake van een overeenkomst op vrijwillige basis. Energiebesparing en bevordering van toepassing van duurzame energiebronnen sporen uiteraard met het beleid ter vermindering van de CO₂-belasting van de atmosfeer.

Het Rijk vraagt van de gemeenten dat zij een energiebeleid ontwikkelen. Dit hangt ten nauwste samen met de uitwerking van de *Locale Agenda 21*.

2.2. tussentijdse evaluatie van het rijksbeleid voor windenergie

In 1992 heeft het ministerie van VROM voor de eerste fase tot 2010 met de zeven (windrijke) provincies bestuursovereenkomsten afgesloten teneinde in Nederland in 2000 op land 1.000 MW windvermogen te hebben opgesteld. Deze doelstelling zal volstrekt niet gehaald worden. Een belangrijke oorzaak is dat de gemeenten geen overeenkomstspartner zijn, terwijl zij in de realisatie een beslissende stem hebben. De ministeries van EZ en VROM verkennen nu de mogelijkheden voor de 2e fase hoe de tussendoelstelling van 1.500 MW per 2010 op land toch kan worden gehaald.

Het Rijk heeft bewust een doelstelling geformuleerd voor windenergie op land. Weliswaar heerst er op zee een beter windregime, maar de verhouding kosten/baten pakt voor zeelocaties voorlopig nog zeer onvoordelig uit ten opzichte van landlocaties. In het buitenland is er alleen ervaring met relatief kleine molens in ondiepe wateren met nauwelijks scheepsbewegingen. Nederland is nog bezig een eerste experiment gestart te krijgen voor een zeelocatie.

2.3 Drenthe in beeld als windenergiegebied

Momenteel is windenergie door de technologische ontwikkelingen en energieprijzen ook in Drenthe een rendabele optie. Zie ook de plannen aan Duitse zijde. Windturbines zijn nu aanmerkelijk hoger waardoor er per oppervlak meer energie kan worden gewonnen. Windenergie bedruipt zichzelf en de fiscale bevoordeling betekent alleen dat de investering zich sneller terugverdient.

De ministeries van EZ en VROM zullen ook Drenthe benaderen met de vraag wat de Drentse bijdrage kan zijn (zie bijlage). De provincie heeft met het POP de bereidheid aangegeven onder voorwaarden medewerking te willen verlenen aan mogelijkheden voor windenergie. Het is echter geen experiment zoals bedoeld op p.65 van het POP en als actiepoint opgenomen in het uitvoeringsprogramma *POP wie wat waar* (projectnr. 20)

3. Concretisering van de voorwaarden

"Molens en turbines met een hogere masthoogte (dan 25 meter -red) worden alleen aanvaard indien ze in een groot aantal (waarbij gedacht wordt aan tien of meer) op een park bijeen worden geplaatst. Voor de locatie van zo'n park geldt niet de voorwaarde van nabijheid van bedrijfsbebouwing of andere bebouwing, maar wel een afweging met landschappelijke, cultuurhistorische en natuurwaarden en milieuvoorwaarden.

Als extra voorwaarde geldt, dat parken alleen zullen worden toegelaten in gebieden waar reeds een aanzienlijke verstoring van het landschap heeft plaatsgevonden." (POP, p. 160)

In dit hoofdstuk worden de voorwaarden waaronder windturbineparken (lijn- en clusteropstellingen) zijn toe te staan benoemd en concreet gemaakt voorzover dat past bij het karakter van een provinciaal omgevingsplan. Naast de voorwaarden die het POP expliciet noemt, gaat het ook om beperkingen voor windenergie die volgen uit het gebruik van straalpaden en laagvlieg-routes en -gebieden voor militaire doelen.

3.1 landschappelijke waarden

"Vanwege de grote invloed op het landschap van hoge gebouwen en bouwwerken, is zorgvuldigheid nodig met het toestaan ervan." (POP, p. 159)

In de discussie over windturbines is de inpassing in het landschap het belangrijkste gesprekspunt. Daarom is als eerste een landschappelijke invalshoek gekozen.

In juni 1997 hebben GS de *Nota Landschap* vastgesteld nadat met PCO en de statencommissie daarover is gesproken. De aanknopingspunten om verantwoord met het landelijk gebied om te gaan zijn voor een belangrijk deel in het POP opgenomen. Een onderdeel van de landschapsnota is de *Beleidskaart Landschap*. Hierop staan ondermeer de gebieden waar landschapsvernieuwing wordt nagestreefd. Deze gebieden zijn overgenomen op de *Ontwikkelingskaart* van het POP. Omdat de *Beleidskaart Landschap* zeer leesbaar is, wordt die kaart in deze nota gebruikt.

De *Nota Landschap* maakt in de beleidsaccenten een onderscheid tussen een aanpak die gericht is op behoud en herstel van de bestaande landschapskwaliteit, ontwikkeling van nieuwe

Kaart 1. Beleidskaart Landschap

Beleidskaart

De beleidskaart op blz. 55 geeft aan waar in Drenthe de accentverschillen in het landschapsbeleid liggen. Ze laat zien dat in heel Drenthe wordt gestreefd naar een zeker basisniveau voor de kwaliteit van het landschap en maakt duidelijk in welke gebieden gekozen is voor behoud en herstel van het bestaande landschap, in welke gebieden het accent op vernieuwing van het landschap ligt, waar beide benaderingen naast elkaar voorkomen en waar de ontwikkeling van het stedelijk gebied vraagt om vernieuwing van het landschap. Om deze hoofdlijnen van beleid op een praktische manier handen en voeten te geven zijn ze uitgewerkt in een staalkaart voor landschapskwaliteit. De staalkaart vormt als het ware de verklaring van de legenda van de beleidskaart en omvat de motivatie van de gemaakte keuzes en de inhoudelijke uitwerking van de beleidskaart. De beleidskaart en de staalkaart zijn dus onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Legenda

- landschappelijke basiskwaliteit
- ▣▣ gebied met accent op behoud en herstel van bestaande landschapskwaliteit
  - ▣▣ gebied met in kleine eenheden afwisselend accent op behoud en herstel van bestaande en ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit
  - I gebied met accent op ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit
  - ⤿ gebied met accent op ontwikkeling van nieuwe stadslandschappen

Beleidskaart

(wit: Nota Landschap)

landschapskwaliteit en een mix van beide aanpakken (zie kaart 1.). Door de omvang, hoogte en verschijningsvorm van windturbineparken worden deze alleen aanvaardbaar gevonden in gebieden waarin het beleidsaccent ligt op ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit. Dit gebied omvat voor een belangrijk deel de Gronings-Drentse Veenkoloniën en een gebied aan de oostzijde van Coevorden. In de overige gebieden zijn windturbineparken in het algemeen strijdig met de doelstelling om bestaande landschapskwaliteit te behouden.

Het Hunzeproject is een voorbeeld van ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit. Voor het noordelijke deel van het Hunzegebied betekent dit dat een kleinschaliger landschap zal ontstaan (POP, p.204). Ook de oostzijde van Coevorden is in beeld voor toekomstige woonfunctie (POP, p.201). Op de Ontwikkelingskaart van het POP is dit gebied ook aangeduid voor stadsrandzone-ontwikkeling. Het valt te betwijfelen of de nabijheid van een grootschalig windturbinepark zich verdraagt met de doelstellingen van deze projecten voor ontwikkeling van kleinschalige landschappen en nieuwe woonkwaliteit.

Deze benadering van hoge bouwwerken komt in grote lijnen overeen met de aanpak die provincie en gemeenten gezamenlijk hebben ontwikkeld voor de plaatsing van antennemasten voor mobiele communicatie. Daarin is gesteld dat antennemasten door hun hoogte (tot 55 m) en verschijningsvorm van grote invloed zijn op (de beleving van) de omgeving en het landschap. Om de kwaliteiten van het Drentse landschap te behouden, zijn daarvoor ruimtelijke criteria opgesteld. De vergelijking tussen antennemasten en hoge windturbines houdt daarmee ook meteen op, omdat ze wat hoogte en verschijningsvorm betreft te sterk verschillen (zie 3.5).

Naar de beleving van windturbines is onderzoek gedaan. Daaruit blijkt dat mensen een overduidelijke voorkeur hebben voor lijnopstellingen en driewiekers. Clusteropstellingen en turbines met twee wieken worden als onrustig ervaren. Ook moet er een goede verhouding zijn tussen de ashoogte en de rotordiameter, waarbij een verhouding volgens 'gulden snede' de meeste waardering krijgt.

3.2   culthistorische waarden

"Voor het beleid ten aanzien van de cultuurhistorische waarden in het landelijk gebied is de zonering bepalend. (...) In zone I gaat het voornamelijk om losse elementen, in zone II bovendien om hoofdstructuren en in de zones III, IV en V zowel om losse elementen als hoofdstructuren en substructuren". (POP, p.147)

Het gaat hierbij om de confrontatie tussen de integrale functietoekenning landelijk gebied (POP-kaart 1) en de cultuurhistorische gaafheidskenmerken van gebieden (POP-kaart 9). Er is voor gekozen om de gebieden met het accent op ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit (zie 3.1) als uitgangspunt te nemen.

Voor de cultuurhistorische waarden wordt de keuze gemaakt om de mogelijkheden voor windenergie te beperken tot de zone I gebieden, omdat daar geen hoofd- of substructuren van cultuurhistorische waarde in het geding zijn. Dit betekent niet dat er een vrijbrief is voor turbineparken in zone I-gebied, omdat ook rekening moet worden gehouden met de uitstraling van turbineparken naar waardevolle structuren in de aangrenzende gebieden (zie ook 3.5).

Deze keuze betekent dat het aldus geselecteerde gebied een gemiddelde gaafheidsgraad kent. Het veenkoloniale ontginningstype is een duidelijk voorbeeld van een cultuurlandschap dat door mensenhanden is gevormd. Dat de cultuurhistorie nog goed aan het landschap is af te lezen, betekent geenszins dat de belevingswaarde ook hoog is. Zie de sterke voorkeur voor wonen en recreatie op het zand en niet op het veen.

Uit een oogpunt van erkenning van de cultuurhistorische waarden van het veenkoloniale landschap, gaat de voorkeur uit naar het gebruik van de rechtlijnige patronen in het landschap.

3.3 natuurwaarden

"Broedgebieden voor weidevogels en fourageergebieden voor overwinterende ganzen liggen voor een groot deel buiten de EHS. (...) Belangrijk is dat de openheid en de relatief hoge grondwaterstand in deze gebieden gehandhaafd worden (bijlage C, gebiedskenmerken)." (POP, p.139)

Bij natuurwaarden gaat het om aanvlieging van en verstoring door turbines.

aanvlieging

Over de schade van turbines door aanvlieging zijn alleen onderzoeksresultaten bekend van turbineparken aan de kust. Daaruit blijkt dat ganzen, zwanen en steltlopers de meest kwetsbare vogelsoorten zijn doordat zij niet snel van koers kunnen veranderen. Verder vindt de meeste aanvlieging plaats tijdens slecht zicht. Met de situering van turbines kan hiermee zoveel mogelijk rekening worden gehouden door opstellingen niet haaks op een trekroute te plaatsen.

verstoring

Bij verstoring gaat het om pleister- en broedplaatsen en om fourageergebieden. De aanpak van andere provincies laat zien dat zij gebieden in de EHS en stiltegebieden uitsluiten voor windturbines. Kaart 7 van het POP geeft o.a. de gebieden aan die van belang zijn voor steltlopers, ganzen en zwanen. Bij de locatiekeuze moet rekening worden gehouden met de beperkingen die een turbinepark geeft voor het gebruik van de directe omgeving als fourageergebied. Ook de aanwezigheid van vloeivelden kan beperkingen opleggen aan de locatiekeuze, omdat vooral ganzen hiervan gebruik maken als slaapplek.

Het betekent in ieder geval dat turbineparken ruim buiten de gebieden moeten worden gesitueerd die (mogelijk) onder de vogelrichtlijn gaan vallen. Dit zijn het Zuidlaardermeer, Leekstermeer, Fochtelooërveen, Bargerveen, Dwingelderveld en Drents-Friese Woud. Dit geldt ook voor de belangrijke ecologische verbindingzones die op de Ontwikkelingskaart van het POP staan aangegeven.

3.4 milieuvorwaarden

"Daarnaast zal een provinciaal geluidhinderbeleid moeten worden vastgesteld. Zonering wordt als instrument gebruikt. Waar stank en/of externe veiligheid een rol spelen, wordt waar mogelijk integrale milieuzonering toegepast." (POP, p.64)

Bij windturbines gaat het om drie milieuaspecten: geluid, slagschaduw en veiligheid.

geluidhinder

De geluidsproductie van een windturbine is afhankelijk van het type turbine en van de windsnelheid. Boven windkracht 10 wordt de rotor stilgezet. Het meeste geluid ontstaat door de rotatie van de wieken en is het beste te omschrijven als een suizend, ruis-achtig geluid. De productie van geluid door de turbine zelf wordt zoveel mogelijk tegengegaan door geluiddempende gondelkasten. De ervaring is dat de totale geluidsproductie van de turbine heel snel wegvalt tegen het achtergrondgeluid. De gemeente beoordeelt bij de vergunningverlening de geluidsproductie.

slagschaduw

Slagschaduw laat zich het best vergelijken met snel knipperende lichtbeelden tijdens uitbundige dansfestijnen. Het ruimtebeslag door slagschaduw is het grootst bij laagstaande zon. De ervaring leert dat slagschaduw als zeer hinderlijk kan worden ervaren. Dit geldt bijvoorbeeld voor het werken in kassen. Hoewel het mogelijk is om enigszins aan de bezwaren tegen slagschaduw tegemoet te komen (o.a. tijdelijk turbine stopzetten), moeten deze problemen worden voorkomen.

veiligheid

Bij de veiligheid gaat het om gevaar van wegvliegend ijs en afgebroken rotorbladen. Wegvliegend ijs kan echter niet voorkomen, omdat bij kans op ijsafzetting de turbine wordt stilgezet (dit is ook vast te leggen in de milieuvergunning). In gebieden met veel ijsafzetting worden de wieken elektrisch verwarmd. Er is geen specifiek veiligheidsbeleid geformuleerd voor het geval er wieken afbreken, omdat de kans daarop zeer klein wordt ingeschat. In concrete situaties hanteert Rijkswaterstaat wel eens een ondergrens van 50 m ten opzichte van een weg.

vuistregels voor ruimtebeslag

Zowel voor geluid als voor slagschaduw van windmolens zijn vuistregels ontwikkeld. Ter voorkoming van geluidhinder wordt globaal een afstand van drie tot vier maal de rotordiameter gehanteerd. Deze afstand wordt ook voldoende geacht voor een eventuele wiekbreuk.

Er zijn geen voorbeelden bekend van gemeenten die in bestemmingsplannen zoneringen hebben opgenomen rond windturbines om daar toekomstige ontwikkelingen aan te kunnen toetsen.

3.5 aanzienlijke verstoring

"Ook zijn er nog verscheidene gebieden in Drenthe, waar juist de afwezigheid van bebouwing de belevingswaarde bepaalt. Grotere aaneengesloten gebieden zonder bebouwing zijn in Nederland zeldzaam aan het worden." (POP, p.156)

Wat is aanzienlijke verstoring? In het POP is dit begrip niet operationeel gemaakt. Hoe groot mag het gebied zijn waarin het landschap aanzienlijk is verstoord, terwijl de voorwaarden van nabijheid van bedrijfsbebouwing of andere bebouwing voor windturbineparken niet gelden?

In Drenthe gaat het om turbines met een ashoogte van minstens 60-70 m. en wanneer de wiek wordt meegerekend ruim 100 m. Dit zijn bouwwerken die hun vergelijk niet kennen. De hoge bouwwerken die we in Drenthe kennen, zijn hoogspannings- en antennemasten. De dynamiek van deze windturbines zijn evenwel van een andere grootte orde.

Een belangrijke ervaring met hoge bouwwerken is dat ze meer opvallen naarmate de afstand tot het bouwwerk groter wordt. Op grotere afstand kijkt men als het ware over het landschap heen, waardoor het contrast tussen het bouwwerk en zijn omgeving groter wordt. Van grotere afstand worden bossages 'gedegrademd' tot struikgewas. Van dichtbij wordt het zicht vaak ontnomen door bebouwing, beplanting, ed. Op korte afstand valt de hoogte van het bouwwerk ook weg tegen de achtergrond van lucht, omdat een referentiepunt ontbreekt en mensen de hoogte daardoor lager inschatten.

Op basis van deze ervaringen is de keuze gemaakt om het begrip aanzienlijke verstoring te benaderen door de ongeschonden beleving van belangrijke, grote gebieden te behouden. Dit was immers een van de argumenten om bezwaar te maken tegen de plannen van de gemeente Twist om nabij het Bargerveen een windturbinepark te realiseren. Naast het Bargerveen zijn belangrijke gebieden: Zuidlaardermeer, Fochtelooërveen, WCL-gebieden en de nationale parken (i.o.), ed.

3.6 overige voorwaarden

Het gaat hier om beperkingen die aan de situering van (hoge) windturbines worden gesteld door het huidige en toekomstige ruimtegebruik. Hier zijn relevant de straalpaden voor telecommunicatie, de laagvliegroutes en -gebieden voor militaire doeleinden en bijvoorbeeld landschapsontwikkelingsplannen. Deze beperkingen zijn op de POP-kaarten 2 en 3 aangegeven. Een bijzondere voorwaarde is het Traktaat van Meppen.

straalpaden

KPN heeft aangegeven dat het plaatsen van één turbine in het hart van het straalpad aanvaardbaar is, maar meerdere niet. Bij de concrete planvorming wordt van de initiatiefnemer gevraagd van KPN de benodigde toestemming te krijgen. De gemeente zal dit in het bestemmingsplan moeten vastleggen.

laagvliegen

Geeft het POP voor een ongestoorde telecommunicatie via straalpaden nog maximale hoogten voor bebouwing aan, bij de laagvlieggebieden en -routes is dat niet het geval. Op basis van de Beleidskaart Landschap is de keuze gemaakt voor gebieden met het beleidsaccent op ontwikkeling nieuwe landschapskwaliteit. Deze selectie sluit op voorhand de laagvlieggebieden uit zoals ze er nu zijn. Met Defensie wordt een overleg gestart om te bekijken of de laagvlieggebieden die de milieubeschermingsgebieden overlappen te verplaatsen. Dit overleg vloeit voort uit het POP (actiepunt 29. *POP wie, wat, wanneer*). Het voorlopige standpunt van Defensie hierbij is dat er binnen Drenthe compensatie moet worden gevonden.

Bij een eventuele planvorming moet wel rekening worden gehouden met een laagvliegroute die de lijn Siagharen-Emmen-Musselkanaal volgt. Ook hiervoor geldt dat van de initiatiefnemer wordt gevraagd om van Defensie de benodigde toestemming te krijgen en zal de gemeente dit in het bestemmingsplan moeten vastleggen. Op POP-kaart 2 zijn hiervoor hinderstroken aangegeven.

Traktaat van Meppen

Dit betreft de afspraak tussen Nederland en Duitsland dat in een strook van 200 m aan weerszijde van de landsgrens geen bebouwing wordt opgericht.

Kaart 2. Globaal gebied voor windturbineparken

Beleidskaart

De beleidskaart op blz. 55 geeft aan waar in Drenthe de accentverschillen in het landschapsbeleid liggen. Ze laat zien dat in heel Drenthe wordt gestreefd naar een zeker basisniveau voor de kwaliteit van het landschap en maakt duidelijk in welke gebieden gekozen is voor behoud en herstel van het bestaande landschap, in welke gebieden het accent op vernieuwing van het landschap ligt, waar beide benaderingen naast elkaar voorkomen en waar de ontwikkeling van het stedelijk gebied vraagt om vernieuwing van het landschap. Om deze hoofdlijnen van beleid op een praktische manier handen en voeten te geven zijn ze uitgewerkt in een staalkaart voor landschapskwaliteit. De staalkaart vormt als het ware de verklaring van de legenda van de beleidskaart en omvat de motivatie van de gemaakte keuzes en de inhoudelijke uitwerking van de beleidskaart. De beleidskaart en de staalkaart zijn dus onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Legenda

landschappelijke basiskwaliteit

gebied met accent op behoud en herstel van bestaande landschapskwaliteit

gebied met in kleine eenheden afwisselend accent op behoud en herstel van bestaande en ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit

gebied met accent op ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit

gebied met accent op ontwikkeling van nieuwe stadslandschappen

Globale gebieden voor windturbineparken

Beleidskaart

(wit: Nota Landschap)

toekomstige ontwikkelingen

Het gaat hier om de beperkingen die het Hunzeproject en de ontwikkeling van de stadsrandzone aan de oostzijde van Coevorden (woningbouw en landschapsverbetering) opleggen aan de nabijheid van een eventueel windturbinepark. In het volgende hoofdstuk is aangegeven hoe hiermee wordt omgegaan.

4. Windenergie in kaart

"Pas nadat dit uitwerkingsplan is opgesteld, zal aan de oprichting van parken voor deze hoge molens en turbines op de aangegeven locaties worden meegewerkt." (POP, p.161)

4.1 van voorwaarden naar een kaartbeeld

Voor de vertaling van de voorwaarden voor windturbineparken naar een gebied dat daarvoor in beginsel in aanmerking komt, is de Beleidskaart Landschap als uitgangspunt genomen. Zoals onder 3.1 al is gesteld, is de keuze gemaakt voor de gebieden met het beleidsaccent op ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit.

4.2 globale gebiedsaanduiding voor windturbineparken

Kaart 2. geeft het gebied aan waar GS in beginsel ruimte willen bieden voor windturbineparken. Om de volgende reden (zie hoofdstuk 3.) is dit gebied kleiner dan het gebied zoals op kaart 1. is aangegeven:

- a. alleen de zone I-gebieden komen voor windturbines in aanmerking, waarmee ook de aangedeelde milieubeschermingsgebieden zijn uitgesloten;
- b. het gebied ten noorden van de lijn Gasselte-Stadskanaal uit te sluiten vanwege de doelstellingen van het Hunzeproject, waarmee een verdere aantasting van de beleving van het Zuidlaardermeer wordt voorkomen;
- c. het gebied ten zuiden van de A37 en het Landgoed Scholtenszathe uit te sluiten, waarmee een verdere aantasting van de beleving van het Bargerveen wordt voorkomen en de ecologische verbindingzone tussen het Bargerveen en Emmen-Noord/Hondsrug niet wordt beïnvloed. De A37 is als ondergrens gekozen zodat het kassencomplex, dat in potentie goed gebruik kan maken van duurzaam gewonnen energie, niet wordt uitgesloten. Het is wel noodzaak om bij een situering van turbines nabij het kassengebied rekening te houden met de belevingswaarde van het Bargerveen;
- d. het gebied aan de oostzijde van Coevorden geheel te laten vervallen, omdat het een relatief klein gebied is waarin het beleid is gericht op het ontwikkelen van nieuwe woon- en landschapskwaliteit.

Een verdere inperking van de globale gebiedsaanduiding is op het abstractieniveau van een provinciaal omgevingsplan niet mogelijk. De POP-kaarten 7 en 9 zijn niet selectief genoeg om een verdergaande inperking te kunnen onderbouwen. Dit betekent dat alle overige aandachtspunten die in hoofdstuk 3. zijn genoemd, in de beoordeling van gemeentelijke plannen worden betrokken als toetsingspunten. Gemeenten zullen hier dan ook rekening mee moeten houden. Zo zullen gemeenten bijvoorbeeld moeten aantonen hoe aanvlieging en verstoring zoveel mogelijk kunnen worden voorkomen en wat de gevolgen van een windturbinepark zijn naar het huidige en toekomstige ruimtegebruik. Een en ander zo veel mogelijk kwantificeren.

4.3 globaal gebied of concrete locaties

"Pas nadat dit uitwerkingsplan is opgesteld, zal aan de oprichting van parken voor deze hoge molens en turbines op de aangegeven locaties worden meegewerkt." (POP, p.161)

Het POP spreekt dus over locaties waaraan de provincie medewerking zal verlenen. In dit hoofdstuk en het vorige is beredeneerd dat tot op zekere hoogte een gebied is te bepalen waar conform de doelstellingen van het POP windturbineparken aanvaardbaar zijn. Echter, het aangeven van concrete locaties is nu nog een stap te ver. Dit betekent niet dat de discussie over provinciale medewerking aan windenergie hiermee ophoudt.

Feitelijk start de discussie nu pas, omdat de gemeenten de voorwaarden die in hoofdstuk 3. zijn benoemd, moeten vertalen. Hierbij valt te denken aan de gevolgen van een turbinepark voor toekomstige ontwikkelingen en de inpassing binnen bestaande structuren en verbanden. Het provinciale vertrekpunt voor die discussie is de globale gebiedsaanduiding die op kaart 2. is aangegeven. De wijze waarop die discussie kan verlopen, met het aangeven van concrete locaties als resultaat, is het onderwerp van hoofdstuk 5.

5. Bestuurlijke discussie over windenergie

De provincie Drenthe heeft nog geen discussie gevoerd over de bijdrage die zij kan en wil leveren aan de landelijke doelstellingen voor een duurzaam energiebeleid. Windenergie is één van de mogelijkheden om daaraan een positieve bijdrage te leveren, maar niet de enige. De provincie is bereid om onder voorwaarden daarin met gemeenten mee te denken.

Om ruimte te geven aan deze bredere discussie over duurzame energiewinning wordt de POP-uitwerking voor windturbineparken opgedeeld in twee fasen. De eerste fase is een bestuurlijke discussie over de wensen van gemeenten voor windenergie.

fase 1: bestuurlijke discussie over wensen voor windturbineparken

Om te voorkomen dat aan de slag wordt gegaan met een uitwerkingsplan en daardoor de discussie alleen over windenergie gaat in plaats van windenergie naast andere vormen van duurzame energiewinning, is het voorstel om een discussienotitie op te stellen. Deze notitie zal bestaan uit een brief waarin GS de discussie over een duurzame energiebeleid neerzet en de plaats die gemeenten daarbinnen willen geven aan windenergie en een bijlage. De bijlage omvat de uitwerking van de randvoorwaarden zoals die in de hoofdstukken 3. en 4. van deze nota is gemaakt.

Deze notitie is bedoeld om met de betrokken overheden van gedachten te wisselen. Hierbij is een onderscheid te maken tussen de overheden die het direct aangaat, omdat GS in hun gebied ruimte ziet, en gemeenten waar GS geen ruimte zien.

De gemeenten die het direct aangaat zijn Aa en Hunze, Borger-Odoorn en Emmen. Voor de overige Drentse gemeenten geven GS op voorhand geen ruimte aan. Zij krijgen de notitie wel toegestuurd en het wordt aan hun overgelaten om te reageren. Wanneer een gemeente daarom vraagt, kan overleg plaatsvinden over hun wensen.

Afhankelijk van deze uitkomsten wordt de notitie ook toegezonden aan de provincie Groningen en de Groningse en Duitse gemeenten die grenzen aan het globale gebied voor windturbineparken (zie Kaart 2.). Hiermee krijgen zij de gelegenheid om te reageren. Afhankelijk van hun reactie kan een bestuurlijk overleg plaatsvinden.

Deze discussie moet antwoord bieden op de vraag of de direct betrokken gemeenten voor hun energiebeleid behoefte hebben aan of wensen hebben voor windenergie en of er bij de indirect betrokken overheden voldoende draagvlak is. Het heeft immers geen zin een uitwerkingsplan op te stellen waarvan de gemeenten geen gebruik zullen maken. Ook wanneer er onvoldoende draagvlak is, moet de keuze voor een uitwerkingsplan tegen het licht worden gehouden.

De discussie levert een duidelijk beeld op voor GS over de behoefte aan en het draagvlak voor windenergie in Drenthe. Daarbij kunnen zich twee uitkomsten voordoen:

1. Gemeenten wensen geen gebruik te maken van de ruimte die GS hun wil bieden. In dat geval kan de discussienotitie en het bestuurlijk overleg daarover het eindresultaat zijn. Met PS kan vervolgens worden gesproken of het hierbij te laten of dat het toch de wens van PS is om een uitwerkingsplan te maken.
2. Een of meer gemeenten willen gebruik maken van de mogelijkheid die GS willen geven en/of GS komen tegemoet aan de wens van een gemeente waar op voorhand geen ruimte is aangegeven. In dat geval kunnen GS na een zorgvuldige afweging met de gemeente gezamenlijk plannen ontwikkelen en concrete afspraken maken over het aantal locaties, de locatiekeuze en alle overige aandachtspunten. Het uitwerkingsplan en het bestemmingsplan zijn dan de vertaling van die afspraken.

De uitkomsten van de bestuurlijke discussie kunnen worden teruggemeld naar de PCO en de statencommissies RIM, BFE en MWG. De reacties en opvattingen van deze commissies nemen GS vervolgens mee in hun stellingname over de mogelijkheden en wensen die er zijn voor windturbineparken. Dit is het resultaat van fase 1.

fase 2 opstellen uitwerkingsplan

De stap die vervolgens kan worden gezet wanneer GS en een gemeente tot overeenstemming zijn gekomen, is afspraken te maken over het maken van een bestemmingsplan en een uitwerkingsplan. Beide plannen worden gelijktijdig gemaakt en sluiten naadloos op elkaar aan.

De keuze die hier dan voorligt, is het moment waarop de plannen worden gemaakt. Gebeurt dat aan de hand van een concreet initiatief waarover met de initiatiefnemer overeenstemming bestaat of worden de plannen opgesteld zonder dat een initiatief zich al aandient? Feitelijk gaat het om de keuze of gemeente en provincie nog willen sturen in het initiatief.

Dit is een belangrijke overweging in de discussie over in welke vorm de bevolking kan participeren in het project. De ontwikkeling is dat overheden daar steeds meer rekening mee willen houden. Wanneer een ontwikkelaar vrij spel heeft, dan krijgt de streek er niets voor terug. Dit is echter een vraagstuk dat pas bij de tweede fase aan de orde hoeft te komen. Het is wel een punt dat in de bestuurlijke discussie een rol kan gaan spelen en de keuze voor het moment waarop de plannen worden gemaakt, kan bepalen.

Een ander overweging voor die keuze kan de verdeling van de eventueel te maken kosten voor een MER zijn. Het is praktijk dat gemeenten deze voor een deel danwel geheel door de initiatiefnemer laten betalen. Sommige provincies voeren voor hun streekplan zelf een MER uit en dragen dus ook de kosten. In hoofdstuk 6. wordt op noodzaak en nut van een MER ingegaan.

Welke keuze echter ook wordt gemaakt, het resultaat van fase 2, is dat de POP-uitwerking toegesneden is op de realisatie van één of meerdere parken en veel maatwerk levert. De uitwerking is daarmee feitelijk een projectplan gericht op de realisatie van concrete projecten waarvoor ruimtelijke plannen een duidelijke begrenzing aangeven. Wanneer projecten zich op verschillende momenten aandienen, is het nodig meerdere uitwerkingen op te stellen.

6. Uitvoeringskosten

6.1 aanvullend windonderzoek

Voor de onderbouwing van die gebiedskeuze is het nodig om een aanvullend windonderzoek te laten uitvoeren. In dit onderzoek wordt verkend waar mogelijk problemen zijn te verwachten om de gewonnen energie in het elektriciteitsnet in te passen.

De NOVEM past voor dit soort ondersteunend onderzoek een subsidieregeling toe. De subsidie is 100% van de redelijkerwijs te maken kosten. Voor eventuele meerkosten door extra wensen van de provincie kan een beroep worden gedaan op het budget *kosten streekplan*.

6.2 MER

Vanuit de voorwaarde van het POP, te weten dat een turbinepark minstens tien turbines omvat, geldt er een MER-beoordelingsplicht voor het opstellen van een uitwerking. Een MER kan ondersteuning bieden voor de vraag die in de discussienotitie wordt gesteld: is er behoefte aan en voldoende draagvlak voor windenergie in Drenthe? Een MER geeft dan ondersteuning aan deze nut/noodzaak-discussie. Echter, de discussienotitie en het bestuurlijk overleg daarover geven voldoende houvast om het in deze fase zonder een MER te kunnen doen.

Bij de concrete planvorming zal zeker een MER moeten worden opgesteld. Door de keuze om pas een uitwerking op te stellen wanneer met de gemeente daarover bindende afspraken zijn gemaakt, kan met een MER tot dat moment worden gewacht. De MER kan zelfs worden uitgesteld tot het moment dat er een concreet initiatief ligt voor een turbinepark waaraan de gemeenten en GS medewerking willen verlenen. Met andere woorden: er hoeft nu geen keuze te worden gemaakt en geen middelen op de provinciale begroting te worden gereserveerd. Als dit al gaat spelen, dan op zijn vroegst in 2001.

3

Beoordelingskader voor de locatiekeuze en -inrichting van een
windturbinepark

juli 2000

gedeputeerde staten van Drenthe

1. Inleiding

"Molens en turbines met een masthoogte hoger dan 25 m worden alleen aanvaard indien ze in een groot aantal (waarbij gedacht moet worden aan tien of meer) op een park bijeen worden geplaatst. Voor de locatie van zo'n park geldt (...) wel een afweging met landschappelijke, cultuurhistorische en natuurwaarden en milieuvoorwaarden." (POP, p.160)

"Om aan betrokkenen meer duidelijkheid te bieden over de locaties die benut kunnen worden, zal een uitwerkingsplan worden opgesteld, waarin deze voorwaarden nader worden geconcretiseerd. Pas nadat dit uitwerkingsplan is opgesteld, zal aan de oprichting van parken voor deze hoge molens en turbines op de aangegeven locaties worden meegewerkt." (POP, p.161)

Deze twee passages uit het Provinciaal omgevingsplan Drenthe (POP) geven aan waar dit beoordelingskader betrekking op heeft. Met de vaststelling van het POP moeten wij een uitwerkingsplan opstellen dat duidelijkheid geeft over waar windturbineparken in Drenthe zijn toegestaan.

1.1 afbakening van het onderwerp

Het beoordelingskader gaat dus alleen over windturbineparken. Voor solitaire turbines is in het POP ook beleid geformuleerd (POP, p.160), maar deze vallen buiten het bereik van dit kader.

In dit kader geven wij geen concrete locaties aan, maar geven meer concreet aan hoe met de voorwaarden die het POP stelt voor landschap, cultuurhistorie, natuur, milieu en aanzienlijke verstoring moet worden omgegaan. Dit betekent dat dit kader niet is te zien als het uitwerkingsplan als bedoeld in het POP.

Een laatste afbakening is dat dit kader alleen de ruimtelijke inpasbaarheid van windenergie behandelt. De bijdrage van windenergie aan de provinciale doelstellingen voor energiebesparing en duurzame energie komt hierin niet aan de orde. Die discussie voeren wij wanneer wij meer inzicht hebben in de (on)mogelijkheden van energiebesparing en duurzame energie in Drenthe. In deze notitie spreken wij ons daarom niet uit over het aantal windturbineparken dat in Drenthe kan of moet worden gerealiseerd. Het kan wel zijn dat uit de geformuleerde randvoorwaarden beperkingen volgen om de gewenste doelstelling voor windenergie in Drenthe te kunnen realiseren.

1.2 totstandkoming van het beoordelingskader

Aan de colleges van burgemeester en wethouders van de Drentse gemeenten is de notitie *Eerste aanzet tot uitwerking van het Provinciaal omgevingsplan Drenthe, onderdeel windturbineparken* (februari 2000) toegestuurd voor reactie. In die notitie is een eerste uitwerking gegeven om de randvoorwaarden die het POP stelt voor de locatiekeuze van een windturbinepark te concretiseren. Daarnaast had de notitie het oogmerk om de discussie met de gemeenten over windenergieprojecten neer te zetten. Bij de opstelling van dit beoordelingskader hebben wij ons mede laten leiden door de reacties die gemeenten op de eerste aanzet hebben gegeven. Dit betekent dat de notitie met de eerste aanzet is vervallen.

1.3 van beoordelingskader naar uitwerkingsplan

Het POP geeft aan dat in Drenthe ruimte is voor minstens één park voor windturbines en dat alleen aan de realisatie daarvan wordt meegewerkt, wanneer een uitwerkingsplan is opgesteld. Het beoordelingskader geeft uitgangspunten en voorwaarden voor de locatiekeuze en aandachtspunten voor concrete planontwikkeling. Bij die planontwikkeling en de opstelling van het bestemmingsplan moet duidelijk worden gemaakt hoe deze aspecten zijn verwerkt.

Wanneer tussen de (samenwerkende) gemeente(n) en de provincie overeenstemming bestaat over de ontwikkeling van een windturbinepark, stellen wij het uitwerkingsplan op. Dit uitwerkingsplan is dan gerelateerd aan de opstelling van het bestemmingsplan en is een voorwaarde om het bestemmingsplan te kunnen goedkeuren. Het uitwerkingsplan is dan de concrete vertaling van het beoordelingskader en is gericht op de realisatie van een concreet project.

1.4 leeswijzer

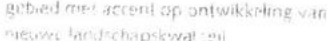

Het POP geeft aan dat de (voor)waarden van landschap, cultuurhistorie, natuur en milieu voor windturbineparken moeten worden geconcretiseerd. Hierover gaat Hoofdstuk 2. Daarnaast stelt het POP als bijzondere eis dat parken alleen worden toegelaten in gebieden die landschappelijk al aanzienlijk zijn verstoord. In Hoofdstuk 3. is die eis uitgewerkt. Naast de specifieke voorwaarden die het POP stelt aan windturbineparken, zijn er andere aandachtspunten in het POP waar met de concrete planvorming rekening moet worden gehouden. Deze staan in Hoofdstuk 4. In Hoofdstuk 5. wordt ingegaan op enkele uitvoeringsaspecten die relevant zijn voor de concrete planontwikkeling en daarom in het beoordelingskader zijn opgenomen.

kaart 1. : Beleidskaart Landschap (bron: Nota Landschap)

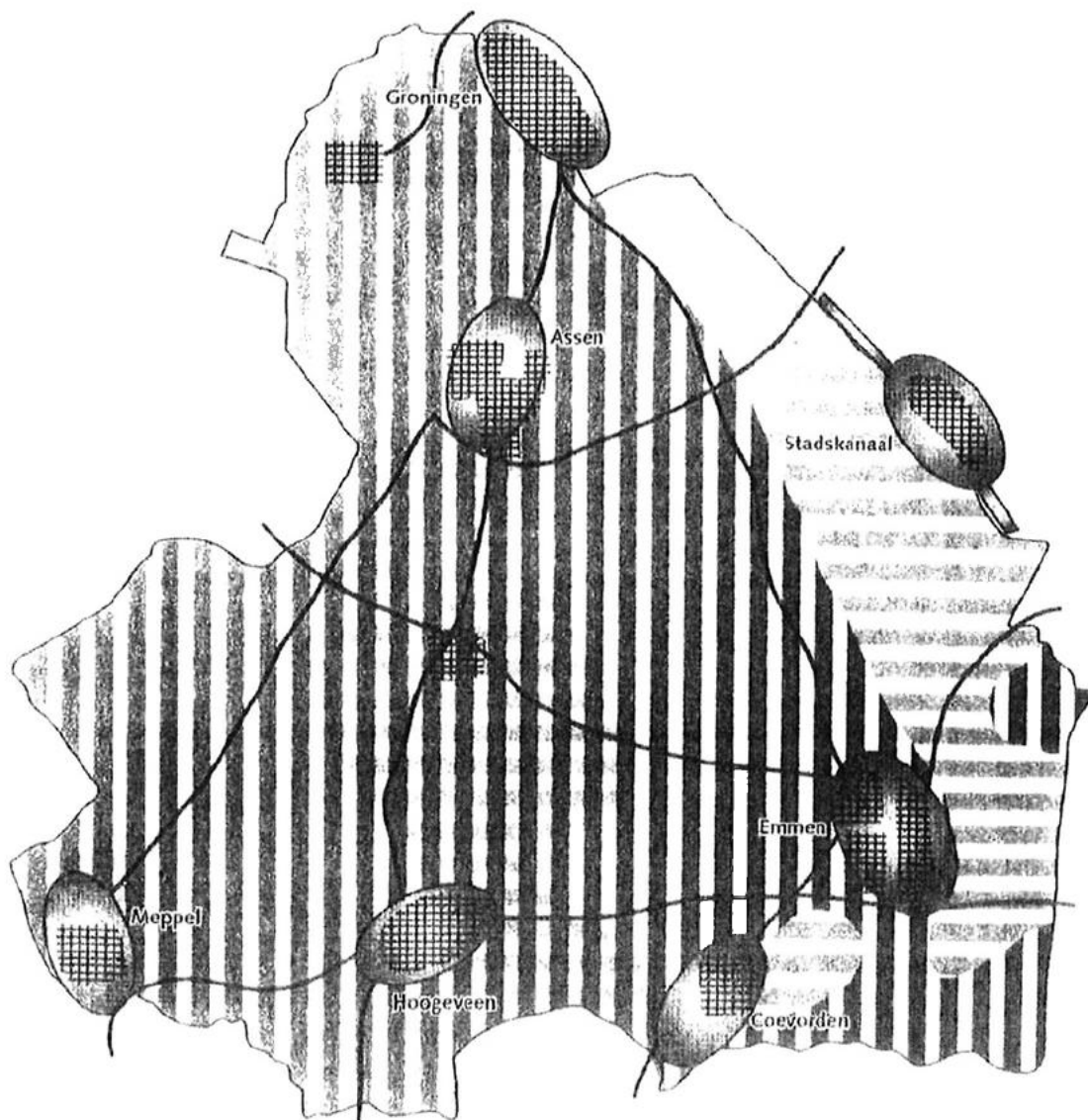
Beleidskaart

De beleidskaart op pag. 55 geeft aan waar in Drenthe de accentverschillen in het landschapsbeleid liggen. Zie hier zien dat in heel Drenthe wordt gestreefd naar een zeker basisniveau voor de kwaliteit van het landschap en maakt duidelijk in welke gebieden gekozen is voor behoud en herstel van het bestaande landschap in welke gebieden het accent op vernieuwing van het landschap ligt, waar beide benaderingen naast elkaar voorkomen en waar de ontwikkeling van het stedelijk gebied vraagt om vernieuwing van het landschap. Om deze hoofdlijnen van beleid op een praktische manier handen en voeten te geven zijn ze uitgewerkt in een staalkaart voor landschapskwaliteit. De staalkaart vormt als het ware de verklaring van de inhoud van de beleidskaart en omvat de motivatie van de gemaakte keuzes en de inhoudelijke uitwerking van de beleidskaart. De beleidskaart en de staalkaart zijn dus onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Legenda

- landscapspeelke basiskwaliteit
- gebied met accent op behoud en herstel van bestaande landschapskwaliteit
- gebied met in kleine eenheden afwisselend accent op behoud en herstel van bestaande in ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit
- gebied met accent op ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit
- gebied met accent op ontwikkeling van nieuwe stedelijkheden

Beleidskaart

2. Landschappelijke, cultuurhistorische en natuurwaarden en milieuvoorwaarden

"Voor de locatie van een windturbinepark geldt niet de voorwaarde van nabijheid van bedrijfsbebouwing of andere bebouwing, maar wel een afweging met landschappelijke, cultuurhistorische en natuurwaarden en milieuvoorwaarden." (POP. p.160)

In dit hoofdstuk worden de voorwaarden waaronder windturbineparken (lijn- en clusteropstellingen) zijn toegestaan, benoemd en meer concreet gemaakt om er een uitwerkingsplan op te kunnen baseren. De voorwaarde van een aanzienlijke verstoring wordt in het volgende hoofdstuk uitgewerkt.

2.1 landschappelijke waarden

"Vanwege de grote invloed op het landschap van hoge gebouwen en bouwwerken, is zorgvuldigheid nodig met het toestaan ervan." (POP, p.159)

In de discussie over windturbines en de reacties daarop uit de bevolking is de inpassing in het landschap het belangrijkste gesprekspunt. Daarom is als eerste een landschappelijke invalshoek gekozen.

2.1.1 delen van de 'vernieuwingsgebieden' van de Nota Landschap

In juni 1997 hebben gedeputeerde staten de *Nota Landschap* vastgesteld. De aanknopingspunten om verantwoord met het landelijk gebied om te gaan, zijn voor een belangrijk deel in het POP overgenomen.

De *Nota Landschap* maakt onderscheid in drie gebiedscategorieën: gebieden waar de beleidsaanpak ligt op behoud en herstel van de bestaande landschapskwaliteit, ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit en een mix van beide aanpakken (zie kaart 1. Beleidskaart Landschap).

Door de omvang, hoogte en verschijningsvorm van windturbineparken zijn deze in beginsel aanvaardbaar in gebieden waarin het beleidsaccent ligt op ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit. Dit gebied omvat een belangrijk deel van de Drentse Veenkoloniën en een gebied aan de oostzijde van Coevorden. In de overige gebieden zijn windturbineparken in het algemeen strijdig met de doelstelling om bestaande landschapskwaliteit te behouden.

Deze landschappelijke 'vernieuwingsgebieden' zijn voor een groot deel overgenomen op de Ontwikkelingskaart van het POP.

De volgende ontwikkelingen maken duidelijk dat binnen ook die gebieden beperkingen gelden om windturbines op te richten.

- Het Hunzeproject is een voorbeeld van ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit. Voor het noordelijke deel van het Hunzegebied geldt dat het landschap hier kleinschaliger is, waardoor

aanknopingspunten zijn voor het verder ontwikkelen van de omgevingskwaliteit (POP, p.204).

- De oostzijde van Coevorden is in beeld voor de toekomstige woonfunctie (POP, p.201). Op de Ontwikkelingskaart van het POP is dit gebied ook aangeduid voor stadsrandzone-ontwikkeling.

De nabijheid van een grootschalig windturbinepark verdraagt zich niet met de doelstellingen van deze projecten voor ontwikkeling van kleinschalige landschappen en nieuwe woonkwaliteit.

2.1.2 specifieke locaties buiten de 'vernieuwingsgebieden'

Door de schaalgrootte van de Beleidskaart Landschap en de nadruk op het landelijke gebied, blijven kleinere gebieden buiten de aangegeven vernieuwingsgebieden uit het zicht, terwijl die mogelijk ook aan de voorwaarden van het POP voldoen. In de concrete situatie zal moeten worden afgewogen of een specifieke locatie beter voldoet aan de eisen die het POP stelt dan een locatie in de Drentse Veenkoloniën. Hier ligt een realtie met het criterium "aanzienlijke verstoring (zie Hoofdstuk 3.) Bij de opstelling van het uitwerkingsplan wordt deze afweging gemaakt en beargumenteerd.

2.2 cultuurhistorische waarden

"Voor het beleid ten aanzien van de cultuurhistorische waarden in het landelijk gebied is de zonering bepalend. (...) In zone I gaat het voornamelijk om losse elementen, in zone II bovendien om hoofdstructuren en in de zones III, IV en V zowel om losse elementen als hoofdstructuren en substructuren". (POP, p.147)

Het gaat hierbij om de confrontatie tussen de integrale functietoekenning landelijk gebied (POP-kaart 1.) en de cultuurhistorische gaafheidskenmerken van gebieden (POP-kaart 9.). Hiervoor geldt de keuze (zie 2.1) om de gebieden met het accent op ontwikkeling van nieuwe landschapskwaliteit als uitgangspunt te nemen.

Voor de cultuurhistorische waarden is de keuze gemaakt om de mogelijkheden voor windenergie te beperken tot de zone I-gebieden, omdat daar geen hoofd- of substructuren van cultuurhistorische waarde in het geding zijn. Dit betekent niet dat er een vrijbrief is voor turbineparken in zone I-gebied, omdat ook rekening moet worden gehouden met de uitstraling van turbineparken naar waardevolle structuren in de aangrenzende gebieden (zie ook 2.5).

2.3 natuurwaarden

"Broedgebieden voor weidevogels en fourageergebieden voor overwinterende ganzen liggen voor een groot deel buiten de EHS. (...) Belangrijk is dat de openheid en de relatief hoge grondwaterstand in deze gebieden gehandhaafd worden (bijlage C, gebiedskenmerken)." (POP, p.139)

Bij natuurwaarden gaat het om aanvlieging van en verstoring door windturbines. In het bestemmingsplan moet de bescherming tegen aanvlieging en verstoring zijn geregeld.

2.3.1 aanvlieging

Over de schade van turbines door aanvlieging zijn alleen onderzoeksresultaten bekend van turbineparken aan de kust. Daaruit blijkt dat ganzen, zwanen en steltlopers de meest kwetsbare vogelsoorten zijn doordat zij niet snel van koers kunnen veranderen. Verder vindt de meeste aanvlieging plaats tijdens slecht zicht. Met de situering van turbines kan hiermee zoveel mogelijk rekening worden gehouden door opstellingen niet haaks op een trekroute te plaatsen.

2.3.2 verstoring

Bij verstoring gaat het om pleister- en broedplaatsen en om fourageergebieden. De aanpak van andere provincies laat zien dat zij gebieden in de EHS en stiltegebieden uitsluiten voor windturbines. Kaart 7. van het POP geeft de gebieden aan die van belang zijn voor steltlopers, ganzen en zwanen. Bij de locatiekeuze moet rekening worden gehouden met de beperkingen die een turbinepark geeft voor het gebruik van de directe omgeving als fourageergebied. Ook de aanwezigheid van vloeivelden kan beperkingen opleggen aan de locatiekeuze. Het zijn vooral ganzen die vloeivelden ook als slaapplaats gebruiken. Het betekent in ieder geval dat turbineparken ruim buiten de gebieden moeten worden gesitueerd die onder de vogelrichtlijn vallen. Dit zijn het Bargerveen, het Fochteloërveen, het Dwingelderveld, het Zuidlaardermeergebied, het Leekstermeergebied en het Drents-Friese Wold. Deze uitsluiting voor windturbines geldt ook voor de belangrijke ecologische verbindingzones die op de Ontwikkelingskaart van het POP staan aangegeven.

2.4 Milieuvorwaarden

"Daarnaast zal een provinciaal geluidhinderbeleid moeten worden vastgesteld. Zonering wordt als instrument gebruikt. Waar stank en/of externe veiligheid een rol spelen, wordt waar mogelijk integrale milieuzonering toegepast." (POP, p.64)

Bij windturbines gaat het om drie milieuaspecten: geluid, slagschaduw en veiligheid. In het bestemmingsplan moet worden aangegeven hoe hinder- of onveilige situaties worden voorkomen.

2.4.1 geluidhinder

De geluidsproductie van een windturbine is afhankelijk van het type turbine en van de windsnelheid. Boven windkracht 10 wordt de rotor stilgezet. Het meeste geluid ontstaat door de rotatie van de wieken en is het beste te omschrijven als een suizend, ruis-achtig geluid. De productie van geluid door de turbine zelf wordt zoveel mogelijk tegengegaan door geluiddempende gondelkasten. De ervaring is dat de totale geluidsproductie van de turbine heel snel wegvalt tegen het achtergrondgeluid. De gemeente beoordeelt bij de vergunningverlening de geluidsproductie.

2.4.2 slagschaduw

Slagschaduw laat zich het best vergelijken met snel knipperende lichtbeelden tijdens uitbundige dansfestijnen. Het ruimtebeslag door slagschaduw is het grootst bij laagstaande zon. De ervaring leert dat slagschaduw als zeer hinderlijk kan worden ervaren. Dit geldt bijvoorbeeld voor het werken in kassen. Hoewel het mogelijk is om enigszins aan de bezwaren tegen slagschaduw tegemoet te komen (o.a. tijdelijk turbine stopzetten), moeten deze problemen worden voorkomen.

2.4.3 veiligheid

Bij de veiligheid gaat het om gevaar van wegvliegend ijs en afgebroken rotorbladen.

Wegvliegend ijs kan praktisch niet voorkomen, omdat de turbine wordt stilgezet wanneer er kans op ijsafzetting bestaat (dit is ook vast te leggen in de milieuvergunning). In gebieden met veel ijsafzetting worden de wieken elektrisch verwarmd.

Er is geen specifiek veiligheidsbeleid geformuleerd voor het geval er wieken afbreken, omdat de kans daarop zeer klein wordt ingeschat. In concrete situaties hanteert Rijkswaterstaat wel eens een ondergrens van 50 m ten opzichte van een weg.

2.4.4 vuistregels voor ruimtebeslag tegen hinder

Zowel voor geluid als voor slagschaduw van windmolens zijn vuistregels ontwikkeld om hindersituaties te voorkomen. Een afstand van drie tot vier maal de rotordiameter wordt voldoende geacht. Deze afstand wordt ook voldoende gevonden voor een eventuele wiekbreuk. In het bestemmingsplan kan een zonering worden opgenomen om daar toekomstige ontwikkelingen aan te kunnen toetsen.

3. Aanzienlijke verstoring

"Als extra voorwaarde geldt, dat parken alleen zullen worden toegelaten in gebieden waar reeds een aanzienlijke verstoring van het landschap heeft plaatsgevonden." (POP, p.160)

Het begrip aanzienlijke verstoring is in het POP niet omschreven. In dit hoofdstuk wordt het begrip langs twee benaderingen uitgewerkt:

- de kenmerken van bebouwing en de mate van verstedelijking (3.1);
- de ongestoorde beleving van waardevolle landschappen (3.2).

3.1 bebouwingskenmerken en mate van verstedelijking

Voor een rendabele windenergieproductie zijn in Drenthe turbines nodig met een ashoogte van minstens 70-80 m. Wanneer de wiek wordt meegerekend, komt het gehele bouwwerk ruim boven 100 m. Dit zijn bouwwerken die hun vergelijk in Drenthe niet kennen. Voorbeelden van hoge gebouwen en bouwwerken die we in Drenthe kennen, zijn hoogspannings- en antennemasten, de GAVI-pijp (80 m) van de VAM en de gasontzwevelingsfabriek. De dynamiek van windturbines is evenwel van een andere grootte-orde.

De mogelijkheden in Drenthe om aan te sluiten bij sterk verstedelijkte gebieden met hoge bebouwing zijn vrijwel afwezig. De Drenste kernen, ook de grote centra, kennen relatief een lage bebouwingsgraad. Buiten de (sub)streekcentra liggen er geen duidelijke bebouwingsconcentraties waarbij aansluiting kan worden gezocht.

De mogelijkheden bij (sub)streekcentra zijn evenwel beperkt, omdat de centra in belangrijke mate grenzen aan gebieden die niet in de vernieuwingsgebieden van de Nota Landschap liggen. Ook worden de mogelijkheden beperkt doordat aangrenzende gebieden vanuit een landschappelijk en/of cultuurhistorisch oogpunt van windturbines gevrijwaard moeten blijven (zie 3.2).

Dit betekent dat een benadering via bebouwingskenmerken en mate van verstedelijking op voorhand geen aanknopingspunten biedt. Uiteraard moeten de mogelijkheden om hierop aan te sluiten worden benut.

3.2 ongestoorde beleving van landschappen

"Ook zijn er nog verscheidene gebieden in Drenthe, waar juist de afwezigheid van bebouwing de belevingswaarde bepaalt. Grotere aaneengesloten gebieden zonder bebouwing zijn in Nederland zeldzaam aan het worden." (POP, p.156)

Een belangrijke ervaring met hoge bouwwerken is dat ze meer opvallen naarmate de afstand tot het bouwwerk groter wordt. De verklaring hiervoor is dat op grotere afstand men als het ware over het landschap heen kijkt,

waardoor het contrast tussen het bouwwerk en zijn omgeving groter wordt. Dat geeft bijvoorbeeld het gevoel dat van grotere afstand bosschages gaan lijken op struikgewas. Van dichtbij wordt het zicht vaak ontnomen door bebouwing, beplanting, ed. Op korte afstand valt de hoogte van het bouwwerk ook weg tegen de achtergrond van lucht, omdat een referentiepunt ontbreekt. De ervaring leert dat mensen de hoogte daardoor lager inschatten.

Op basis van deze ervaringen is de keuze gemaakt om het begrip aanzienlijke verstoring ook te benaderen door de "ongeschonden beleving" van belangrijke, grote gebieden te behouden. Dit is immers een van de argumenten om bezwaar te maken tegen de plannen van de gemeente Twist om nabij het Bargerveen een windturbinepark te realiseren. Naast het Bargerveen zijn belangrijke gebieden waarvoor een ongeschonden beleving belangrijk is: Vogel-/Habitat-richtlijngebieden, WCL-gebieden, nationale parken (i.o.), ed.

4. Overige voorwaarden

Het gaat hier om beperkingen die aan de situering van (hoge) windturbines worden gesteld door het huidige en toekomstige ruimtegebruik. Hier zijn relevant de straalpaden voor telecommunicatie, de laagvliegroutes en -gebieden voor militaire doeleinden en bijvoorbeeld landschapsontwikkelingsplannen. Deze beperkingen zijn op de POP-kaarten 2. en 3. aangegeven. Een bijzondere voorwaarde is het Traktaat van Meppen. Met het bestemmingsplan moet hier rekening mee worden gehouden.

4.1 straalpaden

KPN heeft aangegeven dat het plaatsen van één turbine in het hart van het straalpad aanvaardbaar is, maar meerdere niet. Bij de concrete planvorming wordt van de initiatiefnemer gevraagd van KPN de benodigde toestemming te krijgen. De gemeente zal dit in het bestemmingsplan moeten vastleggen.

4.2 laagvliegen

Geeft het POP voor een ongestoorde telecommunicatie via straalpaden nog maximale hoogten voor bebouwing aan, bij de laagvlieggebieden en -routes is dat niet het geval. In de AmvB (1994) die de laagvliegroutes regelt, is niets opgenomen over de hoogte van bouwwerken, omdat dat in de praktijk geen problemen gaf. De hoogste bouwwerken waren hoogspanningsmasten die veelal niet boven de 40 m uitkomen. Met de ontwikkelingen rond windturbines en antennemasten van mobiele communicatienetwerken komt dat anders te liggen. Waar dit planologisch speelt, wijst het ministerie van Defensie de gemeente op de mogelijke gevaren van hoge bouwwerken voor militaire vluchten.

Gedeputeerde staten vinden dat ongewenste situaties die gevaar opleveren voor militaire vluchten voorkomen moeten worden. Bij de planvorming moet rekening worden gehouden met de laagvlieggebieden en de laagvliegroutes (POP-kaart 2.). Van de initiatiefnemer wordt gevraagd om van het ministerie van Defensie de benodigde toestemming te krijgen. Van de gemeente wordt verwacht dat zij dit in het bestemmingsplan vastleggen.

4.3 Traktaat van Meppen

Dit betreft de afspraak tussen Nederland en Duitsland dat in een strook van 200 m aan weerszijde van de landsgrens geen bebouwing wordt opgericht, tenzij er sprake is van wederzijdse overeenstemming.

5. Overige uitvoeringsaspecten

5.1 aansluitverplichting voor netbedrijven

Per 1 januari 2000 is de Elektriciteitswet gewijzigd. Vanaf die datum is een netbedrijf verplicht om installaties als een windturbine op het dichtsbijzijnde net aan te sluiten. De kosten die een netbedrijf hiervoor aan een exploitant in rekening kan brengen, is binnenkort gebonden aan een tariefstelling die de rijksoverheid voorschrijft.

Wanneer het dichtsbijzijnde net onvoldoende capaciteit heeft, zijn de kosten van eventuele verzwaring voor het netbedrijf. Wanneer het netbedrijf de voorkeur geeft aan aansluiting op een verderweg gelegen net, komen de extra kosten voor deze aansluiting eveneens voor rekening van het netbedrijf. In deze gevallen zal het netbedrijf de extra kosten omslaan naar bijvoorbeeld de transportkosten die hij de gebruiker in rekening brengt.

Voor de realisatie van windenergieprojecten is deze wijziging als positief te bestempelen. Het betekent ook dat gemeenten en provincie voor de locatiekeuze de nadruk kunnen leggen op de ruimtelijke randvoorwaarden. Voorzover exploitanten aandragen dat netinpassing problematisch is, is dit vooral een zaak die exploitant en netbedrijf met elkaar moeten zien op te lossen.

5.2 m.e.r.-beoordelingsplicht

Als gevolg van een Europese richtlijn zijn de regels voor MER-plichtige besluiten voor windturbines veranderd. Het was zo dat een MER verplicht moest worden uitgevoerd bij een park met minstens 20 windturbines of een vermogen van 20 MW en meer. Deze verplichting lag bij het bevoegde gezag dat als eerste een ruimtelijk plan opstelde dat de realisatie van een windturbinepark mogelijk maakte. Die verplichting is vervallen.

De nieuwe bepaling is dat het bevoegde gezag dat als eerste een ruimtelijk plan opstelt dat de bouw van 10 of meer turbines mogelijk maakt, danwel met een opgesteld windvermogen van minstens 10 MW, moet beoordelen of een MER noodzakelijk is. Wij zullen in alle gevallen die beoordeling moeten maken, omdat wij een te wijzigen bestemmingsplan niet eerder kunnen goedkeuren dan nadat het uitwerkingsplan is vastgesteld.

Wij geven er de voorkeur aan dat een MER, wanneer de noodzaak daartoe is gebleken, wordt opgesteld door de instantie die om de vaststelling van een uitwerkingsplan verzoekt. Dit kan een exploitant zijn met het oog op de realisatie van een concreet turbineplan of de gemeente wanneer zij het bestemmingsplan wil wijzigen.

Provinciebuis
Westerbrink 1
Assen

Postbus 122
9400 AC Assen

Telefoon
(0592) 36 55 55
Telefax
(0592) 36 57 77

Aan:
het college van burgemeester
en wethouders van Coevorden
Postbus 2
7740 AA COEVORDEN

VERZONDEN 8 NOV. 2000

Assen, 8 november 2000
Ons kenmerk 44/6.18/2000008930
Behandeld door de heer [REDACTED] (0592) [REDACTED]
Onderwerp: Verzoek tot medewerking aan een windturbinepark

Geacht college,

Op 11 september 2000 heeft de Statencommissie Ruimte, Infrastructuur en Mobiliteit ingestemd met ons voorstel voor de ontwikkeling van een windturbinepark ten zuiden van Coevorden. Op het bijgevoegde kaartje ziet u het zoekgebied dat wij daarvoor hebben aangewezen. Met deze brief vragen wij u de mogelijkheden tot realisatie van het park te onderzoeken en maatregelen te nemen om de benodigde planologische ruimte te creëren.

Aan ons verzoek liggen als belangrijkste redenen ten grondslag dat:

- het zoekgebied beantwoordt aan de randvoorwaarden die in ons Provinciaal omgevingsplan aan windturbineparken zijn gesteld;
- uw wethouder, de heer Thiele, op 7 april in een bestuurlijk overleg met gedeputeerde mevrouw De Vries-Leggedoor, heeft aangegeven dat uw college in beginsel positief staat tegenover de ontwikkeling van een windturbinepark ter plaatse van het zoekgebied;
- binnen het zoekgebied twee belangrijke terreineigenaren aanwezig zijn waarvan een positieve houding tegenover een windturbinepark is te verwachten: Euro-park GmbH en het Ministerie van Defensie.

In onze brief van 3 maart 2000 hebt u kunnen lezen dat wij ons voorbereiden op een te sluiten bestuursovereenkomst met het Rijk over de te realiseren windenergie-doelstelling voor Drenthe. Naar verwachting wordt de overeenkomst begin 2001 opgesteld. Wij zijn van plan de locatie ten zuiden van Coevorden voor die overeenkomst in te brengen. Het zou ons goed uitkomen dat er dan meer zicht is op welke bijdrage van Coevorden-Zuid is te rekenen.

Wij zijn ervan op de hoogte dat u opdracht hebt gegeven tot het maken van een plan van aanpak. Van de kant van de provincie wordt daar ambtelijk een bijdrage aan geleverd. In het bestuurlijk overleg is van beide kanten aangegeven dat het op prijs wordt gesteld dat gemeente en provincie waar mogelijk en zinvol samenwerken. Wij gaan ervan uit dat dat uit het plan van aanpak zal blijken.

Voor de verdere planontwikkeling willen wij nog twee punten onder uw aandacht brengen.

1. De eerste gedachtengang voor het provinciale uitwerkingsplan hebben wij als discussiestuk met onze brief van 3 maart 2000 meegestuurd. Na verwerking van de reacties van de gemeenten hebben wij het discussiestuk omgewerkt naar de bij deze brief gevoegde beoordelingsnotitie. Deze notitie is in belangrijke mate al de aanzet voor een op te stellen uitwerkingsplan. Dat plan is noodzakelijk zodat wij (de wijziging van) het bestemmingsplan kunnen goedkeuren. Wij vragen u met de beoordelingspunten in uw planvorming rekening te houden.
2. Als logisch vervolg vloeit hieruit voort dat wij volgens het MER-besluit 1994 (laatste wijziging 7 mei 1999) voor het windturbinepark moeten beoordelen of een milieueffectrapportage noodzakelijk is. Wij willen zo snel mogelijk duidelijkheid geven over die noodzaak.

Tot slot vragen wij u ook na te gaan welke kansen er liggen om binnen het zoekgebied een meerwaarde voor windenergie te bereiken door koppeling met andere mogelijkheden voor een duurzame energiehuishouding van het Europark. Onze voorkeur is wel dat wordt gestreefd naar een maximale benutting van de mogelijkheden voor windenergie.

Wij nemen aan dat wij u hiermee voldoende hebben geïnformeerd en wensen u succes toe bij de verdere planontwikkeling.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

, griffier

Bijlage(n):
gm/coll. *ghm*

, voorzitter

1 - 824.2

POP-uitwerking windturbineparken 1999-2005
(B.Blok - 2010, ds. 288)Provinciehuis
Westerbrink 1
AssenPostbus 122
9400 AC AssenTelefoon
(0592) 36 55 55
Telefax
(0592) 36 57 77Aan:
de Stichting Windenergie Noord-Nederland
t.a.v. de heer C. [REDACTED]

[REDACTED]

VERZONDEN 9 NOV. 2000

Assen, 8 november 2000

Ons kenmerk 44/6.18/2000008930

Behandeld door de heer [REDACTED] (0592) [REDACTED]

Uw kenmerk 00-0686

Onderwerp: Windenergie

Geachte heer [REDACTED]

In uw brief van 23 augustus 2000 vraagt u provinciale staten van Drenthe ervoor zorg te dragen dat lopende initiatieven voor de oprichting van een windturbinepark verder doorgang kunnen blijven vinden. Hiermee reageert u op ons besluit om, vooruitlopend op een door provinciale staten vast te stellen Nota energiebeleid, alleen medewerking te geven aan een windturbinepark nabij Coevorden.

In hun vergadering van 4 oktober 2000 hebben provinciale staten uw brief behandeld en besloten uw vraag door ons te laten beantwoorden. Naar aanleiding hiervan delen wij u het volgende mede.

In onze brief van 9 augustus 2000 aan de heer [REDACTED] van uw stichting hebben wij u geïnformeerd over ons besluit. Daarbij hebben wij aangegeven dat wij tijdens onze besluitvorming kennis hadden van diverse initiatieven waarvoor u als consulent optreedt. Wij volstaan ermee naar die brief te verwijzen.

Verder hebben wij u erop geattendeerd dat wij ons besluit op 11 september 2000 aan de Statencommissie Ruimte, Infrastructuur en Mobiliteit zouden voorleggen en u gewezen op de mogelijkheid om tijdens die commissievergadering te kunnen inspreken. Van de inspreekmogelijkheid hebt u gebruikgemaakt. Ook hebben wij uw brief van 23 augustus 2000 vooraf verspreid, zodat alle statenfracties uw standpunt kenden en dit op 11 september 2000 in hun bespreking konden betrekken.

Wij vinden dat uw opvatting voldoende aandacht heeft gekregen en volwaardig is meegewogen in de besluitvorming door de Statencommissie Ruimte, Infrastructuur en Mobiliteit. Wij zien daarom geen aanleiding om een ander standpunt in te nemen dan is verwoord in onze brief van 9 augustus 2000 en dat op 11 september 2000 door de statencommissie is bevestigd.

Na de commissievergadering van 11 september 2000 hebt u nog contact gehad met de heer Van der Meer over de juiste uitleg van het gewijzigde MER-besluit. U hebt daarover nadere informatie ontvangen. Ook is uw reactie op het conceptverslag van de commissievergadering van 11 september 2000 verwerkt.

Verder willen wij u melden dat de voorbereiding van de Nota energiebeleid is gestart. Daarvoor hebben wij een Energieverkenning Drenthe laten opstellen. Op 20 november 2000 bespreekt de Statencommissie Milieu, Water en Groen deze verkenning. Het bijbehorende commissiestuk treft u bij deze brief aan. De agenda vindt u op onze internetpagina. Wij wijzen u erop dat de kansen voor windenergie, zoals die in de Energieverkenning worden gesignaleerd, in de mening van het adviesbureau worden weergegeven.

Wij nemen aan dat uw vraag hiermee voldoende is beantwoord. Een afschrift van deze brief is aan de leden van provinciale staten gezonden.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

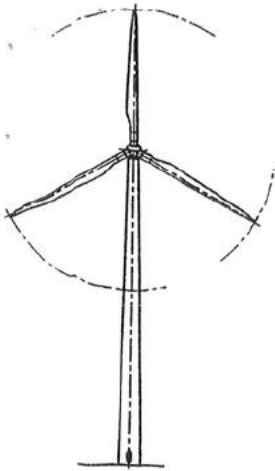
, griffier

, voorzitter

Bijlage(n):
gm/coll. *ghm*

492

STICHTING WINDENERGIE NOORD-NEDERLAND

[Redacted] (W)
e-mail [Redacted]

Bank Giro [Redacted]

Onze ref. 00-0686 [Redacted] 23 augustus 2000

Aan Provinciale Staten van Drenthe,
Postbus 122,
9400 AC Assen.

PROV. BESTUUR VAN DRENTHE	
No:	200000 0930
Ingek:	24 AUG. 2000
Class nr:	
TE BEH. DOOR: RW	

Geachte Staten,

Onlangs hebben Gedeputeerde Staten besloten nu alleen medewerking te willen verlenen aan de ontwikkeling van een windpark bij Coevorden. Alle andere plannen in de provincie moeten wachten op de uitkomsten van de Energienota 2001. Als we de voortekenen goed verstaan, zal het College dan van mening zijn dat met de lokatie Coevorden en misschien nog een andere aan te wijzen lokatie, aan alle verplichtingen kan worden voldaan en komt er zo een definitief einde aan de ontwikkeling van windenergie in uw provincie. andere lokaties. Wij betreuren deze gang van zaken zeer. Vooral ook omdat er door particulieren andere lokaties in ontwikkeling zijn genomen, in de verwachting dat uw Provinciaal Bestuur positief zou staan tegenover de opwekking van duurzame energie en windenergie in het bijzonder. Wij willen u vragen er zorg voor te dragen dat de reeds gaande zijnde ontwikkelingen op andere lokaties verder doorgang kunnen vinden.

Nooit genoeg windenergie

Uit de bijgevoegde Provinciale brief van 9 augustus, kenmerk 30/RW/AB/2000008252, wordt duidelijk dat de Provincie hoopt dat de lokatie bij Coevorden groot genoeg blijkt te zijn om het aandeel wat Drenthe op zich gaat nemen bij het convenant tussen Rijk en Provincies, te dekken. Het lijkt ons echter nogal kortzichtig te denken dat een provincie, gezien vanuit economische en milieu gezichtspunten, genoeg zou mogen nemen met een minimale inzet als een maximale inzet mogelijk is.

Inzetten op één lokatie gevaarlijk

Met de voorlopige keuze voor Coevorden dreigt uw Provinciaal Bestuur in de diepe valkuil te trappen die andere provincies ook is opgebroken. Door de inzet op één lokatie, zijn er slechts nog kansen op volledig succes of een volledige mislukking. Helaas is de problematiek bij de vergunningverlening zodanig ingewikkeld en omvangrijk, dat er bij windenergie vaker sprake is van mislukking dan van succes. Voordat uw Bestuur op de nu ingeslagen weg een beslissing kan nemen tot het alsnog ontwikkelen van andere lokaties, zal heel veel tijd verloren gaan. Windenergie is in ons land nu eenmaal vooral een kwestie van Ruimtelijke Ordening en niet van Energiebeleid.

Geweekte verwachtingen

Uw Provinciaal Bestuur wekte tot voor kort de verwachting positief te staan ten opzichte van windenergie. Uw Bestuur wees omvangrijke gebieden aan waarbinnen windparken ontwikkeld zouden kunnen worden. Hierdoor was het mogelijk dat een mislukking op de ene lokatie, gecompenseerd zou worden met een succes op een andere. Wij zagen het als zeer positief dat de Provincie de Gemeenten in maart 2000 nauw betrok bij het beleid. Er werd gevraagd naar gemeentelijke plannen! Particulieren speelden daarop in. Twee van de drie door onze Stichting ondersteunde omvangrijke projecten waren, tot de beleidsommezwaai, zeker kansrijk. Er werd veel moeite, tijd en geld besteed. Nu blijkt echter dat we te doen hebben met wispelturig beleid, zonder visie erachter, dat van de ene op de andere dag kan veranderen. Ons ontgaat althans de diepere zin en betekenis.

Vriendelijk doch dringend

Wij vragen u dan ook Gedeputeerde Staten duidelijk te maken dat u, los van de voorgenomen Energienota 2001, geen vertragingen wilt bij de ontwikkeling van de plannen die tot voor kort binnen het beleid pasten en dat plotselinge beleidswijzigingen, welhaast van de ene op de andere dag, uit den boze zijn.

Met vriendelijke groet,
Stichting Windenergie Noord-Nederland,

Chris Hoekstra,
consulent.

JS
V.
D.
St.
St.
CH.
cc.

Provinciehuis
Westerbrink 1
Assen

Postbus 122
9400 AC Assen

Telefoon
(0592) 36 55 55
Telefax
(0592) 36 57 77

Aan:
de heer [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Assen, 10 maart 2004

VERZONDEN 15 MAART 2004

Ons kenmerk 10/MB/A13/2004002549

Behandeld door de heer [REDACTED] (0592) 36 [REDACTED]

Onderwerp: Kleine windturbines

Geachte heer,

U hebt zich als potentiële deelnemer in het project voor kleine windturbines aangemeld. Met deze brief laten wij u weten dat het project van start is gegaan en melden wij u de huidige stand van zaken en de stappen die wij de komende periode zullen zetten.

Om van het project een succes te maken is een financiële bijdrage van verschillende partijen noodzakelijk. De drie noordelijke provincies hebben eind december, samen met andere betrokkenen, bij de Nederlandse Organisatie voor Energie en Milieu (Novem) een subsidie aangevraagd die het mogelijk maakt om maximaal 22 kleine windturbines in het kader van dit project te plaatsen. Deze aanvraag is nu in procedure en de toekenning of afwijzing kunnen wij rond 19 maart 2004 verwachten.

Voor het project hebben zich in de drie noordelijke provincies ca. 60 deelnemers aangemeld. Van deze 60 locaties kunnen er uiteindelijk dus maximaal 22 daadwerkelijk worden ondersteund binnen dit project.

Vooruitlopend op de beslissing van onze subsidieaanvraag zijn wij (provincies, zes fabrikanten, KNN-milieu en Van Hall Instituut) reeds gestart met het opstellen van beoordelingscriteria op basis waarvan wij later alle aangemelde locaties kunnen beoordelen en selecteren. Daarbij zal met name de geschiktheid van de locatie voor het plaatsen van een bepaald type turbine een belangrijke rol spelen. Wij proberen een evenwichtige verdeling te maken tussen verschillende types turbines in verschillende situaties.

Zodra het definitieve besluit van Novem bekend is, zullen wij de geselecteerde deelnemers uitnodigen voor een bijeenkomst. Als het besluit positief is, zullen wij het project volgens planning voortzetten en met u de volgende fasen van het project bespreken. Mocht de subsidieaanvraag negatief uitvallen, dan is er veel minder geld beschikbaar en zullen wij het project anders moeten opzetten. Daar wordt u dan ook over geïnformeerd.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de heer [REDACTED] telefoonnummer (0592) [REDACTED] e-mail: [REDACTED]@drenthe.nl.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,
namens deze,

M.P. Hall,
interim-hoofd van de Productgroep Milieubeheer

cs/coll.

Notitie verantwoordelijke ambtenaar over punt 4.

(14-8 2014) Hoi [REDACTED],

Dat is inderdaad al weer een tijd geleden. Heb daar nog wel wat informatie over gevonden in mijn archiefje. Het was zo dat dhr. [REDACTED] uit [REDACTED] in het landelijk buitengebied woont. Hij was een van de belangstellenden voor de installatie van een kleine windturbine. Daar moesten namelijk in Drenthe 6 locaties voor gevonden worden. Ik meen me te herinneren dat hij aangaf dat de gemeente ook geen bezwaar had tegen plaatsing van een turbine bij zijn woning. Uiteindelijk zijn alle deelnemers in het buitengebied afgefallen, omdat deze locaties op basis van ons eigen POP-beleid ongeschikt waren. Het landelijk gebied moest zoveel mogelijk vrijgehouden worden van windturbines. Er is dan ook gekozen voor plaatsing op locaties in stedelijk gebied.

Alle deelnemers in het landelijk gebied zijn in november 2004 middels een brief op de hoogte gesteld van dat besluit.

Ook de naam van dhr. [REDACTED] komt voor op de verzendlijst.

Ik hoop dat ik je vraag hiermee voldoende beantwoord heb. Mocht je nog meer willen weten, dan hoor ik het wel.

Groet,

[REDACTED] oud-medewerker duurzame energie

De brief over zes kleine windmolens, is ook geschreven aan De Tovernaarsberg (mevr. [REDACTED]), de heer [REDACTED]. Mevr. [REDACTED] (gemeente Meppel), de heer [REDACTED] (gemeente Emmen), de heer [REDACTED], de heer [REDACTED], Stichting de Nieuwe Wereld, het Sparnakelnest, mevrouw [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED], familie [REDACTED], [REDACTED], de heer [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED] [en volgens verzenlijst Karwei Kaasmakerij en autobedrijf Doorten]

Bij wijze van antwoord op mijn vraag:

Van: [REDACTED]

Verzonden: woensdag 13 augustus 2014 13:40

Aan: [REDACTED]

Onderwerp: vraag over zes kleine windmolens in 2004

Dag [REDACTED]

Vanwege een bewaarschrift heb ik een vraag gekregen over een brief die door jou is opgesteld betreffende 6 kleine windturbines.

Ik sta daarmee wat onder tijdsdruk. Kun jij zo uit je herinnering iets vertellen over hoe dat project is verlopen?

In de brief van 10 maart 2004 heb je een x-aantal mensen, onder wie een meneer [REDACTED] uit [REDACTED], vriendelijke geschreven dat de provincie, zodra er een besluit is genomen over Novem, dat je dan als provincie over het project kleine windturbines contact zou houden met degenen die zich daarvoor als deelnemers tot de provincie gewend hadden.

Hartelijk dank,

[REDACTED] [REDACTED] [REDACTED]

6 v

1

“Inventarisatie windenergiepotentieel in de provincie Drenthe”

Februari 2006

1. Inleiding

Door Provinciale Staten is tijdens de behandeling van de Voorjaarsnota 2005 op 18 mei 2005, een motie aangenomen waarin ons college verzocht is om in de tweede Nota energiebeleid nadrukkelijker de vraag te betrekken op welke wijze Drenthe kan voldoen aan een substantieel hogere taakstelling op het gebied van windenergie dan in de Bestuursovereenkomst Landelijke Ontwikkeling Windenergie (BLOW-akkoord) afgesproken 15 Megawatt. Wij hebben daarop toegezegd om deze mogelijkheden in kaart te brengen en te betrekken bij het opstellen respectievelijk uitvoeren van de tweede Nota energiebeleid. Dit heeft geleid tot deze notitie "Inventarisatie windenergiepotentieel provincie Drenthe". Er is gekozen voor een separate notitie omdat op deze wijze het afwegingsproces inzichtelijk kan worden gemaakt.

In deze notitie gaan we eerst in op het beoordelingskader voor de locatiekeuze en –inrichting van een windturbinepark zoals dat in 2000 door ons is vastgesteld en het huidig POP beleid inzake windenergie. Op basis van de uitgangspunten die in deze beleidsstukken zijn opgenomen, zijn er randvoorwaarden/criteria uitgewerkt die hebben geleid tot een kaart waarop zoekrichtingen zijn aangegeven, voor de mogelijke plaatsing van windmolens. In paragraaf 3 gaan we nader in op deze randvoorwaarden/criteria.

Bij het bepalen van de zoekrichtingen kunnen niet alle factoren die in een specifiek gebied spelen goed worden afgewogen. De uiteindelijke mogelijkheden hangen mede af van locatiespecifieke factoren. Aspecten als een ongestoorde beleving van een waardevol gebied elders (voorzover dat een kwaliteitsaspect van dat gebied is) en het aansluiten bij gebieden waar reeds een aanzienlijke verstoring van het landschap heeft plaats gevonden, zijn hierbij belangrijke aandachtspunten. Het verder inzoomen op de zoekrichtingen is opgenomen in paragraaf 4.

Als laatste stap is vervolgens in paragraaf 5 in beeld gebracht wat de bijdrage zou kunnen zijn van windenergie aan de doelstellingen op het gebied van duurzame energie en CO₂-emissiereductie. Bij de samenstelling van deze notitie volgt het energie- en klimaatbeleid dus de kaders die vanuit de ruimtelijke ordening worden gesteld.

2. Beoordelingskader 2000 en POP (Provinciaal Omgevingsplan)

In juli 2000 hebben GS het "Beoordelingskader voor de locatiekeuze en –inrichting van een windturbinepark" vastgesteld. Hierin zijn geen concrete locaties opgenomen voor windturbineparken maar is aangegeven hoe om te gaan met de voorwaarden die het POP-I stelde voor landschap, cultuurhistorie, natuur, milieu en aanzienlijke verstoring. Het huidig POP-II beleid is mede gebaseerd op dit beoordelingskader (zie bijlagen).

In het huidige POP is aangegeven dat met de keuze voor een te realiseren windpark bij Coevorden de BLOW-taakstelling van 15 MW naar verwachting kan worden gerealiseerd. Met betrekking tot nieuwe taaksteldingsdiscussies is de provincie van mening dat eerst grootschalige opstellingsmogelijkheden buiten Drenthe benut moeten worden (inclusief zee) dan wel te bouwen in aansluiting daarop. Dit om de ruimtelijke ingreep in het landschap te beperken. De te realiseren 15 MW bij Coevorden is gelet op het bepaalde in het POP te beschouwen als een maximum.

Het Drentse beleid voor windenergie is gestoeld op het besef dat een enkele windturbine verhoudingsgewijs een groot effect heeft op de wijde omgeving. Het gaat dan vooral om masthoogten van meer dan 80 m. Dergelijke hoogten beïnvloeden het landschapsbeeld ingrijpend, vooral als ze her en der, zonder structuur, worden geplaatst.

Wanneer het nodig is om te zoeken naar andere windparken ter realisatie van de BLOW taakstelling dan geldt een aantal voorwaarden die nader worden geconcretiseerd. Deze voorwaarden zijn:

- Windturbines worden gegroepeerd in een windpark (dus geen solitaire molens);

- Opgesteld vermogen van een windpark is 15 MW of meer (rendement staat in verhouding tot de ruimtelijke ingreep);
- Afweging met landschappelijke-, cultuurhistorische-, natuurwaarden en milieuvoorwaarden;
- Windparken worden alleen toegelaten in gebieden waar:
  - reeds een aanzienlijke verstoring van het landschap heeft plaats gevonden;
  - een ongestoorde beleving van een waardevol gebied elders, voorzover dat een kwaliteitsaspect van dat gebied is, niet wordt aangetast.

Het beleid zoals opgenomen in het POP en het beoordelingskader 2000 is gebruikt om criteria/randvoorwaarden uit te werken op basis waarvan zoekrichtingen voor de plaatsing van windmolens aangewezen kunnen worden.

3. Criteria voor het bepalen van zoekrichtingen

Het huidige POP beleid in combinatie met het beoordelingskader vormt de basis om te onderzoeken waar in Drenthe zoekrichtingen zijn voor de realisatie van windparken, naast de locatie Coevorden. Hierbij is uitgegaan van de volgende uitgangspunten:

- Op basis van het beoordelingskader 2000 zijn de zone I gebieden inzichtelijk gemaakt. Volgens het beoordelingskader mogen alleen in deze zone nieuwe windturbineparken gerealiseerd worden;
- Aanvullend op het beoordelingskader zijn ook de zone 2 gebieden, die grenzen aan zone 1 gebieden inzichtelijk gemaakt. Hierbij is dezelfde systematiek gevolgd als bij de opslag van gassen in de ondergrond, waarbij sprake is van grootschalige bovengrondse installaties (hoofdstuk C.9.3. POP).
Bovengenoemde zone 2 gebieden behoren in principe eveneens tot de zoekrichting. Hierbij geldt echter wel als aanvullende voorwaarde dat de waardevolle delen van zone II (essen en beekdalen) worden uitgesloten. De kaarten 1,7 en 9 van het POP bieden inzicht in deze aspecten.
- De bestaande regionale bedrijventerreinen (functiekaart 1 POP) zijn eveneens inzichtelijk gemaakt.

Bufferzones:

Gelet op de cultuurhistorische gaafheid van gebieden en de POP zonerings is per zone een buffering opgesteld gerekend vanuit de gebieden met de hoogste cultuurhistorische gaafheid. Op deze manier kan rekening worden gehouden met de cultuurhistorische gaafheid van de landschappen. Op basis van zowel het beoordelingskader als het huidige POP is cultuurhistorie een belangrijk aspect.

Uitgegaan is van een minimale bufferafstand van 2,5 km in zone 2 gebieden t.o.v. gebieden met de hoogste cultuurhistorische gaafheid. Een afstand van minder dan 2,5 km heeft in het algemeen nauwelijks effect op de beleving van 100 meter hoge windmolens in het landschap, aangezien windmolens dan hoog uit torenen boven vrijwel alle bomen en bebouwing.

Per opeenvolgende zone zijn vervolgens stappen van 1 km gehanteerd omdat in het algemeen kleinere stappen voor de menselijke beleving van molens in het landschap nauwelijks effect hebben. Voor zone 6 (bos) gebieden wordt een buffer om landschappelijke redenen niet nodig geacht. De molens zijn immers niet zichtbaar in het bos. In onderstaande tabel zijn de afstanden aangegeven die leiden tot de buffering.

Tabel 1: Cultuurhistorische gaafheidsgraden

Cultuurhistorische gaafheidsgraad	Zone 1	Zone 2	Zone 3	Zone 4	Zone 5	Zone 6
Hoogste	-	2,5 km	3,5 km	4,5 km	5,5 km	-
Middelste	-	-	-	-	-	-
Laagste	-	-	-	-	-	-

Vogel- en habitatrictlijngebieden en fourageergebieden voor ganzen, zwanen en steltlopers

Vervolgens is gekeken naar de vogelrichtlijngebieden en foerageergebieden voor ganzen, zwanen en steltlopers. Daarnaast moet rekening gehouden worden met de externe werking van Habitatrictlijngebieden. Bij de gebieden waarvoor een instandhoudingsplicht voor soorten geldt, kan dit betekenen dat binnen een afstand van 30 km van een habitatrictlijngebied rekening gehouden moet worden met aspecten zoals bijvoorbeeld foerageergebieden en slaappleatsen.

In onderstaande tabel zijn de Drentse vogel- en habitatrictlijngebieden aangegeven met de relevante

Tabel 2: Habitatrictlijngebieden en vogelrichtlijngebieden

Habitatrictlijngebied (HR) en/of Vogelrichtlijngebied (VR) en/of Ramsargebied (wetland)	Instandhoudingsdoelen voor ganzen en/of zwanen (vet = belangrijkste soorten)
Bargerveen (HR + VR + wetland)	Taigarietgans
Drents-Friese Wold + Leggelderveld (HR + VR)	Nee
Dwingelderveld (HR + VR + wetland)	Kleine zwaan, Toendrarietgans, Taigarietgans
Fochtelooerveen-Esmeer (HR + VR + wetland)	Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans, Kolgans
Leekstermeer (VR + wetland)	Kolgans, Brandgans
Zuidlaardermeer (VR + wetland)	Kolgans, Kleine zwaan
Drentse Aa (HR)	Nee
Havelte-Oost (HR)	Nee
Drouwenezand (HR)	Nee
Elperstroom (HR)	Nee
Mantingerbos (HR)	Nee
Mantingerzand (HR)	Nee
Norgerholt (HR)	Nee
Witterveld (HR)	Nee
Wieden (Overijssel) (HR + VR + wetland)	Kleine zwaan, Toendrarietgans, Kleine rietgans, Kolgans, Grauwe gans

vogelsoorten. Rond de zes gebieden met instandhoudingsdoelen voor ganzen en zwanen moet dus in een cirkel van 30 km aangetoond kunnen worden dat eventuele plaatsing van windmolens de instandhoudingsdoelen niet in gevaar brengt. Deze cirkels van 30 km overspannen de gehele provincie Drenthe. In de praktijk zijn de afstanden tussen slaappleats en foerageergebied vaak kleiner. Het gros van de ganzen en zwanen foerageert binnen een straal van 15 km van de slaappleats. Buiten deze cirkel komen de instandhoudingsdoelen minder snel in gevaar en valt eventuele plaatsing van molens beter te motiveren.

Ook binnen de cirkels van 15 km geldt niet per definitie overal een uitsluiting voor de plaatsing van windmolens. In de rood gearceerde foerageergebieden (POP krt 7) en gebieden waar veel vliegbewegingen zijn te verwachten tussen foerageergebied en slaappleats, kunnen er meer beperkingen zijn voor het plaatsen van windmolens. Bij concrete initiatieven zal hier onderzoek naar moeten plaatsvinden. In de geel gearceerde gebieden ⁶⁴¹²⁵¹⁷ binnen een zone van 15 km van Habitatrictlijngebieden geldt bovenstaande beperking in mindere mate. Gelet op de externe werking van de Habitatrictlijngebieden zal hier wel rekening mee gehouden moeten worden.

Deze situatie doet zich met name voor het gebied rondom Emmen, hetgeen verband houdt met de externe werking van het Bargerveen.

Botanische waarden

Daarnaast zijn er habitatrictlijngebieden die zijn aangewezen vanwege botanische waarden of (bos-) vogels die weinig tot geen risico lopen op botsing met windmolens. Het zijn natuurgebieden met een belangrijke landschappelijke waarde, ook als ze in de cultuurhistorisch middelste of laagste gaafheidsgraad vallen. Om de landschappelijke kwaliteit van deze natuurgebieden te waarborgen wordt een buffer van 5,5 km gehanteerd rond deze habitatrictlijngebieden, gelijk aan de bufferafstand voor zone 5 gebieden in de hoogste gaafheidsgraad. In het beoordelingskader is ook aangegeven dat er rekening gehouden moet worden met de ongeschonden beleving van de habitatrictlijngebieden. In het geval van het Bargerveen was dit voor de provincie aanleiding om bezwaar te maken tegen de plaatsing van windmolens bij Twist in de directe nabijheid van het Bargerveen.

Kaart

Op de bijgevoegde kaart zijn de conclusies van de overwegingen vertaald:

- de groene gebieden zijn uitgesloten;
- de lichtgele gebieden in zone I zijn zoekrichting voor de plaatsing van windmolens;
- de donkergele gebieden in zone II zijn eveneens zoekrichting, maar hierbij moet wel rekening gehouden worden met de waardevolle elementen in deze gebieden (o.a. essen en beekdalen);
- de bedrijventerreinen (Coevorden, Emmen en Nieuw-Amsterdam) voor zover aansluitend bij zone I en II zijn eveneens zoekrichting;
- in de gebieden met rode arcering geldt de instandhoudingsplicht van de habitatrictlijngebieden (dit is een zwaar aandachtspunt bij verdere uitwerking);
- in gebieden met blauwe arcering moet eveneens rekening gehouden worden met ganzen, zwanen en steltlopers;
- daarnaast zijn op de kaart een aantal technische beperkingen opgenomen zoals laagvliegroute, straalpaden en LOFAR (binnenste- en buitenste ellips). Voor de buitenste ellips van LOFAR geldt dat windmolens hier niet bij voorbaat zijn uitgesloten, maar wel dat er bij de ontwikkeling van initiatieven afstemming/overleg plaats moet vinden met LOFAR.

4. Nader inzoomen op zoekrichtingen

Uit de toegepaste criteria is zoals aangegeven een aantal zoekrichtingen naar voren gekomen. Het woord zoekrichting geeft al aan dat binnen deze gebieden verder onderzocht zal moeten worden of de plaatsing van windmolens mogelijk is. Hierbij gaat het enerzijds om technische randvoorwaarden en anderzijds om landschappelijke randvoorwaarden. Ook aspecten uit een oogpunt van ruimtelijke kwaliteit zijn van belang. Deze aanvulling vloeit voort uit hetgeen in het POP is opgenomen namelijk dat windparken alleen in gebieden worden toegelaten waar:

- reeds een aanzienlijke verstoring van het landschap heeft plaats gevonden;
- een ongestoorde beleving van een waardevol gebied elders, voorzover dat een kwaliteitsaspect van dat gebied is niet wordt aangetast.

Randvoorwaarden:

Bij de verdere uitwerking van de zoekrichtingen zal rekening gehouden moeten worden met de volgende randvoorwaarden:

- Vanwege de beïnvloeding van windmolens op het landschap worden deze geplaatst in een lijnopstelling, gekoppeld aan bestaande structuren (landschappelijk of stedelijk). Afhankelijk van de onderlinge afstand moeten om een lijn te kunnen creëren minimaal 4 molens op een rij geplaatst worden, terwijl de minimale omvang van een windpark 15 MW bedraagt (rendement staat in

verhouding tot ruimtelijke ingreep). Met bestaande structuren in het landschap wordt het volgende bedoeld:

- Infrastructuur;
  - Hoogspanningsleidingen;
  - Waterlopen;
  - Verkavelingspatronen;
  - Bebouwingslinten.
- Bundeling van initiatieven in gebieden (individuele initiatieven in een gebied kunnen niet onafhankelijk van elkaar ontwikkeld worden);
  - Het realiseren van een windpark vraagt altijd om een inpassing in het landschap of bebouwde omgeving. Bij de verdere uitwerking wordt hieraan aandacht besteed door middel van een inpassings/landschapsplan. Hierbij wordt gekeken naar het beïnvloedingsgebied van het windmolenpark.

Naast bovengenoemde landschappelijke randvoorwaarden is ook het volgende van belang:

- Rekening houden met technische aspecten zoals laagvlieggebieden helicopters, LOFAR, radarinstallaties, bakens van vliegvelden, milieutechnische en veiligheidsaspecten, etc. (verdere uitwerking beoordelingskader 2000 en POP)
- Externe werking van de Habitatrichtlijngebieden (zoals ook aangegeven in paragraaf 3).
- Beleidsafstemming met betrokken gemeenten.
- In de Veenkoloniën is een aandachtspunt de beleidsafstemming met de provincie Groningen. In Zuid-Drenthe geldt hetzelfde voor de provincie Overijssel.

Het nader inzoomen in de gebieden met een zoekrichting op basis van de bovengestelde randvoorwaarden kan betekenen dat met name de kleinere gebieden (Beilen, Hoogeveen en bij de provinciegrens met Overijssel) bij nader onderzoek alsnog niet geschikt blijken te zijn voor het plaatsen van windmolens.

5. Bijdrage energiebeleid

De Rijksoverheid heeft zich ten doel gesteld om in het jaar 2010 en 2020 vijf respectievelijk tien procent van de energie duurzaam op te wekken. De provincie Drenthe vindt het van belang hieraan een bijdrage te leveren zoals blijkt uit het Provinciaal omgevingsplan (POP) en de Startnotitie energiebeleid 2006-2010. Een andere doelstelling die hiermee samenhangt is de (CO₂-emissie-reductie van 6% in de periode 2008-2012 ten opzichte van 1990 (Kyoto-protocol), hetgeen voor Drenthe overeenkomt met 500 kton CO₂ (zogenaamd beleidstekort). Windenergie kan daar een bijdrage aan leveren

Windenergiepotentieel

Om een afweging te kunnen maken tussen ruimtelijke criteria en energiecriteriën wordt voor het gebied buiten Coevorden gerekend met twee optionele windparken van elk minimaal 15 MW. Dit aantal is gebaseerd op de kaart met zoekrichtingen en de aanvullende randvoorwaarden. Volgens de windkaart varieert de gemiddelde windsnelheid op 100 meter ashoogte in Oost-en West-Drenthe tussen 6,5 en 8,0 m/s bedraagt. Uitgaande van windturbines met een rotordiameter van 100 meter en een gemiddelde specifieke productie van ca. 1.000 kWh/m² (bij 7,0 m/s), is een jaarlijkse opwekking van ongeveer 7.850.000 kWh per windturbine mogelijk. Het gaat dan om windturbines met een vermogen van ca. 3 MW. Bij plaatsing van 10 van deze windturbines, met een opgesteld vermogen van 30 MW, kan ongeveer 78 miljoen kWh (= 78 GWh) opgewekt worden. Dit komt overeen met 0,28 PJ. Inclusief het gemiddelde centralerendement van 42% in Nederland betekent dit een vermeden primair energiegebruik van 0,68 PJ oftewel 21 miljoen m³ gasequivalenten.

Tabel 3: Via windturbines op te wekken hoeveelheid energie

Locatie	Aantal Turbines	Opgesteld vermogen (MW)	Elektriciteit GWh/jaar	Energie PJ _{primair} /jaar
1. Coevorden	4	14,0 1,2)	31	0,27
2. Optioneel-1	5	15,0	39	0,34
3. Optioneel-2	5	15,0	39	0,34
Totaal voor Drenthe	14	44,0	109	0,95
Extra naast Coevorden	10	30,0	78	0,68

1) Uitgaande van 4 molens van elk 3,5 MW

2) In Nijeveen staat nog een molen van 0,6 MW die voor de BLOW-doelstelling meetelt als 1 MW

Alles is betrekkelijk!

De bijdrage van windenergie wordt vaak bepaald vanuit verschillende referentiekaders en leidt daardoor tot verschillende (maar elk voor zich juiste) conclusies. Daarom hierna een overzicht gebaseerd op de gegevens uit bijlage 1 van de Startnotitie energiebeleid 2006-2010:

- Bijdrage windenergie aan het totale energieverbruik in Drenthe:
Het totale energiegebruik (gas, elektriciteit, benzine etc.) van de provincie Drenthe (gebouwde omgeving, verkeer en vervoer, industrie etc.) in de Provincie Drenthe zal volgens prognoses in 2010 ongeveer 75 PJ bedragen. Op basis van bovenstaande is de conclusie dat een extra potentieel van 30 MW windenergie daaraan 1% zal bijdragen.
- Bijdrage windenergie aan het huishoudelijk energieverbruik in Drenthe:
Wanneer uitsluitend over het aandeel van de huishoudens (gas, elektriciteit) wordt gesproken is dit percentage vanzelfsprekend hoger. Uitgaande van een aandeel van de huishoudens in het totale energieverbruik van Drenthe van 22% (15 PJ), komt de bijdrage van 30 MW extra (naast Coevorden) overeen met ongeveer 5% van het huishoudelijk energieverbruik.
- Bijdrage windenergie aan het elektriciteitsverbruik door huishoudens:
Een windmolen levert alleen elektriciteit. Een andere gebruikelijke maatstaf voor de windenergieproductie is het huishoudelijke elektraverbruik. Bij een gemiddeld elektraverbruik van 3.300 kWh per huishouden, kan met de 30 MW extra in het elektraverbruik van ca 25.000 huishoudens worden voorzien. Dat is ongeveer 10% van de Drentse huishoudens.
- Bijdrage windenergie aan de duurzame energiedoelstelling:
Volgens het POP moet in 2010 5% van het Drentse energieverbruik duurzaam worden opgewekt. Dat komt overeen met 3,8 PJ (5% van 75 PJ). Wanneer naast Coevorden nog 30 MW extra geplaatst wordt in Drenthe neemt dit potentieel 18% van de DE-doelstelling voor 2010 voor zijn rekening.

Bijdrage aan de CO₂-reductie

In de Nota energiebeleid 1 (2002-2005) is vastgesteld dat Drenthe een zogenaamd beleidstekort heeft van 500 kton CO₂/jaar. Een dergelijke reductie is noodzakelijk om te kunnen voldoen aan het Kyoto-akkoord. Een deel hiervan, ca 120 kton, moet worden gerealiseerd door vervanging van fossiele brandstoffen door duurzame energie. In de "Nota energiebeleid-1 2002-2005" is deze hoeveelheid verdeeld over de diverse duurzame energiebronnen conform onderstaande tabel.

Tabel 4: Bijdrage duurzame energiebronnen aan CO₂-reductie (Bron: Nota energiebeleid-1: 2002-2005)

Duurzame Energiebron	CO ₂ reductie (%)	CO ₂ reductie (kton /jaar)
Zon	12,5	15
Wind	12,5	15
Omgevingswarmte / WKO	25,0	30
Biomassa	50,0	60

Totaal	100,0	120
--------	-------	-----

Conclusies:

- Het aandeel van het windpark te Coevorden in de CO₂-reductie, bij een productie van 31 MWh, bedraagt 19 kton (1 kWh = 0,598 kg CO₂, EnergieNed). Dat is 16% van de totale reductiedoelstelling via duurzame energiebronnen. Hiermee wordt de huidige winddoelstelling van 12,5% dus ruim gehaald.
- Een windenergieproductie van 78 GWh extra (naast Coevorden) komt overeen met 47 kton CO₂-besparing. Dit is 40% van de reductiedoelstelling via duurzame energiebronnen! Dat is van belang omdat de bijdrage van zonne-energie naar verwachting veel geringer zal zijn.
- Een extra windenergiepotentieel van 30 MW naast Coevorden draagt voor ca 10% bij aan het behalen van de Kyoto-doelstelling.

6. Samenvatting

Via de notitie "Inventarisatie windenergiepotentieel provincie Drenthe" is inzicht gegeven in de afwegingen die geleid hebben tot de kaart waarop de zoekrichtingen voor de plaatsing van windmolens zijn aangegeven. De afwegingen zijn gebaseerd op het beoordelingskader 2000 en het POP. Daarnaast zijn aanvullende randvoorwaarden ingesteld voor het verder inzoomen op de zoekrichtingen. Op basis van de kaart met zoekrichtingen, de aanvullende randvoorwaarden en gelet op de doelstellingen van het energie- en klimaatbeleid, zijn wij uitgegaan van de mogelijkheid van realisatie van 2 parken van elk 15 MW naast de locatie Coevorden.

Bij een gemiddeld elektraverbruik van 3.300 kWh per huishouden, kan met 30 MW extra (naast Coevorden) in het elektraverbruik van ca 25.000 huishoudens worden voorzien. Dat is ongeveer 10% van de Drentse huishoudens. Een extra windenergiepotentieel van 30 MW naast Coevorden draagt voor ca 10% bij aan het behalen van de Kyoto-doelstelling.

Het woord zoekrichting is echter niet voor niets gekozen. Wanneer ervoor gekozen zou worden om in Drenthe meer mogelijkheden te bieden voor de realisatie van windparken naast de locatie Coevorden, zal de zoekrichting verder gespecificeerd moeten worden. Dit kan betekenen dat met name de kleinere gebieden bij nadere onderzoek alsnog niet geschikt blijken te zijn voor het plaatsen van windmolens. Bij een eventuele verdere uitwerking van de inventarisatie zal tevens een SMB (strategische milieubeoordeling) opgesteld moeten worden, wanneer uitgegaan wordt van een extra windpark (en) van 15 MW of meer.

Bijlagen:

- Bijlage 1: Plaatsing windmolens: zoekrichting (kaart)
- Bijlage 2: Beoordelingskader 2000 voor de locatiekeuze en –inrichting van een windturbinepark
- Bijlage 3: Feiten over windenergie

Bijlage 3: Feiten over windenergie

Ashoogte

Een ashoogte van 80 of 100 meter maakt in de praktijk (beleving) nauwelijks verschil. Op hogere niveaus is de windsnelheid hoger en levert dan meer windstroom op. Het verschil tussen 80 en 100 meter is ongeveer 10%. Daarnaast wordt de capaciteit en stroomopbrengst voornamelijk bepaald door de wijkdiameter. Een grotere wijkdiameter kan toegepast worden bij hogere asniveaus. In deze notitie is daarom gekozen voor ashoogten van ca. 105 meter (zoals in Coevorden). Windturbines met de voorgestelde omvang nemen veel 'vrije' ruimte in beslag. De onderlinge afstanden bedragen minstens 400 meter.

Productiefactor

De productiefactor is de werkelijke jaaropbrengst gedeeld door de maximaal haalbare opbrengst wanneer de wind het hele jaar hoog genoeg zou zijn om altijd op vollast te draaien. Recente turbines hebben een productiefactor van 27%. De eerste windparken in zee geven productiefactoren tussen 40% en 50%.

Bijdrage windenergie

Een moderne windturbine van 3 MW levert (in West Nederland) ca. 8 miljoen kWh per jaar, genoeg voor en stroomverbruik van ca. 2.400 Nederlandse huishoudens. In 2010 moet in Nederland 1.500 MW op land geplaatst zijn en in 2020 nog eens 6.000 MW op zee. In totaal zullen deze turbines ca. 27 miljard kWh per jaar opwekken, goed voor 7,6 miljoen huishoudens of ca. 24% van onze totale behoefte aan stroom.

Energiebalans

De hoeveelheid primaire energie die nodig is om een windturbine te fabriceren, plaatsen en onderhouden en na 20 jaar te verwijderen en te recyclen, wordt door die windturbine in 4 tot 8 maanden (afhankelijk van de windsnelheid) uit de wind terug gewonnen.

Kostenvergelijk

Kostenvergelijk dient plaats te hebben op basis van afschrijvingstermijn van de investering, rente en inflatie, aandeel eigen vermogen versus geleend geld, etc. De OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) en de IEA (International Energy Agency) hebben voor windenergie een opwekprijs vastgesteld van ca. 5 €ct/kWh en voor gas- en kolengestookte centrales op 3 a 4 €ct/kWh. Windenergie is dus nog te duur maar er is sprake van een jaarlijkse daling in de opwekkosten van 5% (trend van de afgelopen jaren). In werkelijkheid is een kilowattuur windenergie nog iets duurder omdat de financieringsvoorwaarden voor windturbineprojecten minder gunstig zijn dan die voor elektriciteits-centrales, bijvoorbeeld door kortere afschrijvingstermijnen en minder eigen vermogen. Anderzijds zal stroom uit fossiele brandstoffen naar verwachting duurder worden gezien de stijgende olieprijs. Op basis van de huidige ontwikkelingen kan windenergie op land binnen 10 jaar concurrerend zijn.

Externe kosten

Windturbines dragen bij aan het vermijden van CO₂-uitstoot. Er zijn meer milieuaspecten die de duurzaamheid van centrales bepalen, zoals de herbruikbaarheid van materialen, de verwerking tot afval, de gevolgen voor de volksgezondheid en het herstel van de natuur na afloop van de winning van de brandstof. Deze externe kosten zijn onderwerp van een Europese studie geweest, ExternE, en verschillen per land. Voor Nederland worden deze geschat op 3 a 4 €ct/kWh. De externe kosten voor gasverbruik zijn 1 a 2 €ct/kWh. Deze kosten worden niet toegerekend aan de kWh-kosten en komen dus niet via de elektriciteitsrekening maar wel op een andere manier bij de burger terecht. Windenergie veroorzaakt slechts

0,1 €/kWh aan externe maatschappelijke kosten. Wanneer deze kosten zouden worden doorberekend in de opwekprijs, is windelektriciteit nu al goedkoper dan conventioneel opgewekte elektriciteit!

Betrouwbaarheid

De moderne windturbines beginnen al te produceren bij windkracht 2 a 3 Bf (3 a 4 meter per seconde) en leveren bij windkracht 6 het volle vermogen. De meeste typen schakelen uit als het gedurende 10 minuten gemiddeld harder waait dan 25 m/sec ofwel windkracht 10. Voor dergelijke windsnelheden zijn ze niet ontworpen. Andere typen produceren wel bij hoge windsnelheden door of worden langzaam teruggeregeld. Het harde afschakelen van een windpark wordt daardoor voorkomen zodat de productie geleidelijk gaat afnemen. De technische beschikbaarheid van de huidige windturbines is ruim 98%. Gemiddeld staan moderne windturbines ongeveer één dag per jaar stil wegens te veel wind.

CO₂

Per miljoen opgewekte kWh bespaart windenergie in Nederland gemiddeld 580 ton CO₂ ten opzichte van de bestaande centrales. Ten opzichte van de modernste gasgestookte centrales is deze besparing 370 ton CO₂ (bron: EnergieNed).

Inpassing in het net

Zo'n 20% windenergie is technisch en tegen relatief lage kosten in te passen in onze stroomvoorziening. Tot 3.000 MW zijn er geen extra kosten, van 3.000-6.000 MW bedragen deze ca. € 300 miljoen. In Noord-Duitsland, Denemarken en Spanje, regio's waar de penetratiegraad aanzienlijk hoger is (30-40% windenergie), treden nauwelijks problemen op bij de netinpassing van windstroom. Met behulp van moderne regeltechnieken en een sterk transportnetwerk is de inpassing van grote hoeveelheden duurzame elektriciteit in Europa goed mogelijk is.

Windenergie

Als uitvloeisel van de landelijke doelstelling voor duurzame energiewinning hebben het Rijk en de gezamenlijke provincies een bestuursovereenkomst gesloten. Dit met het doel landelijk een windvermogen te realiseren van 1.500 mW op landlocaties per 2010. Gegeven het windaanbod en een ruimtelijke afweging voor Nederland, is het Drentse aandeel daarin bepaald op 15 mW.

[Dit komt overeen met een reductie van ca. 15.000 ton CO₂ per jaar in 2010 (12,5% van het totaal aan duurzame bronnen in Drenthe).

Met de keuze voor een te realiseren windpark bij Coevorden is de taakstelling naar verwachting te realiseren. Met betrekking tot nieuwe taakstellingsdiscussies is de provincie van mening dat eerst grootschalige opstellingsmogelijkheden buiten Drenthe benut moeten worden (inclusief zee), dan wel te bouwen in aansluiting daarop. Dit om de ruimtelijke ingreep in het landschap te beperken. Het Drentse beleid voor windenergie is gestoeld op het besef dat een enkele windturbine verhoudingsgewijs een groot effect heeft op een wijde omgeving. Het gaat dan vooral om masthoogten van meer dan 80 m. Dergelijke hoogten beïnvloeden het landschapsbeeld ingrijpend, vooral als ze her en der, zonder structuur, worden geplaatst.

[Daarom worden windturbines gegroepeerd in een windpark. Bij een windpark wordt gedacht aan een opgesteld vermogen van 15 mW of meer. Dan staat het rendement ook in verhouding tot de ruimtelijke ingreep. Voor de locatie van zo'n park geldt niet de voorwaarde van nabijheid van bedrijfsbebouwing of andere bebouwing, maar wel een afweging met landschappelijke, cultuurhistorische en natuurwaarden en met milieuvorwaarden. Als extra voorwaarde geldt dat parken alleen worden toegelaten in gebieden waar:

- reeds een aanzienlijke verstoring van het landschap heeft plaatsgevonden;
- een ongestoorde beleving van een waardevol gebied elders, voorzover dat een kwaliteitsaspect van dat gebied is, niet wordt aangetast.

Medewerking aan andere windparken, naast de locatie Coevorden, wordt pas overwogen wanneer dat voor de realisatie van de taakstelling noodzakelijk is. Indien dat aan de orde is wordt, tezamen met de gemeente(n), een PvA opgesteld. Daarin worden de hiervoor genoemde voorwaarden nader geconcretiseerd. Na overeenstemming over het PvA wordt aan de oprichting van een windpark meegewerkt.

De toepassing van nieuwe, kleine windturbines wordt gestimuleerd. Deze kunnen worden geplaatst in combinatie met bedrijfsmatige activiteiten, op bijvoorbeeld gebouwen, waar al de nodige "verstoring" aanwezig is, in de vorm van schotelantennes, ketelhuizen en zendmasten. Opbrengsten van 5.000 kW/uur per molen behoren tot de mogelijkheden. Hierdoor kan windenergie in de gebouwde omgeving een relevante bijdrage leveren aan de doelstelling voor duurzame energie.

Naast het hiervoor genoemde beleid voor windparken en kleine, moderne windturbines, wordt geen medewerking verleend aan de bouw van windmolens.

Zonne-energie

Drenthe "ontvangt" jaarlijks van de zon een hoeveelheid zonne-energie die het energieverbruik vele tientallen malen overtreft. Dit kan worden omgezet in warm water (zonneboiler) of elektriciteit (zonnecellen, PV). Omdat in Drenthe sprake is van relatief veel laagbouw zijn er goede mogelijkheden voor het plaatsen van zonnecollectoren en PV-systemen.

Helaas blijkt in de praktijk dat het nog niet zo eenvoudig is om dit potentieel daadwerkelijk om te zetten in een substantiële bijdrage aan de duurzame energievoorziening. Wat betreft PV-systemen heeft dit te maken met het rendement van de huidige generatie zonnecellen en de daarmee gemoeide kosten. De verwachting is dat het kostenniveau elke tien jaar zal halveren. Ook de afbouw van landelijke subsidieregelingen vertraagt de introductie van PV-systemen. De

Aan:
de voorzitter en leden van
provinciale staten van Drenthe

Assen, 16 maart 2006
Ons kenmerk 10/5.4/2006002299
Behandeld door de heer ■■■■■ (0592) 36 ■■■■■
Onderwerp: Nota energiebeleid 2006-2010; Energiek Drenthe

Geachte voorzitter/leden,

Hierbij bieden wij u ter bespreking het tweede concept van de Nota energiebeleid 2006-2010, Energiek Drenthe aan. Gelet op de levendige discussie in de Statencommissie Omgevingsbeleid in november 2005, de behandeling in de Provinciale Commissie voor het Omgevingsbeleid, de inspraakreacties, de gesprekken die wij hebben gevoerd met belanghebbenden en de alom aanwezige belangstelling voor dit onderwerp, leggen wij een tweede versie aan u voor, voordat wij tot vaststelling overgaan. Het advies van de Provinciale Commissie voor het Omgevingsbeleid, de ontvangen inspraakreacties en de door ons vastgestelde beantwoording liggen voor u ter inzage.

Wijzigingen op hoofdlijnen

Energiek Drenthe is een uitwerkingsplan van het Provinciaal omgevingsplan (POP) II en geeft als zodanig invulling aan de energiegrondslag en de doelstellingen, zoals deze zijn neergelegd in het POP II. Het tweede concept van Energiek Drenthe wijkt op een aantal punten af van de Startnota, zoals eerder aan de Statencommissie Omgevingsbeleid is voorgelegd.

Ten eerste hebben wij een vierde "B" als prioriteit toegevoegd. Het gaat hier om het beleidsthema Bedrijven waarmee wij het sociaal-economisch belang van het energiebeleid benadrukken. Ook de intensivering van energiekennis speelt hierbij een belangrijke rol. Gekoppeld aan het terugdringen van de uitstoot van CO₂ willen wij tevens een aantal sociaal-economische doelstellingen realiseren, zoals die in onze programmalijn Werken, onderwijs en kennisinfrastructuur zijn vastgelegd. De uitwerking van de economische component binnen Energy Valley en het werkplan Energy Valley zijn daarom toegevoegd aan Energiek Drenthe.

Daarnaast hebben wij per beleidsthema in Energiek Drenthe concretere doelstellingen opgenomen waarmee in 2010 de uitstoot van CO₂-emissies in Drenthe met 540 Kt wordt beperkt. Daarmee voldoen wij in Drenthe aan de Kyoto-doelstelling.

In de loop van 2005 hebben uw staten de wens uitgesproken om in de energienota nadrukkelijk de vraag te betrekken op welke wijze Drenthe kan voldoen aan een substantieel hogere taakstelling op het gebied van windenergie dan de in het Bestuurs-overeenkomst landelijke ontwikkeling windenergie(BLOW)-akkoord afgesproken 15 MW. Dit heeft geleid tot de notitie Inventarisatie windenergiepotentieel in de provincie Drenthe die als bijlage is bijgevoegd. De notitie heeft echter niet geleid tot een wijziging van beleid. Hiervoor hebben wij een aantal argumenten. Tot dusverre halen wij met onze voorgenomen inspanningen de Kyoto-doelstellingen. Het plaatsen van windmolens heeft grote invloed op het landschap.

Wij hechten aan het behouden en waar mogelijk versterken van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van Drenthe. De beperkte opbrengst van windenergie vanuit energiedoelstellingen, vinden wij onvoldoende om de inbreuk op het landschap te rechtvaardigen. Om die redenen zien wij dan ook geen aanleiding de in POP II geformuleerde standpunten met betrekking tot windenergie te wijzigen.

Uitvoeringsprogramma

Tezamen met de Nota energiebeleid 2006-2010 hebben wij ook een concept-Uitvoeringsprogramma energiebeleid 2006-2007 vastgesteld. Dit conceptuitvoeringsprogramma geeft aan hoe en met wie wij onze doelstellingen willen realiseren. Immers, alleen samen met anderen zijn de resultaten die wij voor ogen hebben ook daadwerkelijk te realiseren.

Gelet op het stadium waarin de verschillende (met name grootschalige) projecten zich thans bevinden, zijn de middelen voor 2006 en 2007 vooralsnog toereikend. Echter, voor de periode 2008-2010 zullen wij, aanvullend op de bijdrage vanuit de reserve Nationaal Milieubeleidsplan, jaarlijks ten minste € 450.000,-- extra nodig hebben om de gestelde doelen te realiseren. Wij zullen dit bedrag volgend jaar verder onderbouwen op basis van de monitoringsrapportage over 2006 en de nieuwe referentieraming (geactualiseerde toekomstverwachting ten aanzien van de energievoorziening en de emissie broeikasgassen) en dit betrekken bij de Voorjaarsnota 2007. Het concept-uitvoeringsprogramma wordt u ter informatie toegestuurd.

Informele bijeenkomst

Wij stellen voor om de bespreking in uw staten vooraf te laten gaan door een informele bijeenkomst op 29 maart 2006 (10.00 uur-12.00 uur). Het doel van deze bijeenkomst is om u breed te informeren over het thema Energie en het tweede concept van Energiek Drenthe toe te lichten. Wij zijn voornemens in juni 2006 over te gaan tot definitieve vaststelling.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

, secretaris

, voorzitter

Bijlage(n):
gm/coll.

VERZONDEN 20 JULI 2000

Provinciehuis
Westerbrink 1
Assen

Postbus 122
9400 AC Assen

Telefoon
(0592) 36 55 55
Telefax
(0592) 36 57 77

Brief hoort bij
Beoordelingskader
af. punt 65.
5.20
juli 2000

Aan:
de colleges van burgemeester en
wethouders van de Drentse gemeenten

Assen, 20 juli 2000
Ons kenmerk 28/6.7/2000007526
Behandeld door de heer [REDACTED] (0592) [REDACTED]
Onderwerp: Stellingname op de gesprekken met en reacties van de gemeenten

Geachte colleges,

1. Inleiding

Op 3 maart 2000 hebben wij u de brief *Wensen en mogelijkheden voor windenergie* en de notitie *Eerste aanzet tot uitwerking van het Provinciaal omgevingsplan Drenthe, onderdeel Windturbineparken* toegestuurd. Wij hebben u de gelegenheid gegeven om met ons over windenergieprojecten te spreken. In deze brief leest u een samenvatting van de gesprekken en reacties van de gemeenten, onze opvattingen daarover en de conclusie die wij daaraan verbinden.

2. Conclusie

Uit de gesprekken, de ontvangen reacties en de mogelijke windenergieprojecten die gemeenten hebben genoemd, blijkt dat gemeenten hun bijdrage aan de doelstellingen voor energiebesparing en duurzame energie verkennen. Een concreet beeld over hoe die bijdrage eruit zal zien, is er nog niet. Het idee bij gemeenten is dat windenergie, gezien de kwaliteiten van het Drentse landschap, daar een bescheiden aandeel in zal hebben.

Bij de gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden, Meppel en Westerveld zijn initiatieven voor windenergie bekend of ingediend. Van ver uitgewerkte planvorming is geen sprake.

Op basis van de gesprekken en de initiatieven die ons zijn gemeld, komen wij voor dit moment tot de conclusie dat de locatie aan de zuidzijde van Coevorden in het Nederlands-Duitse grensgebied als beste voldoet aan de voorwaarden van het Provinciaal omgevingsplan (POP) Drenthe. Deze locatie biedt naar onze verwach-

ting voldoende ontwikkelingsmogelijkheden zodat een tweede locatie voor een windturbinepark op dit moment niet nodig is.

3. Samenvatting gesprekken en reacties van gemeenten

Met de gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Emmen, Coevorden en Meppel is gesproken. Naast de brief en notitie hebben wij in de gesprekken ook de mogelijkheden voor samenwerking tussen gemeenten aan de orde gesteld.

Van de gemeenten Assen, Midden-Drenthe, Westerveld en Hoogeveen hebben wij een reactie gekregen.

Als algemeen beeld is naar voren gekomen dat de gemeenten nog geen duidelijke standpunten hebben ingenomen over windenergie, ook al zijn enkele initiatieven ingediend.

Een discussie, waarbij windenergie in het brede kader van duurzame energie moet worden geplaatst, moet binnen de colleges en raden nog worden gevoerd. Gelet op de grote invloed van windturbines op het Drentse landschap, voelen de gemeenten er meer voor om het accent op andere vormen van duurzame energie te leggen.

Meerdere gemeenten hebben opdracht gegeven of zijn van plan om onderzoek te doen naar de mogelijkheden voor windenergie en/of duurzame energie. Om deze redenen vraagt een aantal gemeenten de ruimte om de discussie eerst in eigen kring te kunnen voeren en een standpunt te kunnen innemen.

De gemeenten onderschrijven de eerste opzet voor uitwerking van het POP, waarin de landschappelijke inpasbaarheid het leidende principe is. Ook de benadering dat de provincie pas een uitwerkingsplan opstelt wanneer een bestemmingsplanwijziging nodig is om aan een concreet initiatief mee te kunnen werken, kan op steun rekenen.

Door de gemeenten Borger-Odoorn en Emmen zijn kanttekeningen geplaatst bij de aanduiding van een groot deel van de Drentse Veenkoloniën met de globale gebiedsaanduiding voor windturbineparken. Daarbij ging het om de vraag hoeveel windturbineparken het veenkoloniale gebied, inclusief de Groningse zijde, kan dragen in relatie tot de kwaliteiten van het gebied. De openheid en het grootschalige karakter van de Veenkoloniën zijn ook waardevolle kenmerken waarop windturbines inbreuk maken. Het mag geen automatisme zijn om voor dit soort grote ingrepen naar de Veenkoloniën uit te wijken. Omdat in de naburige Groningse gemeenten ook discussies worden gevoerd, vragen beide gemeenten aan de provincie het beleid met de provincie Groningen af te stemmen.

Overige opmerkingen die zijn gemaakt.

- Waardering dat de provincie in een vroegtijdig stadium gemeenten de gelegenheid geeft om hun wensen en opvattingen naar voren te brengen zodat deze een rol kunnen spelen in de verdere beleidsontwikkeling.
- De provincie moet de beleidsformulering voor windenergie plaatsen in de brede discussie over energiebesparing en duurzame energie.
- De mogelijkheid openhouden voor solitaire windturbines met een ashoogte hoger dan 25 m.

4. Stellingname op gesprekken en reacties

4.1. Met proces en aanpak op de goede weg

Wij zijn blij met de steun voor de eerste aanzet tot een inhoudelijke uitwerking van het POP en de waardering voor de open aanpak. Bewust hebben wij ervoor gekozen om in de brief en de notitie geen kwantitatieve doelstelling of een maximaal aantal windturbineparken te noemen. Ook hebben wij alle gemeenten de gelegenheid gegeven te reageren met de bedoelingen om een volledig overzicht te kunnen krijgen van windenergieprojecten en te kijken naar mogelijkheden voor samenwerking tussen gemeenten. In onze keuze voor de locatie bij Coevorden hebben wij goed gebruik kunnen maken van de invalshoeken die gemeenten ons in de gesprekken en reacties hebben aangedragen.

4.2. Terughoudendheid voor de Veenkoloniën

Wij zijn met de gemeenten Borger-Odoorn en Emmen van mening dat ook voor de Veenkoloniën, om landschappelijke en cultuurhistorische redenen, terughoudendheid geldt. Met de globale gebiedsaanduiding voor windturbineparken hebben wij niet willen suggereren dat het daar alleen kan of zelfs zou moeten. In onze brief van 3 maart hebben wij het als volgt verwoord.

"Op basis van de uitgangspunten van het POP hebben wij thans het gebied in kaart gebracht dat in beginsel voor windturbineparken in aanmerking komt. (...) Dit betekent geenszins dat er elders in Drenthe geen mogelijkheden voor plaatsing zijn, maar dat laten wij van uw reactie afhangen én van de concrete mogelijkheden voor ruimtelijke inpassing."

De betekenis van de gebiedsaanduiding is dus niet meer en niet minder dan dat binnen de doelstellingen van het POP een windturbinepark aanvaardbaar zou zijn. Het betekent ook niet dat binnen dat aandachtsgebied automatisch de meest optimale locatie te vinden is. Het zijn immers de specifieke gebiedskenmerken die bepalen of een locatie als beste voldoet aan de voorwaarden die het POP stelt.

4.3. Ontwikkeling van een locatie bij Coevorden

Op grond van de gesprekken en ten opzichte van de geïnventariseerde windenergieprojecten vinden wij de realisatie van een windturbinepark in het Nederlands-Duitse grensgebied onder Coevorden voor dit moment de beste optie om verder uit te werken. Het gebied voldoet aan de voorwaarden van het POP voor landschap, cultuurhistorie, natuur en milieu. Het wordt ook gekenmerkt door ontwikkelingen die per saldo een aanzienlijke verstoring van de landschappelijke beleving veroorzaken. De belangrijkste ontwikkelingen zijn de ontwikkeling van het grensoverschrijdende Europark, het IAMS-gebouw waar pijpen van 80 m hoog zullen worden bijgeplaatst en de mogelijkheden om in Duitsland twee windturbineparken te kunnen ontwikkelen. Deze ontwikkelingen zullen de landschappelijke beleving sterk beïnvloeden. Tegen deze achtergrond is een turbinepark bij Coevorden door ons positief beoordeeld.

Een belangrijk gegeven is voor ons dat de overheid in belangrijke mate grondeigenaar is en de gemeente Coevorden deze locatie steunt. De ontwikkelingsmogelijkheden zijn daarmee gunstig. Bovendien biedt de locatie volgens onze inschatting veel meer ruimte dan de tien turbines die minimaal zijn vereist.

4.4. Globale gebiedsaanduiding voor windturbineparken vervalt

In punt 4.2. zijn wij ingegaan op de betekenis van de globale gebiedsaanduiding. Naast de gesprekken met de gemeenten en de ruime ontwikkelingsmogelijkheden van een park bij Coevorden, zijn er nog twee aanleidingen om de Drentse Veenkoloniën niet langer in beeld te houden voor een turbinepark. Daardoor is er ook geen reden meer om de globale gebiedsaanduiding te handhaven.

4.4.1. Geen zoekruimte in Oost-Groningse Veenkoloniën

De provincie Groningen heeft voor het gehele provinciegebied een voorontwerp voor een omgevingsplan gepubliceerd. Daarin is het gebied langs de N33 vanaf Wildervank tot aan de A7 als zoekgebied voor een windturbinepark aangegeven. In het overige veenkoloniale gebied wordt geen ruimte geboden.

Het zoekgebied ter hoogte van de N33 ligt veel hoger dan de begrenzing van de globale gebiedsaanduiding. Dit betekent dat aan Drentse zijde geen aansluiting kan worden gevonden met de Groningse plannen. Vanuit de wetenschap dat windturbines in de verre omtrek zijn te zien, hechten wij aan de eenheid in beleid voor de Oost-Groningse en Drentse Veenkoloniën. Wij vinden het niet verstandig om aan weerszijden van de provinciegrens voor windenergie een verschillend beleid te voeren en nemen om die reden het beleid van de provincie Groningen over.

4.4.2. Voorkomen verdere aantasting landschappelijke beleving Bargerveen

Aan Duitse zijde gaan de ontwikkelingen veel sneller. Langs de landsgrens zijn op diverse plaatsen windturbineparken gerealiseerd. In ons beleid vinden wij het belangrijk om de "ongestoorde beleving" van belangrijke, grote gebieden te behouden. Het hoogveenreservaat Bargerveen valt hieronder. Nu heeft de gemeente Twist het plan om 500 tot 1.000 m van het Bargerveen de realisatie van een park mogelijk te maken. Ondanks onze bezwaren en die van de gemeente Emmen, zet de gemeente haar plannen door.

Het dan dichtstbijzijnde windturbinepark ligt op 15 km van het Bargerveen in de gemeente Emlichheim nabij Coevorden. In diezelfde zichtlijn kan op bijna 20 km in Emlichheim een tweede park worden gerealiseerd. Het zoekgebied bij Coevorden ligt tussen beide parklocaties in en beïnvloedt daardoor de beleving van het Bargerveen niet nadelig.

Wij vinden het belangrijk dat een verdere verstoring van zichtlijnen vanuit het Bargerveen wordt voorkomen. Dit betekent dat het gebied tot aan Valthermond, gerekend vanaf het Bargerveen, verschoond moet blijven van windturbines.

4.5. Windenergie plaatsen in discussie over duurzame energie

De reacties laten zien dat gemeenten zich verantwoordelijk voelen om een bijdrage te leveren aan de landelijke doelstellingen voor energiebesparing en duurzame energie, maar twijfels uiten of windenergie voor Drenthe van grote betekenis moet zijn, gezien de hoge landschappelijke waarden.

Eenzelfde voorzichtigheid zien wij in de opstelling van de Stichting Natuur en Milieu en de twaalf provinciale milieufederaties. Gezamenlijk hebben zij de mogelijkheden geïnventariseerd om aan de doelstellingen te voldoen om per 2010 een opgesteld vermogen van 1.500 MW te realiseren. Hun visie hebben zij neergelegd

in de brochure *Frisse wind door Nederland*. Hun conclusie is dat in de provincie Drenthe in eerste instantie ruimte is voor één windturbinepark in lijnopstelling voor ca. 10 MW. Daarvoor is een zoekgebied in Noordoost-Drenthe aangegeven. Onder voorwaarden is een hogere bijdrage tot 35 MW mogelijk. Een hogere taakstelling is niet wenselijk, omdat dit ten koste gaat van natuur en landschap.

Terecht is opgemerkt dat de discussie niet alleen over windenergie moet gaan, maar om het brede spectrum van energiebesparing en duurzame energie. In onze brief hebben wij aangegeven dat er desondanks reden is om de meningsvorming over windenergie nu te behandelen. De inventarisatie heeft de locatie bij Coevorden in beeld gebracht. Deze locatie voldoet in alle opzichten aan de voorwaarden die het POP stelt en wij schatten de realisatiekansen daarvan hoog in. Ook biedt het gebied ruime mogelijkheden om een groter aantal turbines te plaatsen dan het vereiste minimum van tien. Om die reden willen wij medewerking geven aan de ontwikkeling van een windturbinepark bij Coevorden. Met de gemeente willen wij de ontwikkelingsmogelijkheden verkennen en maximaal benutten.

Voor andere windenergieprojecten maken wij daarom een pas op de plaats. Alleen wanneer blijkt dat de locatie Coevorden niet het gewenste resultaat oplevert en de invulling van het Drentse aandeel in de landelijke doelstellingen voor energiebesparing en duurzame energie een tweede windturbinepark noodzakelijk maakt, zullen wij een nieuwe inventarisatie maken.

4.6. Inventarisatie nu afsluiten

Wij beseffen dat het tijdstip van deze inventarisatie voor sommige gemeenten te vroeg komt om voor zichzelf een helder beeld te hebben over de mogelijkheden voor windenergie. De locaties die ons zijn gemeld, vatten wij zeker niet op als een limitatieve lijst, maar vormen wel de inventarisatie waarop wij ons standpunt nu baseren. De inventarisatie heeft de locatie aan de zuidzijde bij Coevorden in beeld gebracht. Zoals gezegd willen we hiervan de ontwikkelingsmogelijkheden optimaal benutten en daarnaast geen tweede locatie onderzoeken. Een verdere inventarisatie vinden wij daarom niet nodig.

4.7. Geen heroverweging provinciaal beleid voor alleenstaande turbines

Eén gemeente geeft aan mogelijkheden te zien voor de ruimtelijke inpassing van alleenstaande turbines met een hogere ashoogte dan 25 m. Het POP sluit deze mogelijkheid uit door de eis dat hoge windturbines alleen in parkvorm kunnen worden gerealiseerd, waarbij moet worden gedacht aan tien of meer. Wij zien in de opstelling van andere provincies, waarbij om landschappelijke overwegingen de oprichting van solitaire turbines een halt wordt toegeroepen, een bevestiging van ons beleid.

5. Afsluitend

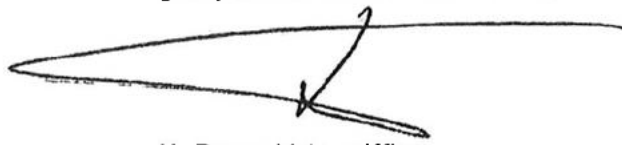
Wij beseffen met deze stellingname de gemeenten niet de ruimte te geven - voorzover deze is gevraagd - om de brede discussie over duurzame energie, inclusief de optie voor windenergie, eerst zelf te kunnen voeren. In onze brief van 3 maart hebben wij de redenen genoemd waarom wij een duidelijk beeld willen hebben over de mogelijke locaties voor windturbineparken in Drenthe. Daarnaast vinden wij het belangrijk dat gemeenten duidelijkheid krijgen over ons standpunt, zodat zij daarmee rekening kunnen houden in hun beleid voor energiebesparing en duurzame energie.

Wij gaan ervan uit dat we met deze brief antwoord hebben gegeven op de reacties die ons in de gesprekken en brieven zijn gegeven.

Ons standpunt zullen wij voor advies voorleggen aan de Statencommissies Ruimte, Infrastructuur en Mobiliteit. Ook vragen wij advies aan de Provinciale Commissie voor het Omgevingsbeleid. Een afschrift van deze brief is aan die commissies toegezonden.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

H. Rappa-Velt, griffier

A.J. ter Beek, voorzitter

Bijlage(n):
jk.coll.

7
V

**Discussienotitie vaststelling concept omgevingsvisie ter voorbereiding
bestuurlijk overleg over het concept met de andere overheden, doelgroepen en
burgers (eerste behandeling GS 8 september 2009; finale behandeling
vaststelling concept Omgevingsvisie) GS 15 september 2009)**

Opbouw ontwerp omgevingsvisie

1. Drenthe nu
2. Missie, opgaven, ambities en belangen
  - 2.1 Missie
  - 2.2 Opgaven
  - 2.3 Ambities en belangen
    - 2.3.1. Ambities en belangen gericht op Drentse kwaliteiten
    - 2.3.2. Ambities en belangen gericht op fysiekruimtelijke ontwikkelingen
3. De strategie: robuustheid, verweving en kwaliteit
  - 3.1 Robuustheid en verweving
  - 3.2 Ruimtelijke kwaliteit
  - 3.3 Relatie met bestaande plannen en programma's
4. Doorwerking van de strategie
  - 4.1. Inleiding
  - 4.2 Ontwikkelen met ruimtelijke kwaliteit
    - 4.2.1. Het begrip ruimtelijke kwaliteit
    - 4.2.2. Kernkwaliteit landschap
    - 4.2.3. Kernkwaliteit natuur
    - 4.2.4. Kernkwaliteit natuur
    - 4.2.5. Kernkwaliteit cultuurhistorie, archeologie en aardkundige waarden
    - 4.2.6. Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik
    - 4.2.7. Milieu- en leefomgevingkwaliteit
  - 4.3. Ontwikkeling van robuuste systemen
    - 4.3.1. Robuuste stedelijke netwerken met bruisende steden
    - 4.3.2. Robuust en klimaatbestendig watersysteem
    - 4.3.3. Robuuste natuur
    - 4.3.4. Robuuste landbouw
  - 4.4 Ontwikkeling van verwevinggebieden
  - 4.5. Overige gewenste ontwikkelingen
    - 4.5.1. Demografie en wonen
    - 4.5.2. Demografie en vitaal platteland
    - 4.5.2. Recreatie en toerisme
    - 4.5.3. Duurzame energievoorziening
    - 4.5.4. Cultuur en sport
5. Nadere uitwerking opgaven
  - 5.1. Groningen – Assen
  - 5.2. De Drentse Zuidas
    - 5.2.1. Zuidoost Drenthe
    - 5.2.2. Hoogeveen
    - 5.2.3. Meppel
  - 5.3. Hondsrug
6. Sturingsfilosofie
  - 6.1. Sturingsprincipes
  - 6.2. Sturen op ruimtelijke kwaliteit

Bespreekpunten voor GS op 8 september 2009 in volgorde van het concept ontwerp (aan de hand van bovenstaande hoofdstukindeling)¹

4.2. Ontwikkelen met ruimtelijke kwaliteit

Discussie:

Op het bijgevoegde kaartbeeld is een voorstel voor het provinciaal belang met betrekking tot de Kernwaarde Landschap aangegeven. Discussiepunt is de doorwerking van het aspect openheid. Dit heeft betrekking op relatief grote gebieden, waardoor er meer gebieden van provinciaal belang zijn, dan het kaartbeeld suggereert.

Concept ontwerp omgevingsvisie: zie bijgevoegd kaartje Kernwaarde Landschap

Conclusie op basis van discussie:

---

¹ Bijgevoegde kaarten:

-Visiekaart

-Kaart Robuuste EHS 2020

-Kernkwaliteit Landschap

-Totale kernkwaliteitenkaart

4.2.5. Kernkwaliteit cultuurhistorie, archeologie en aardkundige waarden

Discussie:

In het nieuwe omgevingsbeleid is de aandacht voor archeologie gefocust op provinciaal belang. Daarbij is in het concept ontwerp extra focus gelegd bij beekdalen, celtic fields en essen (t.o.v. POPII). Voor de sturingsfilosofie van dit aspect wordt verwezen naar de discussie over de sturingsfilosofie.

Tekst concept ontwerp omgevingsvisie:

Drenthe kent een voor Nederland uniek cultuurhistorisch landschap dat is gevormd door duizenden jaren van onafgebroken bewoning op een bijzondere ondergrond. De historische en prehistorische waarden van onze provincie zijn in belangrijke mate bepalend voor de identiteit en de ruimtelijke kwaliteit van Drenthe. Ze zijn de basis die Drenthe tot Drenthe maakt. Cultuurhistorie, archeologie en aardkundige waarden geven betekenis aan nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen en zijn belangrijke bouwstenen voor ondermeer toerisme en recreatie. De rijkdom aan deze waarden is groot en gevarieerd, van de karakteristieke hunebedden op de zandgronden tot de kanalen en wijken in de veengebieden. Door objecten en structuren boven- en ondergronds in samenhang te bekijken, winnen ze aan betekenis voor onze woon-, werk en leefomgeving. De provincie kiest voor een focus op deze samenhang. Vanuit de bovenlokale samenhang hebben wij het provinciaal belang voor cultuurhistorie, archeologie en aardkundige waarden gedefinieerd. Ze zijn neergelegd in het Cultuurhistorisch Kompas, de Kaart provinciaal belang archeologie en de kaart provinciaal belang aardkundige waarden.

Conclusie op basis van discussie:

4.3.2. Robuust en klimaatbestendig watersysteem

Discussie: Wateropgave in de beekdalen

Voor beekdalen met een landbouwfunctie is aangegeven dat er gewerkt moet worden met een toelaatbare inundatiekans van eens per 10 jaar. Dit is een garantienorm, die inhoudt dat het waterschap de inrichting zodanig moet maken, dat de kans op inundatie niet hoger mag zijn dan eens in de 10 jaar. De waterschappen geven in het ambtelijke overleg over het concept OGB waterdeel aan, dat zij de uitgangspunten onderschrijven, maar moeite hebben met de norm van 1: 10 voor de landbouwbeekdalen. Het handhaven van de 1 op tien norm geeft meer invulling aan het versterkte beleid voor de beekdalen (sturen naar passend grondgebruik), maar de uitwerking (geen normen) het overlaten aan de waterschappen past beter bij de samenwerkingsgedachte en de gewenste relatie met de waterschappen.

Tekst concept ontwerp omgevingsvisie:

Beekdalen

De beekdalen vormen met de kanalen en de grondwaterlichamen, de kern van het Drentse watersysteem (zie de visiekaart). Een deel van de beekdalen heeft inmiddels een natuurlijker inrichting gekregen. Deze beekdalen dragen bij aan een robuust watersysteem, door de ruimte die zij bieden voor wateropvang bij normale en extreme weersomstandigheden. Daarnaast leveren de beekdalen een belangrijke bijdrage aan de landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten van de Drenthe. Voor alle beekdalen wordt gestreefd naar beekdalherstel in combinatie met wateropvang en een verbetering van de waterkwaliteit. Water wordt zoveel mogelijk vastgehouden op de hogere gronden en in de bovenlopen van de beekdalen, waardoor wateroverlast in lager gelegen gebieden voorkomen wordt, verdroging bovenstrooms vermindert, de waterkwaliteit verbetert en de grondwatervoorraad kan toenemen.

Conclusie op basis van discussie:

4.3.3. Robuuste natuur

Discussie:

In het concept ontwerp is Natuur robuust gemaakt. Enerzijds zijn kleine gebieden uit de EHS gehaald, anderzijds wordt extra inzet gepleegd voor grotere aaneengesloten natuurgebieden, met name in de beekdalen. Er wordt meer ingezet op een verwevingstrategie. Vraag is of de robuustheid voldoende is ingevuld (mede in relatie tot functie van de robuuste landbouwgebieden (zie bijlage kaart robuuste EHS 2020)).

Tekst concept ontwerp omgevingsvisie:

Voor het robuust maken van de natuur hanteren we de volgende uitgangspunten:

- Het realiseren van grotere, aaneengesloten natuurgebieden en het laten vervallen van de EHS-status voor de kleinere verspreid liggende gebieden.
- Het versterken van de verbindingen in het netwerk, in combinatie met het verminderen van het aantal verbindingen.
- Bij verbinding van gebieden zoveel mogelijk gebruik maken van de beekdalen.
- Het uitvoeren van de Natura-2000 taken en het verbeteren van de milieukwaliteit
- Het behouden en ontwikkelen van natuurwaarden buiten de EHS door de doorlaatbaarheid (groen – blauwe dooradering) van het tussenliggende landschap te verbeteren (concept 'klimaatmantels')
- Voortzetting beleid Nationaal Park Dwingelderveld, Nationaal Park Drents-Friese Wold en het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa.
- Beleid bosuitbreiding gericht inzetten op ontwikkeling robuuste EHS.

Conclusie op basis van discussie:

4.3.4. Robuuste landbouw

Discussie:

Door te werken met een (totale) kernkwaliteitenkaart (bijgevoegd) kan er worden gekozen om niet meer te werken met maximale oppervlaktematen voor agrarische bouwblokken, maar de mogelijkheden afhankelijk te maken van de aanwezigheid van kernwaarden (voorzover van provinciaal belang). De grootte van de bouwblokken wordt hierdoor 1:1 bepaald door de omgevingskenmerken. Hoe groter de uitbreiding is en hoe kwetsbaarder het landschap is waarin de uitbreiding plaats vindt, hoe groter de inspanning zal moeten zijn om de aanpassing landschappelijk en passend binnen de kernkwaliteiten te realiseren. Dit betekent ook dat de uitbreidingsmogelijkheden voor bestaande intensieve veehouderijbedrijven ook geen bovengrens meer kennen. Een tussenvariant kan zijn om binnen de verwevinggebieden wel met een bovengrens te werken en in de robuuste landbouwgebieden niet.

Tekst concept ontwerp omgevingsvisie:

Agrarische bedrijven die zich verder willen ontwikkelen door schaalvergroting hebben vaak behoefte aan uitbreiding of nieuwbouw van bedrijfsgebouwen waardoor het bouwblok toeneemt. Uitbreiding van het bouwblok dient gepaard te gaan met ruimtelijke kwaliteit en is afhankelijk van de bestaande kernwaarden.

Conclusie op basis van discussie:

4.5.1. Demografie en wonen

Discussie:

In de versie van 2 juli is uitgegaan van vijf gebieden voor regionale woonafspraken. In het concept ontwerp zijn op basis van nader onderzoek drie regionale woongebieden aangehouden. Dit betekent dat voor de invulling van regionale woningbouwafspraken Drenthe in drie gebieden wordt ingedeeld. Met betrekking tot bijzondere woonmilieus worden op de visiekaart minder gebieden onderscheiden. Alleen Emmen, Hoogeveen en Koningsas worden specifiek benoemd.

Argumentatie gewijzigde Regionale indeling:

Om te komen tot een regionale indeling is onderzoek gedaan naar de verhuisbewegingen en woonwerk verkeer. Deze analyse heeft geresulteerd in drie regio's waarbinnen sprake is van een samenhangende woningmarkt;

- Noord-Drenthe (gemeenten Aa en Hunze, Assen, Noordenveld, Tynaarlo en Midden-Drenthe);
- Zuid-Oost Drenthe (gemeenten Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen);
- Zuid-West Drenthe (gemeenten Hoogeveen, De Wolden, Meppel en Westerveld).

In iedere regio ligt een centrale kern met daaromheen een verzorgingsgebied. Drie gemeenten van Noord Drenthe maken tevens deel uit van Regiovisiegebied Groningen-Assen: Assen, Noordenveld en Tynaarlo.

Conclusie op basis van discussie:

4.5.2. Recreatie en toerisme

Discussie:

In het concept van 2 juli was ruimte aangegeven voor nieuwvestiging van verblijfsrecreatie (gebied rond Beilen, Zuid- en Oost Drenthe, de Koningsas). In de concept ontwerp omgevingsvisie willen we uitgaan van het niet toestaan van nieuwvestiging van verblijfsrecreatie. Hiervoor zijn de volgende redenen:

- De verblijfsrecreatie kent weinig groei meer;
- De geringe groeimogelijkheden kunnen beter worden ingezet voor kwaliteitsverbetering gecombineerd met uitbreiding van bestaande recreatiebedrijven. Ook kan dit in de vorm van verplaatsing van bestaande bedrijven;
- Gezien de keuze voor robuuste landbouw kan nieuwvestiging van verblijfsrecreatie in concurrentie komen met landbouw, b.v. de Veenkoloniën

Tekst concept ontwerp omgevingsvisie:

Met betrekking tot recreatie en toerisme streven wij naar verbetering en vernieuwing van het bestaande aanbod van verblijf- en dagrecreatie en de toeristisch-recreatieve infrastructuur. Daarbij zien wij geen aanleiding voor de uitbreiding van de hoeveelheid verblijfsaccommodaties.

Conclusie op basis van discussie:

4.5.3. Duurzame energievoorziening

Discussie:

In het concept ontwerp is de opslag van CO2 niet meer specifiek genoemd.

Tekst concept ontwerp omgevingsvisie:

Duurzame energievoorziening en gebruik van de ondergrond

Onze ambitie is een betrouwbare en betaalbare energievoorziening met beperkte uitstoot van broeikasgassen. Het benutten van de mogelijkheden voor duurzame energieopwekking en – distributie, o.a. met het bieden van voldoende ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden, is van provinciaal belang, evenals het besparen van energie. Ook het zorgvuldig gebruik van de ondergrond voor winning, opslag, energie en infrastructuur is van provinciaal belang, evenals een duurzaam evenwicht tussen bovengrond en ondergrond.

Conclusie op basis van discussie:

Discussie: Windenergie

Meer dan in POP II wordt ruimte gegeven voor windenergie. In de versie van 2 juli is hierbij meer ruimte aangegeven dan alleen het gebied Emmen-Coevorden. Parallel hieraan is gewerkt aan een ambtelijke notitie over een windpark bij Emmen. De strekking van dit verhaal is dat de mogelijkheden voor windenergie zich hiertoe zouden moeten beperken (ong. 60 MW). Gevraagd wordt de bestuurlijke ruimte te bepalen voor windmolens elders in Drenthe.

Tekst concept ontwerp omgevingsvisie:

Wij zetten voor Drenthe in op een transitie naar een duurzame energiehuishouding, mede ingegeven door veranderingen in het klimaat en het schaarser worden van fossiele brandstoffen. Wij willen een energiehuishouding die betrouwbaar is, een minimum aan broeikasgassen uitstoot en betaalbaar is. Een belangrijk onderdeel van deze transitie is het faciliteren van mogelijkheden voor decentrale opwekking van duurzame energie, bijvoorbeeld de productie van zonne-energie, bodemenergie en windenergie of gas uit biomassa afkomstig van de landbouw, de natuur of uit het landschap. De invulling van deze ambitie staat in een nauwe wisselwerking met de ruimtelijke en economische ontwikkeling van onze provincie.

Conclusie op basis van discussie:

6. Sturingsfilosofie

Discussie:

Borging Kernwaarden

De nieuwe rol van de provincie vraagt een eenduidige benadering hoe om te gaan met de kernkwaliteiten die van provinciaal belang zijn, waarbij in het uiteindelijke omgevingsbeleid duidelijkheid moet zijn wat de ruimte is voor de gemeenten.

De insteek is om uit te gaan van de kaart waarop het provinciaal belang voor de kernwaarden is aangegeven (zie bijlage kaart Kernkwaliteiten).

De kaart functioneert als een signaleringskaart voor de provinciale bemoeienis (ter advies voorleggen aan de provincie). Anders gezegd: alles wat niet wit is moet naar Assen.

Wat betreft de inzet van instrumentarium ter borging van het provinciaal belang wordt in het concept ontwerp uitgegaan van de volgende reeks:

- inzetten op vooroverleg (relatiebeheer);
- bij strijdigheid met provinciaal belang bestuurlijk overleg;
- het geven van een reactieve aanwijzing;
- het geven van een proactieve aanwijzing; dit als bij herhaling strijdigheid met provinciaal belang optreedt (lees kernwaarden).

Ontwikkeling

Het omgevingsbeleid vormt de basis van ons provinciaal beleid. Op basis van de visie hebben we in ieder geval een drietal gebiedsopgaven gedefinieerd (Hondsrug, gebied Zuid-Oost en de As Groningen- Assen). In de komende gesprekken met onze partners zullen we aangegeven dat wij de regie willen nemen om deze bovenlokale opgaven te realiseren.

Tekst concept ontwerp omgevingsvisie:

Rijk, provincie en gemeenten hebben een nieuwe rolverdeling afgesproken. Voor de provincie is de kernrol gebiedsregisseur op het fysiek economisch domein en op het gebied van cultuur. Het omgevingsbeleid vormt daarbij basis van ons provinciaal beleid. De provinciale opgaven zullen door onze gebiedsregisseurs samen met onze partners uitgewerkt worden in gedragen provinciale doelen, en leiden zo tot gebiedsopgaven. Onze focus is het verbinden van partners om deze gebiedsopgaven te realiseren. Daarnaast geeft de provincie duidelijk aan hoe zij omgaat met de borging van de kernwaarden die van provinciaal belang zijn aangemerkt.

Conclusie op basis van discussie:

Overige discussiepunten

Discussie:

Conclusie op basis van discussie:

Toelichting proces

Bestuursopdracht OGB

Aanleiding en achtergrond

Per 1 juli 2008 treedt de nieuwe wet op de ruimtelijke ordening (nWro) in werking. De nieuwe wet is een breuk met het verleden. Uitgangspunten zijn dereguleren, decentraliseren en uitvoeringsgerichtheid. Rijk, provincies en gemeenten stellen straks een structuurvisie op. Dit is een strategisch beleidsdocument waarin de hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling in een bepaald gebied is beschreven en het beleid waarmee dat doel wordt bereikt (uitvoeringsstrategie). Een structuurvisie is een ruimtelijk ontwikkelingsbeeld dat flexibel is, onder andere als gevolg van een continu proces van informatieuitwisseling, afstemming, prioritering en bijstelling.

Verder vraagt de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) eind 2009 de vaststelling van een Stroomgebiedbeheersplan. Het afgeleide Provinciale Waterhuishoudingsplan (nu POP) dient gelijktijdig te worden vastgesteld.

Proces

Gekozen is voor een interactieve procesarchitectuur voor de totstandkoming van het nieuwe omgevingsbeleid. Interactieve beleidsvorming draagt bij aan een grotere betrokkenheid van belanghebbenden bij de opstelling en uitvoering van het beleid. Interactieve beleidsvorming biedt kansen om de creativiteit en deskundigheid onder de belanghebbenden beter - en vooral eerder - tot hun recht te laten komen.

Interactieve beleidsvorming is een nadrukkelijke ambitie van het college van gedeputeerde staten en sluit aan bij de wens van provinciale staten tot profilering. In het najaar van 2007 wordt een provinciaal programma gestart met als doel interactieve beleidsvorming een structurele plaats te geven in het handelen van de provincie als middenbestuur. Wederzijdse uitwisseling tussen het interactieve proces in het kader van het nieuwe omgevingsbeleid en het concernprogramma kan leiden tot een win-win situatie in termen van kennis- en organisatieontwikkeling.

Doelstelling(en) van het project

Doel van het project is te komen tot een integraal omgevingsbeleid voor Drenthe dat past binnen de wettelijke kaders.

Resultaatbeschrijving

Het project moet er toe leiden dat:

- Een visie op de omgeving en de mogelijkheden voor gebiedsontwikkeling worden vastgelegd in een uitvoeringsgericht omgevingsbeleid;
- Duidelijk wordt hoe de verantwoordelijkheid voor ruimtelijke ontwikkeling in Drenthe is verdeeld over de partners (met andere woorden: welke onderwerpen van rijks-, provinciaal en gemeentelijk belang zijn);
- Duidelijk wordt met welke uitvoeringsstrategieën en instrumentarium het omgevingsbeleid wordt gerealiseerd;
- Draagvlak bestaat onder interne en externe belanghebbenden voor de visie, het beleid en de uitvoeringsstrategieën wat zich onder andere vertaalt in een bereidheid tot samenwerking in de realisatie van het nieuwe omgevingsbeleid.

Tussenproducten proces OGB

De vertaling van de resultaten van fase 1 heeft plaatsgevonden in de discussienota "**Invulling Gezicht van Drenthe**". Dit document is op 18 juni 2008 behandeld door de provinciale statencommissie Omgevingsbeleid.

De door de statencommissie gemaakte opmerkingen op het Gezicht van Drenthe zijn samengevat in een vijftiental concrete opmerkingen en bij memo van 3 juli 2008 aan de statencommissie beantwoord (bijlage).

In december 2008 is de uitwerking van de discussienota 'Invulling 'Gezicht van Drenthe' door Gedeputeerde staten vastgesteld (**Drenthe kiest**). Bij de behandeling van de nota in de statencommissie Omgevingsbeleid op 14 januari 2009 zijn er geen nieuwe vragen op tafel gekomen.

Bestuurlijk proces concept omgevingsvisie

Algemeen

Het concept van de omgevingsvisie is tot stand gekomen op basis de hiervoor aangegeven documenten en op basis van aansturing door de stuurgroep omgevingsbeleid, bestaande uit de gedeputeerden Haarsma, Klip, Bats, Munnikma. Op 19 mei 2009 is het voltallige college geïnformeerd over de voorbereiding van de concept omgevingsvisie. Daarbij zijn enkele concrete sturingsvragen voorgelegd. Op 9 juni 2009 heeft een presentatie plaatsgevonden over de instrumenten op basis van de nieuwe wet RO. De laatste consultatie heeft plaatsgevonden aan de hand van een voorlopig concept dat op 2 juli 2009 is verspreid aan het voltallige college en aan directie en management. De van de bestuurders ontvangen opmerkingen zijn hierna samengevat en zijn/worden in de concept omgevingsvisie van 15 september 2009 verwerkt.

Bestuurlijke opmerkingen op het voorlopige concept omgevingsvisie 2 juli 2009

Opmerkingen bij visie deel A

Algemeen

1. Mission statement toevoegen
2. Let op verschil in abstractie niveau van schrijven, dit is niet eenduidig
3. Onderwerpen staan vaak op zich zelf, de samenhang van de provinciale belangen accentueren
4. Er zijn dan wel 4 hoofdsystemen, maar let wel: 60 % van de leefbaarheid platteland bevindt zich buiten deze hoofdsystemen. Zie ook krimp dossier
5. Balans in ruimte voor natuur en andere functies bewaken.
6. Accent dynamiek van Drenthe ook op onthaasting

Onze ambities

1. De recreatieve functie van de verkeers- / openbaarvervoer infrastructuur explicieter benadrukken zowel bij sturen ontwikkelingen als onder beleidsambities
2. Wat verstaan we onder Robuustheid, uitleg van het begrip zoals bij het begrip Kwaliteit
3. Hoe verhoudt de kernkwaliteit kleinschaligheid zich tot het begrip robuustheid
4. De 3D-benadering en mogelijkheden ondergrond komen in de visie onvoldoende aan bod.

Zorgvuldig ruimte gebruik

5. De filosofie van de SER ladder ook toepassen bij recreatie en toerisme, natuur en water. Het gaat om kwaliteit i.p.v. harde contouren. Combineer functies waar het kan scheidt waar het moet
6. Uitleg denklijn van verbrede toepassing SER ladder voor R&T
7. Let op verstening van het buitengebied. Voorkom permanente bewoning en uitpanden recreatiecomplexen.
8. Tekst en kaartbeeld bijzondere woonmilieus minder specifiek maken (voorkomen dat de indruk wordt gewekt dat in het landelijk gebied ruimte is voor allerlei nieuwe woonmilieus).

Gewenste ontwikkelingen en opgaven

1. Waarom geen aparte paragraaf economie en werkgelegenheid. Landbouw en R&T worden apart genoemd, industrie en zorg ontbreken.

Positioneren steden en stedelijke netwerken

2. Uitleg wat verstaan we onder zachte infrastructuur duidelijker.
3. Uitleg betekenis 'label' duidelijker. Elke stad heeft een label of ontwikkelt een eigen label en wat is de betekenis daarvan.
4. Doel positionering van de steden beter aangeven.
5. Aandachtspunt: verantwoordelijkheidsverdeling steden en provincie m.b.t. ontwikkeling steden/kernen. Eerste verantwoordelijkheid m.b.t. ontwikkeling van stadsrandzones en binnenstedelijke milieus ligt bij de steden. Provincie met name aandacht voor kwalitatieve ontwikkeling van dorpen en kernen.
6. Bij stedelijke netwerken Groningen Assen en Zuidas ook aandacht voor werkgelegenheid en kennisinfrastructuur
7. Binnen de Zuid-as opvallend accent op samenhang Emmen – Coevorden
8. *Robuust watersysteem*: In het visiedeel worden de waterkwaliteitsambities gemist. De uitkomsten van de MKBA moeten een plek in het visiedeel krijgen.
9. *Robuuste natuur*: is 3000 ha. weg ook echt weg en waar zijn de hectaren dan die er vast ook weer bij komen ??
10. *Robuuste landbouw*: bouwblokken toepassen ontwikkelingsplanologie, kwaliteit belangrijker dan oppervlak.

Recreatie en Toerisme

11. Hier ook verwerken de beleidswens om de recreatie en toerisme in Drenthe beter bereikbaar te maken met openbaar vervoer.
12. Ontwikkelen verblijfsrecreatie primair inzetten op kwaliteitsverbetering en niet meer van het zelfde
13. *Bevolking*: toevoegen dat er in Drenthe naar innovatieve oplossingen wordt gezocht om Drenthe bevolkt te houden en dat leeftijd niet bepalend zal zijn voor woon- en werkmogelijkheden
14. *Drenthe 2028*: Sterker de economische potentie van sport benadrukken; sportlandschap biedt economische kansen.
15. *Cultuur*: kritisch zijn over onze rol, geen grote broek aantrekken, provinciale rol scherp formuleren.

Nadere uitwerking opgaven

1. Meppel: wijzigen Meppel is meer gericht op Overijssel in het bijzonder Zwolle dan op Drenthe
2. Bij Groningen – Assen scherpe scheiding aangeven is ontwikkelen van rood e versterken van groen.

Opmerkingen bij beleidsdeel B

1. Tekst over bodemenergie omzetten van inhoud naar proces (visie ondergrond) en tekst WKO in relatie brengen met rapport 'groen licht voor bodemenergie' van de Taskforce WKO. Met name de teksten over CO2-opslag zijn politiek gezien té risicovol, met name omdat PS nog nauwelijks weet heeft van de lopende ontwikkelingen.
2. De bodemtekst moet in lijn worden gebracht met het onlangs getekende bodemconvenant.

3. Tekst over WABO moet in lijn worden gebracht met ontwikkelingen in TK.
4. Tekst lawaaisport in lijn brengen met wettelijke aanpassing 12 dagenregeling.
5. Tekst en kaartbeeld bijzondere woonmilieus minder specifiek maken (voorkomen dat de indruk wordt gewekt dat in het landelijk gebied ruimte is voor allerlei nieuwe woonmilieus).

Hoofdpijnen veranderingen concept ontwerp omgevingsvisie 2009 ten opzichte van POP II 2004

De meeste wezenlijke verandering zit in een scherpere focus op het provinciaal belang en de daarmee samenhangende provinciale rol. Voor de ruimtelijke ordening zijn de nieuwe onderlinge verhoudingen tussen de overheden uitgewerkt in een nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening. De achterliggende gedachte werkt echter ook door naar de andere provinciale beleidsterreinen, in lijn met bijvoorbeeld "Amen is geen Amsterdam". Verder maakt de provincie in het sociale domein een terugtrekkende beweging ten opzichte van de gemeenten.

Belangrijke ontwikkelingen zijn er vooral in de inhoudelijke thema's energie, aanpassing aan klimaatverandering, water, het opnemen van een lange termijn visie natuur en het robuuster maken van de EHS. Dit laatste door toepassing van een verwevingsstrategie, waarbij enerzijds de kleinere gebieden uit de EHS worden gehaald en anderzijds extra inzet wordt gepleegd voor het realiseren van grotere aaneengesloten natuurgebieden met name in de beekdalen.

Qua instrumentarium zitten de majeure verschillen vooral in de rode contouren, de zonering en de verordening.

De rode contouren, als begrenzing van bebouwd gebied in een kwetsbare omgeving, komen in het nieuwe omgevingsplan niet terug. De achterliggende doelen worden nu gerealiseerd door middel van het benoemen van kernkwaliteiten en het beschrijven van de wijze waarop we daarmee willen omgaan. In het verlengde hiervan komen ook de aangeduide milieubeschermingsgebieden in POP II niet terug.

In POP II is sprake van de zones I tot en met VI, oplopend van landbouw naar natuur. In het nieuwe plan is sprake van:

- robuuste natuur (zone V en VI POP II)
- robuuste landbouw (zone I en II POP II)
- één verwevingsgebied (zone IV en III POP II)
- water (nieuw, waarbij meer recht wordt gedaan aan het zelfstandig belang van (een) water/klimaatopgave).

Water wordt nog meer dan in POP II als robuust systeem beschouwd, dat sturend is voor ontwikkelingen in het landelijke gebied. Het beleid voor de beekdalen wordt versterkt door de natuur en wateropgave te combineren en nadrukkelijker te sturen op het behoud van ruimte voor water in de beekdalen met het oog op klimaatverandering. Bovendien is er meer aandacht voor waterkwaliteit nu de doelen voor de Kaderrichtlijn Water in het plan worden opgenomen.

Meer dan voorheen is het beleid gericht op het behoud van de grondwatervoorraad op het Drents Plateau en het benutten van de kansen die dat met zich meebrengt. Daarmee geven we ook invulling aan een 3 dimensionale benadering van het omgevingsbeleid.

Nieuw is ook het gebruik van de ondergrond, met de gedachte van toekomstige ondergrondse ruimtelijke planning (3D-denken).

In POP II wordt gewerkt met contingentering voor wonen. Op basis van kernenstructuur is door de provincie per type kern aangegeven welke ruimte het gewenst is om tijdig plancapaciteit te ontwikkelen. Voor een indeling van typen kernen is uitgegaan van (sub)streekcentrum, hoofdkern, kleine kern en buitengebied. De provinciale doelstelling is gericht op goede huisvesting van doelgroepen in iedere gemeente. Om te komen tot afstemming van de woonopgave en samenhang in lokaal woonbeleid is in POP II aan alle gemeenten gevraagd om een woonplan op te stellen. Voor de huisvesting van doelgroepen hanteert de provincie een knelpuntenpot waaruit gemeenten extra contingent kunnen aanvragen.

In de Structuurvisie is decentralisatie het uitgangspunt van nieuw woonbeleid. Vanuit deze nieuwe rol en verantwoordelijkheid staat in het nieuw beleid regionale afstemming van de woonopgave centraal. De woningmarkt is een regionale markt waarin afstemming tussen gemeenten een provinciaal belang is. De bevolkingsontwikkeling is per regio verschillend; groei, stabiel, krimp. De balans tussen verdeling van stad en land is de afgelopen jaren, als gevolg van het gevoerde bundelingsbeleid, bereikt. In het nieuw beleid wordt regio's gevraagd om een analyse en regionale woonvisie te maken waarin rekening wordt gehouden met de gelaagde kernenstructuur en voldoende aanbod voor doelgroepen in de regio. De provincie geeft in haar nieuw beleid op regionaal niveau ruimte voor woningbouw en welk deel hiervan voor streekcentra gereserveerd moet worden. In vergelijking met POP II krijgen regio's de ruimte om tot een verdeling van de woonbehoefte over andere kernen te verdelen. Het woonplan is een gemeentelijke verantwoordelijkheid en geeft uitvoering aan de regionale woonvisie. De geringe uitbreidingsbehoefte in Drenthe (circa 20.000 woningen tot 2020) wordt gebruikt om kwaliteit in de gebouwde omgeving te maken. De komende jaren krijgt Drenthe te maken met een afname van groei. In enkele gebieden zelfs bevolkingsdaling. Dit vraagt om een verschuiving in het denken; van kwantiteit naar kwaliteit. Deze paradigmaverandering wordt door de provincie gestimuleerd door het geven van prikkels met kwaliteitsslagen in de bestaande woningvoorraad en de ontwikkeling van nieuwe woonmilieus met maatschappelijke meerwaarde.

Wat betreft de sociale component is er een ruimtelijke vertaling gemaakt van de ambities op het terrein van sport (Drenthe 2028). In het POP II was er geen 'link' met sport. Ook zijn de ambities op het terrein van de Sociale Agenda (tijdenbeleid) toegevoegd.

In POP II is sprake van een Provinciale omgevingsverordening (POV), waarin met name onderwerpen voorkomen uit de hoek van milieu, natuur en wegen / kanalen. In de nieuwe verordening komen ook onderwerpen uit de ruimtelijke ordening.

In POP II is cultuurhistorie op erg veel plekken meegenomen (cultuurhistorische gaafheden), maar incidenteel van karakter en niet in sterke mate ontwikkelingsgericht. In nieuw omgevingsbeleid is provinciaal belang cultuurhistorie vastgelegd in Cultuurhistorische Hoofdstructuur. Alleen daar wil provincie op sturen, op overige zaken niet. Cultuurhistorische Hoofdstructuur is gebaseerd op inhoudelijke en bovenlokale samenhang en zichtbaarheid in het landschap.

In POP II staat wat betreft archeologie vooral: gemeenten, houd rekening met archeologie in bestemmingsplannen. Dit als anticiperend op wet die er nog niet was. In het OGB bemoeien wij ons niet meer met wat gemeenten in bestemmingsplannen opnemen. Dat is nu wet.

In nieuw omgevingsbeleid is aandacht archeologie gefocust op provinciaal belang. En op wettelijke taken. Meer vooraan in RO-processen. Beekdalen, celtic fields en essen krijgen meer aandacht dan in POP II.

Tot slot zijn er diverse actualisaties aangebracht en is nieuwe wetgeving verwerkt.

Bijlage

MEMO

Aan : provinciale statencommissie Omgevingsbeleid
Van : Gedeputeerde Anneke Haarsma
Datum : 3 juli 2008
Onderwerp : Beantwoording vragen statencommissie OGB n.a.v. behandeling discussienota
Invulling Gezicht van Drenthe (18 juni 2008)

Inleiding

Op 18 juni 2008 is in uw commissie Omgevingsbeleid de discussienota 'Invulling Gezicht van Drenthe' behandeld. De nota is een weergave van het resultaat van fase 1 van het nieuwe omgevingsbeleid en dient als inhoudelijk vertrekpunt voor fase 2 van het project.

Uit de discussie zijn 15 concrete opmerkingen en vragen opgetekend die relevant zijn voor de verdere procesgang.

Hieronder zijn de vragen, gerubriceerd naar de inhoudsopgave van de discussienota, *cursief* weergegeven en voorzien van commentaar. In de beantwoording is aangegeven op welke manier de vragen in het traject naar het nieuwe omgevingsbeleid een plek hebben of krijgen. Hoewel door mij is toegezegd (pag.18 verslag) alleen die vragen te beantwoorden voorzover zij niet in een bouwsteen zijn meegenomen, zijn voor de volledigheid alle opmerkingen opgenomen en beantwoord.

Rode draad (H3 discussienota)

1. Er moet ruimte zijn voor innovatie, dynamiek en ontwikkeling in Drenthe.

Het proces van fase 2 is zodanig vormgegeven dat sectorale en integrale kansen voor ontwikkeling worden benoemd en verknoot. Het gaat hier om alle relevante functies en sectoren (landbouw, recreatie en toerisme, industrie, wonen, enz.

Het omgevingsbeleid wordt opgesteld aan de hand van de rode draad uit de discussienota: behoud én ontwikkeling van een bruisend Drenthe. Door de verschillende betrokkenen in fase 1 is hierbij in ieder geval ook nadrukkelijk gevraagd om dynamiek en ontwikkeling. Overigens kan ontwikkeling en dynamiek ook in de in fase 1 genoemde kernwaarden liggen.

2. De kenniseconomie blijft onderbelicht.

In fase 2 wordt de functie werk(gelegenheid) nader uitgewerkt. Uitgaande van de kernkwaliteiten en demografische trends worden de kansen voor economische activiteiten in Drenthe inzichtelijk gemaakt, alsook de ruimtelijke implicaties van deze kansen. In fase 3 als het ook gaat over uitvoering, zal worden bekeken welke onderdelen via het ruimtelijk spoor verder kunnen worden gebracht en welke onderdelen via het functionele spoor.

Wonen (sectie 4.2 discussienota)

3. Onderzoek naar deeltijd wonen is wenselijk.

In de bouwsteen Wonen is de markt vraag gedefinieerd voor deze vorm van wonen en bijbehorende woonmilieu's. In fase 2 wordt dit verder uitgewerkt.

4. De demografische ontwikkeling wordt gemist in het stuk, met name de voorspelde krimp van de bevolking (ook in relatie tot leefbaarheid van die gebieden).

In de bouwsteen Wonen uit fase 1 is al rekening gehouden met krimpscenario's.

De implicaties van thema's zoals krimp en ander relevante demografische trends voor het nieuwe omgevingsbeleid worden in fase 2 nader uitgediscussieerd. Ook leefbaarheidsaspecten van krimpgebieden worden hierin meegenomen. Overigens zal dit thema in september ook door de Staten zelf nog verder worden onderzocht (onder andere door "verdiepingslagen" met gemeenteraden)

5. Aandacht voor dorpsranden, combinaties van rood en groen.

In fase 2 wordt tijdens het verknopen van de kansen voor de functies en kernkwaliteiten duidelijk waar de mogelijkheden liggen voor combinaties van rood en groen. Het gaat hierbij dus om (in ieder geval) de insteek vanuit landschap (behoud, versterking, tegengaan verrommeling) en vanuit de functie wonen (kansen voor rood/groencombinaties).

6. Onderzoek naar het concentratie-, bundelingsbeleid is wenselijk.

In fase 2 worden alternatieven van ruimtelijke ontwikkeling tegen elkaar afgewogen. Concentratie van wonen en werken in relatie tot de verwachte groei (of krimp) van de bevolking zal één van de alternatieven en/of uitkomsten zijn.

Recreatie en toerisme (sectie 4.3 discussienota)

Geen aanvullende vragen.

Landbouw (sectie 4.4 discussienota)

7. Landbouw verdient de aandacht. Onder meer schaalgrootte, verbreding van activiteiten, werkgelegenheid en EU landbouwbeleid.

In fase 1 is de bouwsteen Landbouw opgesteld. Hierin zijn de wettelijke kaders opgenomen, waaronder het EU beleid. In fase 2 wordt deze verder uitgewerkt naar de kansen voor ontwikkeling, verbreding en schaalgrootte van de functie landbouw in Drenthe en de implicatie van deze kansen voor de fysieke leefomgeving.

8. Onderzoek naar grond- en niet grondgebonden activiteiten in de landbouw is wenselijk.

Deze vraag is meegenomen in de bouwsteen Landbouw.

Werk(gelegenheid) en bedrijventerreinen (sectie 4.5 discussienota)

9. In fase 2 moet aandacht zijn voor het opknappen van verpauperde bedrijventerreinen, alsmede de landschappelijke inpassing (beeldkwaliteit).

De beeldkwaliteit van bedrijventerreinen is in fase 1 nadrukkelijk aan de orde geweest. Daarnaast is in fase 1 de bouwsteen Bedrijventerreinen opgesteld. In fase 2 wordt nader uitgewerkt op welke manier invulling gegeven kan worden aan de kwaliteitsverbetering van bedrijventerreinen. Overigens wordt hier vanuit het thema ruimtelijke kwaliteit ook aandacht aan besteed. De aanpak van bestaande terreinen maakt ook deel uit van de volgende fase (zie ook vraag 10).

10. De keuze voor volledig gebruik van bestaand bebouwd gebied alvorens meer ruimte te gebruiken voor bedrijventerreinen is te stellig gesteld. Verplaatsing naar 'nieuwe' ruimte kan een meerwaarde opleveren voor stedelijke ontwikkeling door herbesteding 'oude' gebied.

In fase 1 is in de bouwsteen Bedrijventerreinen de benodigde ruimte voor bedrijventerreinen uitgewerkt. In fase 2 worden de kansen voor ontwikkeling van "werken" verknoot met de kansen voor andere functies en de kernkwaliteiten. Verplaatsing naar 'nieuwe' ruimte (nieuwe terreinen) wordt

daarbij niet op voorhand uitgesloten als het een meerwaarde voor de ontwikkeling van andere functies binnen de 'oude ruimte' betekent.

11. Bij de strategie ten aanzien van de vrijkomende agrarische bebouwing voor wonen en werken dienen ook de bijgebouwen meegenomen te worden.

De strategie wordt in de bouwsteen Bedrijventerreinen nader uitgewerkt.

Bereikbaarheid, mobiliteit en (inter)nationale context (sectie 4.6 discussienota)

Geen aanvullende vragen.

Voorzieningen voor onderwijs, cultuur en ontspanning (sectie 4.7 discussienota)

12. Onderwijsvoorzieningen verdienen een bredere kijk dan nu in de nota is aangegeven.

In fase 2 wordt de behoefte aan onderwijsvoorzieningen geïnventariseerd en gerelateerd aan de bereikbaarheid van deze voorzieningen voor de inwoners van Drenthe. Er loopt op dit moment overigens ook al een onderzoek naar de behoefte aan Hoger beroepsonderwijs (Masterplan beroepsonderwijs).

Duurzame ontwikkeling (sectie 4.8 discussienota)

13. Duurzame ontwikkeling, met name de milieu onderwerpen moeten een prominentere rol krijgen dan in de nota is aangegeven.

Om ervoor te zorgen dat in het nieuwe omgevingsbeleid beleidskeuzes worden gemaakt die leiden tot een duurzame ontwikkeling van Drenthe, zal het instrument duurzaamheidseffectrapportage worden ingezet (d.e.r.). De d.e.r. zal inzicht geven in de ecologische, economische en sociaal-culturele effecten van het voorgenomen beleid, en de mogelijke alternatieven daarvan.

In bouwstenen voor het nieuwe omgevingsbeleid wordt uitgewerkt hoe de ambities en doelen ten aanzien van water, bodem, klimaat en energie met het nieuwe omgevingsbeleid behaald kunnen worden.

Daarnaast worden ten behoeve van het onderdeel Provinciaal Milieubeleidsplan meer specifieke milieu-onderwerpen uitgewerkt.

Overige opmerkingen

14. Focus op welke ontwikkeling past bij een bepaalde regio, in plaats van iedere regio dezelfde ontwikkeling.

In fase 2 wordt tijdens het verknopen van de kansen voor de functies en kernkwaliteiten duidelijk waar de mogelijkheden voor een regio liggen. De ontwikkelingskansen zijn niet voor ieder gebied hetzelfde. Het is juist de uitdaging en bedoeling om de regionale (lees bovenlokale) verschillen te onderkennen en basis te laten zijn voor de opgaven die kunnen worden benoemd.

15. De leerpunten uit het POPII moeten worden meegenomen.

In de uitwerking van het omgevingsbeleid in fase 2 en 3 wordt rekening gehouden met de conclusies van de evaluatie van POPII. In de discussienota is dit op een aantal punten ook al gedaan.

Vervolprocedure OGB

1 september 2009

- concept ontwerp omgevingsvisie gereed en aanleveren aan Dizain
- aanleveren GS nota met discussienotitie met daarin de majeure discussiepunten en de verschillen tussen POPII en de Omgevingsvisie

8 september 2009

- bespreken Discussienotitie in GS
- aanleveren GS nota met de concept ontwerp Omgevingsvisie

15 september 2009

- behandeling GS nota met de concept omgevingsvisie

oktober 2009

- bestuurlijke rondes concept ontwerpplan met het advies van de MER commissie met andere overheden en doelgroepen en voorlichting voor de burgers / zie voor data het overzicht bestuurlijke planning

27 oktober 2009

- vaststelling statenstuk aanbieding ontwerpplan inclusief MER t.b.v. de AWB procedure door GS

13 november 2009

- bespreking concept ontwerpplan incl. reactie op advies commissie MER commissie in de AFLO

25 november 2009

- bespreken statenstuk ontwerpplan inclusief MER in de commissie OGB en vrijgeven voor AWB procedure

8 december 2009

- vaststellen ontwerpplan inclusief MER door GS t.b.v. AWB procedure

14 december 2009 tot 13 februari 2010 AWB procedure

PM

- PS bijeenkomsten in januari en februari 2010

23 maart 2010

- GS Vaststellen nota van beantwoording en definitief ontwerpplan OGB

13 mei 2010

- Behandeling in de statencommissie OGB

2 juni 2010

- PS stellen het einddocument vast

Aan:
Ministerie van Economische zaken,
Landbouw en Innovatie
t.a.v. de heer [REDACTED]
Postbus 20101
2500 EC 's-GRAVENHAGE

Assen, 16 november 2010
Ons kenmerk 45/5.11/2010012587
Behandeld door de heer [REDACTED] (0592) 36 [REDACTED]
Uw kenmerk ETM/ED/ 10161828
Onderwerp: Verslag bestuurlijk overleg windpark Borger-Odoorn op 15 oktober 2010

Geachte heer [REDACTED]

Recent ontvingen wij uw brief en verslag met de conclusies en afspraken over het bestuurlijk overleg op 15 oktober 2010 over het plan voor een windpark in de gemeente Borger-Odoorn. Wij kunnen ons grotendeels vinden in het verslag, met name als het gaat over uw verantwoordelijkheid met betrekking tot het doorlopen van de procedures voor het voorliggende plan. Hierna noemen wij enkele punten waarop wij van mening verschillen.

- Wij hebben in het overleg nadrukkelijk aangegeven dat de provinciale regie het gehele zoekgebied voor windenergie uit de Provinciale Omgevingsvisie omvat. Volgens ons hebt u daarop positief gereageerd. Dit betekent dat naast de gemeente Borger-Odoorn ook de gemeenten Coevorden, Emmen en Aa en Hunze worden betrokken, evenals de buurgemeenten Stadskanaal en Vlagtwedde en de provincie Groningen.

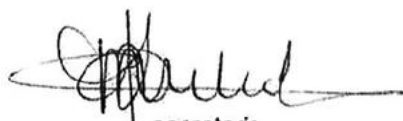
De uitkomsten van onze inspanningen op het vlak van regie maken het mogelijk het voorliggend initiatief in de gemeente Borger-Odoorn te bezien in het totale palet aan mogelijkheden voor windparken, inclusief een overzicht van andere initiatiefnemers. Tevens ontstaat inzicht in het draagvlak bij overheden, organisaties en bevolking. Dan wordt ook duidelijk in hoeverre het voorliggend initiatief inpasbaar is en kans van slagen heeft.

- In uw verslag geeft u kort aan dat de provincie het zeer van belang vindt dat een windpark op geen enkele manier het project LOFAR mag storen. Hier mist volgens ons dat ook u dit belang hebt benadrukt. Dit past ook in de ondersteuning die er vanuit uw ministerie is geleverd om dit ambitieuze project van de grond te tillen.
- Tot slot de opmerking dat wij in het overleg inderdaad hebben vermeld een persbericht te willen uitbrengen, maar niet dat wij dit in overleg met uw ministerie zouden doen.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

, secretaris

, voorzitter

tk/coll.

GEBIEDSVISIE WINDENERGIE

Stuurgroep

*Verlaf 2.0.2.
—
uitnodiging van
8 december van
16 december*

Assen, 8 december 2011

Onderwerp: uitnodiging en agenda stuurgroep

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij nodig ik u namens voorzitter Rein Munniksma uit voor het overleg van de stuurgroep Gebiedsvisie Windenergie op vrijdagmorgen 16 december om 11.30 uur in het provinciehuis in Assen. De agenda staat hierna.

Met vriendelijke groet,

■■■■■■■■■■

Secretaris stuurgroep Gebiedsvisie Windenergie

**Agenda voor het overleg van de stuurgroep Gebiedsvisie Windenergie,
provincie Drenthe, gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden en
Emmen.**

Datum: vrijdag 16 december 2011

Tijdstip: 11.30 uur – 12.15 uur

Locatie: Provinciehuis Drenthe (kamer wordt bij melding aan de balie bekend gemaakt)

Lijst van genodigden:

Rein Munniksma	Gedeputeerde, voorzitter stuurgroep
Tanja Klip-Martin	Gedeputeerde
Bert Wassink	Wethouder Aa en Hunze
Jacob Bruintjes	Wethouder Borger-Odoorn
Ruud Wiltink	Wethouder Coevorden
Nynke Houwing	Wethouder Emmen
Ton Sleeking	Wethouder Emmen

Ambtelijk:

██████████	Provincie
██████████	Provincie
██████████	gemeente Aa en Hunze
██████████	gemeente Borger-Odoorn
██████████	gemeente Coevorden
██████████	gemeente Emmen
██████████	ROM3D

=====

1. Opening en mededelingen

2. Verslag

Bijlage 1: verslag stuurgroep d.d. 25 oktober 2011

3. Afronden rapport interviews belanghebbenden in Aa en Hunze / Borger-Odoorn

Bijlage 2: rapport interviews belanghebbenden in Aa en Hunze / Borger-Odoorn

Bijlage 3: aanbiedingsbrief belanghebbenden

Bijlage 4: persbericht Gebiedsvisie Wind (*volgt in nazending*)

Ter kennisname: het rapport met de resultaten van de interviews in Aa en Hunze en Borger-Odoorn.

Besluitvorming over vervolg:

- a) Rapport met aanbiedingsbrief versturen naar de geïnterviewde personen en organisaties.
- b) Inwoners en andere belangstellenden op de hoogte brengen van de uitkomsten door een persbericht in regionale en lokale media te verspreiden en publicatie van het rapport op de website.

4. Stand van zaken ontwerp onderzoek

Kennisuitwisseling: in twee bijeenkomsten is onder begeleiding van bureau ROM3D gewerkt aan concepten voor opstellingen van windparken en een beoordelingskader met criteria om deze te beoordelen. De voorlopige uitkomsten worden toegelicht door Rik Olde Loohuis (ROM3D). In januari zullen deze uitkomsten verder worden verfijnd.

Ter kennisname wordt het concept rapport onderzoek naar een 'verdienmodel voor windenergie in Drenthe' en de participatiemogelijkheden voor bewoners in het bijzonder meegezonden (bijlage 5). Dit rapport dient als bouwsteen voor de Gebiedsvisie.

5. Planning Gebiedsvisie Windenergie

Bijlage 6: Notitie planning, d.d. 8 december 2011.

Besluitvorming over het in de notitie vervatte voorstel.

6. Rondvraag

7. Sluiting

Boven de brief logo's 4 gemeenten en provincie

Geachte heer, mevrouw

Kort geleden hebt u een gesprek gevoerd met de heer [REDACTED] van bureau Elzinga & Oterdoom procesmanagement over de vraag hoe u tegen windmolens in uw woongebied aankijkt. Hij deed dit in opdracht van de gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn en de provincie Drenthe. Deze gemeenten en de provincie hebben samen afgesproken een gebiedsvisie windenergie te ontwikkelen om als overheden in dit gebied de aanvragen voor windmolenparken te kunnen beoordelen. Ook de gemeenten Emmen en Coevorden werken mee aan de gebiedsvisie, maar in die gemeenten verloopt dat op een andere manier.

De heer [REDACTED] heeft in totaal 29 gesprekken gevoerd met voor- en tegenstanders van windmolenparken; actievoerders en initiatiefnemers, maar ook dorpsbelangenorganisaties en diverse privé personen. In het rapport komt naar voren welke zorgen en ideeën er in het gebied leven. Dat levert een veelkeurig palet aan soms tegengestelde meningen op waaruit echter een duidelijke conclusie getrokken kan worden: overheden, gemeenten en provincie, maak zelf werk van de gebiedsvisie en kom met duidelijke ruimtelijke kaders en randvoorwaarden-.

Uit de interviews valt op te maken dat op hoofdlijnen vier groepen in het gebied zijn te onderscheiden:

- initiatiefnemers / voorstanders;
- tegenstanders;
- een groep die kritisch staat tegenover de omvang, maar op dit moment vooral veel vragen hebben;
- bewoners met vooral problemen met de grootschalige opzet en de daarmee gepaard gaande aantasting van het landschap.

Wij bieden u het resultaat van deze interviewronde aan dat is opgenomen in het rapport dat de heer [REDACTED] aan ons heeft uitgebracht en spreken daarbij onze dankbaarheid uit over uw bereidwilligheid om hieraan mee te werken.

We willen u ook op de hoogte brengen van de manier waarop wij aan het werk gaan met de opbrengst van de gesprekken.

Wij gebruiken het rapport bij het opstellen van de gebiedsvisie. In dit vervolgproces worden diverse scenario's en concepten onderzocht om tot een goed onderbouwd ontwerp te komen voor windmolenlocaties. De oogst uit de interviews is vertaald in vier categorieën met criteria om de geschiktheid van locaties voor windparken te beoordelen:

1. kernkwaliteiten van het gebied (zoals openheid, belevingskwaliteit en historische elementen)
2. leesbaarheid van de opstelling (zoals herkenbaarheid, horizonbeslag);
3. vergelijkbaarheid van opstellingen (zoals elektrisch vermogen, aantal molens);
4. kwaliteit van de leef- en woonomgeving (zoals milieunormen).

Deze criteria gebruiken we in ons ontwerpproces. De heer [REDACTED] is bij de werksessies van de projectgroep gebiedsvisie aanwezig zodat uw inbreng en ideeën zo goed mogelijk verwerkt worden in de Gebiedsvisie. Het rapport is als bijlage toegevoegd en staat ook op de website van de provincie voor windenergie, www.provincie.drenthe.nl/windenergie. Op deze site geven wij sinds kort regelmatig informatie over de stand van zaken in het proces van de Gebiedsvisie en over de andere zaken rond

windenergie in het provinciale zoekgebied. -Het rapport krijgt ook een plaats op de websites van de betrokken gemeenten.

Daarnaast hebben wij in de afgelopen periode in beeld laten brengen of en hoe het gebied en de bewoners voordeel kunnen hebben van windmolenparken. Dit rapport zal aanbevelingen opleveren om inwoners te laten participeren in windparken. Ook dit rapport wordt, na afronding, gepubliceerd op de diverse websites.

Zodra de ontwerpfase is afgerond en de gebiedsvisie in concept klaar is, ontvangt u van ons informatie over het verdere verloop van dit proces en over de manier waarop we iedereen in het gebied willen betrekken bij de vaststelling

Mocht u nog vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van deze brief of de rapportage, dan kunt u contact opnemen met de projectleider voor de Gebiedsvisie Windenergie, dhr. [REDACTED], telefoonnummer (0592) 36 [REDACTED] e-mail: [REDACTED]. Bij hem kunt u zich desgewenst ook aanmelden voor een papieren versie van het rapport.

Met vriendelijke groet,

Namens de stuurgroep Gebiedsvisie windenergie, R.Munniksma, voorzitter

**Gebiedsvisie Windenergie Fase 1:
resultaten interviews / gesprekken**

**in opdracht van de provincie Drenthe
en de gemeenten Borger-Odoorn en Aa en Hunze**

INHOUD

Voorwoord.....	2
1 Inleiding.....	3
1.1 Gebiedsvisie Windenergie.....	3
1.2 Werkwijze interviews / gesprekken.....	4
1.3 Leeswijzer.....	5
2 Achtergrond.....	6
3 Resultaten interviews / gesprekken.....	8
3.1 Opmerkingen ten aanzien van het besluitvormingsproces.....	8
3.2 Karakterisering op hoofdlijnen.....	9
3.3 Opmerkingen voor het vervolg.....	12
Bijlage 1: lijst geïnterviewden.....	15
Bijlage 2: gestelde vragen tijdens de interviews.....	16
Bijlage 3: resultaten interviews.....	17
Bijlage 4: gesprekken met dorpsbelangenorganisaties.....	49
Bijlage 5: gestelde vragen aan de dorpsbelangenorganisaties.....	50
Bijlage 6: resultaten dorpsbelangenorganisaties 1 november 2011.....	51
Bijlage 7: resultaten dorpsbelangenorganisaties 9 november 2011.....	54
Bijlage 8: in gesprek met jongeren.....	59
COLOFON.....	62

VOORWOORD

Voor u ligt de 'oogst' van de interviews en gesprekken die hebben plaatsgevonden in het kader van de Gebiedsvisie Windenergie, fase 1. Wij hebben deze gesprekken in het noordelijk deel van de Drentse Veenkoloniën gevoerd in opdracht van de provincie Drenthe en de gemeenten Borger-Odoorn en Aa en Hunze met het doel de verschillende invalshoeken ten aanzien van windenergie aan bod te laten komen. Tijdens de gesprekken zijn tal van onderwerpen de revue gepasseerd en zowel de voor- als tegenstanders hebben hun mening met diverse argumenten onderbouwd. Ook zijn veel vragen en opmerkingen aan ons meegegeven.

Vanuit onze neutrale positie hebben wij opgetekend wat er tijdens de gesprekken naar voren is gebracht. Het is niet aan ons om de argumenten te wegen: dat is aan de verantwoordelijke bestuurders. Onze drijfveer is de inbreng van de verschillende gesprekspartners zo goed mogelijk te verwoorden en vast te leggen. Door duidelijk in beeld te brengen wat er leeft en speelt in het gebied hopen wij bij te dragen aan een zorgvuldig besluitvormingsproces.

Wij kijken terug op een bijzondere opdracht omtrent een zeer actueel onderwerp dat gepaard gaat met de nodige commotie en emoties. Tijdens de gesprekken was sprake van een grote betrokkenheid. We zijn steeds hartelijk ontvangen bij de mensen thuis, op kantoor, in de dorpshuizen van Gasselternijveen en Gieterveen en ook in de jeugdsoos van Eerste Exloërmond.

Vanaf deze plaats willen we alle personen die hebben bijgedragen aan deze rapportage hartelijk danken voor de medewerking en de oprechte wijze waarop een ieder zijn / haar inbreng heeft geleverd.

Namens Elzinga & Oterdoom Procesmanagement,

1 INLEIDING

1.1 Gebiedsvisie Windenergie

In juni 2010 is de Provinciale Omgevingsvisie door de Provinciale Staten van Drenthe vastgesteld. In deze omgevingsvisie is het veenkoloniale gebied van de provincie grotendeels aangemerkt als zoekgebied windenergie. Binnen dit zoekgebied zijn diverse initiatieven ontstaan voor het plaatsen van windmolens. Deze initiatieven moeten goedgekeurd worden door de overheid. Initiatieven tot 100 megawatt (MW) vallen onder verantwoordelijkheid van de gemeente en grote windparken (groter dan 100 MW) vallen onder verantwoordelijkheid van het Rijk.

De provincie Drenthe is van mening dat het niet de bedoeling is om de Veenkoloniën vol te zetten met windparken. Er moet gekeken worden naar de geschiktheid van locaties, de mogelijke omvang en de opstellingsmogelijkheden voor windturbines. Tegen deze achtergrond werken de provincie en de gemeenten Borger-Odoorn, Aa en Hunze, Emmen en Coevorden samen om tot een Gebiedsvisie Windenergie te komen.

Hiermee willen de genoemde partijen het volgende bereiken:

- een beoordelingskader voor windparken (minimaal vijf turbines) formuleren;
- communiceren met de bevolking;
- de voor- en nadelen voor het gebied en de bevolking in beeld brengen en verbindingen maken tussen windenergieprojecten en andere (sociaal-economische) ontwikkelingen in het gebied, zoals andere vormen van duurzame energie en demografie.

In het noordelijk deel van de Drentse Veenkoloniën is inmiddels sprake van twee omvangrijke initiatieven waarbij de beoogde energieproductie per initiatief groter is dan 100 MW: windpark de Drentse Monden (300 - 450 MW) en windpark Oostermoer (120 tot 150 MW). Deze initiatieven vallen onder de Rijks Coördinatie Regeling (RCR). De besluitvorming ten aanzien van deze initiatieven door het Rijk en de totstandkoming van de Gebiedsvisie Windenergie lopen dus parallel aan elkaar. De provincie en gemeenten willen met de Gebiedsvisie Windenergie zo veel mogelijk invloed uitoefenen op de besluitvorming door het Rijk. Opgemerkt wordt dat aan de Groningse zijde van de N33 ook een omvangrijk initiatief actueel is: windpark N33 (120 MW). Ook dit plan valt onder de RCR regeling van het Rijk.

In het noordelijk deel van de Drentse Veenkoloniën (het gebied binnen de gemeentegrenzen van Borger-Odoorn en Aa en Hunze) komt de Gebiedsvisie in twee fasen tot stand. In de eerste fase worden belanghebbenden en betrokkenen in het gebied geconsulteerd om zorgvuldig de verschillende standpunten en belangen in beeld te brengen. In dit kader hebben de provincie Drenthe en de gemeenten Borger-Odoorn en Aa en Hunze opdracht gegeven aan Elzinga & Oterdoom Procesmanagement om de thema's, standpunten en belangen inzake windenergie in beeld te brengen. Voor u liggen de resultaten van de interviews en gesprekken met diverse partijen in het gebied.

1.2 Werkwijze interviews / gesprekken

De opdrachtgevers hebben een lijst met te interviewen organisaties/personen aangeleverd. Andere partijen/betrokkenen zijn niet uitgesloten: zij konden zich ook melden voor deze interviewronde en daar is in beperkte mate gebruik van gemaakt. Er is naar gestreefd om op basis van een heldere werkwijze zo nauwkeurig mogelijk de resultaten van de interviews en gesprekken vast te leggen. Hierbij zijn drie groepen onderscheiden en per groep is een andere werkwijze toegepast (zie onderstaande toelichtingen). Het gaat om de volgende groepen:

- a) te interviewen instanties en personen;
- b) gesprekken met dorpsbelangenorganisaties en
- c) in gesprek met jongeren.

Ad a: te interviewen instanties en personen

Op basis van de door de opdrachtgevers aangeleverde gegevens is contact gezocht met de betreffende personen en zijn de interviews ingepland (zie bijlage 1). Voorafgaand aan de interviews zijn de vragen naar de te interviewen personen toegestuurd (bijlage 2). Dit gaf hen de gelegenheid om de interviews voor te bereiden en in eigen kring de standpunten / meningen af te stemmen.

Van de interviews is een verslag gemaakt dat vervolgens als concept aan de geïnterviewde personen is voorgelegd. Op basis van de reacties zijn de verslagen, voor zover van toepassing, aangepast en vervolgens is de definitieve versie weer toegestuurd naar de geïnterviewde personen. Hierbij is door de geïnterviewden toestemming verleend om de definitieve versies van de verslagen op te nemen in deze rapportage. De resultaten van deze interviews zijn weergegeven in bijlage 3.

Ad b: gesprekken met dorpsbelangenorganisaties

Naast organisaties / privé personen zijn ook dorpsbelangenorganisaties gevraagd om hun inbreng te leveren. Voor het merendeel van de dorpsbelangenorganisaties geldt dat de achterban bestaat uit de bewoners van het betreffende dorp. Dorpsbelangenorganisaties richten zich met name op het organiseren van gezamenlijke activiteiten / feestelijke gelegenheden in het dorp waar iedere inwoner aan deel kan nemen. Vanuit deze gemêleerde achterban is het voor de besturen niet doenlijk om het standpunt van de inwoners te verwoorden wanneer het gaat om controversiële onderwerpen als windenergie. Daarvoor is de achterban te divers en liggen de verschillende meningen te ver uit elkaar. Tegen deze achtergrond zijn de vragen meer in algemene zin gesteld met als doel om met elkaar te bespreken wat er leeft en speelt in de verschillende dorpsgemeenschappen.

Er zijn in totaal 17 verschillende dorpsbelangenorganisaties in en om het noordelijk deel van de Drentse Veenkoloniën benaderd. Er zijn twee avonden georganiseerd (1 november in dorps huis 't Roem te Gasselternijveen en 9 november in het dorps huis te Gieterveen) en hier hebben 11 organisaties aan deelgenomen (zie bijlage 4). Daarnaast heeft de Stichting Streekbelangen 1e Exloërmond schriftelijk haar reactie aangeleverd. Ook de dorpsbelangenorganisaties hebben vooraf de vragen ontvangen (bijlage 5). Tijdens de avonden zijn de vragen besproken en is ter plekke de inbreng van de deelnemers gevisualiseerd en vastgelegd. Door deze werkwijze waren de deelnemers in de gelegenheid om direct te reageren op de weergave van hun inbreng en kon één en ander correct worden verwoord. De resultaten van de beide avonden treft u aan in de bijlagen 6 en 7. In bijlage 7 is ook de schriftelijke reactie van de Stichting Streekbelangen 1e Exloërmond opgenomen.

Ad c: in gesprek met jongeren

Daarnaast is contact gezocht met jongeren in het gebied om ook van hen te vernemen hoe zij aankijken tegen de initiatieven met betrekking tot windenergie. Dankzij contact met mevrouw D. Streutker, ambulant jongerenwerk van welzijnsorganisatie Andes, is op 18 november jl. de jeugdsoos in Eerste Exloërmond bezocht. Aan de hand van een aantal stellingen met betrekking tot windenergie konden de jongeren hun mening kenbaar maken. Vervolgens is gevraagd naar de argumenten. Er is met twee groepen gesproken: de groep jonger dan 14 jaar en de groep ouder dan 14 jaar. Door sterk wisselende deelname is het gesprek met de groep ouder dan 14 jaar niet goed uit de verf gekomen. De resultaten (zie bijlage 8) kunnen dan ook niet als representatief worden beschouwd voor de mening van de jongeren in dit gebied.

1.3 Leeswijzer

In vervolg op dit inleidende hoofdstuk is een korte beschrijving gegeven van het noordelijk deel van de Drentse Veenkoloniën op basis van de inbreng tijdens de gesprekken en interviews (hoofdstuk 2). Hiermee is de situatie / achtergrond geschetst van waaruit de meningsvorming ten aanzien van windenergie in dit gebied plaatsvindt. In hoofdstuk 3 wordt aandacht besteed aan het besluitvormingsproces en de te onderscheiden groepen op basis van de interviews en gesprekken. Hoofdstuk 3 wordt afgesloten met opmerkingen, vragen, zorgen en ideeën die relevant zijn voor de verdere invulling van de Gebiedsvisie Windenergie.

De 'oogst' van de gevoerde interviews en gesprekken is weergegeven in de bijlagen 1 t/m 8.

Dit vormt de kern van dit rapport: de resultaten van de interviews en gesprekken.

Achtereenvolgens treft u de volgende bijlagen aan:

bijlage 1: lijst geïnterviewden;

bijlage 2: gestelde vragen tijdens de interviews;

bijlage 3: resultaten interviews;

bijlage 4: gesprekken met dorpsbelangenorganisaties;

bijlage 5: gestelde vragen aan de dorpsbelangenorganisaties;

bijlage 6: resultaten dorpsbelangenorganisaties 1 november 2011;

bijlage 7: resultaten dorpsbelangenorganisaties 9 november 2011 (inclusief schriftelijke reactie St. Streekbelangen 1° Exloërmond) en

bijlage 8: in gesprek met jongeren.

2 ACHTERGROND

Over de Veenkoloniën is al veel gezegd en geschreven. Het is niet de bedoeling om dat in deze rapportage dunnetjes over te doen, dit rapport heeft immers tot doel om de resultaten van de interviews / gesprekken weer te geven. Wel is onderstaand een beknopte beschrijving weergegeven van de kenmerken van het gebied zoals die tijdens de gesprekken en interviews naar voren zijn gebracht: tegen deze achtergrond vormen de inwoners hun mening ten aanzien van de initiatieven met betrekking tot de windmolens.

De inwoners zijn trots op hun gebied en woonomgeving. Tegelijkertijd valt een ietwat fatalistische houding te bespeuren ten aanzien van ontwikkelingen die op het gebied afkomen: men haalt al snel de schouders op vanuit het idee dat het toch geen zin heeft om de stem te roeren. Uiteraard is dit een veralgemenisering maar als zodanig tijdens meerdere gesprekken wel naar voren gebracht.

Kenmerkend voor de Veenkoloniën is het open, grootschalige ontginningslandschap met lintvormige dorpen. In het oostelijk deel van Drenthe vormt de overgang van de hooggelegen Hondsrug een karakteristieke gradiënt naar het lager gelegen voormalig veengebied. Deze karakteristieke omgeving is voor verschillende mensen aanleiding geweest om juist hier te gaan wonen, op zoek naar rust en ruimte.

De rust, ruimte en landschappelijke variatie trekken ook veel recreanten aan. Met name ouderen en jonge gezinnen die niet te ver willen reizen weten dit gebied te vinden voor hun vakantie / vrijetijdbesteding. Recreatie en toerisme vormen belangrijke economische sectoren: in Borger-Odoorn levert deze sector ca. 25% van de inkomsten op en in Aa en Hunze ongeveer 20%. Naast verschillende kleinschalige initiatieven (bed&breakfast, galeries e.d.) zijn het weer bevaarbaar maken van vaarten, het Hunze project (hermeandering van de Hunze) en de ontwikkeling van het beoogde Geopark voorbeelden van initiatieven om de toeristische aantrekkelijkheid van het gebied verder te vergroten.

Het veenkoloniale gebied wordt gedomineerd door het agrarisch gebruik. De landbouwsector kent echter een onzekere toekomst in verband met de hervorming van het landbouwbeleid. Dit geldt specifiek voor de Veenkoloniën waar de teelt van aardappels voor zetmeelproductie (AVEBE) een belangrijke bron van inkomsten vormt voor de agrariërs in dit gebied. De subsidies voor deze teelt eindigen in 2012. Ook het beëindigen van de melkquotering in 2015 brengt de nodige onzekerheid met zich mee. De boeren worden voor hun inkomen afhankelijker van de wereldmarkt en de ontwikkeling van de wereldmarktprijzen voor agrarische producten laat de laatste jaren een grillig beeld zien.

Het midden- en kleinbedrijf is niet sterk vertegenwoordigd in dit gebied: er is sprake van een ijle economische structuur. Door alle internationale ontwikkelingen is de economische situatie zorgelijk en in dit gebied is sprake van stagnatie / achteruitgang van de economie.

Ook wordt het gebied geconfronteerd met krimp en vergrijzing: de bevolking neemt af en het aandeel ouderen neemt toe. Hierdoor komen de voorzieningen onder druk te staan en is concentratie van scholen en voorzieningen een actueel onderwerp. Tegelijkertijd zijn investeringen nodig in nieuwe woningen / voorzieningen die aansluiten bij de behoeften van de ouder wordende bevolking: een kleinere groep moet de toenemende kosten ophoesten.

De lagere overheden krijgen meer taken toebedeeld, onder andere op het gebied van zorg en welzijn, maar zien hun financiële ruimte afnemen onder druk van de noodzakelijke bezuinigingen. Kortom: er liggen diverse opgaven in dit gebied, er moet veel gebeuren maar de financiële middelen zijn beperkt.

Een adequaat toekomstperspectief geeft antwoord op de vragen en opgaven die in dit gebied spelen. Waar willen we waar naar toe, wat is daar voor nodig en hoe gaan we dat organiseren? De opgaven zijn helder maar tegen de achtergrond van de veranderende omstandigheden is het nu zoeken geblazen naar de juiste antwoorden op basis van een reëel verdienmodel. De insteek van de voor- en tegenstanders van het plaatsen van windturbines in dit gebied is sterk verschillend als het gaat om de invulling van het toekomstperspectief.

3 RESULTATEN INTERVIEWS / GESPREKKEN

In de bijlagen is de 'oogst' van de interviews en gesprekken weergegeven. Het is niet doenlijk om dit geheel hier samen te vatten. Dat zou ook geen recht doen aan de inbreng van de personen waar mee gesproken is. Wel is in dit hoofdstuk aandacht besteed aan een aantal belangrijke opmerkingen / conclusies ten aanzien van het besluitvormingsproces (paragraaf 3.1). Ook is op hoofdlijnen een karakterisering geschetst van de te onderscheiden groepen (paragraaf 3.2). Tenslotte zijn diverse opmerkingen, vragen, zorgen en ideeën weergegeven die tijdens de interviews en gesprekken naar voren zijn gebracht en relevant zijn voor de verdere invulling van de Gebiedsvisie Windenergie (paragraaf 3.3).

3.1 Opmerkingen ten aanzien van het besluitvormingsproces

Het besluitvormingsproces met betrekking tot windenergie verdient, diplomatiek gesproken, geen schoonheidsprijs. Bewoners in het gebied voelen zich overvallen, krijgen onvoldoende / geen objectieve informatie en worden geconfronteerd met verschillende besluitvormingstrajecten die dwars door elkaar heen lopen. Hierbij valt 'de overheid' uiteen in verschillende ministeries, de provincie en de gemeenten met verschillende sporen, snelheden, bevoegdheden en procedures.

Tegen deze achtergrond is er geen basis voor vruchtbaar overleg tussen de verschillende partijen in het gebied. Door de lopende RCR procedures is er immers geen blanco situatie / neutrale start waar partijen elkaar kunnen treffen om samen mogelijke uitkomsten te verkennen. De mogelijke impact van de initiatieven en de gebrekkige informatie leiden tot onzekerheid en emoties. Dit betekent dat er geen goede uitgangssituatie is voor gesprekken tussen de verschillende belanghebbenden, betrokken partijen en bewoners. Hiermee ontbreekt het fundament voor een gezamenlijke zoektocht naar een passende invulling van de initiatieven ten aanzien van windenergie.

Daar waar een interactieve planvorming met partijen en bevolking niet haalbaar is, zullen de betrokken overheden zelf tot kaders en randvoorwaarden moeten komen voor de plaatsing van windmolens in dit gebied. Provincie en gemeenten worden opgeroepen om transparant te werken, partijen en bevolking goed te informeren en nauw te betrekken bij de achtereenvolgende stappen: luister goed naar de inbreng zoals verwoord in de bijlagen en beantwoord de naar voren gebrachte vragen / opmerkingen / suggesties!

Van de Gebiedsvisie Windenergie wordt verwacht dat het duidelijkheid biedt, zodat de verschillende partijen en bewoners weten waar ze aan toe zijn. Opgemerkt wordt dat het Rijk de beslissende partij is ten aanzien van de verschillende initiatieven boven de 100 MW (RCR) en niet de provincie / gemeenten. Er wordt van uitgegaan dat de argumenten vanuit het gebied de besluitvorming van de betrokken ministeries zullen beïnvloeden.

3.2 Karakterisering op hoofdlijnen

De gesprekken hebben in willekeurige volgorde plaatsgevonden. Deze volgorde is terug te vinden in bijlage 3 waar de resultaten van de achtereenvolgende interviews zijn weergegeven. Dit betekent dat de voor- en tegenstanders niet gegroepeerd zijn: de lezer krijgt de verschillende argumenten, vragen, opmerkingen en ideeën in willekeurige volgorde gepresenteerd. Toch tekenen zich wel degelijk duidelijke groepen af. In deze paragraaf is een karakterisering op hoofdlijnen weergegeven.

Uit de interviews en gesprekken blijkt dat er op hoofdlijnen vier groepen te onderscheiden zijn:

- *de initiatiefnemers / voorstanders;*
- *de tegenstanders;*
- *een groep die kritisch staat ten opzichte van de (omvang van de) plannen maar op dit moment vooral veel vragen heeft en*
- *de bewoners waarvan een grote meerderheid problemen heeft met de grootschalige opzet van de windparken en de daarmee gepaard gaande aantasting van het landschap.*

Initiatiefnemers / voorstanders

Het plaatsen van windmolens wordt door de voorstanders gezien als een belangrijke economische impuls voor dit gebied. Er wordt ingespeeld op de maatschappelijke behoefte aan duurzame energie, het plaatsen en onderhouden van de windmolens geeft (tijdelijk) extra bedrijvigheid en het biedt de mogelijkheid om extra inkomsten te genereren in dit gebied. Door de komst van windmolens vindt er weer economische ontwikkeling plaats en wordt een nieuw hoofdstuk toegevoegd aan de economie van dit gebied: eerst energie op basis van turf, toen de landbouw en nu de landbouw in combinatie met de productie van duurzame energie.

De Veenkoloniën zijn dunbevolkt en het open landschap zonder obstakels biedt uitstekende mogelijkheden om hier windmolens te plaatsen. Hiermee wordt invulling gegeven aan de maatschappelijke behoefte aan schone energie en de landelijke opgave voor het produceren van windenergie. Voor de boeren in het gebied is de toekomst onzeker en dankzij de productie van windenergie wordt een extra tak aan het bedrijf toegevoegd. Hierdoor worden de risico's gespreid, wordt financiële basis van de landbouwbedrijven versterkt en kan meer geïnvesteerd worden in het bedrijf en/of andere, aan de landbouw gerelateerde, vormen van duurzame energie. Gesproken wordt over de ontwikkeling van een energielandschap waarin verschillende vormen van groene energie worden opgewekt.

De initiatiefnemers doen wat de overheid voor ogen heeft, ze steken hun nek uit, gaan financiële risico's aan en investeren fors in het gebied. Zij verwachten van de gemeenten en provincie een constructieve houding om samen op te trekken in de Rijks Coördinatie Regeling (RCR) die van toepassing is voor de grootschalige initiatieven. Door de krachten te bundelen kunnen mogelijk nieuwe ontwikkelingen naar dit gebied gehaald worden, bijvoorbeeld verschillende productievormen van duurzame energie. Door kennis op het gebied van duurzame energie te bundelen en een informatie- / bezoekerscentrum op te zetten wordt een nieuwe stroom bezoekers naar dit gebied getrokken.

De voorstanders erkennen dat hun plannen de nodige impact op het landschap hebben. Er zijn verschillende ideeën voor de ruimtelijke invulling waarbij aansluiting wordt gezocht bij de karakteristieken van het landschap. Vanuit deze groep is meerdere keren aangegeven dat ze het belangrijk vinden dat ook de bevolking profiteert. De initiatiefnemers willen graag in gesprek om hiervoor een passende invulling te vinden.

Tegenstanders

Tegenstanders zien windmolens juist als een ontwikkeling die de karakteristieke kenmerken van dit gebied teniet doet. Daarmee slaat het de basis weg voor het aantrekken van toeristen en nieuwe bewoners. De komst van windmolens is in hun ogen het tegengestelde van een reëel verdienmodel. Slechts een kleine groep in het gebied profiteert, maar de impact van de windmolens op de omgeving zorgt voor een verslechtering van het woon- en leefklimaat. Hierdoor komen er geen nieuwe bewoners naar dit gebied, zullen bewoners uit het gebied verhuizen en worden de problemen met betrekking tot waardedaling van het vastgoed, de krimp en vergrijzing juist versterkt.

De economische betekenis van toerisme en recreatie is in dit gebied veel groter dan de landbouw. Het open, karakteristieke landschap, de rust en de ruimte zijn 'unique selling points' (usp's) voor dit gebied. Elders wordt het drukker en krappere en dat betekent dat de eigenschappen van dit gebied steeds unieker worden waardoor de aantrekkelijkheid wordt versterkt. Deze usp's vormen dan ook de basis voor de toekomst van dit gebied.

Om deze eigenschappen van het gebied te behouden en verder te ontwikkelen wordt al veel in het gebied geïnvesteerd, zowel grootschalig (o.a. opnieuw bevaarbaar maken van vaarten, hermeandering Hunze) als kleinschalig (ateliers, bed&breakfast). Ook de initiatieven met betrekking tot het beoogde Geopark versterken de aantrekkelijkheid van het gebied. De komst van windmolens doet deze investeringen te niet.

Daarom zetten de tegenstanders in op behoud en ontwikkeling van de bestaande landschappelijke waarden en de karakteristieke rust en ruimte in dit gebied. Hier passen geen windmolens bij: ze gaan voor de nul optie. De tegenstanders zullen voor hun verzet alle mogelijkheden benutten: alle legale middelen zullen worden ingezet.

Kritische groep met veel vragen

Waar de voor- en tegenstanders een uitgesproken mening hebben heeft deze groep juist een genuanceerde mening en vooral veel vragen. Deze vragen hebben sterk te maken met de grote behoefte aan informatie. Het is lastig om een gefundeerde mening te vormen als niet duidelijk is wat het uiteindelijke doel is, welke randvoorwaarden van toepassing zijn en hoe één en ander vorm krijgt: waar praten we nu precies over?

Het streven naar duurzame energie kan op verschillende manieren ingevuld worden. Er is grote behoefte aan het verkennen van verschillende scenario's om de doelstelling in te vullen: welke alternatieven zijn er en hoe pakken deze alternatieven uit voor het gebied? Hiermee wordt ook duidelijk wat de impact op andere belangen is: laat de voor- en nadelen zien en maak een kosten-baten analyse ten aanzien van de verschillende alternatieven.

Vanuit deze groep wordt er voor gepleit om investeringen in het gebied (o.a. project Hunze, ontwikkeling Geopark) niet weg te gooien. Ook wordt aandacht gevraagd voor het voorkomen van gezondheidsproblemen: houd de afstand tot woningen zo groot mogelijk.

De bewoners

Uit de gesprekken met de dorpsbelangenorganisaties komt duidelijk naar voren dat de gebrekkige informatie, de ondoorzichtige besluitvorming en onzekerheid over wat er nu precies gebeuren gaat, leiden tot de nodige emoties en commotie in het gebied. Dit wordt geïllustreerd door citaten als *“het gaat hier om meer dan alleen de productie van schone energie, namelijk de leefbaarheid van het platteland”* en *“de zorgen voor onze organisatie bestaan vooral uit het bewaren van eenheid in het dorp, voor de leefbaarheid in een klein dorp is eenheid onontbeerlijk”*.¹

Het steekt de mensen dat de informatievoorziening tekort schiet en dat volksvertegenwoordigers (met name van de provincie) zich niet in het gebied laten zien. Er is grote behoefte om de impact op het gebied duidelijk te maken: bij het nemen van beslissingen moet men wel weten wat er leeft en speelt. Een grote meerderheid is geen voorstander van de huidige plannen voor windenergie: er zijn grote zorgen over impact op de woon- en leefomgeving. De bewoners worden tekort gedaan wanneer dit wordt geduid als NIMBY gedrag (not in my backyard): men is niet tegen duurzame energie, ook niet in dit gebied, maar een radicale omslag van een open agrarisch landschap naar een industrieel landschap gaat te ver.

De impact op het landschap tast niet alleen het woongenot aan maar doet ook afbreuk aan private investeringen in woning en bedrijf: de aantrekkelijkheid van het gebied gaat achteruit, woningen worden nog moeilijker verkocht, de krimpproblematiek wordt versterkt en de middenstand krijgt het nog moeilijker. Ook zijn er veel vragen over mogelijke gezondheidsproblemen. Naast verlichting, slagschaduw en geluidsproductie van de windmolens wordt hierbij wordt speciaal aandacht gevraagd voor de geluidsgolven met een lage frequentie: dit geluid draagt heel ver en kan invloed hebben op het evenwichtsorgaan. Ook consequenties van trillingen door de grond zijn een bron van zorgen. Er is nu geen / weinig achtergrondgeluid en er zijn nauwelijks obstakels. Hierdoor worden de signalen van de windmolens niet gedempt. De impact zal in dit gebied dan ook groter zijn dan elders in Nederland waar het niet zo open en stil is.

Vanuit de dorpsbelangenorganisaties kwam de boodschap dat er serieus gedacht wordt om vanuit de bevolking in coöperatief verband aan de slag te gaan met verschillende vormen van duurzame energie. Het gaat om andere manieren om reductie van CO2 uitstoot te bewerkstelligen: kleinschalig, passend bij het gebied met voordeel voor iedereen in plaats van een kleine groep en zónder aantasting van het landschap.

---

¹ Citaten ontleend aan de schriftelijke inbreng van de Stichting Streekbelangen 1° Eloërmond.

3.3 Opmerkingen voor het vervolg

In de bijlagen zijn diverse opmerkingen, vragen, zorgen en ideeën verwoord die tijdens de interviews en gesprekken naar voren zijn gebracht. Onderstaand zijn onderwerpen weergegeven die relevant zijn voor de verdere invulling van de Gebiedsvisie Windenergie.

Opmerkingen:

- door de stilte en openheid van het landschap is er geen absorptie / demping van de signalen van de windturbines: de impact is in dit gebied groter dan elders en dat vraagt om maatwerk in plaats van gemiddelde waarden als het gaat om normen voor hinder / overlast;
- houd de afstand windmolens – woningen zo groot mogelijk: geluid is namelijk de 'trigger' van de hinder;
- ten aanzien van de optimale ruimtelijke inpassing: zet de bril op van Noord-Nederland in plaats van deelgebieden;
- binnen Drenthe zijn de Veenkoloniën landschappelijk het meest geschikte gebied, de rest van de provincie vrijwaren van windmolens;
- plaats windmolens op industrieterreinen en niet in het open agrarisch landschap;
- sluit aan bij de windmolenparken aan de grens van Drenthe (Duitsland, Overijssel): zo heb je de minste visuele impact;
- sluit aan bij initiatieven in Emmen / Hogeveen / Coevorden: niet meer realiseren dan de afgesproken 200 MW;
- sluit aan bij logische landschapselementen (wegen, randen open gebied, kanalen, ..);
- sluit aan bij de ontginningsgeschiedenis en de hieruit voortvloeiende verkavelingspatronen;
- geen Flevolandse toestanden: in één keer de ruimtelijke opstelling voor het hele gebied bepalen met één soort turbines (uniformiteit);
- open gebied accentueren door windmolens aan de randen te plaatsen;
- win de energie daar waar het gebruikt wordt: transport van de energie levert veel energieverlies op;
- geef tijdelijke bouwvergunning af (max 25 jaar) in plaats van een permanente vergunning: meer grip vanuit de overheid.

Vragen:

- breng in kaart wat beter uitpakt: inzetten op windenergie of inzetten op behoud landschap ten behoeve van wonen, recreatie en toerisme?
- doelstellingen m.b.t. duurzame energie kunnen op verschillende manieren gerealiseerd worden: welke opties zijn er, hoe scoren verschillende alternatieven ten opzichte van de huidige situatie en hoe verhouden ze zich tot andere belangen in het gebied?
- de houding van burgers wordt sterk bepaald door de wijze van betrokkenheid bij het project en door de vraag of men er zelf beter van wordt: wat is een passende invulling van 'profijt voor de streek', welke opties zijn hiervoor en hoe ziet dat er concreet uit?
- kan de komst van windturbines en bijbehorend verdienmodel bijdragen aan een adequate aanpak van de krimpproblematiek en zo ja, hoe?
- toevoegen van windenergie legt extra beslag op de huidige elektrische infrastructuur: de infrastructuur moet meegroeien met het stijgende aanbod en dat vraagt de nodige inspanningen en investeringen:
  - . hoe wordt vraag en aanbod op elkaar afgestemd;
  - . wie is waar verantwoordelijk voor en
  - . hoe worden de kosten verdeeld?
- hoe zit het met planschade wanneer er sprake is van waardedaling van onroerend goed en wie betaalt dat?
- hoeveel ruimte is er voor de bewoners is om invloed uit te oefenen op het besluitvormingsproces: waar hebben we nog iets over te zeggen?
- wat is de impact op het project LOFAR?

Zorgen:

- spanning / tweespalt binnen de dorpen / leefgemeenschappen;
- impact op de woon- en leefomgeving: trillingen, geluid, licht, slagschaduw, afslag van ijs;
- invloed op de gezondheid (specifieke aandacht wordt gevraagd voor de effecten van ver dragende laag frequente geluidssignalen);
- impact op het landschap.

De impact op het landschap is vaak aan de orde geweest tijdens de gesprekken en interviews. Hoe het gebied er straks uit komt te zien is nu niet bekend. De initiatiefnemers spreken van hoge windturbines (masthoogten vanaf 100 meter, hier komt de lengte van de wieken nog bij). Met zo'n omvang zijn de molens van grote afstand te zien en wordt een heel groot gebied beïnvloedt. De maximale productie (aantal MW's) die in de verschillende initiatieven worden genoemd leiden tot een zeer omvangrijke energieproductie door talrijke windmolens waardoor het aanzien van dit gebied sterk zal veranderen. De zorg is uitgesproken dat dit leidt tot een transitie van het huidige, open agrarische landschap naar een industrieel landschap. Hierbij zijn de volgende opmerkingen naar voren gebracht:

- er komen geen nieuwe bewoners naar dit gebied;
- een deel van de huidige bewoners trekt weg;
- hierdoor wordt het nog moeilijker om huizen te verkopen (extra daling vastgoedwaarde);
- verergert de krimp problematiek (zorg, voorzieningen, wonen);
- komen recreatie en toerisme als belangrijkste bron van inkomsten niet meer uit de verf en
- is er geen basis meer voor de middenstand in het gebied.

Ideeën:

- energielandschap in parkachtige setting

Er is vanuit de initiatiefnemers gesproken over de ontwikkeling van de Veenkoloniën tot een energielandschap waarbij naast windenergie verschillende vormen van duurzame energie worden opgewekt. In een parkachtige setting biedt dit kansen voor het aantrekken van recreanten en toeristen die één en ander graag willen bekijken, hier willen ontspannen en/of informatie zoeken. Door hier recreatieve, educatieve en toeristische elementen te koppelen kan een nieuwe stroom bezoekers naar dit gebied op gang gebracht worden. In Duitsland zijn hier goede ervaringen mee (windtestcentrum Kaiser Wilhelmskoog). Dit kan uitgebouwd worden met een kenniscomponent: de Veenkoloniën als expertise centrum duurzame energie. Zoek hierbij aansluiting bij de ontstaansgeschiedenis van het gebied en de opeenvolgende fasen met energiewinning op basis van turf, de ontwikkeling van de landbouw met nu een nieuw hoofdstuk waarin de landbouwsector fors bijdraagt aan de productie van duurzame energie. Gewezen is op de aanwezigheid van een pingoruïne op de grens van verschillende ontginningspatronen: dit biedt aanknopingspunten voor een dergelijk bezoekerscentrum.

- kleinschalige alternatieven

Tijdens de tweede bijeenkomst met dorpsbelangenorganisaties is er voor gepleit om de focus te verleggen van windenergie naar andere manieren om de CO2 uitstoot tegen te gaan: het gaat ten slotte om reductie van de CO2 emissies op basis van het Kyoto-verdrag en dat kan op verschillende manieren ingevuld worden.

Hierbij is gesproken over kleinschalige initiatieven: zoek naar kleinschaligheid, besparing, biomassa, zonnecellen, aardwarmte, etc. Dit zijn vormen die in dit gebied goed passen waarbij iedereen profiteert en die bovendien voor een langere periode extra werkgelegenheid in dit gebied opleveren. Hierbij wordt verwezen naar de trias energetica:

1. eerst besparen;
2. dan inzet van duurzame energiemiddelen (verschillende mogelijkheden) en tenslotte
3. voorzien in de restbehoefte door efficiënt gebruik van de minst belastende vormen van fossiele energie.

De provincie en gemeenten worden opgeroepen om deze gedachten samen verder te ontwikkelen. Mogelijk kan de prijsvraag van de E.O. Wijers Stichting als kapstok dienen om dit verder handen en voeten te geven.

Nota Bene:

Bovenstaand zijn relevante onderwerpen onder de aandacht gebracht voor het vervolgproces. Deze weergave is echter verre van volledig, daarom wordt voor een compleet beeld verwezen naar de bijlagen.

- - -

BIJLAGE 2: GESTELDE VRAGEN TIJDENS DE INTERVIEWS

- 1. Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?**
- 2. Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?**
- 3. Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie**
  - in het algemeen en
  - in het bijzonder in de Veenkoloniën?
- 4. Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?**
- 5. Welke zaken vragen naar uw mening bijzonder aandacht?**
- 6. Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?**
- 7. Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?**
- 8. Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?**

BIJLAGE 3: RESULTATEN INTERVIEWS

1. Tegenwind Hunzedal, de heren [REDACTED]

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	De vereniging Tegenwind Hunzedal. De leden van de vereniging komen uit de acht dorpen rondom Annerveen; het is een afgekaderd gebied. Hiervoor is gekozen omdat de verschillende deelgebieden in Oost-Drenthe eigen kenmerken hebben en het lastig is om dit binnen één vereniging onder te brengen: Andere omstandigheden zorgen voor een eigen specifiek geluid. Als rechtsvorm is gekozen voor een vereniging, met betalende leden, serieuze achterban. Dit is een bewuste keuze geweest. De vereniging bestaat uit ca. 400 leden en iedere dag komen er leden bij. Posters van de actiegroep hangen ook bij mensen die niet lid van de vereniging zijn, hier wordt nog actie op ondernomen.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	[REDACTED] is woordvoerder voor de vereniging en is inhoudelijk deskundig. [REDACTED] is vertegenwoordiger van het dorp Eexterveen. Ieder dorp heeft haar eigen actiegroep. Door vertegenwoordigers uit deze actiegroepen samen te voegen is er een kerngroep gevormd (acht personen). Het bestuur bestaat uit vijf personen. Vanuit de vereniging wordt lijn aangebracht in de belangenbehartiging. De achterban bestaat uit de leden van de vereniging. De rol van de vereniging houdt niet op bij het actievoeren tegen windenergie, maar gaat ook om het aandragen van alternatieven. Alle openbare activiteiten van de collega-actiegroepen probeert de heer Rietveld te bezoeken.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	De statuten van de vereniging zijn net goedgekeurd. Hierin wordt de noodzaak van duurzame energie onderschreven. De vereniging heeft geen problemen met de landelijke doelstelling van 6000 MW windenergie. Wel heeft de vereniging grote problemen met het plaatsen van grootschalige windparken in dit gebied. Er spelen twee problemen: <ol style="list-style-type: none"> 1. de keuze voor windenergie begint een halsstarrige keuze te lijken en 2. het besluitvormingsproces verloopt niet netjes. <p>Toelichting:</p> <p>Ad 1: De vereniging vecht tegen de keuze voor windenergie in dit gebied. Binnen de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie, is windenergie op land uitontwikkeld en over 5 tot 10 jaren is het qua kostprijs niet meer concurrerend ten opzichte van andere vormen van duurzame energie. Onder de kostprijs valt ook de schade aan de omgeving. Zonne-energie ligt qua kostprijs dicht tegen windenergie aan. Zonne-energie doet geen afbreuk aan de omgeving en is over 5 -10 jaar qua kostprijs nagenoeg hetzelfde als windenergie. Daarom ruimte laten voor omschakeling naar andere vormen van duurzame energie. Een molen wordt in 10 jaar afgeschreven en het subsidietraject duurt ook 10 jaar. Daarna nauwelijks kosten (onderhoudskosten), dus aantrekkelijk voor de eigenaar. Dit betekent dat er geen motivatie is om de molen na 10 jaar weg te halen. Een keer geplaatste molens zullen dus ook lange tijd blijven staan.</p> <p>Ad 2: De structuurvisie is nog in de inspraakfase. De structuurvisie moet de basis zijn voor het energiebeleid. Nu is het andersom: op basis van de huidige stimuleringsregeling (de subsidie) wordt windenergie gerealiseerd, maar het beleid moet nog vastgesteld worden. Dit geeft lastige conflicten. Het is onduidelijk voor de mensen die hiermee te maken hebben: bij wie moet je zijn en wanneer is welk argument valide? Als je het wel begrijpt, is het lastig uit te leggen. De stimuleringsregeling voor o.a. windenergie is gebaseerd op het Kyotoverdrag. In 2004 is het BLOW-akkoord tot stand gekomen om windenergieprojecten tot uitvoer te brengen en anno 2011 moet de structuurvisie (ruimtelijk kader) nog worden vastgesteld. Landelijk wil men 6000 MW aan windenergie realiseren. Dit is aangeduid als landsbelang. Hiervan moet nog 3500 MW worden</p>

	<p>gerealiseerd, dit hebben de provincies onderling verdeeld. De provincie Drenthe heeft 200 MW (ondergrens 200 MW, 280 MW maximaal) voor haar rekening genomen. Als Drenthe 200 MW heeft gerealiseerd, heeft ze voldaan aan het landsbelang. Gezien de betere perspectieven voor andere vormen van duurzame energie dringt Tegenwind Hunzedal erop aan verder geen windenergie te realiseren.</p>
<p>Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?</p>	<p>Nadelen: Het moet gerealiseerd worden daar waar de windturbines geen schade brengen. In dit gebied wordt wel schade ervaren vanwege de verwachte geluidsproductie en de slagschaduw. De geluidsnorm voor windturbines is 47 dba. Dat staat gelijk aan de geluidsproductie van een snelweg. Dit is een stil gebied, dus zou een geluidsnorm van 35 dba veel passender zijn. De vereniging pleit voor een geluidsnormering van 35 dba aan te houden aan de gevel. Slagschaduw: wordt makkelijk over heen gestapt. Als het geluidsprobleem wordt opgelost, wordt het slagschaduwprobleem ook opgelost. De vereniging pleit voor een afstand van minimaal 1500-2000 meter tussen bebouwing en turbines. Het probleem is dat de normen theoretisch zijn en dat overschrijding van de normen heel moeilijk aan te tonen is. De exploitant is zelf verantwoordelijk voor de controle en dat werkt niet. De positie van de turbines moet zo uitgezocht worden, dat deze discussies niet hoeven plaats te vinden. Waar je ook kijkt in de wereld, nergens staan windturbines zo dicht bij de woningen.</p> <p>Voordelen: Windenergie biedt kansen voor de landbouw en boeren zien windenergie terecht als extra bron van inkomsten. Opmerking: 7-9% van de beroepsbevolking is werkzaam in de landbouw, inclusief de toeleverende en verwerkende industrie. 91% van de economie komt dus ergens anders vandaan. Het dus niet zo dat de economie teloor gaat als de agrariërs verdwijnen. Dit relativeert de voordelen van de plaatsing van de windturbines.</p>
<p>Welke zaken vragen naar uw mening bijzonder aandacht?</p>	<p>Focus leggen op alternatieven voor windenergie. De oplossing is niet om helemaal iets anders op te zetten, maar om een mix te maken van de verschillende mogelijkheden aan duurzame energie. De energiebehoefte invullen door (een mix van) duurzame energie en tegelijkertijd de vraag naar energie beperken.</p>
<p>Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?</p>	<p>Nee, door de komst van windparken is er vooral economische schade. Om de economische problemen en de krimp juist tegen te gaan zijn in dit gebied verschillende ontwikkelingen en initiatieven tot stand gebracht o.a. op het gebied van natuur, recreatie, natuurproject van De Hunze, het bevaarbaar maken van de kanalen en het project van het Veen naar de Hondsrug. Dit wordt opgepikt, er komen leuke initiatieven. Als hier windturbines komen, zullen nieuwe initiatieven doodbloeden, doordat mensen hier niet meer naartoe komen. Ook investeringen zullen stoppen. De grootste oorzaak van waardedaling van huizen is krimp. Door de komst van windturbines zal dit probleem verergeren.</p>
<p>Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?</p>	<p>Zorg is dat het profijt alleen bij de boer terecht komt: 25.000 euro per jaar voor het verpachten van de grond of 200.000 euro per jaar netto voor een turbine in eigen beheer (maar wel met ondernemersrisico). Door middel van de coöperatiegedachte kunnen lasten en baten worden verdeeld. Cruciaal is dat er geen schade ontstaat: voor- en nadelen moeten met elkaar in balans zijn.</p>
<p>Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?</p>	<p>De keuze voor dit gebied als zoekgebied moet nogmaals bekeken worden. Het toevoegen van het Hunzedal aan het totale gebied is niet zorgvuldig gebeurd. Niet alle aspecten zijn meegenomen (beschermd dorpsgebied, afstanden). : Er is een visie nodig hoe over 10 jaar duurzame energie vorm gegeven kan worden. Windenergie is straks achterhaald. Doe niet meer dan in landsbelang gehaald moet worden (in Drenthe 200 MW), daar waar zo weinig mogelijk schade ontstaat. Kijk naar alternatieven voor windenergie.</p>

<p>Bijzonderheden</p>	<p>Tenslotte vraagt Tegenwind Hunzedal nadrukkelijk aandacht voor de negatieve impact van windmolens op het landschap: de dreigende teloorgang van het open karakter van het landschap (zie onderstaande tekst).</p> <p>Door de komst van windmolens gaat de schoonheid van het landschap tot ver over de Hondsrug naar de knoppen. De dorpen krijgen zowel op het veen als op het zand een schouwspel te zien wat tot einde van dagen het uitzicht verziekt en mensen naar de huisarts zal drijven.</p> <p>Er wonen hier veel mensen die bewust zijn gekomen voor de rust, de weidsheid en de stilte. Deze kernwaarden worden elders in het land steeds schaarser en vormen in de toekomst zeer waarschijnlijk een economische drijfveer voor dit gebied. Vanwege de landschappelijke kwaliteiten zijn er pleidooien om dit gebied te plaatsen op de werelderfgoedlijst van de Unesco.</p> <p>Tenslotte brengt Tegenwind Hunzedal onderstaand citaat naar voren van de heer ████████ landschapsarchitect te Assen:</p> <p><i>“Windmolens in de veenkoloniën</i> <i>Op de vraag of er in de Drentse veenkoloniën ruimte is voor windmolens zeg ik ja. In de grootschalige veenkoloniale gebieden is ruimte te vinden voor het plaatsen van windmolens, zoals in het mondengebied van de gemeente Borger-Odoorn en de veenkoloniën in de gemeente Emmen.</i></p> <p><i>Op de vraag, komt het gebied dat begrensd wordt door enerzijds Annerveensche-, Eexterveenschekanaal, Nieuwediep en anderzijds Spijkerboor, Eexterveen en Gieterveen ook hiervoor in aanmerking? zeg ik duidelijk nee.</i></p> <p><i>Enkele kenmerken van het gebied:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Het bovengenoemde relatief kleinschalige gebied ligt in de periferie van de veenkoloniën op de overgang van de randveenontginningen naar het veenkoloniale gebied</i> • <i>Het westelijk deel van het gebied behoort bij de kleinschalige randveenontginningen en het oostelijk deel bij de hoogveenontginningen van Annerveensche-, Eexterveenschekanaal en Nieuwediep.</i> • <i>Annerveensche- en Eexterveenschekanaal zijn aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Het hier gebruikte ontginningssysteem was “een enkel kanaal met eenzijdig wijkensysteem”, een weinig voorkomend systeem in het grote gebied van de Gronings-Drentse veenkoloniën. Het karakteristieke bebouwingslint vormt een eenheid met het achtergelegen veenkoloniale agrarische gebied. Het veenkoloniale gebied loopt wat betreft de ontginningsgeschiedenis globaal tot halfweg het randveenontginningslint.</i> • <i>Veel van de oude boerderijplaatsen aan de oostzijde van het randveenontginningslint liggen op redelijk grote afstand van het bebouwingslint op zandopduikingen. Dit geldt ook voor de zone Nieuwediep-Gieterveen.”</i>
-----------------------	---

2. GGD Drenthe, [REDACTED]

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	GGD Drenthe: de gemeentelijke gezondheidsdienst geeft voorlichting en adviezen m.b.t. de leefomgeving en gezondheid.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Mevrouw [REDACTED] werkt als milieugezondheidskundige voor alle gemeenten in Drenthe. Het is een onafhankelijke rol. De GGD geeft gezondheidsadviezen op basis van wetenschappelijke kennis, dus maakt de vertaalslag van wetenschap naar samenleving.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Neutraal standpunt.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>Het belangrijkste is dat het windpark de gezondheid niet onevenredig aantast. Windturbines hebben invloed op de woon- en leefomgeving, o.a. vanwege de aanwezigheid in het landschap, geluid en slagschaduw. Met name geluid van windturbines wordt als hinderlijk ervaren.</p> <p>De hinder wordt van mens tot mens verschillend beleefd onder invloed van verschillende factoren (o.a. zichtbaarheid windmolens, economische belangen, gevoelens van onmacht en onrecht, etc). Hinder is het ervaren van je leefomgeving als minder prettig. Dat kan angst en stress veroorzaken en die kunnen weer verdere gezondheidsklachten opleveren. De GGD levert op dit punt een bijdrage aan de gebiedsvisie.</p> <p>In de wet is een bepaald niveau van hinder geaccepteerd: voor geluid van windturbines wordt dit gereguleerd door vastgestelde geluidsnormen. De GGD streeft er naar de hinder zo veel mogelijk te beperken. Uit onderzoek blijkt dat hinder door geluid van windturbines vermindert als er meer draagvlak is voor een windpark. In de emotie blijkt het lastig om aansluiting te vinden / goed met elkaar te communiceren. GGD Drenthe heeft contact gehad met onderzoekers bij het RIVM en de GGD Amsterdam. Zij geven aan dat, om de uiteindelijke hinder na realisatie te verminderen, er meer moet worden gedaan om draagvlak te creëren, o.a. door communicatie.</p> <p>Nu worden alleen voors en tegens besproken, maar er wordt niet geïnvesteerd in een goed gesprek, het inzicht krijgen in elkaars motieven en het streven naar een realisatie waar ook de bewoners achter staan. Als voorbeeld voor draagvlak onder de bevolking noemt GGD Drenthe een dorp in Duitsland (Feldheim) als voorbeeld. Hier wordt veel duurzame energie opgewekt door o.a. windenergie en biogas. De inwoners van de gemeente hebben zelf geïnvesteerd en hebben baat bij het windpark door o.a. lagere energielasten. Deze mensen ervaren nauwelijks tot geen hinder. Er is begrip voor elkaars situatie en dat is in dit project ook belangrijk. Een goede communicatie en inspraak in de planvorming is erg belangrijk. Als er geen draagvlak ontstaat, dreigen de volgende negatieve ontwikkelingen:</p> <p>1) frustratie over planvorming en 2) sociale tweedeling in de dorpsgemeenschap.</p> <p>In Amerika is het 'wind turbine syndroom' onderzocht door dr. Pierpont, maar volgens GGD Drenthe is dit onderzoek niet van voldoende kwaliteit om deze theorie aan te nemen. Het onderzoek had namelijk een te kleine populatie, geen controlegroep en is nooit peer-reviewed gepubliceerd. De onderzoeksgroep is door Pierpont juist geselecteerd op ernstige klachten waarvan echter niet is aangetoond dat dit het gevolg is van het geluid.</p>
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<ul style="list-style-type: none"> - Het communicatieproces, leren begrijpen hoe bewoners hun leef- en woonomgeving ervaren. - Zo weinig mogelijk geluidsbelasting; windturbines zo ver mogelijk van de woonomgeving af. Het geluid is namelijk de 'trigger' van de hinder. Om hier bepaalde afstanden aan te binden is lastig; dit is o.a. afhankelijk van de hoogte van de turbine, het vermogen en de lengte van de rotorbladen en de weersomstandigheden.

Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Locale baten, die terug kunnen vloeien naar de gemeenschap . Begrip kweken voor elkaars motieven (voor- en tegenstanders).
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	-
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Communiceer! Een groot deel van de angst is onwetendheid, onbegrip en machteloosheid. Hier moet een communicatiedeskundige op gezet worden, die het proces goed kan begeleiden. Probeer omwonenden te betrekken bij de planvorming en zo mogelijk de exploitatiefase, en geef ze hierbij <i>reële</i> inspraakmogelijkheden. Daarnaast moeten de gezamenlijke plannen in het gebied bekeken worden in verband met het cumulatie-effect van o.a. geluid .
Bijzonderheden	Een volgende generatie zal wellicht minder aanstoot nemen aan windmolens: dit is voor hen dan een bekend onderdeel van de woon- en leefomgeving. Qua beleving is er dus mogelijk sprake van een generatieverschil; het kan echter ook zijn dat mensen die meer hinder ondervinden de omgeving zullen mijden .

3. Vereniging windpark Greveling

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Vereniging Windpark Greveling,
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	zijn leden van het bestuur van de vereniging. Dertien landbouwers zijn lid van de vereniging. Deze boeren wonen in vier dorpen, Eexterveen, Annerveen, Eexterveenschekanaal en Annerveenschekanaal. Daarnaast wonen twee boeren in Annen, zij hebben land in dit gebied. Het gaat om totaal 900 hectare. Windunie is hier ook bij betrokken, als adviseur en als lid van de vereniging. Er is voor deze afbakening van het plangebied gekozen omdat deze boeren elkaar goed kennen, ze durven het met elkaar aan en het gebied heeft een ruimtelijke samenhang.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Standpunt: Windenergie is onderdeel van de energiemix. In dit gebied zijn hiervoor mogelijkheden. Een aantal boeren wilde al wel windenergie en met de planologische aanduiding als zoekgebied is het hier nu ook mogelijk. De landbouwsubsidies worden veranderd, daarom wordt vooruit gedacht om een inkomen te genereren. Toen dit gebied als zoekgebied was aangemerkt, kwamen er al vrij snel projectontwikkelaars die grond wilden huren voor windmolens. De landbouwers hebben dit opgepakt en zijn samen gaan praten over de mogelijkheden om zelf molens te beheren. Het idee is om één rij windturbines te plaatsen, 13 in totaal. Twee rijen turbines zouden mogelijk zijn, maar de vereniging wil rekening houden met de omgeving (slagschaduw, geluid). Het gaat dan om turbines van 3 MW, met een ashoogte van 100 meter en een wielengte van 50 meter. Mogelijkheden voor een hogere as zijn er ook, dit wordt in gedachten gehouden net als turbines met meer dan 3 MW. Als de techniek op het keuzemoment mogelijkheden geeft om met dezelfde molens meer energie op te wekken, gaat de vereniging dit serieus bekijken. Een mogelijkheid is er om met minder molens evenveel energie op te wekken. Het streven is om minimaal 40 MW op te wekken. Omdat het gebied een lijnenspel is worden de molens in een rechte lijn geplaatst, niet zigzag.

<p>Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?</p>	<p>Voordelen: Als er wordt geïnvesteerd, wordt het hele gebied er beter van. Niet investeren geeft achteruitgang. Ook de bevolking wordt er beter van, dat is de doelstelling die de boeren voor ogen hebben. Er wordt gedacht dat de windmolens 200.000 euro per jaar gaan opleveren, maar dit is niet het geval. De heren ██████ en ██████ geven aan dat een bedrag van € 20.000,- per jaar veel realistischer is. Staat er een molen op het land van de betreffende boer dan zal hij meer krijgen ter compensatie van verlies aan productiegrond (locatie molens en wegen naar de molens). De initiatiefnemers zijn afhankelijk van de stimuleringsregeling voor duurzame energie: het gat tussen de kostprijs van duurzame energie en fossiele energie wordt hierdoor vergoed. De verwachting is dat de energieprijzen omhoog gaan. Hierdoor neemt het verschil in kostprijs af en neemt de afhankelijkheid van subsidie af. De inkomsten zullen per jaar verschillen. Dit is afhankelijk van de wind. De molens vragen een forse investering. Hierdoor zullen de WOZ inkomsten van de gemeente toenemen, naast incidentele rekeningen van bouwleges. Dit zal de gemeente financiële opbrengsten opleveren en de gemeente kan er voor kiezen om deze middelen terug te laten vloeien naar de inwoners van het gebied. De boeren zelf willen in elk geval zorgen dat de hele gemeenschap profiteert van de windmolens.</p> <p>Nadelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het landschap wordt aangetast; - Slagschaduw: Hier zijn technische mogelijkheden voor waarbij de molen automatisch stil wordt gezet wanneer er sprake is van slagschaduw op de gevel van woningen (zelfsturend systeem); - Geluid: De oude generatie molens had een minimum van 1600 meter afstand. De nieuwe generatie molens maken minder lawaai, daarom is een minimum van 400 meter mogelijk (geluidsniveau vergelijkbaar met het geluid van een snelweg); - Waardedaling woningen: de initiatiefnemers verwachten dat dit mee zal vallen.
<p>Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?</p>	<p>Betrokkenheid van de bevolking. Mensen zijn wel vóór windenergie, maar niet in dit gebied. Op dit moment wil men niet in gesprek. De verwachting is dat dit wel weer komt, omdat men heeft aangegeven wel mee te willen praten als het toch doorgaat. Nu wordt de kans nog gezien om het tegen te houden. Mensen groeten elkaar nog wel, op enkele personen na. Zorgpunt: De informatievoorziening van provincie en gemeenten moet echt verbeterd worden. Er is een avond vanuit de gemeente georganiseerd, waar mensen geen antwoord kregen op hun vragen en dan ontstaat het idee dat er iets te verbergen valt. Daarnaast heeft de gemeente aangegeven dat ze geen beslissing zouden nemen over windenergie en zes dagen later is de beslissing toch genomen. Hierdoor zijn mensen overvallen en dan ontstaat er veel emotie.</p>
<p>Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?</p>	<p>In het gebied is geen middenstand. Daardoor is het voor verenigingen lastig om sponsoring te krijgen voor activiteiten. Ook het voortbestaan van buurthuizen is een zorgpunt. Door de komst van de windmolens ontstaan er inkomsten bij de boeren, bij de gemeente en het streven is dat de hele bevolking in het gebied hiervan profiteert. Hier zijn verschillende mogelijkheden voor. Mensen moeten alleen niet het gevoel krijgen dat ze worden omgekocht. Daarom zouden de initiatiefnemers het toejuichen wanneer bewoners zelf ook met ideeën en suggesties komen.</p>
<p>Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - opbrengsten in een gezamenlijke pot stoppen (fonds) waaruit jaarlijks een uitkering kan worden gefinancierd; - een gedeelte van de opbrengst gaat naar dorpsverenigingen; - energie wordt gezamenlijk ingekocht, wat korting geeft op de energierekening; - bewoners kunnen participeren, door obligaties te kopen. <p>Hier willen de boeren graag samen met de bevolking over doorpraten. Het is niet de bedoeling dat alleen de boeren er beter van worden. Wanneer door een externe organisatie windturbines worden geplaatst, heeft het gebied sowieso geen profijt.</p>

Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<ul style="list-style-type: none"> - Windparken moeten niet te kleinschalig, dat levert weinig op en tegelijkertijd heb je dan ook schade aan het landschap. Eerst een paar turbines plaatsen en er later nog een paar bijzetten, werkt niet (verschillende soorten molens zijn niet mooi om te zien (zie Flevoland) en iedere keer een nieuwe m.e.r. procedure kost veel tijd en geld); - Communicatie met de bevolking en tussen de verschillende partijen: hierin heeft de overheid een voortrekkersrol. De boeren willen dit graag samen doen met de overheid, maar de manier waarop is nu onduidelijk. Openbare avonden zijn niet geschikt, is gebleken. Tegenstanders geven direct hun mening en de sfeer wordt daardoor erg bepaald. De vraag is hoe de verschillende partijen tot goed overleg komen.
Bijzonderheden	Geen bijzonderheden.

4. de [REDACTED] privé persoon

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Niet direct een belang, interesse vanuit het verleden.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Geen directe rol of achterban.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Algemeen: Er moet duidelijkheid zijn vanuit de overheid wat wel en wat niet kan, anders ontstaat er onduidelijkheid en worden groepen tegen elkaar opgezet. Veenkoloniën: Het past in de traditie: alles wat moest gebeuren, werd naar de Veenkoloniën gestuurd. Dat geldt nu ook voor windenergie. Windturbines hebben invloed op de ruimtelijke beleving. Vanuit de contrastwerking met de Hondsrug (reliëf) zijn windmolens van 200 meter niet gepast in de randveenontginningen. Het Mondengebied (Borger-Odoorn, Emmen) is door de grootschaligheid geschikter voor windenergie. De heer [REDACTED] pleit voor inperking van het zoekgebied op basis van duidelijke criteria.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	Voordelen: Voor de boeren economisch voordeel Plan maken zodat de hele omgeving er iets aan heeft. Nadeel: Het heeft geen economische stuwung, het levert in beperkte mate werkgelegenheid op.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inkadering van het zoekgebied windenergie op basis van de cultuurhistorische analyse, het visuele aspect en de belevingswaarde. Zorg hierbij voor een duidelijke communicatie vanuit de overheid en maak duidelijk op basis van welke argumenten keuzes worden gemaakt. 2. Communicatie en afstemming bij de Provincie tussen de verschillende afdelingen: cultuurhistorie, aardkundige waarden en landschap. Ook nadrukkelijk aandacht voor de relatie met het Hunzeproject, het Geopark en de esdorpen Drentsche Aa.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Kansen: de bewoners iets teruggeven (compensatie).

Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Compensatie in het ruimtelijke vlak, positieve elementen toevoegen aan het landschap (recreatieterrein, fietspaden, een park, zwemplas). De heer █████ pleit ervoor om het windpark ook echt als park in te richten en de recreatieve voorzieningen in dit park zelf een plek te geven.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dit project vraagt grote zorgvuldigheid en een proactieve houding van de overheid. Openheid over totstandkoming zoekgebieden. Locale kennis is hierin erg belangrijk. Ook het samenspel tussen provincie en gemeenten moet goed ingevuld worden. 2. Ten aanzien van het proces benadrukt de heer █████ dat belanghebbenden niet geconfronteerd moeten worden met bewoners. Dit om onzuiverheid in de discussie en sociale spanningen te voorkomen. Daarom de volgende drie stappen: <ol style="list-style-type: none"> a. Kader maken samen met alle bewoners (nadere inkadering zoekgebied) b. Vanuit dit kader in overleg met initiatiefnemers windmolens c. Met burgers en initiatiefnemers samen zoeken naar optimale invulling.
Bijzonderheden	-

5. Groenpark Boerveen, de heer █████

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Groenpark Boerveen. Daarnaast LTO-afdelingsvoorzitter.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Voorzitter. Vereniging met 17 leden, waarvan 16 boeren uit het gebied. De 17 ^e is Windunie Development, brengt expertise binnen.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Algemeen: de heer █████ ziet de noodzaak van duurzame energie: minder afhankelijk worden van fossiele energie. De rijksoverheid streeft naar 14% aan duurzame energie. Dit betekent dat ook windenergie fors moet bijdragen aan de energiemix. Veenkoloniën: hier zijn goede mogelijkheden.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	Voordelen: <ol style="list-style-type: none"> 1. Realisatie van duurzame energie; 2. Door windenergie krijgen de boeren een beter toekomstperspectief (4^e gewas) en dat is hard nodig gelet op de landbouwhervormingen (GLB) en afschaffing melkquotum; 3. Boeren krijgen de mogelijkheid om te blijven investeren in hun bedrijf en dat is gunstig voor de toeleverende en verwerkende industrie; 4. Daarnaast (beperkte) werkgelegenheid voor plaatsen, onderhoud en administratie van de windmolens; 5. Doordat de boeren het zelf oppakken is er de mogelijkheid om ook de bewoners in de streek mee te laten profiteren, een internationaal bedrijf doet dat niet.

	<p>Nadelen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Het uitzicht verandert 2. Slagschaduw 3. Geluid 4. Het levert spanning op in het gebied tussen voor- en tegenstanders.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Iedereen is voor duurzame energie maar als er dan concreet invulling aan gegeven wordt (windmolens) is het NIMBY effect nadrukkelijk aanwezig. De overheid moet hierin een vasthoudende rol spelen om invulling te geven aan haar duurzaamheidsbeleid. In de praktijk komt dat niet goed tot zijn recht en mist de burger een goede informatievoorziening en regie op het proces. Het is van belang dat de partijen op een constructieve manier met elkaar in gesprek komen.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Ja, windenergie is een eerste initiatief om vanuit de landbouw fors bij te gaan dragen aan duurzame energie. Het idee is om dit verder uit te bouwen naar andere vormen van duurzame energie (zonne-energie, biogas, hergebruik afvalstromen, terugwinnen van warmte, etc.). Hierbij nadrukkelijk kijken naar samenwerking binnen de keten (o.a. AVEBE) en tussen verschillende landbouwbedrijven (bio based economy en energiecascadering). Hier moeten de bewoners in het gebied ook nadrukkelijk van profiteren.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Het profijt voor de streek kan invulling krijgen door de mensen een lagere stroomprijs te bieden. Hoe dichterbij de molens, des te lager de energiekosten (bijvoorbeeld door het gebied in te delen in een 1 ^e en een 2 ^e ring). Als de inwoners er allemaal van profiteren zal het draagvlak toenemen. Een gebied met lagere energiekosten biedt wellicht perspectief in tijden van krimp. Ook krijgt de gemeente fors meer inkomsten uit de OZB van de windmolens. Daar staat tegenover dat de waarde van de woningen mogelijk daalt. De heer ████████ verwacht dat dit mee zal vallen en er op den duur sprake is van gewinning.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<ul style="list-style-type: none"> - De provincie en gemeenten moeten vanuit hun duurzaamheidsbeleid positief meedenken en pro-actief handelen, ook richting de burger. - Vanuit veranderend landbouwbeleid is er bij de boeren nu de bereidheid om het initiatief samen op te pakken en te zorgen voor een gezamenlijke opstelling van de windmolens in het gebied (niet individueel met ratjetoe aan molens). Wanneer de besluitvorming te langzaam gaat, verliezen we het momentum.
Bijzonderheden	-

6. Ondernemersvereniging Borger-Odoorn

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Ondernemersvereniging Borger-Odoorn. Deze vereniging heeft ongeveer 200 leden.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Alle ondernemers uit de gemeente zijn bij deze vereniging aangesloten, verenigd per dorp. De voorzitters zitten in het bestuur. Daarnaast is er een dagelijks bestuur, bestaande uit drie personen. De heer [REDACTED] is hier voorzitter van.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Algemeen: de vereniging is voor duurzame energie. Daar hoort windenergie bij. Veenkoloniën: er zijn voor- en tegenstanders binnen de ondernemers.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	Voordelen: Het kan werkgelegenheid met zich meebrengen; De gemeente kan meeprofiteren door de onroerend goedbelasting; Profiteren van de overlast door energievoordeel, lagere energietarieven voor inwoners van dit gebied; Als je windturbines toestaat met de geluidsproductie die daarbij hoort, dan kan ook verruiming van de geluidsnorm plaatsvinden voor andere initiatieven (pionierszone met minder regels). Nadelen: De turbines zijn prominent in het landschap aanwezig. Hierdoor ontstaat angst voor het effect op de economie. Daarnaast kan het de krimp versterken door aantasting van de woon- en leefomgeving.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Het creëren van draagvlak bij ondernemers en bewoners: de communicatie hierin moet genuanceerd plaatsvinden. Hierin hebben zowel overheid als initiatiefnemers een belangrijke rol. Door bijv. de energietarieven te verlagen voor mensen die in de directe omgeving wonen, wordt de angel eruit gehaald. Vanuit het streven naar duurzame energie is het goed om ook te kijken naar andere vormen van duurzame energie (zonne-energie, biogas e.d.). Vanuit de ondernemers wordt ook veel verwacht van zonnepanelen. Meer informatie over de mogelijkheden en consequenties van duurzame energie is nodig om op een goede manier de discussie te kunnen voeren.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Werkgelegenheid: zie punt 4 Zorgen: in Borger-Odoorn zijn twee zaken heel belangrijk: toerisme en landbouw. Windmolens mogen geen afbreuk doen aan het toerisme. Borger-Odoorn is een cittaslow-gemeente: hoe verhoudt een windpark zich daarmee? Geeft het geen conflicten met het Geopark?
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Voor de bewoners die worden aangetast in hun woon- en leefomgeving zou een lagere energieprijis kunnen worden gerealiseerd. Dit zou van te voren zwart op wit moeten worden beschreven. Hiermee zou het wantrouwen weggenomen kunnen worden.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Het is van groot belang dat met het Drentse Landschap zorgvuldig wordt omgegaan . Daarnaast is het vanuit de energiemix goed om andere vormen van duurzame energie die minder impact op de omgeving hebben goed te bekijken in hun bijdrage aan het duurzaamheidsstreven van 14%. Ook binnen Borger-Odoorn spelen al verschillende initiatieven op individueel niveau, o.a. op het gebied van zonne-energie. Er is ca. 10 jaar geleden door de provincie samen met werkgroepen ondernemers (vooral landbouw) en bewoners gezocht naar mogelijkheden om met Europees geld iets bijzonders in het Veenkoloniale gebied te creëren: De Hunzevallei. Door het gebied zijn natuurlijke kenmerken -vooral langs de Hunze- terug te geven krijgt/kreeg het gebied een hogere ruimtelijke en culturele waarde. Die waarden moeten we behouden en nu niet onder laten sneeuwen onder honderden wiken.
Bijzonderheden	LOFAR: wanneer dit over 15 jaar stopt, kan er een natuurenergiegebied van gemaakt worden. De velden kunnen dan worden gebruikt voor een nieuw te bedenken energiemogelijkheid. De infrastructuur ligt er al.

7. Windpark de Drentse Monden, de [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED]

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	<p>Sinds mei 2010 is er het consortium Windpark De Drentse Monden. Dit consortium bestaat uit twee organisaties:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond (nu tevens BV) en - Raedthuys Windenergie BV. <p>Beide organisaties trekken via het consortium samen op in de planvorming. Gestreefd wordt naar een samenhangende invulling van het gebied met uniforme windturbines. Het consortium is actief tot de vergunningen rond zijn. Daarna gaat iedere organisatie zelf de exploitatie ter hand nemen. De twee organisaties vertegenwoordigen elk circa 60 grondeigenaren / agrarische (mede)ondernemers, totaal 120. Hiermee is het totale grondeigendom in het plangebied vertegenwoordigd met uitzondering van een aantal posities. Raedthuys vertegenwoordigt de grondeigenaren en agrarische ondernemers in -grofweg- het noordelijk deel van het totale plangebied, DEE in het zuidelijk deel. Door samen te werken zijn de agrariërs en initiatiefnemers in het gebied goed georganiseerd en vormen ze samen één aanspreekpunt.</p> <p>Belang: versterking van het agrarisch bedrijf voor de toekomst, gekoppeld aan economische versterking van het gebied. De Veenkoloniën hebben een eenzijdige economische structuur met weinig MKB. De economie leunt sterk op de landbouw, inclusief toeleverende en verwerkende industrie. Gelet op het onzekere toekomstperspectief in de landbouw is een nieuwe economische impuls van groot belang. Dankzij productie van duurzame energie via windmolens ontstaat een nieuw verdienmodel in dit gebied.</p>
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	<p>Duurzame Energieproductie Exloërmond: de heer [REDACTED] is voorzitter en de heer [REDACTED] is secretaris. Samen met een penningmeester en een 2^e secretaris vormen zij het bestuur. De achterban zijn grondeigenaren, agrarische ondernemers en medeondernemers (ieder die betrokkenheid heeft bij het agrarisch bedrijf) en de bewoners/organisaties/bedrijven in de omgeving voor zover zij deel willen nemen aan de exploitatie. Organisatie: alle betrokkenen bij één agrarisch bedrijf vormen een eenheid. Die eenheid neemt deel in de Stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond en in Duurzame Energieproductie Exloërmond BV. Windturbines met infrastructuur worden ondergebracht in een (grond) BV en exploitatie vindt plaats in een exploitatie BV. Het geheel wordt bestuurd door een Stichting Administratiekantor.</p> <p>De grond voor het beoogde windpark wordt ingebracht op basis van een opstalovereenkomst, waarbij de opstalvergoeding wordt verdeeld over de grond voor de turbinelocatie, de grond benodigd voor de infrastructuur en de tussen de turbines liggende grond.</p> <p>Raedthuys Windenergie BV: De heer [REDACTED] vertegenwoordigt Raedthuys Windenergie BV. Raedthuys zal in haar deel van het plangebied de exploitatie verzorgen. Zij heeft daartoe met de grondeigenaren een opstalovereenkomst gesloten. Hierbij is voor een werkwijze gekozen waarbij alle deelnemende boeren delen in de opbrengsten</p>
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<p><u>Algemeen:</u> De landelijke overheid heeft zich verplicht om in 2020 14% duurzame energie te produceren. Het kabinetsbeleid is gericht op de ontwikkeling van een mix van energievormen om daarmee meer zelfvoorzienend te zijn, de leveringszekerheid te vergroten en om bij burgers en bedrijven niet onnodig hoge(re) kosten te veroorzaken. Van de duurzame bronnen zijn windenergie op land en groen gas op dit moment de goedkoopste. Doelstelling is 6.000 MW windenergie op land per 2020 en doorgroei daarvan daarna. Uit studies blijken 10 à 11 gebieden geschikt te zijn voor een grootschalige vorm van windenergie. Deze gebieden zijn in beeld voor toepassing, dus ook onze Drentse Veenkoloniën. Ons plangebied is daarbinnen een prima locatie als grootschalig landbouwgebied met een goed</p>

	<p>windaanbod, relatief laag niveau van bewoning en bebouwing en met een inrichting, maat en schaal van het landschap dat ruime mogelijkheden biedt voor windenergie. Dat biedt ons een kans onze bedrijven en de regio te versterken en een bijdrage te leveren aan een duurzamere energiehuishouding.</p> <p><u>Veenkoloniën:</u> De Veenkoloniën zijn door Provinciale Staten van Drenthe aangewezen als zoekgebied voor grootschalige windenergie met daarbij aangetekend: windenergie is een goede tweede tak bij het agrarisch bedrijf. De agrariërs vinden dat dit gebied geschikt is voor de ontwikkeling van energielandschappen zoals geïntroduceerd door de toenmalige Rijksadviseur Landschap Dirk Sijmons. Het is een grootschalig, open en rationeel verkaveld gebied dat dankzij de rechtlijnige verkaveling met lintbebouwing uitermate geschikt is voor windenergie. Met betrekking tot de windsterkte: na zee en kust is dit het meest geschikte gebied. Voor de hoogte van de molens wordt een ashoogte van 100 – 150 meter aangehouden en met een windkracht van 7 m/s op 100 meter ashoogte is er ruim voldoende wind voor de windturbines.</p>
<p>Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?</p>	<p><u>Voordelen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Agrarische bedrijven versterken en via investeringen in, en bestedingen bij de bedrijven de regionale economie een impuls geven. Hierdoor betere mogelijkheden om ook onze zetmeelaardappelteelt en –verwerking (AVEBE) naar de toekomst te kunnen waarborgen. - Profijt voor gemeenschap: de OZB inkomsten van de gemeente stijgen met ca. 3 ton per jaar. Hierdoor kan de OZB van de burgers naar beneden (dat is uiteraard aan de gemeente om hierover te beslissen). Van een lagere OZB profiteert iedereen (mogelijk segmenteren naar deelgebieden). - De stroominfrastructuur in Nederland moet worden ingericht op de toekomst. Het volstaat nu, maar er zit niet veel buffer in. Gepleit wordt voor meer capaciteit voor Noord-Nederland. Wanneer dit goed geregeld is, kunnen binnen de energiemix op termijn ook andere energiemogelijkheden (zonne-energie) gerealiseerd worden. Ook wordt het gebied dan aantrekkelijker voor vestiging van energie leverende of energie afnemende bedrijven. - De aanleg van verharde ontsluitingswegen voor het bereiken van de windmolens biedt ook voordelen voor de landbouw omdat percelen veel beter bereikbaar worden (opslag en afvoer landbouwproducten). - Grote bijdrage aan de doelstellingen op het gebied van duurzame energie: dit park kan alle huishoudens in Drenthe van energie voorzien (ca. 200.000 huishoudens). - Windenergie levert nauwelijks extra verkeersbewegingen op, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de productie van biogas op basis van mestvergisting. - Voor de regio (bewoners, bedrijven, organisaties) ontstaat nieuwe verdien capaciteit middels participatie. - Uitbreiding van werkgelegenheid: door inzet op vestiging van een onderhoudscentrum (inclusief opleiden van eigen mensen) en door inzet op vestiging van productie- c.q. assemblage eenheden in ons gebied. - Mogelijkheden om ons te onderscheiden op duurzaam energiegebied met verschillende energievormen. Bezoekers trekken d.m.v. educatie en educatiecentra, eventueel in combinatie met astronomie (LOFAR). - Windenergie is te prefereren boven een kernenergiecentrale elders, om reden van aanmerkelijk lagere risico's en aanmerkelijk positieve effecten op de regionale economie <p><u>Nadelen:</u> Uit de MER onderzoeken kunnen nadelige milieu-effecten blijken (plus de mate waarin), idem voor wat betreft het LOFAR/Astron onderzoek. Het gebied wordt anders doordat het zicht verandert. Bij helder weer zijn de windmolens in Duitsland te zien (afstand circa 10 km). De zichtbaarheid is afhankelijk van hetgeen in het zichtbeeld aanwezig is. De beleving is subjectief en verschilt van persoon tot persoon en wordt beïnvloed door de mate waarin men er bij betrokken is en/of aan deelneemt. Onder andere in Duitsland is een goed</p>

	<p>beeld te vormen van de landschappelijke impact en de geluidsproductie. Hoge moderne molens draaien rustiger en de wieken zitten vanwege de grotere hoogte minder in het gezichtsveld. De geschiedenis leert dat er vaak veel weerstand is tegen veranderingen (introductie trein, introductie windmolens destijds (Kinderdijk), plaatsen van affakelstations gaswinning, snelwegen, spoorwegen, hoogspanningsleidingen, etc.) maar dat er later acceptatie en soms zelfs waardering ontstaat. Het gaat er uiteindelijk om hoe de balans zich verhoudt tussen het effect van de zichtbare verandering en het nut en/of de noodzaak ertoe.</p> <p>Geluid en slagschaduw: door een zorgvuldige MER worden geen wettelijke normen overschreden. De maximaal toegestane slagschaduw op de gevel van een huis is 5 uur en 40 minuten per jaar. Er is een automatische stilstandsvoorziening om te voorkomen dat dit maximum wordt overschreden met behulp van een sensor en een computerprogramma.</p> <p>Slagschaduw: opgaande en ondergaande zon (oosten respectievelijk westen) verhouden zich gunstig tot de bewoningslinten, kan in de winter spelen bij laagstaande zon.</p>
<p>Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Een meer eenduidige en samenhangende benadering door de onderscheiden overheden. Doorvertaling van het rijkskader naar provinciekader en provincieaandeel naar gemeentekader en gemeenteaandeel. Tot op heden wordt te vaak een beeld opgeroepen van onderlinge strijd, tegenstrijdige uitleg over afspraken en soms het negeren van democratisch genomen besluiten met als resultaat verwarring en onjuiste beeldvorming bij de bevolking. Er wordt teveel via de media (eigen interpretatie) gecommuniceerd. Dat is ook met "goede" communicatie heel moeilijk weer in juiste banen te leiden. 2. Er meer bij stilstaan dat initiatiefnemers windparken bouwen en daarbij óók een sleutelrol vervullen. 3. Vanuit de provincie naar de burger meer invulling geven aan "Grounds for Change". 4. Met initiatiefnemers burgerparticipatie / (verdien)modellen uitwerken: niet ieder los van elkaar (kans op verschillende producten, waardoor verwarring).
<p>Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?</p>	<p>Ja, zie punt 7.</p>
<p>Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?</p>	<p>Profijt voor het gebied:</p> <ul style="list-style-type: none"> - economische spin off, zie ook punt 4; - versterking van toerisme in het gebied door bijv. een bezoekerscentrum met informatie over het project en duurzame energie; - het op de kaart zetten van de regio als 'renewable energy valley'; - participatie burgers: particulieren kunnen mee investeren en zodoende ook delen in de baten. Raedthuys heeft goede ervaringen met burgerparticipatie. Voorwaarde is dat de inschrijving niet te duur is (moet laagdrempelig zijn, bijvoorbeeld € 500,- per coupure); - een ander voorbeeld van Raedthuys in een ander project is het bieden van een halve cent korting per kWh voor de inwoners van het gebied waar de windmolens impact op hebben (begrensd gebied); - oprichten van een streekfonds met een stichting als beheerder waarbij jaarlijks uitkeringen worden betaald die het gebied ten goede komen: gemeenschap zelf laten beslissen. <p>Welke participatievormen voor dit project geschikt zijn hangt af van de behoefte van de bevolking, de uiteindelijke omvang, de rentabiliteit van het project, en de regelgeving op het moment van investeren. Dit heeft nader onderzoek. Het idee van burgerparticipatie is dat de mensen zich als mede-eigenaar betrokken voelen bij de windmolens en daadwerkelijk ervaren dat ze er profijt van hebben. Daarom willen de initiatiefnemers graag van de bevolking horen wat ze willen: waar is behoefte aan, wat voor ideeën leven er? De communicatie is echter een probleem.</p>

Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<p>Het initiatief van de Drentse Monden past naadloos binnen al het beleid om tot de productie van duurzame energie te komen. Het Rijk heeft voor grootschalige projecten een RCR in het leven geroepen en neemt de beslissingen. Via de m.e.r. procedure worden alle relevante milieueffecten onderzocht en zal aan alle wet- en regelgeving worden voldaan.</p> <p>De boeren steken hun nek uit met dit initiatief en willen een nieuwe economische impuls aan dit gebied geven. Zij steken hier veel tijd en energie in maar ontmoeten veel weerstand. De oproep aan de provincie en gemeenten is om de rijksprocedure te accepteren en niet reactief te handelen. De initiatiefnemers pleiten voor het instellen van een stuurgroep bestaande uit het Rijk, de initiatiefnemers, de provincie en de gemeente. Samen moeten deze partijen zorgen voor een vlotte en zorgvuldige procedure waarbij het belang van de bevolking (participatie/profijt) kan worden ingebracht door de provincie/gemeenten. Door de schaal van dit initiatief liggen er kansen om nieuwe economische activiteiten naar dit gebied te trekken, bijvoorbeeld het onderhoud, beheer en de productie van windturbines of het ontwikkelen van een energiepark gewijd aan de productie van verschillende vormen van duurzame energie. Ook kan gedacht worden aan innovaties op het gebied van smartgrids en duurzame energie voor mobiliteit.</p> <p>Dit vraagt om het bundelen van de krachten: samen optrekken!</p>
Bijzonderheden	-

8. ASTRON: project LOFAR, de heren [REDACTED] en [REDACTED]

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	<p>ASTRON, het Nederlands Instituut voor Radio Astronomie.</p> <p>ASTRON ontwikkelt, bouwt en beheert meetinstrumenten voor sterrenkundig onderzoek, heeft een R&D programma en verricht astronomisch onderzoek. ASTRON is o.a. initiatiefnemer van het LOFAR project.</p>
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	<p>De heer [REDACTED] is hoofd van de R&D-afdeling en lid van management team.</p> <p>De heer [REDACTED] is adviseur ruimtelijke ordening sinds 2003 met als hoofdtaak het regelen van alle ruimtelijke orderingszaken met betrekking tot LOFAR.</p>
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<p>Neutraal standpunt. Het mag het functioneren van LOFAR niet in de weg staan.</p>
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>Voordeel als er voor ASTRON goedkoop af te nemen duurzame energie wordt geproduceerd, maar de energieopwekking mag LOFAR niet storen.</p> <p>Het plaatsen van windturbines is nadelig wanneer het de belangen van LOFAR schaadt.</p> <p>Het is dus noodzakelijk om voldoende afstand te houden. Hierbij spelen de volgende aspecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Directe emissie van de systemen (elektronica in de gondel en onder in de molen) waardoor radiogolven ontstaan die storend zijn voor de ontvangst van de LOFAR antennes. - Verbinding van de aarddraad in de wieken en de molen: gaat vonken door het 'sproeien' van de aarddraad naar de gondel en dat werkt storend voor het ontvangst van de LOFAR antennes. - Doordat de LOFAR antennes laag geplaatst zijn hebben ze minder last van signalen van ver afgelegen bronnen (bv zenders): door de ronding van de aarde gaan deze radiogolven over de lage antennes heen. Worden hoge windmolens te dicht bij de LOFAR antennes geplaatst, dan geldt de zone waarin de wieken draaien als 'radar cross sectie': dit vlak in de lucht (wand van metaal) reflecteert allerlei radiogolven naar de te dicht bij gelegen LOFAR antennes die dan dus wel last krijgen van deze gereflecteerde signalen.

	<ul style="list-style-type: none"> - Geophones: in het LOFAR gebied zijn diverse geophones geplaatst. Hiermee worden trillingen in de aarde waargenomen waarmee een beeld van de ondergrond wordt gevormd. Deze waarnemingen worden beïnvloed door de trilling die windmolens in de grond teweeg brengen. - Metingen van infrageluid: hele lage tonen (onhoorbaar geluid). Deze signalen worden opgevangen door gevoelige barometers. Deze barometers zitten verspreid over Noord-Nederland, ook in het gebied waar de windmolens zijn gepland. Windmolens maken 'geluid', c.q. zorgen voor luchtdrukgolven op dezelfde frequentie en geven hierdoor een ruispatroon in de lucht. Dat verstoort de metingen. - Blocking: dit gebied is gekozen omdat de LOFAR antennes vrij zicht naar de hemel hebben (van horizon tot horizon). Windmolens beperken het vrije zicht op het heelal en hebben hierdoor impact op de metingen. - Het inpluggen van de gewonnen energie in het transportnet zal via transformatiestations geschieden. Dit kan storende signalen opleveren op de metingen van LOFAR. Deze transformatiestations moeten daarom afgeschermd worden en/of op voldoende afstand geplaatst worden. Transport naar deze transformatie stations zal via goed afgeschermd kabels (in termen van EMC/RF emissie) plaats moeten vinden, bij voorkeur ondergronds. - Locatie van hoogspanningskabel: deze windenergie moet getransporteerd worden en zal op enig moment van (ondergrondse) kabels overgaan op een bovengronds hoogspanningsnet. De locatie van deze ondergrondse en bovengrondse hoogspanningskabels mag niet hinderlijk zijn voor LOFAR. <p>Bovenstaande aspecten vormen individueel en gezamenlijk een mogelijke bedreiging voor de metingen van LOFAR. ASTRON wil nieuwe initiatieven niet onnodig blokkeren maar is verplicht om een optimale werking van LOFAR veilig stellen. LOFAR is echter een nieuw systeem met nieuwe technieken dat steeds verder wordt geoptimaliseerd (ijken van het systeem). Dat maakt het moeilijk om precies aan te geven welke impact verwacht kan worden. Bovendien zijn er geen referentiegebieden om lering uit te trekken. Dit vraagt dus nader onderzoek.</p> <p>ASTRON geeft aan dat een zone van ca. 4-6 km rond het LOFAR kerngebied gevrijwaard moet blijven van storende invloeden. Voor de buitenstations geldt een afstand van 2 km. Dit is ook op de kaarten weergegeven. ASTRON meent dat met deze minimale afstanden toegepast op windmolenplaatsing aanvaardbare risico's genomen worden gelet op de belangen van LOFAR.</p> <p>Opmerking: Vanuit ASTRON wil men weten/meten hoe sterk de directe emissie van windmolens is en ook het effect van de aarddraad in de wieken. Daartoe is vorig jaar via Raedthuys en initiatiefnemers van het monden project een bezoek gebracht aan ENERCON in Aurich (Duitsland). Recent heeft ENERCON te kennen gegeven dat na overleg met Raedthuys (mede initiatiefnemer van het project De Drentse Monden) men geen medewerking kan geven aan metingen die ASTRON wil verrichten en verwijst naar de onderzoeken die in het kader van de MER procedure uitgevoerd zullen worden.</p>
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Zie punt 4.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	In samenwerking met de fabrikant van windmolens ervaring en kennis opdoen betreffende windmolen EMC aspecten met mogelijkheden voor spin-off. ASTRON heeft hier echter geen geld en menskracht voor.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Onbekend.

Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	LOFAR is een project waar Europees, landelijk en provinciaal veel geld in gestoken wordt (€ 140 miljoen). Naast de Nederlandse stations zijn er inmiddels ook LOFAR stations in Duitsland, Engeland, Frankrijk en Zweden, en heeft LOFAR een Europese dimensie gekregen: de International LOFAR Telescope (ILT). Met de opgedane kennis van dit unieke project kan het Nederlandse bedrijfsleven een belangrijke rol spelen in het mondiale SKA project dat begin volgend jaar ontwikkeld zal gaan worden in Zuid-Afrika of Australië. De ervaringen die ASTRON opdoet met LOFAR kunnen uitstekend ingezet worden bij het SKA project. Verstoring van LOFAR door het plaatsen van windmolens doet afbreuk aan de gedane investeringen en de geloofwaardigheid van ASTRON en LOFAR, nationaal, Europees (LOFAR-ILT) en globaal (SKA). Daarom: houd voldoende afstand!
Bijzonderheden	-

9. Natuur- en Milieufederatie Drenthe, de heer [REDACTED] en [REDACTED]

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Natuur en milieufederatie Drenthe. De NMF Drenthe is het provinciale samenwerkingsverband van natuur- en milieuorganisaties in Drenthe.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	De heer [REDACTED] is directeur, mevrouw [REDACTED] is beleidsmedewerker groene ruimte en behartigt onder meer de dossiers natuur, landschap en windenergie (m.n. vanuit ruimtelijke hoek). Rol: belangenbehartiger op het gebied van natuur, landschap en milieu, in federatieverband de collectieve belangen vertegenwoordigen van de provinciale en lokale natuur- en milieuorganisaties.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Met de provinciale NMF's is landelijk de ambitie van 6000 MW aan windenergie omarmd. Binnen Drenthe zijn de Veenkoloniën landschappelijk het meest geschikte gebied, de rest van de provincie vrijlaten. NMF Drenthe ziet hierbij een bepaalde mate van concentratie voor zich, geen solitaire molens. Hoeveel windmolens verantwoord kunnen worden geplaatst in het landschap is een vraag die ontwerperwijs met bewoners moet worden beantwoord. Dit hangt ook af van de opstelling en de afmetingen van de molens.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	Of er sprake is van voor- of nadelen hangt af van de wijze waarop de molens geplaatst worden en de manier waarop het gebied kan profiteren van de komst van windmolens c.q. de plaatsing van windmolens wordt gecombineerd met gebiedsontwikkeling.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzonder aandacht?	Het proces loopt niet goed. Je wilt een open dialoog aangaan met de bevolking maar nu het m.e.r. traject voor één van de initiatieven inmiddels loopt is er geen vrije discussie mogelijk. De initiatiefnemers zouden eigenlijk een stap terug moeten doen zodat een besluitvormingsproces kan plaatsvinden waarbij de uitkomst bij voorbaat niet vaststaat, burgers serieus worden genomen en wellicht meerdere scenario's worden uitgewerkt. De overheid moet hierin het voortouw nemen. Doordat het Rijk een andere koers vaart dan de provincie en gemeenten worden kansen gemist om een gezamenlijk ontwerpproces met de bevolking op te zetten. De verhoudingen staan onder druk en het valt niet mee om vanuit de verschillende belangen met elkaar in gesprek te komen. De procedure voor het initiatief van de Drentse Monden loopt, maar hoe zit het met de rest van de initiatieven, waar praten we eigenlijk over? Nu wordt geïnventariseerd wat iedereen er van vindt, maar hoe wordt het verder gecommuniceerd? Wat is de status van de beoogde gebiedsvisie en hoe komt het ruimtelijke kader tot stand?

Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Het voordeel moet zijn dat er een goed ruimtelijk ontwerp komt waarbij de landschappelijke impact van de molens niet negatief hoeft te zijn en de inwoners daadwerkelijk profiteren van de windenergie. Naast windmolens moet het onderwerp duurzame energievoorziening verder uitgebouwd worden zodat het gebied zelfvoorzienend wordt qua (duurzame) energie. Zorg voor een gedragen ontwerpproces met actieve inbreng van de bevolking met regie bij de overheid.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Zie punt 6. Los van financieel gewin voor de bevolking in het gebied moet ook gestreefd worden naar een plus in de woonomgeving van de bewoners, bijvoorbeeld door recreatieve ontsluiting / landschappelijke versterking. Dit moet onderdeel zijn van het ontwerpproces.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Zie punt 5: zorg voor een neutrale uitgangssituatie waarbij de uitkomst vooraf niet bepaald is. Ga via een ontwerpproces met de streek na wat een optimale invulling kan zijn voor het plaatsen van windmolens en hoe het gebied hier beter van wordt. Dit moet resulteren in een duidelijk ruimtelijk kader en concrete afspraken over het profijt voor de bevolking. Deze aanpak vraagt samenwerking tussen de verschillende overheden (ook Rijk) en de bewoners in het gebied.
Bijzonderheden	-

10. LTO Noord, de [REDACTED] [REDACTED]

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	LTO Noord.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	LTO Noord Drenthe kent een provinciaal bestuur en afdelingsbesturen van de lokale afdelingen. De [REDACTED] [REDACTED] is provinciaal secretaris. LTO Noord behartigt de belangen van haar leden op het gebied van land- en tuinbouw en is daarbij faciliterend en voorwaardenscheppend.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Algemeen: De LTO is voorstander van duurzame energie. Hier hoort windenergie bij. Dit past ook bij de afspraken in het kader van het Convenant 'Schoon en Zuinig'. De visie en het beleid van LTO Noord is hier ook op gericht. Gepleit wordt voor mogelijkheden van (kleinschalige) solitaire molens bij individuele boeren en mogelijkheden voor grootschalige opstellingen van windmolens. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de productie van duurzame energie en wordt extra inkomen voor de agrariërs gecreëerd. Dit was ook onze inbreng tijdens de totstandkoming van de provinciale omgevingsvisie. LTO Noord had graag grotere zoekgebieden voor de plaatsing van windturbines gezien. Er worden nu wel goede mogelijkheden voor windenergie in het Veenkoloniale gebied geboden. Het provinciale beleid biedt nu zeker ten aanzien van solitaire molens minder mogelijkheden dan wij voor ogen hadden, dit is een gemiste kans.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	Bijdrage aan de productie van duurzame energie en verbreding van de inkomsten voor de agrarische ondernemers. Door de komst van windmolens ontstaat spin off voor de regionale economie en zet Drenthe op de kaart. De kansen voor windenergie moeten wel zorgvuldig worden ingevuld (ruimtelijk aspect).
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Het proces vraagt bijzondere aandacht. De LTO heeft t.a.v. het proces gepleit voor: <ul style="list-style-type: none"> - een aanspreekpunt voor initiatiefnemers die mensen op weg helpt en die het provinciale/gemeentelijke beleid weergeeft. LTO Noord heeft dit, samen met de Natuur en Milieufederatie, aan de provincie voorgesteld maar hier is geen invulling aan gegeven;

	<ul style="list-style-type: none"> - een helder toetsingskader, waarin wordt aangegeven welke voorwaarden en ruimtelijke invulling van toepassing zijn. Hierin heeft LTO Noord haar diensten aangeboden; - LTO Noord is van mening dat agrariërs de projectontwikkeling zo veel mogelijk in eigen hand moet houden zodat zij ook zoveel mogelijk de exploitatie zelf ter hand nemen. <p>Initiatiefnemers worden geconfronteerd met randvoorwaarden en ruimtelijke beperkingen in het LOFAR gebied. Hierdoor worden de zoekgebieden fors ingeperkt. De onderbouwing hiervan leunt sterk op de bijdragen van Astron maar de provincie had hierin zelf haar randvoorwaarden moeten bepalen op basis van een transparante afweging. De provincie is hierin te weinig aanwezig geweest waardoor een vervelende discussie is ontstaan.</p>
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	<p>Kans: economische dynamiek in het gebied: er moet worden gedacht in mogelijkheden, niet in beperkingen. Dit past ook goed bij het streven vanuit de Agenda voor de Veenkoloniën om de economie te versterken.</p> <p>Punt van zorg zijn de enorme investeringen die de huidige plannen met zich meebrengen. Dit is het eigen ondernemersrisico, maar de investering moet wel op de langere termijn worden terugverdiend. Een geleidelijke ontwikkeling van windenergie in dit gebied geeft de mogelijkheid om ervaring op te doen en te leren. Ook vergt dit slimme constructies.</p> <p>Ook vraagt de balans binnen het energienetwerk aandacht: vraag en aanbod moeten wel op elkaar afgestemd zijn.</p> <p>Een zorg is dat er op voorhand al te veel tegenstellingen waren terwijl een dialoog onder de bevolking en gemeenten eerder tot stand had moeten komen.</p>
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Uitwerken in overleg met de streek en gemeente.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Zie punt 5. Er ontbreekt een helder toetsingskader voor initiatieven. Tal van initiatiefnemers (projectontwikkelaars en boeren) zien nu kansen voor windenergie. Door de verschillende routes die de overheden volgen (Rijk versus provincie en gemeenten) is het inmiddels een vreemde discussie aan het worden die onnodig te emotioneel geladen is. Regie nemen en een toetsingskader met de betrokken partijen opstellen.
Bijzonderheden	-

11. mevrouw ■■■■■ – Leggedoor, privé persoon

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Mevrouw ■■■■■ is als privépersoon geïnterviewd.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Dit is niet van toepassing.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<p>Algemeen: windenergie is onderdeel van duurzame energie. Mevrouw ■■■■■ vraagt zich af of windenergie de juiste keus is als het gaat om duurzame energie. Zij zou eerder kiezen voor zonne-energie.</p> <p>Veenkoloniën: de visuele impact van windmolens is in de Veenkoloniën zeer fors vanwege het open karakter van het landschap.</p> <p>Mevrouw ■■■■■ raadt aan om windmolens te laten aansluiten op de windmolenparken aan de grens met Duitsland. Hiermee heb je</p>

	<p>de minste landschappelijke verstoring.</p> <p>LOFAR is in dit gebied gevestigd omdat er geen verstoring is. Wanneer windmolens worden geplaatst beknot dat de kansen en uitbreidingsmogelijkheden van LOFAR. Dat zou volgens mevrouw [REDACTED] een hele slechte zaak zijn: de kansen voor economische spin off van LOFAR (infrastructuur, glasvezelkabel, nieuwe technieken / mogelijkheden voor precisielandbouw, internet etc.) zijn veel groter dan de vermeende impuls van windenergie. Mocht er door de bouw van windmolens een grens komen aan toekomstige ambities en mogelijkheden van Lofar dan betekent dat in haar optiek het begin van het einde van dit - op wereldschaal - unieke innovatieve project. Als "Nederland-kennisland" zouden we dit niet moeten willen, nog afgezien van het teniet doen van de vele miljoenen aan investering in Lofar.</p> <p>Daarnaast stelt mevrouw [REDACTED] voor om de planologische ruimte voor windmolens vanuit een noordelijk perspectief te bekijken, om zo de optimale gebieden te selecteren. Wanneer dit niet mogelijk is, zou het in Drents perspectief gezien moeten worden, niet per gemeente.</p>
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>Voordelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Enkele boeren varen er financieel wel bij. <p>Nadelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Impact op LOFAR; - Aantasting van het landschap; - Verstoring van het woongenot; - Waardedaling van de woningen; - Slagschaduw; - Geluid: hangt af van hoe de wind staat.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<p>. Het niet belemmeren van Astron / LOFAR;</p> <p>. Het woongenot van de bewoners in relatie tot "krimp".</p>
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	<p>Zorgen:</p> <p>De extra inkomsten voor de boeren wegen niet op tegen de nadelen die windenergie met zich meebrengen, zie punt 4.</p> <p>Ter illustratie: Nieuw Buinen heeft circa 5.000 inwoners, waarvan enkele tientallen agrariërs. Het economisch gewin van deze boeren weegt niet op tegen de nadelen die de rest van het dorp zou ervaren: het gebied is door de windmolens niet meer aantrekkelijk voor mensen van elders om zich te vestigen, en iemand die er in slaagt zijn huis in deze omgeving te verkopen zal geen huis hier in de omgeving weer kopen, dus de bevolkingsdaling zet verder door waardoor de plaatselijke middenstand geen toekomstperspectief meer heeft. Daardoor afname van de voorzieningen en verdere verslechtering van de woonomgeving.</p>
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Niet van toepassing, zie 6.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<ul style="list-style-type: none"> - Kies zorgvuldig het gebied waar windmolens geplaatst kunnen worden, bij voorkeur in aansluiting op de windparken aan de Duitse grens. - Kijk verder dan de gemeente- en provinciegrenzen; - Vergeet de belangen van de inwoners niet.
Bijzonderheden	-

12. Woningcorporaties, de heren ██████████

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	<p>██████████ Woningstichting De Volmacht</p> <p>██████████ Woonborg</p> <p>██████████ Lefier ZuidoostDrenthe</p>
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	<p>██████████ Directeur/bestuurder van De Volmacht. Deze corporatie heeft ca. 1.500 woningen in de gemeente Aa en Hunze. Er is één huurdersvereniging, bestaande uit groepen huurders.</p> <p>██████████ Directeur/bestuurder Woonborg (ca. 5.000 woningen), o.a. actief in de gemeente Aa en Hunze. Deze corporatie zit niet in hetzelfde gebied als De Volmacht, de verdeling is volgens de oude gemeentegrenzen. Er is één huurdervereniging voor het totale werkgebied.</p> <p>██████████ verantwoordelijk voor strategie en beleid binnen Lefier. Het werkgebied van Lefier is Zuidoost Drenthe, met ca. 11.000 huureenheden (Emmen en Borger-Odoorn). Er zijn 12-13 (locale) huurdersverenigingen, met overkoepelend de Huurdersfederatie</p> <p>Voor alle woningcorporaties geldt dat ze belangrijke onderwerpen bespreken met hun huurdersvereniging(en). Windenergie is tot op heden niet aan de orde geweest. (Binnen het werkgebied van Lefier is er wel contact geweest met de Huurderfederatie en is er vanuit Nieuw Buinen een zienswijze ingediend t.a.v. het windmolenpark de Drentse Monden.)</p>
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<p>Bij alle drie de corporaties staat energiebesparing en duurzame woningbouw hoog in het vaandel. Geen principiële tegenstanders van windenergie, maar het vraagt om een zorgvuldige ruimtelijke inpassing. De vraag is dan of het gewenst is om de 'totale opdracht van Drenthe' in dit gebied te realiseren.</p> <p>Voor Lefier was de omvang en de grootschaligheid ook één van de redenen om een zienswijze in te dienen.</p>
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>Nadelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Geluid; - Slagschaduw; - Visuele aspect: de impact op het landschap is een subjectieve beleving; - De houding van burgers wordt sterk bepaald door de wijze van betrokkenheid bij het project en door de vraag of men er zelf beter van wordt. <p>Voordelen:</p> <p>Opbrengst terug laten vloeien naar de gemeenschap. Dan moet dit ook daadwerkelijk gebeuren, maar het voordeel van windenergie is natuurlijk vooral de duurzame opwekking van elektriciteit</p> <p>Opmerkingen:</p> <p>De sociaaleconomische situatie in het gebied is al slecht. De verkoopmarkt gaat heel langzaam en de verhuurbaarheid van woningen neemt af. Door de onzekerheid als gevolg van de discussie over de komst van de windmolens wordt een verdere verslechtering van de situatie gecreëerd. De andere kant van het verhaal is dat het gebied voor een uitdaging staat om een passend antwoord te vinden op de krimpproblematiek en de toenemende vergrijzing. Door de komst van de windmolens ontstaat de kans om geld vrij te spelen voor investeringen waarmee de leefbaarheid in het gebied wordt verbeterd: o.a. wonen, zorg en welzijn, vervoer en eerstelijns gezondheidszorg.</p>
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<p>Ruimtelijke inpassing en draagvlak. Het draagvlak hangt sterk af van de wijze waarop het profijt voor het gebied wordt ingevuld.</p> <p>Voorbeeld: de inwoners van een dorp in Friesland hebben samen een windmolen waarmee de komende jaren drie ton geïnvesteerd kan worden in voorzieningen/activiteiten voor de dorpsgemeenschap.</p>

Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Zie punt 4 en 5. De corporaties verwachten dat de krimpproblematiek de komende jaren fors zal toenemen: de trek naar de stad is wereldwijd de dominante demografische ontwikkeling. Groei in de steden en ontvolking op het platteland. Dit vraagt om het maken van duidelijke keuzen. Wat wil de maatschappij wel / niet in de benen houden? In sommige plaatsen zal niet meer geïnvesteerd worden: concentraties van investeringen / voorzieningen in een beperkt aantal kernen. Dit betekent o.a. ontbouwen (slopen en minder terugbouwen). Het is de uitdaging om de komst van windmolens te vertalen in extra investeringen in het gebied om de juiste antwoorden te vinden op de krimpproblematiek.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Zie punt 4, 5 en 6.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	De milieu argumenten zijn niet doorslaggevend. Probeer de inwoners duidelijk te maken dat er ook voordelen te behalen zijn. Door de plaatsing van windmolens: krimp combineren met de komst van duurzame energie kan een ideale combinatie zijn. In het proces speelt de overheid een belangrijke rol. Daar ligt de eerste verantwoordelijkheid. Zorg voor democratische legitimering door besluiten bij de lokale overheden te krijgen, niet alleen op rijksniveau. De corporaties willen meedenken in de oplossingen. Er moet worden samengewerkt, dat geldt voor alle organisaties die hierbij betrokken zijn. Verder is er weinig aandacht voor andere vormen van duurzame energie. Windenergie is één van de oplossingen, maar is het dé oplossing? Maak als provincie en gemeenten duidelijk waar je staat en wat je wilt en wat er gedaan wordt met de inbreng van de partijen in het gebied die hebben meegewerkt aan de interviews.
Bijzonderheden	Er is een verkeerde aanpak geweest van de Rijksoverheid: het plan van de Drentse Monden is in het gebied gedropt zonder zorgvuldige communicatie en informatie (inloopbijeenkomst Tweede Exloërmond op 30 juni). Dit heeft veel wantrouwen opgeleverd in het gebied.

13. RWE, ██████████ ██████████ en de ██████████

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	RWE Innogy Windpower Netherlands BV (RWEINL). Onderdeel van RWE Innogy AG, dochter van RWE AG (Duitsland).
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	██████████ projectontwikkelaar, met aandachtsgebied o.a. Drenthe ██████████ projectontwikkelaar, met aandachtsgebied o.a. Groningen RWE ontwikkelt, bouwt en exploiteert zelf windparken, samenwerking met gemeenten / stichting van omwonenden is hierbij denkbaar. Hiermee wil RWE voldoende groene stroom produceren om straks te kunnen voldoen aan de leveranciersverplichting waarbij het aanbod voor een nader vast te stellen percentage uit duurzame energie moet bestaan.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Algemeen: Windenergie is op dit moment één van de meest rendabele manieren om duurzame energie op te wekken. Onder de huidige marktomstandigheden is daar nog wel een stimuleringsregeling zoals subsidie voor nodig. Of windenergie ook op de langere termijn zal blijven bestaan, is op dit moment niet duidelijk. Voor de komende decennia is het in elk geval een belangrijk onderdeel van de energietransitie met bijbehorende CO2-emissievermindering. Het is van groot belang bij het plaatsen van windmolens goed rekening houden met de belangen van de omgeving / omwonenden.

	<p>Veenkoloniën: Er is ruimte voor windenergie, maar niet zo grootschalig als de plannen die nu worden gepresenteerd. De Veenkoloniën kennen een relatief laag windaanbod, hierdoor zijn hogere windturbines nodig, met een grotere rotordiameter. Hierdoor is sprake van een hogere kostprijs per geproduceerd kWh. Het is de vraag of de door sommige projectontwikkelaars geboden grondvergoedingen reëel zijn.</p>
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>Voordelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Inkomsten voor grondeigenaren: de landelijke norm is gemiddeld ca. 10.500 euro per MW per jaar. - Financieel voordeel in de vorm van bouwleges, WOZ (ca. 6.000 euro per jaar per molen): dit kan terugvloeien naar de gemeenschap; - Tijdelijke werkgelegenheid bij de planvorming, bouw en plaatsing van de windmolens en in beperkte zin structurele onderhoudswerkzaamheden; - Structurele werkgelegenheid d.m.v. extra bezoekers, zie windtestcentrum Kaiser Wilhelmskoog in Noord-Duitsland als voorbeeld voor informatiecentrum. - Na 15 – 20 jaar kunnen de windturbines worden verwijderd en blijft het oorspronkelijke gebied behouden. Dit vraagt om een tijdelijke bouwvergunning (tijdsduur 22 tot 25 jaar) in plaats van een permanente vergunning. Dit garandeert een omgeving dat de turbines niet automatisch onbeperkt mogen blijven staan. <p>Nadelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Negatieve publiciteit rondom windmolens (self fulfilling prophecy?), daardoor: - Lagere huizenprijzen - Minder toeristen <p>Opmerking: RWE maakt afspraken met gemeenten over betaling planschade in geval de plaatsing van windmolens de waarde van vastgoed vermindert.</p>
Welke zaken vragen naar uw mening bijzonder aandacht?	<p>Communicatie: 15% van de bevolking is pertinent tegen windturbines in hun omgeving en wil hier verder niet over in discussie treden. 85% wil het op zijn minst onder omstandigheden in overweging kunnen nemen en is dus potentiële gesprekspartner in het proces. Het ervaren van de werkelijke impact op de woon- en leefomgeving is belangrijk voor de bewoners om zich een goed beeld te kunnen vormen: organiseer excursies zodat mensen het zelf kunnen ervaren (visuele impact, geluid, slagschaduw). Durf de positieve kanten van windenergie voor de regio te laten zien: presenteer met trots een groots windturbinepark als trekker om naar de regio te komen. Laat zien wat de Veenkoloniën kunnen presteren: hier wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan duurzame energie en is daarmee een factor van belang.</p>
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	<ul style="list-style-type: none"> - Horeca - Jaarlijkse WOZ-verlaging voor inwoners (toelichting, de te innen hoeveelheid WOZ is voor een gemeente als geheel aan een maximum gebonden. Als een grote WOZ-betaler toetreedt tot een gemeente, kan dit voor inwonenden de WOZ doen verlagen). - Profilering voor het gebied: bekendheid Veenkoloniën aanwakkeren. Draai de zorg dat er geen toeristen meer komen om naar een kans: dat er meer toeristen komen. Naast de tegengeluiden is er een veel grotere groep die je kunt interesseren voor windenergie en de techniek daarachter. Voorbeeld: Eemshaven en de stroom geïnteresseerden die dit ieder weekend trekt. Verder eerder genoemd informatiecentrum in Noord-Duitsland.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	<p>Economisch gezien kan het een belangrijk rol spelen, zie 6. Eventueel speelt de regio zelfs een landelijke rol in de duurzame energievoorziening. T.a.v. profijt voor het gebied: in Friesland is een dorp waar een 'windboer' jaarlijks 20.000 / 30.000 euro doneert aan het dorps huis.</p>

Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<ul style="list-style-type: none"> - Zorg dat de regio het initiatief pakt en met een gefundeerd aanbod komt om hier duurzame energie te realiseren, in dermate omvang dat de landelijke doelstellingen voor Drenthe gehaald worden, anders zal het Rijk dicteren. - Ruimtelijke inpassing: zorg voor clustering i.p.v. solitaire molens en creëer afwisseling tussen energietransitieparken en open gebieden, windparken koppelen aan infrastructuur.
Bijzonderheden	-

14. Plan Drouwenerveen, de heren ██████████

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Plan Drouwenerveen, de heren ██████████ en ██████████ vertegenwoordigen samen met 8 grondeigenaren/agrariërs dit plan voor de plaatsing en exploitatie van 5 tot 7 molens.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	De heren ██████████ zijn de initiatiefnemers van het plan Drouwenerveen en vertegenwoordigen de grondeigenaren/agrariërs op grond van afgesloten overeenkomsten. Ze hebben ervaring met het opzetten en exploiteren van windmolens in de Flevopolder en willen op basis van deze kennis het plan Drouwenerveen opzetten. De familie van de heer ██████████ is boer in dit gebied. Achterban: er is een samenwerkingsovereenkomst getekend door acht grondeigenaren/agrariërs. Wanneer de plannen concreet worden gerealiseerd wordt een rechtspersoon opgericht. Er wordt gewerkt op basis van een model waarbij de grondeigenaren/agrariërs naar eigen wens kunnen participeren op basis van de hoeveelheid grond die ze inbrengen. Hierdoor is er ruimte om te komen tot een optimale ruimtelijke invulling: de plek van de molen is niet bepalend voor de participatie.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<p>Algemeen: De bijdrage van duurzame energie aan onze energiemix moet worden vergroot (internationale verplichtingen). Middels windenergie wordt een bijdrage geleverd aan minder afhankelijk zijn van de eindigende voorraad aan fossiele brandstoffen. Van alle vormen van duurzame energie is windenergie het minst afhankelijk van subsidie.</p> <p>Veenkoloniën: Windenergie is een extra economische drager voor dit gebied. Boeren die windmolens hebben kunnen meer investeren in hun agrarisch bedrijf (zie voorbeelden Flevopolder) en hier profiteert de locale / regionale economie van.</p>
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>Voordelen: zie punt 3.</p> <p>Nadelen: Als windturbines te grootschalig worden neergezet heeft het een negatief effect op de beleving van het gebied. In Flevoland is de ervaring dat het open middengebied van grote waarde is. Ook in de Veenkoloniën kan het grootschalige open landschap gehandhaafd blijven en geaccentueerd worden door de windmolens aan de randen te plaatsen. De molens zijn wel van zo'n omvang dat het open gebied visueel kleiner lijkt. Afslag van ijs kan gevaarlijke situaties opleveren: zorg dus voor voldoende afstand (ca. 150 meter), o.a. bij wegen. Dit probleem kan voorkomen worden door systemen die ijsvorming op de wieken voorkomen dan wel voorkomen dat de turbine draait ingeval van ijsvorming.</p>

Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Daadkracht bij de gemeenten en provincie! De RCR zet druk op het hele besluitvormingstraject en de afstemming tussen de verschillende overheden. Provincie en gemeenten hadden al veel eerder een duidelijk kader moeten maken. De huidige ontwikkelingen vragen om duidelijke keuzen van provincie en gemeenten.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Ja, kansen in de combinatie van natuurontwikkeling, het geven van informatie en educatie over het gebied en duurzame energie (zie punt 7). In bescheiden mate extra werkgelegenheid. Goedkopere energietarieven voor de inwoners van het gebied. Vanuit de exploitatie jaarlijks 'doneren' aan een fonds ten behoeve van het gebied. Zie voorbeeld gemeente Zeewolde: op grond van de randvoorwaarde van de provincie Flevoland dat een deel van de opbrengst van het windmolenproject ten goede komt aan maatschappelijke doeleinden is aan de gemeente Zeewolde een aandeel in het project 'om niet' aangeboden. Het jaarlijks dividend van dit aandeel kan worden besteed aan projecten gericht op duurzame energie, energiebesparing, natuurontwikkeling en/of recreatie. Op basis van 36 molens wordt een jaarlijks dividend verwacht van € 30.000. Wel dient te worden opgemerkt dat gezien de omvang van de bouwsom van het project de gemeente een korting heeft verleend op de bouwleges.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	In het gebied van plan Drouwenerveen ligt een oude pingoruïne. Dit biedt goede kansen om te laten zien hoe het gebied is ontstaan (veenvorming), uitleg te geven over de veenwinning en de totstandkoming van het huidige landschap (pingoruïne ligt op het kruispunt van verschillende ontginningslijnen) en informatie en educatie t.a.v. duurzame energie in het algemeen en windenergie in het bijzonder. Dit kan invulling krijgen door bij de pingoruïne een centraal educatief punt te ontwikkelen en natuur rondom de pingoruïne te ontwikkelen.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Gemeente en provincie: doorpakken wanneer dit rapport klaar is: creëer duidelijkheid voor de initiatiefnemers. De discussie moet niet gaan over begrenzing van het aantal MW, maar over het aantal plaatsen waar molens op een verantwoorde wijze kunnen worden geplaatst (waar en hoe). Bundel de huidige initiatieven (dus niet meer initiatieven toestaan) en kijk vanuit het geheel (gezamenlijke koepel) naar een goede ruimtelijke inpassing in het gebied. De orde van grootte van de verschillende initiatieven bepaalt de verhouding waarin de initiatieven straks ruimte krijgen binnen de totale plaatsingsruimte in het hele gebied. Belangrijk voordeel: t.a.v. de participatie gaat het om de ruimte die boeren inbrengen en niet om de plek waar de molen komt te staan. Dit voorkomt onderlinge spanningen tussen boeren (zie Flevoland) en biedt veel meer mogelijkheden om tot een optimale ruimtelijke invulling te komen. Zorg dus voor samenhang tussen de plannen door alles te bundelen en voorkom dat windmolens in verschillende fasen worden geplaatst want dan krijg je verschillende opstellingen en verschillende molens (ratjetoe, zie Flevoland). Zoek aansluiting bij het landschappelijke patroon dat zich door de ontginningsgeschiedenis heeft ontwikkeld.
Bijzonderheden	De heren ██████ en ██████ hebben schetsen voor landschappelijke inpassing van het genoemde bezoekerscentrum nabij de pingoruïne.

15. AVEBE, de heer ██████████

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	AVEBE, met productielocaties in Gasselternijveen, Ter Apelkanaal en Foxhol.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	De heer ██████████ is director Competence Centre Operations: het interne ingenieurbureau van AVEBE. AVEBE is een coöperatie met telers. Met het verdwijnen van landbouwsubsidies in 2012 streeft AVEBE ernaar om het verlies aan inkomsten van de agrariërs te compenseren. Door zich te richten op de productsegmenten waarin de toegevoegde waarde hoger is, door het verlagen van de kostprijs en door het tot waarde brengen van innovaties wil AVEBE de teelt van zetmeelaardappelen aantrekkelijk houden voor haar leden in dit gebied.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Algemeen: Positief ten aanzien van duurzame energie, inclusief windenergie. AVEBE heeft projecten om vanuit de reststromen (biomassa) groen gas te winnen. De focus van AVEBE ligt dus op groen gas. Windenergie in de Veenkoloniën: Ten aanzien van windenergie in de Veenkoloniën is de AVEBE licht positief. Het betreft een vorm van duurzame energie en het kan extra inkomsten bieden voor de agrarische achterban.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<u>Voordeel:</u> Vanuit de Green Deals is AVEBE in gesprek met o.a. de provincie Drenthe om op de locatie Gasselternijveen een energietransitiepark te realiseren, met een focus op groengas productie. Hier kan windenergie in theorie prima bij aansluiten. Op de locatie Gasselternijveen is een warmtekracht centrale aanwezig met een infrastructuur voor het invoeden van elektriciteit <u>Nadeel:</u> Het voordeel heeft ook een nadeel: toevoegen van windenergie legt extra beslag op de huidige elektrische infrastructuur. De infrastructuur moet meegroeien met het stijgende aanbod, maar de provincie wil hierin niet investeren. Dit vraagt dus extra investering van de initiatiefnemers en heeft ook consequenties voor de rekenen. Kritisch punt: Windenergie moet niet ten koste gaan van de geluidsruimte voor eventuele toekomstige uitbreidingsinvesteringen bij AVEBE. Die geluidsruimte is ook nodig voor groengas projecten. Voorkom dat er concurrentie ontstaat tussen verschillende vormen van duurzame energieproductie als het gaat om de geluidsruimte.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Draagvlak onder de bevolking Elektriciteitsinfrastructuur: voldoende aandacht aan besteden, voorkom overbelaste lokale netten door de verschillende initiatieven op het gebied van duurzame energie.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Kansen: Werkgelegenheid bij de aanleg en door onderhoudswerkzaamheden. Versterkend voor onderhoudsbedrijven, dat is voor AVEBE interessant. AVEBE heeft behoefte aan sterke bedrijven in de technische service-industrie in de regio (elektro- en instrumentatiebedrijven en werktuigbouwbedrijven). Daarnaast is het een kans voor agrariërs om extra inkomsten te genereren.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Zie 4, 5 en 6.

Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Afstemming tussen duurzame energie-initiatieven, gelet op de capaciteit van het elektriciteitsnet en het gasnet. Rol voor de provincie: Initiatieven goed in kaart brengen en zorgen voor afstemming en coördinatie ten aanzien van de infrastructuur en de verschillende duurzame initiatieven.
Bijzonderheden	-

16. Wind NEE, de heren [REDACTED] en [REDACTED]

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	WindNEE is een actiecomité dat zich verzet tegen de komst van windmolenparken in de omgeving van Gasselternijveen, Gasselternijveenschmond, Gieterveen en Stadskanaal.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	De heer [REDACTED] is bestuurslid van de Stichting. De heer [REDACTED] is betrokken als specialist. De achterban is divers: het zijn bewoners uit het buitengebied, mensen die in de dorpskernen wonen, boeren, mensen die hier zijn opgegroeid en import. Doel/missie WindNEE: binnen de rechtsregels en met gebruikmaking daarvan oppositie voeren met als doel het verhinderen van de komst van windmolens. WindNEE gaat voor de nuloptie. De stichting is nog jong, daardoor is de grootte van de achterban nog niet precies aan te geven. Dat er veel weerstand is tegen de komst van windmolens is wel duidelijk.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<u>Algemeen:</u> Geen tegenstander van windenergie, het is een middel om duurzame energie op te wekken. De stichting is voor windenergie op zee en tegen windenergie op land. Windenergie lijkt nu de meest rendabele vorm van duurzame energie, maar in de toekomst is het goed mogelijk dat andere vormen veel aantrekkelijker worden (o.a. zonne-energie). Bovendien is er heel veel onzekerheid rondom de subsidieregeling voor o.a. windenergie. Nu investeren in windenergie blokkeert het inzetten op alternatieven in de toekomst. <u>Veenkoloniën:</u> Windmolens in de Veenkoloniën verhouden zich heel slecht met het unique sellingpoint van dit gebied: rust en ruimte. Het tast de woon- en leefomgeving teveel aan. Daarom wil de stichting geen windmolens in dit gebied.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<u>Voordelen:</u> Voor de initiatiefnemers: zij zoeken naar inkomsten. Werkgelegenheid zal slechts beperkt een positieve bijdrage hebben. Voor de regio heeft het geen meerwaarde. <u>Nadelen:</u> De windmolens hebben een enorme negatieve impact op de woon- en leefomgeving. Geluidshinder, slagschaduw, horizonvervuiling, veiligheidsrisico's, waardedaling van onroerend goed, versterking van de krimp (de omvang van de bevolking daalt en door de komst van windmolens wordt het gebied onaantrekkelijk om zich hier te vestigen), verdeeldheid onder de bevolking. Het past niet in het gebied. Het karakter van het gebied verandert van agrarisch naar industrieel, zeker als alle verschillende initiatieven bij elkaar worden opgeteld. Er is sprake van desinvesteringen als het gaat om recreatieve voorzieningen (campings, hermeandering van de Hunze, boerenbos (ecologische strook), bevaarbaarheid kanalen, bed & breakfast, etc.). De bouw van de molens vraagt heel veel zwaar transport. Dit is een aanslag op de infrastructuur. Bovendien moeten nieuwe wegen worden aangelegd. Het landschap verandert enorm.

<p>Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?</p>	<p>1. De duurzaamheidsdoelstelling moet zich ook richten op besparing van energieverbruik. 2. Breng de economische schade voor de regio in beeld als gevolg van het plaatsen van windmolens: - daling waarde onroerend goed; - daling inkomsten vanuit recreatie en toerisme; - consequenties gelet op de krimpproblematiek (bedrijvigheid en omzet middenstand). 3. Proces: de volgorde is verkeerd; de stichting pleit ervoor om eerst alle consequenties te inventariseren en alternatieven te onderzoeken samen met de bevolking. Als alles in kaart is gebracht ontstaat er een goede basis voor de besluitvorming. Nu wordt de bevolking overrompeld door zeer omvangrijke plannen en ontstaat het gevoel dat er 'half blind' beslissingen worden genomen. De totale planschade moet inzichtelijk worden gemaakt. Ook moet onderzocht worden hoe de boeren invulling kunnen geven aan de toekomst, o.a. op basis van groene energie als alternatief voor windmolens. De stichting vindt het van belang dat de boeren een goed toekomstperspectief hebben in dit gebied.</p>
<p>Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?</p>	<p>Windparken gaan de regio niet vooruit helpen, het gaat alleen averechts werken.</p>
<p>Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?</p>	<p>Profijt is er alleen voor de initiatiefnemers, niet voor de regio.</p>
<p>Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?</p>	<p>- Er is geen draagvlak in dit gebied; - Als je naar duurzaamheid kijkt, dan moet je dat niet doen door windmolens te plaatsen. Het gaat om de hele woonomgeving, het moet geen verpauperd gebied worden; - Tijdspad: de technologie maakt stappen, dus kijk op de lange termijn wat oplossingen zijn: én duurzame energie produceren én het landschap / de leefomgeving ontzien; - Het planproces heeft een verkeerde volgorde: zorg eerst dat alles helder in kaart is gebracht (dus ook de negatieve impact op het gebied), werk alternatieven uit en betrek de bevolking bij de besluitvorming; - De interviewronde mag geen schaamlap worden, betrek de verschillende partijen op zorgvuldige wijze bij de besluitvorming!</p>
<p>Bijzonderheden: aanvullingen van WindNEE</p>	<p>- <i>We willen benadrukken dat we ons zorgen maken over de sociale cohesie binnen de dorpen. Doorzetten van de plannen kan leiden tot een scheuring binnen de bevolking. Binnen onze omgeving zijn hier al voortekenen van te zien.</i> - <i>M.b.t. het meetbaar maken van onze achterban willen we nog meegeven dat we merken dat deze steeds groter wordt. Dit merken we o.a. aan het groeiende aantal tegenposters binnen onze dorpen (waarmee niet gezegd is dat mensen zonder poster per definitie niet tot de achterban horen).</i></p>

17. St. Bestemming Borger-Odoorn en de St. Recreatieondernemers Noord en Oost Drenthe, de heer [REDACTED]

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	De heer [REDACTED] vertegenwoordigt de Stichting Bestemming Borger-Odoorn en de Stichting Recreatieondernemers Noord en Oost Drenthe.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	De heer [REDACTED] is voorzitter van beide stichtingen. Tussen de twee stichtingen bestaat verregaande samenwerking en ze vertegenwoordigen ca. 100 recreatieondernemers in het gebied Hunzedal en Borger-Odoorn. De achterban is divers en bestaat o.a. uit recreatieondernemers, de horeca, recreatieparken, hotels, bed & breakfast, attracties zoals het Hunebedcentrum, etc. Het doel van de stichtingen is belangenbehartiging richting gemeenten en provincie. De werkzaamheden bestaan o.a. uit het promoten van de streek, het adviseren t.a.v. productontwikkeling van de recreatieondernemers, uitzetten van routes, toeristische informatiecentra in Borger-Odoorn (beheerrol, vrijwilligers bemensen de locaties) en netwerkbijeenkomsten.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<u>Algemeen:</u> De stichtingen hebben niets tegen windenergie. <u>Veenkoloniën:</u> Vraagtekens bij windenergie in het Veengebied, omdat gevreesd wordt voor de impact op de recreatieve aantrekkelijkheid van Drenthe en in het bijzonder de Hondsrug / Veenkoloniën. Recreatie en toerisme is een belangrijke bron van inkomsten (Aa en Hunze: 20%, Borger-Odoorn: 25% (neemt toe)). Het betreft de directe en indirecte inkomsten vanuit recreatie en toerisme. De visuele en auditieve verstoring van 180m hoge windmolens is voor velen in de achterban aanleiding om vraagtekens te zetten bij de huidige initiatieven. De heer [REDACTED] pleit voor een onderzoek naar de sociaal-economische gevolgen, met name voor de toeristisch-recreatieve sector. Er zijn rekenmodellen om de sociaal economische impact in kaart te brengen. Ook moet goed nagedacht worden over de schaal waarop windmolens geplaatst worden. Zoals nu voor de Drentse Monden gebeurt, is zeer omvangrijk. Wat betekent het voor de recreant?
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	We moeten toe naar alternatieve energiebronnen. <u>Voordelen:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Goedkope stroom voor de inwoners van het gebied (als dat tenminste mogelijk is); - Extra inkomsten voor de individuele boeren; - In beperkte mate spinoff: handjevol mensen profiteert. <u>Nadelen:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Mogelijk doet de komst van windmolens de investeringen in het toeristisch-recreatieve aanbod teniet (Hunzedal en Geopark, etc.); - Een rem voor natuurliefhebbers om het gebied in te gaan; - De beleving van het gebied verandert: aantasting van de rust en de ruimte plus horizonvervuiling. Rust en ruimte zijn juist de sterke troeven voor de doelgroepen 55+ en ouders met kinderen die niet zover willen reizen; - Bijzonder element van dit gebied is het reliëfverschil tussen de Hondsrug en Hunzedal. Dit is heel erg bepalend voor de identiteit van het gebied. Windmolens beïnvloeden de beleving hiervan op negatieve wijze; - Drenthe minder aantrekkelijk voor Drenteniers die rust en ruimte zoeken (imago!).
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Breng in kaart wat aantrekkelijker voor het gebied is: inzetten op windenergie of inzetten op toerisme. Er wordt nu gewerkt op basis van veronderstellingen en er is sterke behoefte aan duidelijke cijfers. De gebiedsvisie van provincie en gemeenten enerzijds en de MER-procedure voor het plan Drentse Monden lopen door elkaar heen. Dit levert misverstanden en irritaties op. Men voelt zich overvallen.

	<p>Nadelen: Geen enkel draagvlak onder de bevolking, ernstige tegenstellingen tussen de initiatiefnemers en de bevolking. Grote windturbines hebben grote gevolgen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Krimp - Mensen en bedrijven trekken weg uit dit gebied; - Daling van de waarde van onroerend goed; - Economische teruggang van dit kwetsbare gebied; - Aantasting van flora en fauna; - Aantasting van het landschap; - Gezondheidsproblemen voor de bewoners van het gebied; - Geluidsoverlast; - Maatschappelijke onrust; - Verlies toerisme.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<ul style="list-style-type: none"> - De niet onderzochte gezondheidsrisico's voor de bewoners bij dit windturbinepark; - Er zijn genoeg betere alternatieven met minder impact op omgeving en bewoners.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Platform Storm ziet geen profijt van de komst van windenergie. Als het gaat om nadelen: zie punt 4. Als idee wordt geopperd om alternatieve vormen van duurzame energie uit te werken. Hierbij aansluiting zoeken bij de 'Green Deals' waarbij duurzame energie vorm krijgt zonder grootschalig windmolenpark.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Geen profijt, het betekent de doodsteek voor de regio.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<p>Luister naar de inwoners en zorg dat geen windturbinepark mogelijk wordt gemaakt. De MER houdt schandalig genoeg geen rekening met belangrijke aspecten, zoals</p> <ul style="list-style-type: none"> - maatschappelijke gevolgen voor de gemeenschap; - krimp van de regio; - waardedaling van woningen in dit gebied. <p>Gepleit wordt voor maatschappelijk verantwoord ondernemen en in de ogen van Platform Storm passen windturbines hier absoluut niet in, gelet op de negatieve impact. Proces: Platform Storm maakt zich zorgen over escalatie. De stichting vertegenwoordigt een grote achterban en heeft veel deskundigheid in huis en wil in dit proces een serieuze gesprekspartner voor alle partijen zijn.</p>
Bijzonderheden: aanvullingen van Platform Storm	<p><i>-Platform Storm wil graag in gesprek blijven met de provincie.</i></p> <p><i>-Windenergie is van nationaal belang. Een dergelijk groot windpark kan naar onze mening niet vallen onder de regie van een lokale organisatie met boeren. Waarom is hiervoor gekozen. De informatievoorziening is op zijn minst slecht en volledig onvoldoende als gekeken wordt naar de impact op het gebied. Van zorgvuldigheid is hier absoluut geen sprake. Overheden en initiatiefnemers hebben verzuimd de burgers van goede informatie te voorzien.</i></p> <p><i>-Op basis van de huidige veronderstellingen worden de revenuen alleen verdeeld onder de initiatiefnemers. De overheid heeft voor dit soort mega windparken geen enkele richtlijn of maximalisatie aangegeven, laat staan een zorgvuldige afweging gemaakt inzake de te verwachte schadeclaims.</i></p>

	<p><i>-De nieuwe wettelijke normen voor het geluid dat de windturbines mogen maken zijn opgerekt, waardoor de windturbines nog meer geluid mogen maken dan voorheen. Bovendien wordt het omgevingsgeluid niet meer meegenomen in de berekeningen. Voor ons, een agrarische gebied met weinig omgevingsgeluid, een extra nadelig effect want in ons gebied zullen de inwoners het geluid van de windturbines meer horen dan wanneer ze op een druk industrieterrein zouden staan waar veel omgevingsgeluid is.</i></p> <p><i>- Een gewijzigd bestemmingsplan zet de deur open voor (nog meer) industriële initiatiefnemers, geen weg terug naar landelijk, het risico zit er zelfs in dat het alleen maar nog erger wordt.</i></p> <p><i>-De onmacht die de bewoners voelen is groot omdat politiek en initiatiefnemers dit plan van bovenaf opleggen. Het zou prettig zijn als de politiek veel meer communiceert, haar verantwoordelijkheid neemt en de bewoners van de regio een stem geeft in het proces. Nu is het maar al te duidelijk dat het Rijk beslist, een onaangenaam uitgangspunt, dat aansluit op wat al is aangegeven: het creëert woede en onrust binnen de gemeenschap en we maken ons zorgen om mogelijke daaruit voortvloeiende escalaties.</i></p> <p><i>-Extra nadeel -> licht vervuiling door knipperende lichtbakens</i></p>
--	--

19. BOKD, de heer [REDACTED]

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	BOKD: Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drenthe. De BOKD zet zich in voor behoud en versterken van de leefbaarheid op het Drentse platteland. De BOKD is ontstaan als belangenbehartiger, nu ondersteunend en als adviseur actief. Dit betekent het ondersteunen en adviseren van vrijwilligers die zich inzetten voor hun eigen woon- en leefomgeving.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	<p>De heer [REDACTED] is directeur van de BOKD.</p> <p>De BOKD is een vereniging van kleine dorpen, daarnaast is de BOKD het steunpunt voor dorpshuizen in Drenthe.</p> <p>De achterban is dan ook tweeledig:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ca. 135 dorpsbelangenorganisaties (leden) in Drenthe, dorpen tot 4.000 inwoners kunnen lid zijn en hiervan is 85% is inderdaad lid; 2) ca. 120 dorps- en buurthuizen: dit zijn donateurs die voor hun donatie dienstverlening krijgen van het steunpunt dorpshuizen (ondersteuning, advisering). <p>Rechtsvorm: vereniging. Vanuit de vereniging is een bestuur ingesteld en dat bestuur heeft 4 fte in dienst.</p> <p>De ALV is besluitvormend binnen de verenigingsstructuur.</p> <p>Rol BOKD:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ondersteunen van de vrijwilligers in de dorpsbelangenorganisaties; - het zijn van intermediair en - ontwikkelingen in de gaten houden: wat betekent zo'n nieuwe ontwikkeling, anticiperen op, hoe verhouden ontwikkelingen zich tot elkaar. <p>Ook intermediair naar de provincie: inbreng deskundigheid.</p> <p>Praktijkvragen neerleggen bij onderzoekers/kennisplatforms.</p> <p>Daarnaast met bewoners/dorpen concreet aan de slag met tal van projecten (procesbegeleider, zorgen voor input van deskundigen, etc.).</p>

<p>Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?</p>	<p>Geen standpunt: vanuit de rol van de BOKD geen mening t.a.v. windenergie: neutraal. Algemeen: liever eerst brede Drentse discussie gevoerd: wat kunnen we aan duurzaamheid doen? Kans: als Drenthe aanhaken op Netwerk Duurzame Dorpen. Wij zien dat er vanuit de dorpen energie is om te werken aan duurzaamheid en dat er op het gebied van verbinden van ambities/ beleid van overheden enerzijds en voorlopers/initiatiefnemers anderzijds nog een wereld te winnen is. Doel / inzet BOKD: behalen van duurzame doelen, initiatiefnemers helpen, goede voorbeelden promoten, vliegwiel op gang krijgen, gericht op het halen van concrete resultaten. Windenergie kan daarin een rol spelen / concrete invulling zijn.</p>
<p>Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?</p>	<p>Zie 3.</p>
<p>Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?</p>	<p>De start en de invulling van het besluitvormingsproces t.a.v. windmolens is niet goed. Dit erkennen schept wellicht wat ruimte. Er is te weinig aandacht voor de procesmatige invulling, nu wordt gewerkt met oogkleppen vanuit één dominant belang. BOKD: als je het proces goed inricht heb je minder gedonder: concrete resultaten met draagvlak.</p> <p>Wat hebben we nog aan de bevolking te bieden? Houd de argumentatie zuiver!</p>
<p>Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?</p>	<p>Het is nu fantastisch wonen en werken op het platteland: de uitgangssituatie is goed. . Kansen i.r.t. windenergie: middelen vrijspelen voor de plattelandsgemeenschap, geef dorpen zeggenschap over de besteding. Dit profijt moet ten goede komen aan de inwoners: bijv. aanwenden als vliegwiel voor concrete (energie)projecten. . Dit profijt moet niet ingezet worden als compensatie van bezuinigingen door gemeenten / derden. Voorkom dat het een rekenkundige exercitie wordt. . Probleem: sociale onrust, verdeeldheid en spanningen binnen de dorpsgemeenschappen. De gevolgen op lokaal niveau zijn niet gering.</p>
<p>Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?</p>	<p>Zie punt 6.</p>
<p>Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?</p>	<p>.Verstrek informatie: maak duidelijk waar het maximum ligt t.a.v. het aantal MW 's (combinatie: aantal molens en hoogte van molens): laat zien waar we over praten, zorg voor visualisaties (3 D modellen). Geef ook duidelijkheid omtrent kosten versus baten en evt. andere vragen die leven in de streek. . De ruimtelijke inpassing combineren met de sociale component, dus met de bril op van de bewoners in het gebied en hun zorgen vertalen in de randvoorwaarden / normen. Zorg voor Drentse normen i.p.v. landelijke normen.</p> <p>De BOKD uit haar zorgen over het huidige besluitvormingsproces en vraagt met klem aandacht voor de inbreng en rol van de bevolking. Maak duidelijk hoeveel ruimte er voor de bewoners is om invloed uit te oefenen op het besluitvormingsproces: waar hebben we nog iets over te zeggen? Wees duidelijk!</p>
<p>Bijzonderheden</p>	<p>De BOKD richt zich op het ondersteunen van dorpsbelangenorganisaties zodat zij hun (in het advies van de BOKD neutrale) rol goed kunnen spelen. Hierbij kan de BOKD ook een rol spelen in het vraagstuk over hoe eventuele revenuen van windenergie ten goede te laten komen aan de dorpsgemeenschappen.</p> <p>De BOKD wil graag een rol spelen om te werken aan duurzaamheid in de dorpen, maar dan vanuit een ander vertrekpunt.</p>

BIJLAGE 4: GESPREKKEN MET DORPSBELANGENORGANISATIES

Naast organisaties / privé personen in het gebied zijn ook dorpsbelangenorganisaties gevraagd om hun inbreng te leveren ten aanzien van de ontwikkelingen rondom windenergie. Er zijn in totaal 17 verschillende dorpsbelangenorganisaties in en om het noordelijk deel van de Drentse Veenkoloniën benaderd. Hiervan hebben 11 organisaties deelgenomen aan de georganiseerde avonden (zie onderstaande tabel). Daarnaast heeft de Stichting Streekbelangen 1^e Exloërmond schriftelijk gereageerd.

datum	deelnemende dorpsbelangenorganisaties							totaal aantal deelnemers
1 nov	Gasselter-nijveensche-mond	Gieterveen	Drouwen / Bronneger en B'veen	Tweede Exloërmond				6 personen
9 nov	Eext	Eexterzandvoort	Gasselter-nijveen	Annerveen, Spijkerboor Nieuw Annerveen	Nieuwe Diep / Bareveld	Musselkanaal	Eexterveen	11 personen

BIJLAGE 5: GESTELDE VRAGEN AAN DE DORPSBELANGENORGANISATIES

Voor de meeste dorpsbelangenorganisaties geldt dat de achterban bestaat uit de bewoners van het betreffende dorp. Het merendeel van deze organisaties richt zich op het organiseren van gezamenlijke activiteiten / feestelijke gelegenheden in het dorp waar iedere inwoner aan deel kan nemen. Vanuit deze gemêleerde achterban is het voor de besturen niet te doen om het standpunt van de inwoners te verwoorden wanneer het gaat om controversiële onderwerpen als windenergie. Daarvoor is de achterban te divers en liggen de verschillende meningen te ver uit elkaar. Tegen deze achtergrond zijn de vragen meer in algemene zin gesteld (zie onder) met als doel om met elkaar te bespreken wat er leeft en speelt in de verschillende dorpsgemeenschappen.

Tijdens de twee avonden met dorpsbelangenorganisaties zijn de volgende vragen gesteld:

- 1. Welke organisatie vertegenwoordigt u?**
- 2. Wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?**
- 3. Welke kansen / problemen / zorgen / ideeën leven bij uw organisatie gelet op de plannen voor windenergie?**
- 4. Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?**
- 5. Welk boodschap wilt u meegeven aan de provincie en de gemeenten?**

BIJLAGE 6: RESULTATEN DORPSBELANGENORGANISATIES 1 NOVEMBER 2011

Antwoorden m.b.t. vragen 1 en 2: Welke organisatie vertegenwoordigt u / Wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?

	Deelnemende dorpsbelangenorganisaties			
Dorpsbelangen	Gasselternijveenschemond	Gieterveen	Drouwen / Bronneger en Bronnegerveen	Tweede Exloërmond
Vertegenwoordigd door	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
Organisatiewijze:	Vereniging	Vereniging met 250 leden	Vereniging, 90% van de huishoudens is lid	Vereniging met 150 leden

Antwoorden m.b.t. vraag 3: Welke kansen / problemen / zorgen / ideeën leven bij uw organisatie gelet op de plannen voor windenergie?

Problemen
<p>De initiatieven m.b.t. windmolens betekenen een splijtzwam in de gemeenschap. Er is onduidelijkheid over wie aanspreekpunt is (verschillende overheden en diverse partijen zijn betrokken).</p> <p><i>Besluitvorming / geloofwaardigheid:</i> de RCR dwarsboomt het besluitvormingsproces van provincie en gemeenten. Door de manier waarop gewerkt wordt is de geloofwaardigheid weg.</p> <p><i>Krimp:</i> windmolens versterken de krimp. De huizenmarkt zakt in, het woongenot verdwijnt. Scholen en voorzieningen verdwijnen.</p> <p><i>Investerings:</i> er zijn investeringen gedaan om dit gebied te stimuleren, dit wordt weggevaagd.</p> <p><i>Aantasting van de woon- en leefomgeving.</i> Het tast ook de individuele investeringen aan (eigen huis, bedrijven, horeca).</p> <p><i>Landschap:</i> het agrarisch landschap verandert in een industriegebied.</p>
<p><i>Recreatie/ toerisme:</i> De recreatiesector is een belangrijke inkomstenbron. Dit gaat teruglopen.</p> <p><i>Overlast:</i> Slagschaduw en geluid vormen problemen.</p> <p><i>Gezondheidsproblemen:</i> laag frequent geluid draagt heel ver. Er wordt gepraat over gemiddelden, dit is niet de maat voor hoe het wordt ervaren als geluidsbelasting. Er is nu geen/weinig achtergrondgeluid, door windmolens wordt dit fors anders. Dit geldt ook voor de verlichting.</p>

Zorgen
Geen invloed op het besluitvormingsproces, reacties op de MER zijn van tafel geveegd. Planning in de vakantietijd. Zorg: alles is al beslist, dit soort avonden zijn een formaliteit, maar de beslissing is al genomen. Geen interesse voor de bewoners in dit gebied, minachting voor de burgers.
Dit is een veenontginningsgebied, de glooiing van veendal naar Hondsrug is karakteristiek voor dit gebied. Dit wordt teniet gedaan door de komst van windmolens: het karakteristieke cultuurhistorische landschap en de rust, ruimte en openheid verdwijnen. De aantrekkingskracht voor recreatie wordt aangetast. Het is nu een grootschalig agrarisch gebied. Boeren die verdienen aan windmolens zullen niet meer investeren in een innovatieve landbouw.
Hoe gaat het straks verder in dit gebied: wat zijn de gevolgen en consequenties voor de onderlinge verhoudingen als de molens er staan? De sociale impact is enorm! Het kost veel subsidie, dat is eigen belastinggeld wat wordt geïnvesteerd in windmolens waar veel inwoners tegen zijn.
Zorgen t.a.v. draagvlak

Ideeën
Sluit aan bij initiatieven in Emmen / Hoogeveen / Coevorden. Niet meer realiseren dan de afgesproken 200 MW. De subsidieregeling klopt niet, het zou moeten gaan om duurzame energie / vermindering CO2. Zonnecollectoren kunnen in de toekomst een goed alternatief worden . Er moet lokaal energie opgewekt worden wat direct naar de gebruiker gaat. Particulieren krijgen geen subsidie.
Win de energie daar waar het gebruikt wordt: transport van de energie levert veel energieverlies op. Industrie is de grootverbruiker van energie, in dit gebied is geen/nauwelijks industrie.

Antwoorden m.b.t. vraag 4: Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?

betreft	vraagt bijzondere aandacht voor:
draagvlak	Hoe gaat provincie / het rijk zorgen voor draagvlak?
informatie	De informatievoorziening schiet tekort en er is nooit iets eenduidig.
geloofwaardigheid	De geloofwaardigheid van de overheden is in het geding. Beslissingen worden erdoor gedrukt. Er wordt gesproken over draagvlak, cultuurhistorische waarden, inspraak, betrokkenheid bij het gebied, maar hier wordt niets van teruggezien.
werkgelegenheid	Het is een krimpgebied. Het gebied heeft behoefte aan werkgelegenheid.
energie	Energie kun je niet opslaan. Leveringszekerheid veilig stellen: de energiecentrales moeten de pieken en dalen opvangen in de productie van windenergie. Hierdoor draaien de energiecentrales inefficiënt. De kosten zullen omhoog gaan omdat er minder afnemers zijn i.v.m. eigen energieproductie.
energiecentrales	Door verschillen in vraag gaan ze inefficiënter werken.
profijt gebied	Er wordt geschermd met lagere energieprijzen: dit wordt gezien als aflaat.

Antwoorden m.b.t. vraag 5: Welke boodschap wilt u meegeven aan de provincie en de gemeenten?

betreft	boodschap aan provincie en gemeenten:
Luisteren!	Het lijkt alsof het al beslist is, maar neem de boodschap uit dit gebied serieus mee.
productie	Produceer energie daar waar het echt nodig is: industrie / Randstad. 95% van de energie wordt door het bedrijfsleven gebruikt, de huishoudens gebruiken maar 5%.
provincie / gemeenten	Waar staat de provincie, waar de gemeente? Beken kleur. Dit bepaalt het stemgedrag van de bevolking.
openbaarheid	Publiceer de interviewronde / onderzoeksresultaten.
onmacht	Bewoners in het gebied voelen zich niet gehoord. Het is willekeurig welke partijen gehoord worden. Er moet geluisterd worden. Dorpsbelangen is niet de vertegenwoordiger van de mensen in het gebied.
provincie en gemeenten	De gekozen volksvertegenwoordiging moet sterker stelling nemen tegen de landelijke politiek: de belangen van de regio vertegenwoordigen. Maak een vuist tegen meer dan 200 MW.
betrokkenheid	De betrokkenheid houdt hier niet op, moet tijdens het hele vervolgproces blijven, ook bij het maken van de visie.
referendum	Toets het draagvlak onder de bewoners van het zoekgebied!
jeugd	Is niet goed vertegenwoordigd, zoals dat nu gebeurt. In Borger is een middelbare school (Esdalcollege), daar de meningen peilen.
informatievoorziening	Onzekerheid en niet eenduidige informatie: geeft onrust.
kwaliteiten van het gebied	Film: de stille kracht van de Drentse natuur (Hunzedal en Drentsche Aa) kijken! Dit geeft precies weer welke waarden in het geding zijn door de komst van de windmolens.

BIJLAGE 7: RESULTATEN DORPSBELANGENORGANISATIES 9 NOVEMBER 2011

Antwoorden m.b.t. vragen 1 en 2: Welke organisatie vertegenwoordigt u / Wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?

	Deelnemende dorpsbelangenorganisaties						
Dorpsbelangen	Eext	Eexterzandvoort	Gasselternijveen	Annerveen, Spijkerboor, Nw Annerveen	Nieuwe Diep / Bareveld	Musselkanaal	Eexterveen
Vertegenwoordigd door:	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
Achterban:	De verschillende verenigingen in het dorp	Vrijwel alle inwoners	Alle bewoners van Gasselternijveen en Gasselterboerveen	Vrijwel alle inwoners zijn lid	Vrijwel alle inwoners van Nieuwe Diep/Bareveld	Vertegenwoordigt Musselkanaal richting gemeente Stadskanaal	178 huishoudens
Organisatiewijze:	vereniging van verenigingen: dorpsbelangen vormt de koepelorganisatie, sinds 1991	Vereniging	Vereniging sinds 2001	Sinds 1960, nu een vereniging	Vereniging	Stichting met werkgroepen, breed spectrum van onderwerpen	Vereniging, sinds 27 jaar geleden

Antwoorden m.b.t. vraag 3: Welke kansen / problemen / zorgen / ideeën leven bij uw organisatie gelet op de plannen voor windenergie?

problemen / zorgen
<p>. Leefbaarheid in de dorpen gaat achteruit, voor mensen van buiten wordt het minder aantrekkelijk om hier te gaan wonen. Het open landschap gaat teloor, het agrarisch landschap verandert in een industrieel landschap.</p> <p>. De krimpproblematiek wordt versterkt, er ontstaat een overschot aan woningen. Minder mensen betekent dat de voorzieningen er op achteruit gaan. Ook economisch gaat de streek achteruit.</p> <p>. Er is al sprake van tweespalt, zorg over de sociale impact.</p> <p>. Het is van belang het gebied aantrekkelijk te houden, rust en ruimte worden schaars goed maar dit gaat ten onder door de komst van de windmolens. Het landschap wordt daardoor aangetast en het heeft veel impact op recreatie/toerisme en op eigen investeringen (waardedaling eigen woningen).</p> <p>. De krimpproblematiek verergert door de komst van windmolens: er dreigt ontvolking.</p> <p>. Er wordt geen rekening gehouden met de bewoners.</p>
<p>. Bewoners voelen zich overvallen, de koers lijkt al bepaald. De volgorde is totaal verkeerd, eerst beleid ontwikkelen en dan pas de boer op.</p> <p>. Subsidie gaat naar een beperkte groep, de rest van de bevolking heeft er niets aan maar moet er wel belasting voor betalen.</p> <p>. Zorgen t.a.v. de gezondheid: slagschaduw / flitslicht / geluid / psychische problemen.</p> <p>Er wordt een negatief effect van laagfrequente geluidsgolven verwacht: deze lage tonen reiken heel ver en hebben impact op het welbevinden (evenwichtsorgaan). Ook trillingen door de grond kunnen de nachtrust beïnvloeden.</p>
<p>Het is een open landschap met langgerekte dorpen. Hierdoor zijn er geen elementen die de effecten van windmolens (geluid, slagschaduw, visueel aspect) op hun omgeving absorberen/neutraliseren.</p>
kansen / ideeën
<p>. Invulling CO2 reductie op een andere manier: kleinschalig, passend bij het gebied met voordeel voor iedereen in plaats van een kleine groep en zónder aantasting van het landschap. Met duurzame energie aan de slag op basis van de trias energetica:</p> <p>1. eerst besparen, dan 2. inzet van duurzame energiemiddelen (verschillende mogelijkheden) en tenslotte 3. voorzien in restbehoefte door efficiënt gebruik van fossiele energie.</p> <p>Er is een landelijke opgave t.a.v. windenergie en dit is vertaald naar opgaven voor de verschillende provincies. Dit is nu het uitgangspunt. Maar neem duurzame energie in plaats van windenergie als uitgangspunt en zoek naar andere manieren om dit in te vullen: het gaat ten slotte om reductie van de CO2 uitstoot op basis van het Kyoto-verdrag en dan kan op verschillende manieren ingevuld worden. Het is onzinnig om alleen op windenergie te focussen. Vanuit de dorpen leven er gedachten om zelf duurzame energie te produceren, bijvoorbeeld in coöperatie-verband. Zo heeft iedereen er iets aan: zoek naar kleinschaligheid, besparing, biomassa, zonnecellen, aardwarmte, etc. Dit zijn vormen die in dit gebied goed passen waarbij iedereen profiteert en die bovendien voor een langere periode extra werkgelegenheid in dit gebied opleveren. De Veenkoloniën zijn qua windsterkte geen optimaal gebied.</p>
<p>Oproep aan provincie / gemeenten om deze gedachten samen verder te ontwikkelen, zodat er ook echt actie komt en er iets gaat gebeuren. Mogelijk kan de prijsvraag van de E.O. Wijers Stichting als kapstok dienen om dit verder handen en voeten te geven.</p>
<p>De boeren / initiatiefnemers zien kans om hun inkomen te versterken d.m.v. de productie van windenergie. Dit is echter een duidelijke minderheid. Het verzet van het overgrote deel van de bevolking richt zich op de grootschaligheid van deze windparken en de aantasting van het landschap (situering). Het is een industrieel product, zoek dan aansluiting bij de industrieterreinen en plaats ze niet in een uniek open agrarisch landschap.</p>

Antwoorden m.b.t. vraag 4: Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?

betreft	vraagt bijzondere aandacht voor:
Het serieus nemen van de burgers	Zoeken naar draagvlak gebeurt niet, niet nu de focus blijft op windenergie. Kijk niet alleen naar windenergie maar zoek het breder als het gaat om de provinciale bijdrage aan duurzame energie en CO2 reductie.
Onderzoek	Er is sprake van een gebrekkige informatievoorziening. Uit onderzoeken wordt conclusies getrokken die niet kloppen. De opdrachtgevers betalen deze onderzoeken en de uitkomsten zijn niet neutraal: beter onderzoek doen.
Draagvlak	De mensen in dit gebied worden geraakt in hun directe woon- en leefomgeving en hun mening moet een belangrijke plaats innemen in de belangenafweging. Voorwaarde: heldere informatie waar het precies over gaat (hoogte en plaats molens). Op basis hiervan kunnen de bewoners hun mening vormen. Meningen peilen: organiseer een huis aan huis enquête in het gebied, om standpunten te verwoorden en draagvlak te peilen! Dit is een voorwaarde om tot een goede gebiedsvisie te komen. Schakel een onafhankelijke partij in.
Belangenafweging	Belangenafweging: meer ruimte / tijd / aandacht voor de mensen die het zwaarst worden geraakt door deze plannen. Meer gewicht geven aan hun mening en standpunten.
Juridisch aspect	Je staat als burger op achterstand: bij de initiatieven zijn grote, professionele organisaties betrokken met veel invloed, geld en kennis die duidelijke financiële belangen hebben. Als burger heb je veel minder informatie en kennis, dit geeft ongelijkheid. Wordt de juiste procedure gevolgd en worden de juiste middelen ingezet t.b.v. de besluitvorming?

Antwoorden m.b.t. vraag 5: Welke boodschap wilt u meegeven aan de provincie en de gemeenten?

betreft	boodschap aan provincie en gemeenten:
communicatie	Wat gaat er nu verder gebeuren? Er wordt een duidelijke reactie verwacht van provincie / gemeenten op de inbreng van deze avonden. De bevolking wil partij zijn in de verdere besluitvorming. Er is behoefte aan duidelijkheid over de verdere gang van zaken en bewoners willen hier nauw bij betrokken worden waarbij verwacht wordt dat er ook daadwerkelijk naar ze geluisterd wordt.
aanspreekbaar zijn	Volksvertegenwoordigers (met name provincie) en ambtenaren: laat je meer zien!
kennis	Er is meer kennis buiten de overheden dan binnen de overheden. Maak gebruik van kennis buiten de overheid en betrek de bewoners uit het gebied hier nadrukkelijk bij. De volksvertegenwoordigers moeten zich meer verdiepen in de problematiek en hetgeen er leeft en speelt in het gebied voor ze besluiten nemen.
meerdere wegen naar Rome...	Verbreed je blik, blijf niet alleen kijken naar windenergie. Er zijn meerdere manieren om de CO2 reductie te bewerkstelligen: geef alternatieven een eerlijke kans!!!
planschade	Maak burgers duidelijk hoe het zit met planschade en hoe dit is geregeld. Dit moet duidelijk zijn vóór het besluitvormingsproces
nulmeting	Breng de huidige situatie in het gebied in kaart: nulmeting. Vervolgens kunnen de consequenties in kaart worden gebracht aan de hand van relevante aspecten (criteria): waardedaling onroerend goed, effect op de krimpproblematiek/regionale economie, natuur, impact op het landschap. Op basis van een goede nulmeting kunnen de effecten van verschillende alternatieven goed worden afgewogen: maatschappelijke kosten-batenanalyse.
randen provincies / ruimtelijke invulling	Nu zijn de randen van de provincies in beeld voor het plaatsen van windmolens. Zo gaat het vaker met het plaatsen van omstreden functies. Zoek naar de samenwerking met Groningen als het gaat om plaatsing van de windmolens om zo tot een optimale ruimtelijke invulling te komen.
negatieve impact op recreatie / toerisme	De omvang van de turbines en de grootschaligheid van de plannen hebben impact op een heel groot gebied (ook op de Hondsrug) en dat is funest voor recreatie / toerisme.

Schriftelijke reactie Stichting Streekbelangen 1° Exloërmond.

1. Welke organisatie vertegenwoordigt u?	Dhr. J. Dost, voorzitter van de Stichting Streekbelangen 1e Exloërmond
2. Wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Een groot deel van de inwoners van 1e Exloërmond en Exloërveen. Totaal 450 inwoners. Onze achterban bestaat uit burgers en ondernemers waaronder initiatiefnemers Windenergie. Wij zijn een stichting met een stichtingsbestuur uit de inwoners van 1e Exloërmond. Het betekent dat er bij de stichting verschillende zienswijzen leven in ons dorp.
3. Welke kansen / problemen / zorgen / ideeën leven bij uw organisatie gelet op de plannen voor windenergie?	<p>. De zorgen voor onze organisatie bestaan vooral uit het bewaren van éénheid in het dorp. Voor de leefbaarheid in een klein dorp is eenheid onontbeerlijk. De initiatiefnemers hebben de plannen wel gepresenteerd, maar geen overleg gevoerd met de bewoners van ons gebied.</p> <p>. Zaken als aantal en omvang van de te plannen molens (geen woud van molens).</p>
4. Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<p>. Op een zo neutraal mogelijke afstand tussen de dorpen. Dus niet alles vol bouwen tussen de lintdorpen.</p> <p>. Eén rij molens tussen 2 lintdorpen met een onderlinge afstand van ca. 1000 meter.</p> <p>. De mogelijkheid benutten om bij het ontstaan van slagschaduw de wieken uit de wind te zetten.</p>
5. Welk boodschap wilt u meegeven aan de provincie en de gemeenten	<p>. De provincie en de gemeenten dienen de belangen van de plattelands bewoners goed tegen elkaar af te wegen. Het gaat hier om meer dan alleen de productie van schone energie, namelijk de leefbaarheid van het platteland.</p> <p>. De te behalen energiewinst mede ten goede laten komen aan de inwoners, bijvoorbeeld door stimuleren tot mogelijke deelname aan het project.</p>

BIJLAGE 8: IN GESPREK MET JONGEREN

Ook voor de jongeren in het gebied is windenergie een belangrijk onderwerp. Hun meningsvorming wordt sterk gevoed door de gesprekken die hier thuis over worden gevoerd. Voor veel jongeren is het lastig om zich een goed beeld te vormen van de toekomstige situatie omdat onduidelijk is hoeveel, op welke plek en met welke omvang de windmolens geplaatst worden.

Er is gesproken met twee groepen: een groep jonger dan 14 jaar en een groep ouder dan 14 jaar.

Om de meningen te peilen is een aantal stellingen voorgelegd waarop de jongeren konden reageren (eens / oneens / neutraal):

- 1) het is een goede zaak dat er windmolens in dit gebied komen;
- 2) windmolens verpesten het landschap;
- 3) windmolens zijn heel goed voor de werkgelegenheid;
- 4) door de komst van windmolens gaan mensen verhuizen;
- 5) dit is de beste plek voor windmolens in Nederland en
- 6) windmolens leveren alleen geld op voor de boeren.

Onderstaand is de inbreng van de jongeren per stelling weergegeven. De getalsverhouding is alleen gebaseerd op de groep jonger dan 14 jaar: de groep van 14 + wisselde te sterk van samenstelling en is daarom niet weergegeven. De argumenten zijn wel aan beide groepen ontleend.

Nota Bene: gelet op de omstandigheden en de beperkte groep jongeren uit slechts één dorp kunnen deze resultaten niet beschouwd worden als representatieve weergave van meningen van jongeren in het gebied!

Stelling 1.

stelling	het is een goede zaak dat er windmolens in dit gebied komen		
	eens	neutraal	oneens
standpunt			
uitslag	5		7
argumenten	Het is groene energie: een goede zaak. Het geluid is mooi, beter een paal dan mais: je kunt om de paal heen kijken en dat lukt bij mais niet.		Geeft herrie, uitzicht verpest, geen mooi groen land meer, slagschaduw van de wieken

Stelling 2.

stelling	windmolens verpesten het landschap		
standpunt	eens	neutraal	oneens
uitslag	7		5
argumenten	De witte palen verpesten het landschap		het is kunst

Stelling 3.

stelling	windmolens zijn heel goed voor de werkgelegenheid		
standpunt	eens	neutraal	oneens
uitslag	2		10
argumenten			Dat is alleen zo bij het plaatsen van de windmolens, verder niet

Stelling 4.

stelling	door de komst van windmolens gaan mensen verhuizen		
standpunt	eens	neutraal	oneens
uitslag	7		5
argumenten	Ze gaan liever ergens wonen waar geen windmolens staan: last van het lawaai. Huizen worden moeilijker verkocht.		Boeren hebben er profijt van. Mensen die hier wonen verhuizen niet, misschien twee. Ik zal nooit verhuizen.

Stelling 5.

stelling	dit is de beste plek voor windmolens in Nederland		
standpunt	eens	neutraal	oneens
uitslag	5	1	6
argumenten	Het is maar een klein dorpje, kan prima hier. Op zee wordt het uitzicht veel meer verpest. Veel ruimte Veel wind.	Voorkeur voor plaatsing van windmolens op zee, maar daar zitten ook weer nadelen aan: het is niet goed voor de walvissen en kost veel geld.	Beste plaats is op zee. In zo'n mooi dorp is dat niks. Past niet in dit gebied.

Stelling 6.

stelling	windmolens leveren alleen geld op voor de boeren		
standpunt	eens	neutraal	oneens
uitslag	7		5
argumenten	Je bespaart energie maar je verdient er niks aan. Alleen boeren profiteren, behalve als door een kabeltje de stroom voor de mensen beschikbaar zal zijn.	De investering is groot, het duurt lang voor de boeren er aan verdienen (als dat al lukt).	Niet alleen de boeren, ook de mensen die vlak bij wonen en die land hebben waar ze op komen te staan. Iedereen profiteert van de energie. Dat geluid hoor je niet: ze zijn te hoog. Extra inkomsten! Iedereen krijgt groene stroom.

COLOFON

Gebiedsvisie Windenergie Fase 1: resultaten interviews / gesprekken

definitief rapport
5 december 2011

opdrachtgevers:

- provincie Drenthe
- gemeente Aa en Hunze
- gemeente Borger-Odoorn

contactpersonen:

- [redacted] provincie Drenthe
- [redacted] gemeente Aa en Hunze
- [redacted] gemeente Borger-Odoorn

Dit rapport is opgesteld door:

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT

[redacted]
[redacted]
[redacted]@eopm.nl
www.elzinga-oterdoom.nl

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT

PLANNING GEBIEDSVISIE WINDENERGIE

Document voor bestuurlijke instemming

De planning voor de Gebiedsvisie Windenergie gaat uit van een afronding van de Gebiedsvisie in het 1^e kwartaal 2012. In de onderstaande tabel is een meer gedetailleerde planning weergegeven. Hieronder wordt ingegaan op de planning van parallelle procedures: RCR en structuurvisie Wind op land.

Deze planning is er onder andere op gericht om in te kunnen spelen op de Rijkscoördinatie regeling (RCR) voor windpark De Drentse Monden. Inmiddels is voor het initiatief Oostermoer in de gemeente Aa en Hunze een tweede RCR procedure gestart. Het rijk heeft de milieueffectonderzoeken (mer-procedures) voor beide projecten samengevoegd wat resulteert in één gecombineerd Milieueffect rapport (MER) voor windpark De Drentse Monden en Oostermoer. De tijdsplanning voor afronding van dit rapport is na de zomer van 2012. Verder is in deze planning rekening gehouden met de ontwikkeling van de Structuurvisie wind op land. Het ministerie van I&M stelt hiervoor een startnotitie Reikwijdte & detail op. Publicatie van deze startnotitie wordt in maart / april 2012 verwacht. Vaststelling van deze structuurvisie wordt verwacht in de eerste helft van 2013.

Samenvattend is in deze planning rekening gehouden met:

- Inspelen op de lopende mer-procedures voor De Drentse Monden en Oostermoer.
- Input leveren voor de structuurvisie Wind op land.

Concreet betekent deze planning dat er eind februari 2012 een concept Gebiedsvisie Windenergie door de stuurgroep kan worden vastgesteld. Daarna volgt vaststelling in de college's van GS / B&W, alsmede raden en staten.

	Begindatum	Einddatum	2011			2012										
			4 ^e kwartaal			1 ^e kwartaal										
			december			januari				februari				maart		
			50	51	52	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<i>Planning gebiedsvisie windenergie d.d. 1 dec. 2011</i>																
Afronden interviews <i>Persbericht & publicatie rapport</i>	1 sept. <i>16 dec.</i>	16 dec.														
Ontwerpend onderzoek <i>Opstellen criteria & ontwerpen concepten</i>	1 nov.	1 febr.														
Opstellen Gebiedsvisie <i>Inrichten outline & schrijven Gebiedsvisie</i>	1 jan.	1 maart														
Besluitvorming <i>Stuurgroep: afronding fase 1, voortgang fase 2</i> <i>Stuurgroep: instemmen met criteria & concepten</i> <i>Stuurgroep: go / no go concept gebiedsvisie</i>	<i>16 dec.</i> <i>Medio jan.</i> <i>Eind febr.</i>															
<i>Besluitvorming Gebiedsvisie in GS / B&W</i>	<i>Maart</i>															

Advies

- Instemmen met de planning zoals in deze notitie is uitgewerkt.

8 december 2011

De vier gemeenten en de provincie nemen de komende maanden nauwkeurig alle criteria, waarden en kwaliteiten in het zoekgebied voor windenergie onder de loep. Daarbij gaat het om aandacht voor de kernkwaliteiten, herkenbaarheid van het idee achter de opstelling, herkenbaarheid van de orde in de opstelling en in criteria rond de leefbaarheid. Dat zal leiden tot een verfijning, waarbij belemmeringen en mogelijkheden in kaart worden gebracht. Deze verfijning zal het kader zijn waaraan initiatieven voor windparken in Drenthe kunnen worden getoetst.

Het rapport wordt gepubliceerd op de website www.provincie.drenthe.nl/windenergie

Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe
T.a.v. mevrouw A. Haarsma en mevrouw T. Klip
Postbus 122
9400 AC ASSEN

Enschede/Eerste Exploërmond, 13 januari 2011

Betreft: aanmeldingsbrief Windpark De Drentse Monden aan gemeente Borger-
Odoorn

Geachte mevrouw Haarsma,
Geachte mevrouw Klip,

Bijgaand ontvangt u ter informatie een kopie van de aanmeldingsbrief voor het Windpark De Drentse Monden zoals verzonden naar de gemeente Borger-Odoorn. Op grond van de vigerende wetgeving zal de gemeente openbaar kennis moeten geven van ons voornemen en zal zij een advies moeten geven over reikwijdte en detail van het op te stellen project-MER.

Wij zijn uiteraard bekend met uw voornemen om de komende maanden een traject in te zetten om draagvlak te creëren en geschikte locaties in beeld te brengen. Wij denken dat de nu door ons gestarte voorbereidende procedure naar een MER in goede samenloop daarmee kan plaatsvinden. Indien u deze mening deelt, is de provincie van harte uitgenodigd om deel te nemen in de stuur- en kerngroep van dit project zoals voorgesteld tijdens onze presentatie op 8 december jl.

Op 27 januari a.s. organiseren wij een inloopavond om omwonenden en andere geïnteresseerden te informeren over het project. U ontvangt daarvoor nog een separate uitnodiging.

Wij zien uw reactie met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,

[Redacted]
Stichting Duurzame Energieproductie
Exploërmond

Raédthuys Windenergie B.V.

Postbus 3141

7500 DC Enschede

[Redacted] Eerste Exploërmond
[Redacted]

AFSCHRIFT

Aan:
Raedthuys Windenergie B.V.
t.a.v. [REDACTED]
Postbus 3141
7500 DC ENSCHEDE

VERZONDEN - 9 FEB. 2011

Assen, 9 februari 2011
Ons kenmerk 5/5.3/2011000917
Behandeld door de heer [REDACTED]
Onderwerp: Windpark De Drentse Monden

Geachte heer [REDACTED],

Op 13 januari 2011 zond u een brief naar de gedeputeerden A. Haarsma en T. Klip-Martin, leden van ons college van gedeputeerde staten.

U deelt mee dat uw initiatief voor het windpark De Drentse Monden officieel is aangemeld bij de gemeente Borger-Odoorn en dat de gemeente nu enkele formele stappen moet zetten. Verder nodigt u beide gedeputeerden uit om zitting te nemen in de stuur- en kerngroep van het project en maakt u melding van een inloopavond op 27 januari 2011.

In antwoord op uw brief benadrukken wij graag samen met u de mogelijkheden te willen verkennen voor windparken in het zoekgebied voor windenergie in de Provinciale Omgevingsvisie. Dit geldt overigens ook voor de ca. 25 andere bij ons bekende initiatieven voor windparken in het zoekgebied. Immers, initiatiefnemers zijn een voorwaarde voor het uiteindelijk realiseren van windparken.

Plannen voor windparken hebben een grote impact op de leefomgeving. Daarom zijn wij van mening dat dergelijke plannen alleen kans van slagen hebben als sprake is van een zorgvuldige aanpak. Een aanpak waarin communicatie, samenwerking, participatie, draagvlak en transparantie belangrijke begrippen zijn.

Dit is ook de aanpak die de Stuurgroep Windenergie Oost Drenthe voor ogen staat. In deze stuurgroep hebben, naast de provincie Drenthe, de gemeenten Coevorden, Emmen, Borger-Odoorn, Aa en Hunze, Tynaarlo, Stadskanaal en Vlagtwedde, de provincie Groningen en de Ministeries van EL&I en I&M de handen ineen geslagen voor het ontwikkelen van windparken in het provinciaal zoekgebied.

De voorgestane aanpak is vastgelegd in een plan van aanpak, dat nu wordt uitgevoerd. De rode draad daarin is het doorlopen van een zorgvuldig proces, dat gaat van algemene publieksbijeenkomsten over windenergie, met inbreng vanuit de bevolking en vanuit deskundigen, naar concrete locaties die het meest geschikt zijn voor de realisatie van windparken. Naarmate de contouren van deze locaties scherper in beeld komen worden initiatiefnemers zoals u, nauwer betrokken en krijgen de gelegenheid hun plannen toe te lichten en te ontwikkelen.

Het zal duidelijk zijn dat vanuit het perspectief van de stuurgroep de timing van uw actie hoogst ongelukkig is. Wij maken daarom vooralsnog geen gebruik van uw uitnodiging zitting te nemen in de stuur- en kerngroep van uw project.

Vanzelfsprekend zullen ook wij, binnen de grenzen van onze verantwoordelijkheid, blijven inzetten op samenwerking.

Meer specifiek constateren wij dat een aanzienlijk deel van uw plangebied samenvalt met zone 2 van het LOFAR-project (kaart 12 van de Provinciale Omgevingsvisie). In deze zone mogen windturbines LOFAR niet hinderen.

Recent is van de zijde van ASTRON, de eigenaar van LOFAR, meegedeeld dat windturbines in zone 2 LOFAR zullen verstoren. Dit zou betekenen dat uw projectplan niet in de huidige vorm kan worden doorgezet.

Gezien het belang van de ontwikkeling van de radioastronomie en gelet op het ontbreken van aandacht voor LOFAR in uw concept-startnotitie voor de m.e.r, zullen wij dit punt nadrukkelijk onder de aandacht brengen van de voor uw project verantwoordelijke ministers van EL&I en I&M.

Deze brief hebben wij in afschrift verzonden naar de leden van de Stuurgroep Windenergie Oost-Drenthe en naar ASTRON.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

, secretaris

, voorzitter

ms/coll.

RAEDTHUYS
Pure energie

Provincie Drenthe
Mevrouw A. Haarsma
Postbus 122
9400 AC Assen

Enschede/Eerste Exploërmond, 17 januari 2011

Betreft: bijeenkomst inloopavond Windpark Drentse Monden

Geachte mevrouw Haarsma,

Het verheugt ons u uit te kunnen nodigen voor een inloopavond (informatiemarkt) voor het windproject De Drentse Monden. Ervaring leert dat het goed is burgers in een vroeg stadium te informeren. Alhoewel er nog veel onderzoek nodig is, kunt u globale informatie ontvangen over het windenergieproject en de startnotitie voor de m.e.r. Er is daarbij volop gelegenheid om vragen stellen aan de aanwezige deskundigen. Deze bijeenkomst met vrije inloop vindt plaats op **donderdag 27 januari a.s. van 19.00 tot ca. 21.30 uur bij Partycentrum De Schaapsberg, Kerklaan 20 in Zandberg.**

Mocht bovenstaande aanleiding geven tot vragen, dan kunt u contact opnemen met [redacted] ([redacted]@raedthuys.nl) of [redacted] ([redacted]@gmail.com).

Uw aanwezigheid op 27 januari a.s. stellen wij zeer op prijs.

Met vriendelijke groeten,

RAEDTHUYS WINDENERGIE B.V.

**St. Duurzame Energieproductie
Exploërmond**

[redacted]
Directeur

[redacted]
Voorzitter

Gemeente Borger-Odoorn
T.a.v. het College van burgemeester en wethouders
Postbus 3
7875 ZG Exloo

Betreft: Aanmelding project Windpark De Drentse Monden
Ons kenmerk: 20110106/DM/B001
Uw kenmerk: -
Datum: 11 januari 2011
Bijlagen: 1. Kaart plangebied
2. Overzichtskaart
3. Concept Startnotitie windpark Drentse Monden

Geacht college,

Een tweetal initiatiefnemers is voornemens een grootschalig windpark te realiseren in de Drentse Veenkoloniën, rondom Eerste en Tweede Exloërmond, Nieuw-Buinen en Drouwenermond (zie bijlage 1, Kaart plangebied). Het windpark wordt verder aangeduid met de naam 'Windpark De Drentse Monden'. De initiatiefnemers zijn Stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond en Raedthuys Windenergie B.V.

Beide initiatiefnemers hebben zich verenigd om gezamenlijk de ontwikkeling van het Windpark De Drentse Monden op te pakken en de procedures waaronder die van de milieueffectrapportage (m.e.r.) voor het vaststellen van een ruimtelijk plan, te doorlopen. Stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond behartigt de belangen van een groot aantal grondeigenaren, agrarische ondernemingen en pachters en zal optreden als initiatiefnemer voor het zuidelijke deel en de AVEBE-gronden van Windpark De Drentse Monden. Raedthuys Windenergie B.V. heeft contracten gesloten met lokale agrarische ondernemers om een windpark te realiseren op hun gronden. Hiermee vertegenwoordigen zij tevens deze grondeigenaren. Raedthuys zal optreden als initiatiefnemer voor het noordelijke deel van het Windpark De Drentse Monden.

Middels deze brief melden beide initiatiefnemers het initiatief voor het windpark formeel aan bij uw college. Wij delen u hierbij mede dat wij voornemens zijn bij u een aanvraag in te dienen tot het nemen van een m.e.r.-plichtig besluit in de zin van Wet milieubeheer, artikel 7.27, lid 1 en verzoeken u de stappen te zetten die u op basis van de andere leden van genoemd artikel dient uit te voeren.

Rijkscoördinatieregeling

In de Elektriciteitswet 1998, artikel 9b, eerste lid, aanhef en onder a is bepaald dat op de besluitvorming voor windenergieprojecten met een opgesteld vermogen van meer dan 100 megawatt, de rijkscoördinatieregeling als bedoeld in artikel 3.35 van de Wet ruimtelijke ordening van toepassing is. In onderhavig voornemen is dit het geval en de initiatiefnemers hebben het project dan ook aangemeld bij de ministeries van EL&I en I&M. Dit betekent voorts dat alle besluiten voor het mogelijk maken van het windpark door de minister van EL&I zullen worden gecoördineerd. U bent hierover reeds geïnformeerd door de genoemde ministeries en ook wij hebben u in eerder overleg op dit aspect gewezen.

Voor het realiseren van dit project zal een wijziging van het ruimtelijk plan nodig zijn en zullen diverse vergunningen moeten worden aangevraagd. In het kader hiervan zal een m.e.r.-procedure worden doorlopen. Het betreft hier een gecombineerde plan- en project-m.e.r., als opgenomen in de coördinatieregeling, welke de onderbouwing vormt voor zowel het Rijksinpassingsplan, als de vergunningen.

Naar wij hebben begrepen bent u door de ministeries van EL&I en I&M geïnformeerd over het in het kader van de Rijkscoördinatieregeling te doorlopen proces. De onderhavige brief betreft defacto de eerste stap in dit proces. De volgende stap betreft de gelijktijdige kennisgeving door u van ons voornemen (conform de Wet milieubeheer, artikel 7.27, lid 3) en door het Rijk van haar voornemen om een m.e.r.-plichtig plan vast te stellen. Wij verzoeken u daartoe contact op te nemen met het ministerie van EL&I en zullen een gelijksoortig verzoek ook richten aan het ministerie van EL&I. Wellicht ten overvloede wijzen wij u op de in Wet milieubeheer, artikel 7.27 genoemde (reactie)termijnen.

Met de genoemde kennisgeving zullen stukken met betrekking tot ons voornemen openbaar worden gemaakt. Wij denken eraan om hiervoor gebruik te maken van bijgevoegde concept-startnotitie m.e.r. In deze concept-startnotitie wordt informatie gegeven over het initiatief en worden voorstellen gedaan omtrent reikwijdte en detail van het op te stellen milieueffectrapport. In de combinatieprocedure zal het gaan om een combinatie van plan- en project-MER en gelet op de verantwoordelijkheid van het Rijk voor het plan-MER-deel is de onderhavige concept-startnotitie opgesteld in overleg met de ministeries van EL&I en I&M.

Voor meer informatie omtrent het initiatief kunt u contact opnemen met ondergetekende initiatiefnemers. Voor vragen over het proces kunt u zich het best direct wenden tot [REDACTED] [REDACTED] van het ministerie van EL&I (070 [REDACTED] of [REDACTED]@minez.nt).

Hoogachtend,

[REDACTED]
Stichting Duurzame Energieproductie
Exloërmond

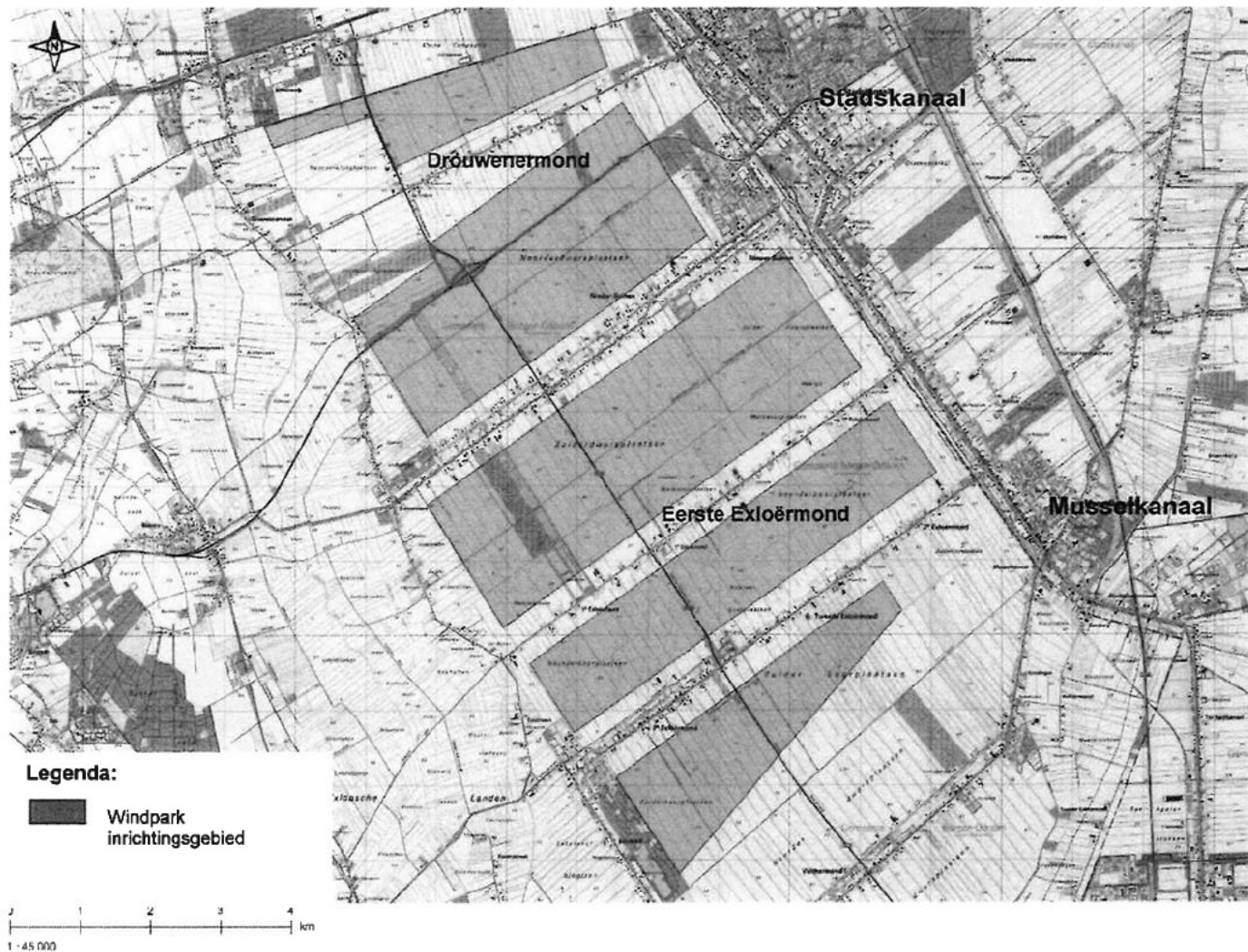
[REDACTED]
Raedthuys Windenergie B.V.

Postbus 3141
7500 DC Enschede
[REDACTED] [REDACTED] [REDACTED]

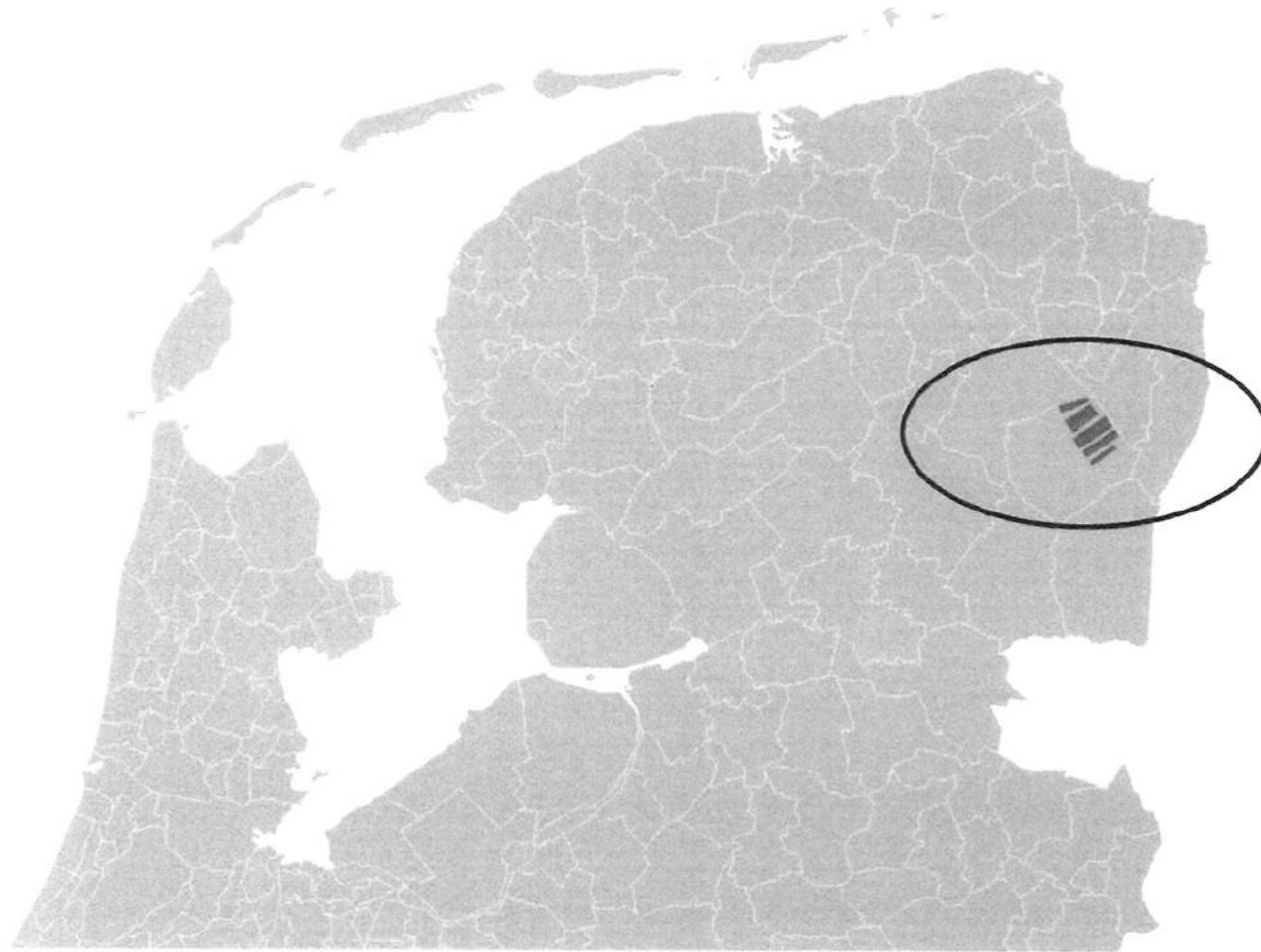
[REDACTED]
In afschrift aan:

- Ministerie van EL&I
- Ministerie van I&M
- Provincie Drenthe

Bijlage 1: Kaart plangebied

Bijlage 2: Overzichtskaart

10 januari 2011

Concept startnotitie MER

Windpark

De Drentse Monden

Documenttitel	Concept startnotitie MER Windpark De Drentse Monden
Soort document	Concept 10 januari 2011
Projectnaam	Windpark De Drentse Monden
Projectnummer	709022
Auteurs	Pondera Consult [REDACTED]

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING EN ACHTERGROND	1
1.1	Inleiding	1
1.2	Aanleiding	1
1.3	Initiatiefnemers en bevoegd gezag	4
1.4	Leeswijzer	7
2	DOELSTELLING EN RANDVOORWAARDEN	8
2.1	Windenergie en beleid	8
2.2	Doel Startnotitie MER	10
2.3	Randvoorwaarden en uitgangspunten	10
3	VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN	12
3.1	Voornemen	12
3.2	Alternatieven	15
4	MOGELIJKE EFFECTEN EN MAATREGELEN	16
4.1	Mogelijke effecten	16
4.2	Effectbeoordeling	18
4.3	Mitigerende maatregelen	19
4.4	Leemten in kennis	19
4.5	Evaluatie	19
5	PROCEDURES EN BESLUITVORMING	20
5.1	M.e.r.-procedure	20
5.2	Reeds genomen besluiten	22
5.3	Nog te nemen besluiten	22
5.4	Informatie en inspraak	22
Bijlage 1	Gebruikte afkortingen en begrippen	24

1 INLEIDING EN ACHTERGROND

1.1 Inleiding

Eén van de doelstellingen van het nationale en internationale milieubeleid is het beperken van de uitstoot van broeikasgassen, zoals kooldioxide (CO₂). Met als doel Nederland één van de schoonste en zuinigste landen van Europa te maken. Hiervoor zijn ambities opgesteld in het Werkprogramma 'Schoon en Zuinig: Nieuwe energie voor het klimaat (VROM 2007), met als belangrijkste ambities:

- de uitstoot van broeikasgassen, met name CO₂, in 2020 met 30% verminderd te hebben in vergelijking tot 1990;
- het tempo van energiebesparing de komende jaren te verdubbelen van 1% in 2007 naar 2% per jaar;
- het aandeel duurzame energie te verhogen van ongeveer 2% in 2007 naar 20% van het totale energiegebruik in 2020. Het nieuwe Kabinet heeft deze ambitie bijgesteld naar de Europese taakstelling van 14% van het finale eindverbruik (zie hieronder).

De energiesector is in Nederland verantwoordelijk voor meer dan twintig procent van de uitstoot van broeikasgassen. De uitstoot van broeikasgassen als gevolg van de energiebehoefte moet zowel beperkt worden door energiebesparing als door de grootschalige inzet van duurzame energiebronnen. De investering in duurzame energie heeft naast het reduceren van broeikasgassen als doel om de kwetsbaarheid van de Nederlandse energievoorziening te beperken door deze minder afhankelijk te maken van fossiele brandstoffen.

Deze ambities sluiten aan bij in Europees verband geformuleerde doelstellingen waaraan de lidstaten zich geïnteresseerd hebben. Deze EU-doelstelling voor duurzame energie bedraagt 14% van het finale energiegebruik in 2020. Vertaald naar de door Nederland gehanteerde systematiek komt dit neer op 17% vermeden primaire opwekking; met andere woorden: 17% van de in Nederland opgewekte energie dient in 2020 uit een duurzame bron afkomstig te zijn. Windenergie is een dergelijke duurzame energiebron die, zeker in vergelijking met andere duurzame energiebronnen, substantieel kan bijdragen aan het bereiken van de doelstelling.

1.2 Aanleiding

Aanleiding om een windpark in het veenkoloniale gebied nabij Eerste en Tweede Exloërmond, Nieuw Buinen en Drouwenermond te gaan ontwikkelen, is voor de initiatiefnemers in de eerste plaats de exploitatie van het windpark. Daarmee wordt tevens de economische structuur van het gebied versterkt. Daarnaast willen de initiatiefnemers bijdragen aan de doelstelling om de uitstoot van met name CO₂ te reduceren en het aandeel duurzame energie te verhogen. Achter de ontwikkeling van het windpark staan twee initiatiefnemers, namelijk een groep agrarische ondernemers, verenigd in Stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond en Raedthuys Windenergie BV. In figuur 1.1 is globaal het gebied aangegeven waar het windpark wordt beoogd.

Draagvlak

De initiatiefnemers beseffen goed dat de vestiging van een windpark een aanzienlijke impact heeft op het aangezicht van het gebied. Draagvlak voor een dergelijke ontwikkeling wordt door hen dan ook belangrijk gevonden. Om na te gaan of draagvlak voor windenergie aanwezig is, is een enquête uitgevoerd in 2008 (Raedthuys, september 2008). Hieruit komt naar voren dat een ruime meerderheid van de Drentenaren niet afwijzend staat tegenover windenergie in hun provincie. Het toekomstige windpark in het Veenkoloniale gebied van Eerste en Tweede Exloërmond, Drouwenersmond en Nieuw Buinen kan verder rekenen op de steun van vrijwel alle agrarische grondeigenaren in het gebied waar de windmolens geplaatst zouden kunnen worden. Het gaat daarbij om meer dan 60 agrarische ondernemingen en nog groter aantal grondeigenaren. Vrijwel het gehele gebied waar de windturbines geplaatst kunnen worden is daarmee betrokken en voorstander van het windpark. Bovendien willen de initiatiefnemers middels participatie de gebiedsbewoners de mogelijkheid bieden deel te nemen in het initiatief.

Door de zichtbaarheid op grote afstand strekt de invloed van een windpark zich verder uit dan alleen de directe omgeving. Daarom is al in een vroeg stadium contact gezocht met gemeente, provincie en andere belanghebbenden, teneinde de plannen duidelijk te maken en in gesprek geraken. In het bijzonder kunnen in dit kader gesprekken genoemd worden met de verschillende raadsfracties en wethouders, statenfracties en gedeputeerden en Astron. Ook is uitgebreid ingesproken op de begin 2010 vastgestelde Provinciale Omgevingsvisie; dit heeft mede bijgedragen aan het opnemen van een zoekgebied voor grootschalige windenergie waarbinnen het beoogde windpark valt. Aangedrongen is op verdere gesprekken met gemeente, provincie en belanghebbenden, hetgeen naar verwachting gestalte zal krijgen gedurende het vervolgtraject van dit initiatief.

Twee initiatiefnemers, één ontwikkeling

De beide initiatiefnemers hebben zich verenigd en ontwikkelen gezamenlijk een windpark dat uit twee deelparken bestaat, waarbij globaal genomen Raedthuys Windenergie BV het noordelijke deel van het windpark ontwikkelt, en Stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond het zuidelijke deel. Omdat beide delen aansluiten en daarmee landschappelijk en milieutechnisch gezien één geheel vormen, is besloten in gezamenlijkheid de wettelijke ruimtelijke procedures te doorlopen die het windpark mogelijk moeten gaan maken. Daarom zal in deze startnotitie gesproken worden over 'het windpark', dat beide deel-windparken omvat. Het windpark is de naam 'Windpark De Drentse Monden' gegeven. Beide initiatiefnemers zullen uiteindelijk wel zelfstandig hun deelpark exploiteren. Ook zullen voor beide delen separate vergunningen aangevraagd worden zodat ieder park zelfstandig gerealiseerd kan worden, echter wel binnen één ruimtelijk plan. Om separate vergunningen aan te kunnen vragen zal het MER zodanig opgesteld worden dat het een basis kan vormen voor twee afzonderlijke vergunningaanvragen.

Inpassingsplan en milieueffectrapportage

Voor de realisatie van de windturbines zijn een aantal vergunningen en plannen nodig. Afhankelijk van het uiteindelijke vermogen van het windpark en de afstand tot geluidgevoelige objecten moet per windpark beoordeeld worden of een omgevingsvergunning voor het oprichten van een inrichting dan wel een melding in het kader van het Besluit algemene regels voor inrichtingen milieubeheer (verder Activiteitenbesluit) nodig is¹. Ook dienen de windparken planologisch mogelijk gemaakt te worden in het kader van de Wet ruimtelijke ordening..

¹ Op 11 november 2010 is in Staatscourant nummer 149 een wijziging van het Activiteitenbesluit gepubliceerd, "Wijziging Milieuregels Windturbines". De bedoeling van de wijziging is om, voor zover

Om milieueffecten in kaart te brengen wordt de procedure van een milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen. Een m.e.r. heeft tot doel om het milieubelang een volwaardige plaats te geven in de besluitvorming over activiteiten met mogelijk belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu. In het kader van de m.e.r.-procedure wordt een milieueffectrapport (MER) opgesteld. Het MER beschrijft zo objectief mogelijk welke milieueffecten te verwachten zijn wanneer een bepaalde activiteit in een bepaald gebied wordt ondernomen. De m.e.r. procedure is wettelijk geregeld in de Wet milieubeheer en diverse uitvoeringsbesluiten.

Project-m.e.r.

Een windpark met een potentieel aanzienlijk milieueffect (bijvoorbeeld meer dan circa 15 MW of meer dan circa 9 windturbines) is m.e.r.-beoordelingsplichtig, hetgeen inhoudt dat het bevoegd gezag na beoordeling van de mogelijke milieueffecten kan besluiten dat een project-MER opgesteld dient te worden. Zowel de initiatiefnemers als de betrokken overheden vinden het in dit geval wenselijk dat een MER wordt opgesteld. De nu voorliggende startnotitie is de eerste stap in deze project-m.e.r.-procedure voor Windpark De Drentse Monden.

Plan-m.e.r.

In artikel 9b, eerste lid van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat "de procedure, bedoeld in artikel 3.35, eerste lid, aanhef en onderdeel c, van de Wet ruimtelijke ordening" van toepassing is op windenergieprojecten met een vermogen van tenminste 100 MW. Hieruit volgt dat een (rijks)inpassingsplan wordt vastgesteld en dat de voorbereiding en bekendmaking daarvan wordt gecoördineerd met de voorbereiding en bekendmaking van op aanvraag of ambtshalve te nemen besluiten. De ministers van EL&I en I&M stellen daarbij het inpassingsplan op dat de plaatsing van windturbines en bijbehorende infrastructuur en netaansluiting mogelijk moet maken; dit plan wordt direct onderdeel van het bestemmingsplan van de gemeente.

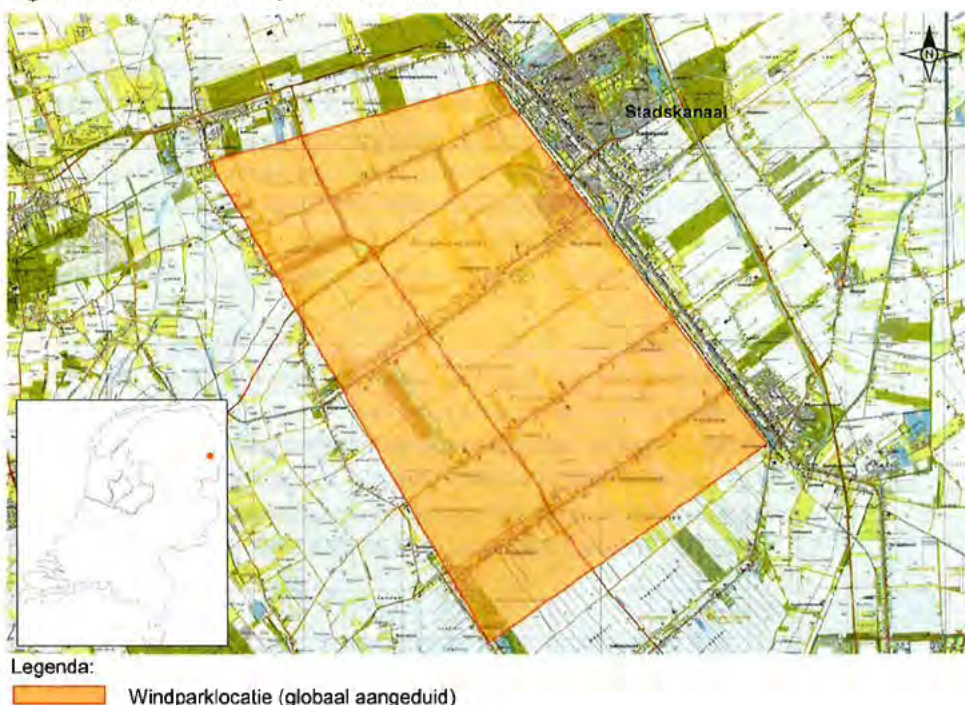
Naast de m.e.r.-beoordelingsplicht voor wat betreft het project-m.e.r., bestaat er voor dit project een plicht om een plan-m.e.r. uit te voeren. Indien namelijk een ruimtelijk plan (in dit geval dus het rijksinpassingsplan, verder kortweg 'inpassingsplan' genoemd) wordt aangepast om een activiteit mogelijk te maken waarvoor een m.e.r.-plicht of m.e.r.-beoordelingsplicht geldt, is voor het inpassingsplan het doorlopen van een plan-m.e.r. procedure vereist. Het plan-MER beschouwt de mogelijke milieueffecten van het inpassingsplan. Voor het beoogde windpark De Drentse Monden schrijft de wet voor dat de procedures voor het project-m.e.r. en het plan-m.e.r. gecombineerd en gelijktijdig moeten worden doorlopen en ook dat in beginsel één gecombineerd MER wordt gemaakt². Kortheidshalve wordt het bovenstaande hierna aangeduid met de term "combinatieprocedure". De onderhavige startnotitie beschrijft de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen gecombineerde MER en is daarmee een belangrijke stap in de combinatieprocedure.

---

mogelijk, alle windturbines onder het beoordelingsregime van het Activiteitenbesluit te brengen. Voor mer-beoordelingsplichtige windparken bestaat geen milieuvergunningsplicht, maar is een lichte Wabo-vergunning vereist, waaraan geen voorschriften worden verbonden, en die geweigerd wordt indien de mer-beoordeling leidt tot mer-plicht. In dat geval dient een MER opgesteld te worden en een omgevingsvergunning voor het oprichten van een inrichting te worden aangevraagd. De wijziging van het Activiteitenbesluit zal naar verwachting in januari 2011 van kracht worden.

² zie artikel 3.35, zesde lid van de Wet ruimtelijke ordening en artikel 14.4b van de Wet milieubeheer

Figuur 1.1 Locatie van Windpark De Drentse Monden

1.3 Initiatiefnemers en bevoegd gezag

Initiatiefnemers

Zoals aangegeven bestaan de initiatiefnemers uit twee partijen:

- Stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond (DEE);
- Raedthuys Windenergie BV.

Beide initiatiefnemers hebben zich verenigd om gezamenlijk de ontwikkeling van het Windpark De Drentse Monden op te pakken en de procedures voor het vaststellen van een ruimtelijk plan te doorlopen (zie ook paragraaf 1.2).

Stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond (DEE) behartigt de belangen van 46 grondeigenaren (32 agrarische ondernemingen), 7 pachters en 11 medeondernemers en zal optreden als initiatiefnemer voor het zuidelijke deel-windpark van het Windpark De Drentse Monden.

Raedthuys Windenergie BV (Raedthuys) heeft als ontwikkelaar, financier, bouwer, exploitant, beheerder en verzekeraar van duurzame energieprojecten sinds 1995 windenergieprojecten in Nederland succesvol ontwikkeld en gerealiseerd. Meer informatie is te vinden op www.raedthuys.nl. In onderhavig project heeft Raedthuys contracten gesloten met lokale agrarische ondernemers om een windpark te realiseren op hun gronden. Hiermee vertegenwoordigen zij tevens de grondeigenaren. Raedthuys zal optreden als initiatiefnemer voor het noordelijke deel-windpark van het Windpark De Drentse Monden.

In onderstaande tabel zijn de gegevens van de contactpersonen van de initiatiefnemers opgenomen.

Tabel 1.1 Contactgegevens initiatiefnemers

Initiatiefnemer	Stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond	Raedthuys Windenergie BV
Contactpersoon	Dhr. [REDACTED]	[REDACTED]
Adres	[REDACTED]	[REDACTED]
Postcode	[REDACTED]	[REDACTED]
Plaats	[REDACTED]	[REDACTED]
Telefoonnummer	[REDACTED]	[REDACTED]
Faxnummer	[REDACTED]	[REDACTED]
E-mailadres	[REDACTED]	[REDACTED].nl

Omdat voor het oprichten van het windpark een inpassingsplan dient te worden opgesteld om het windpark planologisch mogelijk te maken, zullen de ministers van EL&I en I&M als initiatiefnemer optreden voor het inpassingsplan.

Participatie

Beide initiatiefnemers zijn voornemens om participatie in het windpark door omwonenden en eventueel andere derden mogelijk te maken. De wijze waarop deze mogelijkheid geboden zal worden, wordt nog nader uitgewerkt.

Bevoegd gezag en Wabo

Bij de realisering van dit project is een drietal overheidslagen betrokken: gemeente, provincie en rijk. Recent (per 1 oktober 2010) is de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) in werking getreden. De Wabo regelt de omgevingsvergunning. De omgevingsvergunning is één geïntegreerde vergunning voor bouwen, wonen, monumenten, ruimte, natuur en milieu.

In artikel 2.4 van de Wabo staat welk bestuursorgaan bevoegd is om te beslissen op een aanvraag om een omgevingsvergunning, met andere woorden het 'bevoegd gezag' is. De integratie van toestemmingen in één omgevingsvergunning betekent dat één bestuursorgaan de bevoegdheid heeft deze vergunning te verlenen. In verreweg de meeste gevallen zijn burgemeester en wethouders (gemeente) aangewezen als bevoegd gezag. Op deze hoofdregel is in het Besluit Omgevingsrecht (Bor - voorheen het Inrichtingen- en vergunningenbesluit milieubeheer (Ivb)) een beperkt aantal uitzonderingen gemaakt, waarbij vanwege provinciale of nationale belangen gedeputeerde staten of een minister zijn aangewezen als bevoegd gezag. In dit geval is de omvang van het vermogen van het benodigde transformatorstation voor Windpark De Drentse Monden bepalend. Is dit beneden een bepaald vermogen (200 MVA) dan is burgemeester en wethouders (gemeente) bevoegd gezag, hierboven gedeputeerde staten (provincie Drenthe).

Gemeente

In eerste instantie zijn burgemeester en wethouders van de gemeente Borger-Odoorn (figuur 1.2) bevoegd gezag voor zowel de project-m.e.r., als het verlenen van een omgevingsvergunning voor het oprichten van een inrichting die nodig is voor de realisatie van het windpark. Echter, afhankelijk van het vermogen van het benodigde transformatorstation (zie hierboven) kan dit dus anders zijn, en zijn gedeputeerde staten van de provincie Drenthe bevoegd gezag. Zoals hierboven al gesteld, bepaalt de Wabo dat wanneer voor één aspect gemeente, provincie of rijk bevoegd gezag is, dit bestuursorgaan voor de gehele omgevingsvergunning bevoegd gezag is. Met andere woorden indien in verband met het vermogen van het transformator station de provincie bevoegd gezag is, zij dit ook voor de

overige vergunningen zal zijn. Dit betekent dat de initiatiefnemers van het windpark op één plek één aanvraag kunnen doen voor een groot aantal vergunningen op het gebied van ruimte en milieu.

Figuur 1.2 Gemeente Borger-Odoorn in de Provincie Drenthe

Bron: Indeling van Nederland in gemeenten: CBS, 2010

Tabel 1.2 Contactgegevens Gemeente Borger-Odoorn

Contactpersoon	[Redacted]
Adres	[Redacted]
Postcode	[Redacted]
Plaats	[Redacted]
Telefoonnummer	[Redacted]
Faxnummer	[Redacted]

Provincie

Afhankelijk van het vermogen van het benodigde transformatorstation (zie hierboven) zijn gedeputeerde staten van de provincie Drenthe bevoegd gezag. De provincie maakt tevens de ruimtelijke structuurvisie, Omgevingsvisie, die onder andere ingaat op mogelijkheden voor windenergie. Deze zal dan ook worden meegenomen als relevant beleidsstuk voor het MER.

Tabel 1.3 Contactgegevens Provincie Drenthe

Contactpersoon	[Redacted]
Adres	[Redacted]
Postcode	[Redacted]
Plaats	[Redacted]
Telefoonnummer	[Redacted]
Faxnummer	[Redacted]
Email	[Redacted]

Rijk

In artikel 9b, eerste lid van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat "de procedure, bedoeld in artikel 3.35, eerste lid, aanhef en onderdeel c, van de Wet ruimtelijke ordening" van toepassing is op windenergieprojecten met een vermogen van tenminste 100 MW. Hieruit volgt dat een (rijks)inpassingsplan wordt vastgesteld en dat de voorbereiding en bekendmaking daarvan wordt gecoördineerd met de voorbereiding en bekendmaking van op aanvraag of ambtshalve te nemen besluiten. Gezien de omvang in geïnstalleerd vermogen van het voorgenomen windpark is het voorgaande van toepassing. Dit betekent dat het onderhavige windenergieproject een door het rijk gecoördineerde ruimtelijke procedure doorloopt. Hierbij stellen de ministers van EL&I en I&M het inpassingsplan op dat de plaatsing van windturbines en bijbehorende infrastructuur en netaansluiting mogelijk moet maken. Dit plan wordt direct onderdeel van het bestemmingsplan van de gemeente. Voor de onderbouwing van dit ruimtelijk besluit is altijd een milieueffectrapportage (m.e.r.) nodig. Dit betekent dat de minister van EL&I tevens bevoegd gezag wordt met betrekking tot de plan-m.e.r. Daarnaast worden alle vergunningprocedures gecoördineerd waardoor er een meer gestroomlijnde procedure kan worden gevolgd. Beroep en bezwaar is mogelijk op één moment bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

De verantwoordelijkheden blijven bij rijkscoördinatie ongewijzigd. De uitvoeringsbesluiten (vergunningen en ontheffingen) blijven bij hetzelfde bevoegd gezag als wanneer het project niet door het Rijk gecoördineerd zou zijn.

Tabel 1.4 Contactgegevens Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie

Contactpersoon	
Adres	
Postcode	
Plaats	
Telefoonnummer	

1.4 Leeswijzer

Deze startnotitie bestaat uit zes hoofdstukken:

- In hoofdstuk 2 worden de doelstellingen voor windenergie toegelicht en wordt ingegaan op de procedure van de milieueffectrapportage.
- Hoofdstuk 3 geeft inzicht in de randvoorwaarden waaraan het initiatief zal moeten voldoen.
- Het initiatief en de mogelijke alternatieven komen aan bod in hoofdstuk 4.
- Hoofdstuk 5 presenteert kort de mogelijke effecten van het windpark en geeft een eerste beoordelingskader weer, waarmee het initiatief wordt beoordeeld in het MER.
- Hoofdstuk 6 geeft tot slot een overzicht van de te doorlopen procedure, die wordt gevolgd om tot realisatie van het windpark te komen.

2 DOELSTELLING EN RANDVOORWAARDEN

De windenergiedoelstellingen worden hieronder verder toegelicht. Vervolgens wordt het doel van de startnotitie en m.e.r. toegelicht, waarna de belangrijkste randvoorwaarden voor het windpark de revue passeren.

2.1 Windenergie en beleid

EU- en rijksdoelstellingen

De energiesector is in Nederland verantwoordelijk voor meer dan twintig procent van de uitstoot van broeikasgassen. De uitstoot van broeikasgassen als gevolg van de energiebehoefte kan worden beperkt door energiebesparing en door grootschalige inzet van duurzame energiebronnen. Een dergelijke omschakeling in de Nederlandse elektriciteitsvoorziening betekent een forse inspanning. Het nieuwe Kabinet heeft voor wat betreft de doelstelling op het gebied van duurzame energie aansluiting gezocht bij de taakstelling die in Europees verband is geformuleerd. Deze EU-taakstelling voor duurzame energie bedraagt voor Nederland 14% van het finale energiegebruik in 2020. Vertaald naar de door Nederland gehanteerde systematiek komt dit neer op 17% vermeden primaire opwekking; met andere woorden: 17% van de in Nederland opgewekte energie dient in 2020 uit een duurzame bron afkomstig te zijn.

Windenergie op land speelt een belangrijke rol bij het behalen van de doelstellingen op korte termijn, omdat deze categorie vergeleken met andere duurzame opties relatief kosteneffectief is en ook significant kan bijdragen aan het realiseren van de duurzame energie doelstelling.

In diverse plannen van de rijksoverheid en de lagere overheden zijn doelstellingen voor windenergie vastgelegd. Het programma Landelijk Uitwerking Windenergie is een uitwerking van het werkprogramma 'Schoon en zuinig' (VROM, 2007) van het ministerie van I&M en Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I). In deze Landelijke Uitwerking Windenergie worden vier doelen onderscheiden, waarmee 2000 MW extra windenergie op land zal worden gerealiseerd in de periode tot 2011³. De doelen omvatten:

- lopende projecten zo snel mogelijk realiseren; knelpunten wegnemen rond die projecten;
- het vormgeven van een windenergiebeleid voor de langere termijn, gericht op concentratie- en lege gebieden (vides);
- en versterking van het maatschappelijke draagvlak voor windenergie.

De ambitie is om in 2020 voor 6000 megawatt (MW) vermogen aan windenergie op land gerealiseerd te hebben. Middels de Bestuursvereenkomst Landelijke Ontwikkeling Windenergie (BLOW) hebben alle provincies zich in 2001 gecommitteerd zich actief in te zetten om tenminste hun taakstelling in samenwerking met marktpartijen en gemeenten te doen realiseren. Aan deze taakstelling, het realiseren van 1500 MW windenergie in 2010, is op nationaal niveau reeds in 2007 voldaan. Anno 2010 is ongeveer 2.200 MW aan windenergie gerealiseerd⁴. Momenteel worden per provincie nieuwe ambities geformuleerd om uiteindelijk de nationale ambitie van 6.000 MW vermogen aan windenergie gerealiseerd te krijgen in 2020.

³ www.vrom.nl | www.el&i.nl | SEVII
⁴ www.wind-energie.nl

Daarnaast heeft het Ministerie van I&M een ambtelijke notitie opgesteld genaamd 'Concept Ruimtelijk Perspectief Wind op Land'⁵. Doorgroei van windenergie zal vooral plaats dienen te vinden in elf concentratiegebieden, die zeer geschikt zijn omdat het er hard waait en het grootschalige open landschappen zijn. Daarnaast betreft het productielandschappen (bedrijventerreinen, agrarische productielandschappen). Deze landschappen zijn geschikt voor grote windmolenparken. In deze gebieden is in principe voldoende ruimte om windparken van meer dan 100 MW per park te situeren. Dit is onder andere mogelijk in Noord Groningen, de Veenkoloniën en het Noordwesten van Friesland. Deze concentratiegebieden zijn in principe voldoende om de ambitie van 6000 MW in 2020 te realiseren.

Het Ruimtelijk Perspectief zal uiteindelijk moeten leiden tot een rijksstructuurvisie. Het vormt de basis voor planologische beleidsvorming en –uitwerking op het vlak van duurzame energie en ruimte. Over de uitvoerbaarheid worden verschillende voorstellen voor vervolgstappen gedaan. Voor wat betreft de concentratiegebieden is de afweging van maatschappelijke belangen en mogelijkheden in deze gebieden dermate complex dat wordt voorgesteld de uitwerking op te pakken in de vorm van een samenwerking tussen Rijk, decentrale overheden en andere belanghebbenden. In deze uitwerking worden de nationale ambities omgezet in een regionale agenda van kansen en mogelijkheden voor één of meerdere windpark(en). De projectlocatie ligt binnen het concentratiegebied Veenkoloniën. Kansen in de Veenkoloniën worden gezien door windparken te ontwikkelen in nauwe samenwerking met de agrariërs: meekoppelen van belangen in de regio om te komen tot economische ontwikkeling.

Doelstellingen Provincie Drenthe

Op basis van het klimaatakkoord, gesloten in januari 2009, heeft de provincie Drenthe een doelstelling van 60 MW in de landelijke taakstelling voor windenergie op land in 2020. Op dit moment is in Drenthe een windturbine met een vermogen van 800 kilowatt gerealiseerd en wordt op dit moment gewerkt aan de bouw van een 3 MW turbine in Coevorden⁶. Wel zijn er op dit moment diverse initiatieven in verschillende fasen van ontwikkeling, onder andere nabij Emmen/Coevorden waar ongeveer 60 MW voorzien is.

In juli 2010 heeft de provincie Drenthe de Provinciale Omgevingsvisie (POV) vastgesteld⁷. Dit document benoemt de randvoorwaarden voor ruimtelijke ontwikkelingen in de provincie voor de komende jaren. Windenergie in Drenthe is mogelijk op verschillende zoeklocaties (opgenomen in bijlage kaart 8a van de omgevingsvisie). De onderhavige projectlocatie valt binnen het zoekgebied. In de Omgevingsvisie wordt geen maximum aantal megawatt aan windenergie in de provincie benoemd.

Gezien de nieuwe taakstelling van januari 2009 en de nieuwe koers uit de Omgevingsvisie kan het onderhavige initiatief ruimschoots bijdragen aan de volledige realisatie van de gestelde doelen voor windenergie in de provincie Drenthe.

⁵ Ministerie van I&M: Ruimtelijk Perspectief Windenergie op Land, Februari 2010

⁶ Bron: Wind Service Holland (December 2009)

⁷ Omgevingsvisie Drenthe, vastgesteld op 8 juli 2010.

Gemeente Borger-Odoorn: Toekomstvisie 2018

In 2005 heeft de gemeente Borger-Odoorn in een raadsbesluit (Besluit nr: 4347, 15 februari 2005) vastgelegd geen windturbines toe te willen staan anders dan solitaire turbines met een maximale bouwhoogte van 20 meter.

In 2009 heeft de gemeente Borger-Odoorn toekomstvisie opgesteld⁸ en op 29 oktober 2009 is deze notitie door de gemeenteraad vastgesteld. In deze visie wordt onder andere aandacht besteed aan de verslechterde economische situatie in de veenkoloniale gebieden. Oplossingen worden onder andere gezocht in de richting van (bio-)energieontwikkeling, waarbij aandacht moet zijn voor inpassing in de rust en ruimte van het huidige landschap. Windenergie wordt niet expliciet als optie genoemd. Wel wordt in deze structuurvisie van de gemeente Borger-Odoorn gesteld "Aan bedrijven die hun bedrijfsvoering willen verbreden met het opwekken van duurzame energie wordt medewerking verleend".

2.2 Doel Startnotitie MER

Belangrijkste doel van deze startnotitie is het vaststellen van reikwijdte en detail van het op te stellen gecombineerde MER. Daarnaast beoogt de startnotitie tevens om alle betrokkenen en geïnteresseerde partijen te informeren over de achtergrond en de aard van de voorgenomen activiteiten. Het gaat daarbij om de bestuursorganen, zoals de gemeente Borger-Odoorn, omliggende gemeenten en de provincie Drenthe, maar ook om burgers, milieuorganisaties en andere belanghebbenden. De startnotitie zal ter inzage worden gelegd, waarbij een ieder in de gelegenheid wordt gesteld zienswijzen kenbaar te maken. De startnotitie wordt ook voorgelegd aan alle adviseurs en bestuursorganen die op grond van de wet geraadpleegd moeten worden over de reikwijdte en detailniveau van het MER. Het raadplegen van de Commissie m.e.r. is in deze fase niet verplicht, maar er wordt toch voor gekozen om de Commissie m.e.r. een advies te laten uitbrengen. Bij het opstellen van het MER zal zoveel mogelijk rekening gehouden worden met de ingediende zienswijzen, de reacties van betrokken bestuursorganen en het advies van de Commissie m.e.r.

2.3 Randvoorwaarden en uitgangspunten

Het voornemen kent een aantal uitgangspunten en randvoorwaarden die voornamelijk afkomstig zijn uit wet- en regelgeving en vastgesteld beleid. Aangezien de Minister van EL&I en de Minister van I&M bevoegd gezag zijn voor het vaststellen van het ruimtelijke plan, zijn zij niet direct gebonden aan het beleid van gemeente en provincie. Echter, uitgangspunt zal zijn om zoveel mogelijk in onderling overleg en waar mogelijk rekeninghoudend met vastgesteld beleid, te komen tot een goede inpassing van het windpark.

Algemene randvoorwaarden

Dit windpark zal aan de algemene randvoorwaarden moeten voldoen die gelden voor alle windparken. Er is onderscheid te maken tussen harde normen waar te allen tijde aan voldaan dient te worden, zoals bijvoorbeeld voor slagschaduw, en richtlijnen waarvan eventueel afgeweken kan worden, zoals bij een aantal veiligheidsafstanden uit het handboek Risicozonering Windturbines het geval is.

Hier worden enkele algemene voorwaarden beschreven:

---

⁸ Toekomstvisie Borger-Odoorn, Tweede Kamer, 2009-2010, nr. 1000

- Het handboek Risicozonering Windturbines (SenterNovem, 2005) geeft de (methode voor het berekenen van de) minimale afstanden tot (bedrijfs)woningen en gevoelige objecten. De windturbines zullen worden bekeken op afstanden die worden bepaald op basis van het handboek.
- De windparken zullen tevens moeten voldoen aan de (nieuwe) geluidsnorm, L_{den47} , opgenomen in Wijziging milieuregels windturbines (De wijziging treedt naar verwachting op 1 januari 2011 in werking).
- De beleidsregel voor het plaatsen van windturbines in, op of over Rijkswaterstaatswerken, van het ministerie van I&M bepaalt de minimale afstand tot wegen en vaarwegen.
- Voor plaatsing van windturbines in de nabijheid van een buisleiding dient toestemming verkregen te worden van de eigenaar. Door het plangebied van Windpark De Drentse Monden loopt een hogedruk aardgasleiding, eigendom van Gasunie. Hiervoor zal een risicoanalyse uitgevoerd worden.
- Door Defensie, Inspectie Verkeer en Waterstaat en Luchtverkeersleiding Nederland worden beperkingen gesteld aan de plaatsing van windturbines, vanwege de veiligheid van de luchtvaart. Het betreft "funnels" bij (militaire) luchtvaartterreinen, laagvliegroutes, laagvlieggebieden en luchtvaartbeveiligingszones (LVB-zones).
- Andere algemene voorwaarden voor windparken hebben betrekking op de afstand tot hoogspanningsleidingen en spoorwegen. In het MER zal aansluiting worden gezocht op het Handboek Risicozonering Windturbines (SenterNovem, 2005).

Randvoorwaarden Provincie Drenthe: Omgevingsvisie 2010

In de omgevingsvisie zijn enkele randvoorwaarden en criteria opgenomen voor windenergieprojecten, welke binnen de aangewezen zoeklocaties kunnen worden gerealiseerd. De belangrijkste worden hieronder weergegeven⁹:

- Het vermogen van een windmolen dient ten minste 3 MW te bedragen;
- Solitaire windmolens zijn niet toegestaan. Molens dienen ten minste in een cluster van 5 te worden gerealiseerd;
- Windmolens worden in LOFAR-zone 1 uitgesloten en mogen in LOFAR-zone 2 het LOFAR-project niet hinderen;
- Er dient rekening te worden gehouden met laagvliegroutes;
- Er dient aan de natuur- en milieuwetgeving te worden voldaan (o.a. Natura 2000, rode lijstsoorten, geluid, veiligheid);
- De kernkwaliteiten dienen zoveel als mogelijk behouden te blijven.

De provincie stimuleert daarbij c.q. vraagt initiatiefnemers te werken met organisatievormen waarin ook bewoners (kunnen) participeren. Ook ziet de provincie de ontwikkeling van windenergieprojecten door de landbouwsector als een kansrijke tweede tak.

Bestemmingplan Buitengebied Borger-Odoorn

Het vigerend bestemmingsplan in het plangebied is het Bestemmingsplan buitengebied Borger-Odoorn en het bestemmingsplan LOFAR Buitenste Ellips (12 mei 2004). In deze bestemmingsplannen is op dit moment geen ruimte voor windturbines. Een aanpassing van dit bestemmingsplan, in het onderhavige geval door middel van een inpassingsplan, zal dus nodig zijn om het Windpark De Drentse Monden ruimtelijk mogelijk te maken.

⁹ Omgevingsvisie Drenthe, 8 juli 2010, p. 53

3 VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

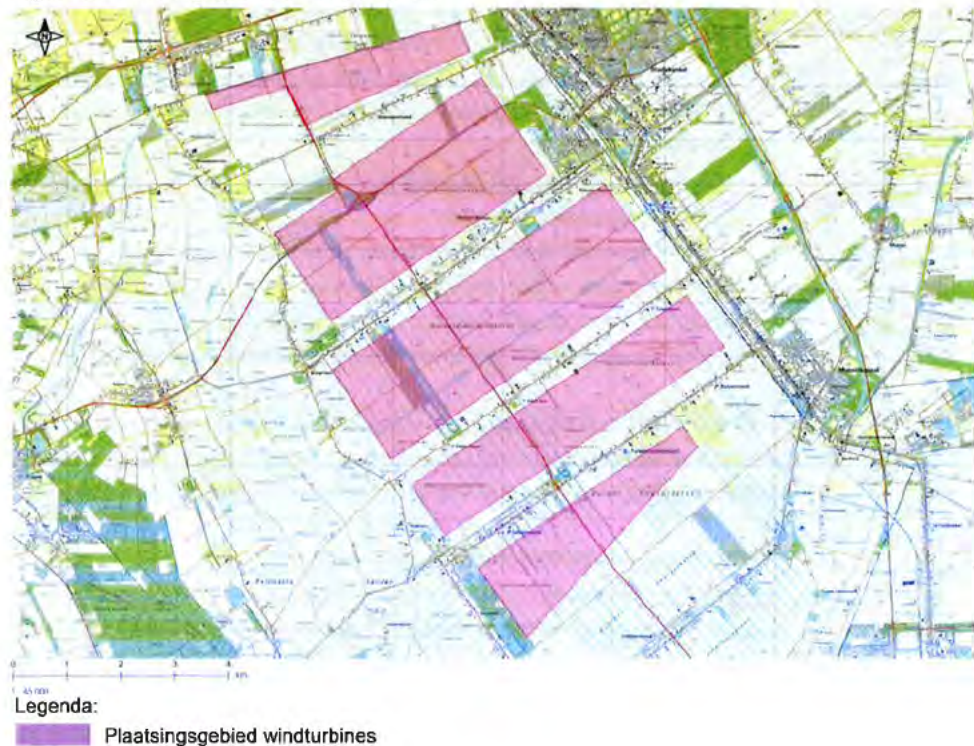
3.1 Voornemen

De voorgenomen activiteiten betreffen de bouw en aanleg van een windpark inclusief de daarbij behorende infrastructuur, en aansluitend de exploitatie hiervan. De tijdsduur van bouw en aanleg beslaat naar verwachting een periode van ongeveer twee jaar na aanvang van de werkzaamheden, onder andere afhankelijk van de uiteindelijk omvang van het windpark. De exploitatie heeft een permanent karakter (24-uurs bedrijfsvoering) en is bedoeld voor onbepaalde tijd.

Het beoogde windpark betreft een opstelling van verschillende lijnen met windturbines in het veenkoloniale gebied rondom Eerste en Tweede Exloërmond, Nieuw Buinen en Drouwenermond. In het MER wordt het beoogde windpark nader gedefinieerd en vastgelegd en worden ook varianten ontwikkeld die in het MER met elkaar vergeleken worden.

In figuur 3.1 is een kaart opgenomen met daarin globaal gearceerd aangegeven de vlakken waarbinnen de lijnopstellingen - de varianten in het MER - gepositioneerd zullen worden: de plaatsingsgebieden. Voortschrijdende inzichten kunnen nog leiden tot aanpassingen van deze plaatsingsgebieden. Gezien de huidige inrichting (bebouwingsstructuur en verkaveling) van het gebied ligt het voor de hand de lijnen van noordoost naar zuidwest te laten lopen. De exacte positionering van de lijnen is nog niet bekend, maar afhankelijk van nader te onderzoeken omgevingsaspecten zoals geluid, slagschaduw, landschap, etc.

Figuur 3.1 Plaatsingsgebieden windturbines

Aantal turbines en vermogen van het windpark

Het totale elektrische opgestelde vermogen van het windpark is afhankelijk van het aantal windturbines en het vermogen per turbine. Uitgangspunten bij de invulling is een onderlinge afstand tussen de turbines van circa 5 keer de rotordiameter. In het geval van een 3 MW turbine kunnen naar verwachting 100 tot 110 turbines geplaatst worden op ongeveer 11 lijnen. Hiermee zou dit een opgesteld vermogen van 300 tot 330 MW bereikt worden.

Ook kunnen door grotere onderlinge afstanden tussen de lijnen aan te houden mogelijk zwaardere windturbines toegepast worden. Er passen dan minder lijnen in het gebied. Bij het toepassen van turbines met een vermogen van bijvoorbeeld 5 MW kunnen naar verwachting 55 tot 65 turbines geplaatst worden. Het opgestelde vermogen komt daarmee op 275 tot 350 MW. Bij het toepassen van turbines met nog meer vermogen, bijvoorbeeld 7,5 MW per turbine, op ongeveer dezelfde onderlinge afstand, komt het opgestelde vermogen van het windpark bij 50 turbines op 375 MW, bij 60 turbines op 450 MW.

In het MER zullen waarschijnlijk ook andere varianten benoemd worden met een afwijkend aantal lijnen, andere onderlinge afstanden en andere type turbines, waarmee aantal turbines en vermogen ook zal verschillen (zie ook paragraaf 3.2).

Turbines en infrastructuur

Tot het windpark en de infrastructuur van het park behoort onder andere (geen uitputtende opsomming):

- windturbines met fundering;
- toegangswegen tot de windturbines;
- opstelplaats voor een kraan per windturbine;
- transformatorstations;
- bekabeling (inclusief kunstwerken bij kruising van watergangen en wegen) van turbines naar transformatorstation(s) en van het windpark naar de hoogspanningsnetaansluiting (aldaar eveneens een transformator- en/of schakelstation).

De te plaatsen windturbines zullen gecertificeerd en van een commercieel beschikbaar type zijn. Het exacte turbintype is nu nog niet bekend. Gezien de snelle ontwikkelingen die windturbines op dit moment ondergaan en de vaak lange doorlooptijd van procedures om een windpark te kunnen gaan bouwen, is het op dit moment niet mogelijk om reeds voor een specifiek type turbine te kiezen. Om een goede afweging te kunnen maken, zal het MER daarom uitgaan van turbineklassen, waarbinnen voorbeeldturbines als uitgangspunt kunnen worden genomen. In principe wordt uitgegaan van twee klassen: klasse 3 tot 5 MW en klasse 5 MW en meer (bijvoorbeeld begrensd door circa 7,5 tot 8 MW op basis van de huidige stand der techniek). Hieronder (tabel 3.1) worden de afmetingen van turbines uit de twee klassen weergegeven; dit betreft een voorbeeld, in het MER zullen de klassen definitief vastgesteld worden. In figuur 3.2 is een foto van een voorbeeldturbine uit beide klassen opgenomen. Naast dit voorbeeld kunnen natuurlijk ook andere fabrikanten/ types worden gekozen.

Tabel 3.1 Turbineklassen

	Klasse 3 tot 5 MW	Klasse 5 MW en hoger
Vermogen (MW)	3 tot 5	5 en hoger
Ashoogte (meter)	80 -110	110 -135
Rotordiameter (meter)	80 -112	110 -130

Elke turbine heeft drie rotorbladen en is in de grond verankerd middels een fundament. Dit fundament bestaat uit heipalen en een betonnen fundering van circa 18 bij 18 meter (afhankelijk van het turbinetype).

Figuur 3.2 Voorbeeldturbines voor de twee klassen

Klasse 3-5 MW
(afgebeeld type: Enercon E-82; 3 MW)

Klasse 5 MW en hoger
(afgebeeld type: Enercon E-126; 7,5 MW)

De windturbines worden door middel van een ondergrondse kabel verbonden met een transformatorstation en vervolgens aangesloten op het elektriciteitsnetwerk. In de turbines zijn faciliteiten geplaatst voor de eerste transformatie (naar 10/33 kV), zodat geen apart transformatorhuisje gebouwd hoeft te worden voor iedere turbine. Tevens zullen één of twee transformatorstation(s) (naar verwachting bij één station circa 200-350 MVA; of bij twee stations 100-175 MVA) worden gebouwd bij het windpark, alsmede een aansluitfaciliteit bij het aansluitpunt op het landelijke hoogspanningsnetwerk van netbeheerder TenneT. De geproduceerde elektrische energie wordt via deze stations aan het net geleverd. De netaansluiting vormt een belangrijk punt in de voorbereiding van het windpark. Gezien de omvang van het aan het net te leveren vermogen, kan dit niet zonder meer worden aangesloten op ieder hoogspanningstation. Hierover zullen met TenneT afspraken worden gemaakt.

Tevens zijn wegen en kraanopstelplaatsen nodig voor de bouw en het onderhoud van de turbines. Voor periodiek onderhoud en storings zullen service- en onderhoudsbusjes ingezet worden. Voor een goede bereikbaarheid worden (deels tijdelijke) bouw- en servicewegen aangelegd. Gedeeltelijk kan gebruik gemaakt worden van openbare en bestaande infrastructuur.

3.2 Alternatieven

In het kader van het MER wordt een aantal alternatieven vergeleken met het voornemen.

Locatiekeuze

Een belangrijk onderdeel van de plan-m.e.r. procedure is het onderbouwen van de locatiekeuze. Daarbij kan worden aangesloten bij de onderbouwing van het voornemen van het rijk om de Veenkoloniën als concentratiegebied voor windenergie op te nemen in een Structuurvisie Windenergie. Tevens kan worden aangesloten op de onderbouwing van de provincie om dat gebied aan te wijzen als zoekgebied voor windenergie. In het MER zullen een aantal alternatieve locaties worden gezien en vergeleken met de locatie van het voornemen zoals beschreven in paragraaf 3.1. Bij het vaststellen van alternatieve locaties zal het MER zich beperken tot mogelijke locaties in de omgeving van het beoogde windpark. De nationale doelstellingen betreffende windenergie zijn immers dermate hoog dat verschillende geschikte windlocaties nodig zullen zijn.

Verschillende vermogens

Er zijn verschillende windturbines op de markt met verschillende vermogens. Het vermogen van de te selecteren turbine bepaalt mede de energieopbrengst van het windpark. Op dit moment wordt uitgegaan van de best beschikbare technologie om de elektriciteitsproductie te maximaliseren, uiteraard binnen de kaders van een economisch verantwoorde exploitatie. De milieueffecten worden onderzocht vanuit scenario's met verschillende vermogensklassen.

Opstellingsalternatieven

De turbinealternatieven impliceren ook opstellingsalternatieven. Turbines met een kleinere rotor kunnen namelijk dichter bij elkaar worden geplaatst dan turbines met een grotere rotor. In het MER zullen verschillende varianten worden vergeleken en zal een energieopbrengst-optimalisatie van het park plaatsvinden door de turbinelocaties aan te passen zodat de meest gunstige opbrengst wordt gerealiseerd binnen de beschikbare ruimte. Daarnaast wordt rekening gehouden met aspecten zoals: de (minimaal) aan te houden afstanden tot bebouwing zoals woningen, landschappelijke structuren waarop het windpark dient aan te sluiten, effecten op de natuur en andere belangen die in het gebied aan de orde zijn zoals die van de landbouw en ander grondgebruik.

Inrichting kabeltracé en netaansluiting

Voor de elektriciteitskabels vanaf het windpark tot aan het aansluitingspunt op het elektriciteitsnet zijn meerdere kabeltracé's en meerdere aansluitpunten mogelijk. In het MER wordt een aantal potentiële kabeltracés en aansluitpunten bekeken en onderzocht op milieueffecten.

Nul-alternatief

Het nulalternatief is het alternatief waarbij het windturbinepark niet wordt gerealiseerd. Het gebied zal zich dan ontwikkelen conform vastgesteld of voorgenomen beleid, maar zonder realisatie van het windpark. Deze situatie dient als referentiekader voor de effectbeschrijving.

4 MOGELIJKE EFFECTEN EN MAATREGELEN

4.1 Mogelijke effecten

In het MER zullen milieueffecten die het voornemen met zich meebrengt, in beeld worden gebracht van verschillende milieuaspecten. Het zal gaan om de hierna te noemen aspecten.

Geluid

Windturbines produceren geluid. Het geluid is afkomstig van de bewegende delen in de rotor en van de rotorbladen die door de wind worden rondgedraaid. In het MER zullen de geluidseffecten kwantitatief worden vastgesteld, door de geluidbelasting te bepalen op de gevel van geluidgevoelige bestemmingen (woningen van derden) die in de buurt zijn gelegen van het windpark. Tevens zal worden aangegeven of aan de wettelijke voorschriften voor geluid kan worden voldaan.

Slagschaduw

Windturbines hebben als gevolg van de draaiende rotor een bewegende schaduw, de zogenaamde slagschaduw. Op bepaalde plaatsen en onder bepaalde omstandigheden kan de slagschaduw op een raam van een vertrek vallen en in dat vertrek een hinderlijke wisseling van lichtsterkte veroorzaken. De mate van hinder wordt onder meer bepaald door de frequentie van passeren, door de blootstellingsduur en door de intensiteit van de wisselingen in lichtsterkte. Daarnaast is de mate waarin hinder optreedt ook afhankelijk van de opstelling, het type windturbine en de kans op hinder (kans op zon en kans dat de windturbine in bedrijf is). In het MER zal de slagschaduwhinder kwantitatief worden vastgesteld, door te bepalen waar de slagschaduwcontour ligt waarbinnen sprake kan zijn van slagschaduwhinder en te bekijken of daarbinnen woningen van derden zijn gelegen. Tevens zal worden aangegeven of voldaan kan worden aan de wettelijke normen voor slagschaduwhinder.

Flora en fauna

Bekeken zal worden wat de effecten van het windpark zijn op flora en fauna. Het zal hierbij voornamelijk gaan om de risico's voor vogels en vleermuizen op aanvaring, verstoring en barrièrewerking, en de effecten op beschermde natuurgebieden in de omgeving van het windpark. Daarnaast signaleert de provinciale Omgevingsvisie dat het plangebied van specifiek belang is voor ganzen, zwanen en steltlopers; de invloed op deze soorten zal dan ook met name nagegaan worden.

Cultuurhistorie en archeologie

In het MER wordt aangegeven of verwacht kan worden dat archeologische relicten in de bodem ter plaatse van de windturbines aanwezig zullen zijn, en welke maatregelen genomen kunnen worden om eventuele waarden te beschermen. Voor het aspect cultuurhistorie zijn de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) en de Nota 'Cultuurhistorisch Kompas', zoals die door de provincie Drenthe is opgesteld, richtinggevend¹⁰. Daarnaast verwacht de gemeente Borger-Odoorn eind 2010 een archeologisch beleid en een archeologische waardenkaart te hebben opgesteld. Deze zal betrokken worden in de bepaling van de mogelijke effecten op de archeologische waarden. Uiteindelijk dient bepaald te worden in

¹⁰ <http://www.ikaw.nl> en <http://www.omgevingdrenthe.nl/over-omgevingdrenthe/omgevingdrenthe-2010>

hoeverra het windpark in conflict is of aansluit bij het beleid en of archeologisch (voor)onderzoek nodig is.

Landschap

Het MER zal uitgebreid aandacht besteden aan de landschappelijke effecten van het windpark. Gezien het open en uitgestrekte karakter van het landschap zal de verandering die de plaatsing van windturbines met zich meebrengt, nauwkeurig in kaart moeten worden gebracht. Hiervoor zal aan de hand van onder meer fotovisualisaties vanuit verschillende posities en eventuele viewsheds¹¹ een indruk worden gegeven van de invloed op het landschap van het voornemen en de verschillende alternatieven.

Waterhuishouding

Voor het windpark worden enkele verhardingen aangebracht die effect op de waterhuishouding kunnen hebben, te weten fundatieoppervlak, transformatorstation(s) en de infrastructurele ontsluiting van het windpark. De waterhuishouding zal in het MER beoordeeld worden op een aantal punten en worden verwoord in de watertoets. Deze punten zijn grondwater, oppervlaktewater, hemelwaterafvoer en afvalwater.

Veiligheid

Om de veiligheid van de omgeving van het windpark te kunnen garanderen zal worden onderzocht welke veiligheidseffecten het plaatsen en in werking hebben van windturbines heeft. Het MER zal beschrijven hoe de veiligheid van omwonenden, verkeersdeelnemers en van personen die in de onmiddellijke omgeving werken gewaarborgd is of kan worden. Onder andere aan de hand van het Handboek Risicozonering Windturbines zal worden gekeken welke veiligheidscontouren rondom de windturbines moeten worden aangehouden.

Duurzame energieopbrengst en vermeden emissies

Eén van de belangrijkste redenen om windinitiatieven te realiseren is het opwekken van duurzame energie. Van de te onderscheiden alternatieven wordt daarom in het MER berekend hoeveel energie wordt opgewekt. Ook zal worden bepaald welke uitstoot van schadelijke stoffen door het windpark vermeden worden, in vergelijking met de situatie dat dezelfde hoeveelheid energie wordt opgewekt op conventionele wijze, zoals verbranding van steenkool en aardgas. Het gaat daarbij om de vermeden uitstoot van CO₂, NO_x en SO₂.

Sociaal-economisch

Doordat de agrariërs uit het gebied initiatiefnemer zijn, draagt het initiatief bij aan de economie van het gebied. Zowel inkomensverruiming als werkgelegenheid zullen in het MER worden beschreven.

Licht en duisternis beleving

In het kader van luchtvaartveiligheid moeten windturbines vaak worden voorzien van verlichting. Deze heeft invloed op de duisternis en flora- fauna in het gebied. Het MER beschrijft de noodzakelijke verlichting en de effecten hiervan op de omgeving.

---

¹¹ Een viewshed is een gebied op een kaart waar vanuit welke locaties in de omgeving om een windpark de windturbines in de wettelijke periode der jaar te zien zijn.

4.2 Effectbeoordeling

De omvang van het studiegebied – het gebied waarbinnen zich mogelijke effecten kunnen voordoen – verschilt per milieuaspect. In het algemeen is het studiegebied (aanzienlijk) groter dan het plangebied: het gebied waarbinnen zich de voorgenomen activiteit afspeelt.

De verwachte effecten worden beschreven en beoordeeld. Het nulalternatief fungeert als referentie voor de beoordeling van de effecten. De effectbeschrijving zal waar mogelijk en zinvol met cijfers onderbouwd worden. Indien het niet mogelijk is om de effecten te kwantificeren, zal de beschrijving kwalitatief zijn.

Naast blijvende effecten wordt ook aandacht besteed aan tijdelijke en/of omkeerbare gevolgen. Ook wordt, waar zinvol, aangegeven of cumulatie met andere effecten en plannen kan optreden.

De effecten worden per milieuaspect beschreven aan de hand van beoordelingscriteria. Soms is dit een harde parameterwaarde die door de overheid is aangewezen als een norm (getal), bijvoorbeeld de grenswaarde voor geluidhinder. Echter, vaak zijn de geëigende parameters niet zo duidelijk omschreven. Deze moeten dan worden herleid uit het voorgenomen beleid inzake de verschillende milieuaspecten. In tabel 4.1 is per milieuaspect aangegeven welke criteria worden gebruikt en de wijze waarop de effecten worden beschreven en beoordeeld (kwantitatief en/of kwalitatief).

Tabel 4.1 Beoordelingscriteria per milieuaspect

Aspecten	Beoordelingscriteria	Effectbeoordeling
Geluid	<ul style="list-style-type: none"> Aantal geluidgevoelige objecten binnen de wettelijk toegestane geluidcontour 	Kwantitatief
Slagschaduw	<ul style="list-style-type: none"> Het aantal woningen binnen de wettelijk toegestane schaduwduurcontour 	Kwantitatief
Flora en fauna	<ul style="list-style-type: none"> Beschermde gebieden Beschermde soorten Aantasting ecologische relaties 	Kwalitatief en kwantitatief (soorten)
Cultuurhistorie en archeologie	<ul style="list-style-type: none"> Aantasting cultuurhistorische waarden Aantasting archeologische waarden 	Kwalitatief
Landschap	<ul style="list-style-type: none"> Invloed op landschappelijke structuur Herkenbaarheid opstellingen Invloed op de rust Invloed op lokale openheid Invloed op regionale openheid 	Kwalitatief
Waterhuishouding	<ul style="list-style-type: none"> Grondwater (kwaliteit) Oppervlaktewater (aanwezigheid, kwaliteit) Hemelwaterafvoer Afvalwater 	Kwalitatief
Veiligheid	<ul style="list-style-type: none"> Bebouwing Wegen Industrie Ondergrondse transportleidingen en kabels Bovengrondse leidingen Hoogspanningsleidingen Dijklichamen en waterkeringen Straalpaden Vliegverkeer 	Kwantitatief (aantal objecten binnen de veiligheidscontour)

Aspecten	Beoordelingscriteria	Effectbeoordeling
Duurzame Energieopbrengst en vermeden emissies	<ul style="list-style-type: none"> • Opbrengst • CO₂-emissiereductie • Vermeden zuurequivalenten 	Kwantitatief, resp. in MWh, Kton en Kton
Sociaal-economisch	<ul style="list-style-type: none"> • Gevolgen lokale inkomens • Gevolgen werkgelegenheid 	Kwantitatief en kwalitatief
Verlichting en duisternis	<ul style="list-style-type: none"> • Benodigde luchtvaartverlichting • Effecten op duisternis en flora en fauna 	Kwalitatief

Om de effecten van de alternatieven per aspect te kunnen vergelijken, worden deze op basis van een + / - score beoordeeld. Hiervoor wordt de volgende beoordelingsschaal gehanteerd:

Tabel 4.2 Beoordelingsschaal

Score	Oordeel ten opzicht van de referentiesituatie (nulalternatief)
--	Het voornemen leidt tot een sterk merkbare negatieve verandering
-	Het voornemen leidt tot een merkbare negatieve verandering
0	Het voornemen onderscheidt zich niet van de referentiesituatie
+	Het voornemen leidt tot een merkbare positieve verandering
++	Het voornemen leidt tot een sterk merkbare verbetering van het milieu

Indien de effecten marginaal zijn, wordt dit in de voorkomende gevallen aangeduid met 0/+ (marginaal positief) of 0/- (marginaal negatief).

4.3 Mitigerende maatregelen

De in het MER aan te geven milieueffecten kunnen door middel van het uitvoeren van mitigerende maatregelen verzacht worden of teniet worden gedaan. In het MER worden deze maatregelen genoemd en beschreven.

4.4 Leemten in kennis

In het MER zal worden aangegeven welke belangrijke informatie ontbreekt en welke gevolgen dit heeft voor de effectvoorspelling. Waar mogelijk zal worden aangegeven welke aanvullende onderzoeken deze leemten kunnen wegnemen.

4.5 Evaluatie

In het MER zal aangegeven worden welke milieuaspecten tijdens en na het realiseren van het voornemen gemonitord en geëvalueerd dienen te worden, teneinde na te gaan wat de daadwerkelijk optredende milieueffecten zijn. Eventueel kunnen op basis daarvan maatregelen getroffen worden.

5 PROCEDURES EN BESLUITVORMING

5.1 M.e.r.-procedure

In hoofdstuk 1 is aangegeven dat de wet voorschrijft dat de procedures voor het project-m.e.r. en het plan-m.e.r. gecombineerd en gelijktijdig moeten worden doorlopen en ook dat in beginsel één gecombineerd MER wordt gemaakt¹². In deze paragraaf wordt weergegeven welke stappen daarbij worden doorlopen.

Mededeling van voornemen aan bevoegd gezag

Omdat in de combinatieprocedure sprake is van een m.e.r.-plichtig besluit op aanvraag (i.c. de m.e.r.-plichtige vergunning), vereist artikel 7.27, eerste lid, Wm dat de initiatiefnemer mededeling doet aan het bevoegd gezag van het voornemen om een aanvraag te doen voor een m.e.r.-plichtig besluit. Het desbetreffende bevoegde gezag is het bevoegd gezag voor de vergunning.

Openbare kennisgeving

De bevoegde gezagen geven openbaar kennis van het voornemen om een m.e.r.-plichtig besluit voor te bereiden. Daarin staat dat stukken ter inzage worden gelegd, waar en wanneer dit gebeurt, dat er gelegenheid is zienswijzen in te dienen, aan wie, op welke wijze en binnen welke termijn en of de Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie m.e.r.) om advies zal worden gevraagd over de voorbereiding van het plan.

Raadpleging adviseurs en betrokken bestuursorganen over reikwijdte en detailniveau

Het bevoegd gezag raadpleegt de adviseurs en de overheidsorganen die bij de voorbereiding van het plan moeten worden betrokken over de reikwijdte en het detailniveau van het MER. Het raadplegen van de Commissie m.e.r. is niet verplicht, maar wordt vrijwillig gedaan om zodoende een onafhankelijk advies op de inhoud van het op te stellen MER te hebben. Raadpleging gebeurt door de nu voorliggende startnotitie waarin de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen MER wordt beschreven, naar de adviseurs, betrokken bestuursorganen en de Commissie m.e.r. te verzenden.

Zienswijzen indienen

De startnotitie vormt tevens het belangrijkste stuk dat in het kader van de bovengenoemde openbare kennisgeving ter inzage wordt gelegd, zodat zienswijzen kunnen worden ingediend.

Vaststellen reikwijdte en detailniveau van het MER

Alhoewel niet verplicht ligt het voor de hand om de een definitieve notitie reikwijdte en detailniveau voor het op te stellen MER vast te stellen. Daarbij zullen de ingekomen zienswijzen, het advies van de betrokken overheidsorganen en het advies van de Commissie m.e.r. worden meegenomen. Daarbij is de initiatiefnemer verantwoordelijk voor het project-m.e.r.-deel van de notitie en het Rijk voor het plan-m.e.r.-deel.

Opstellen MER

Het gaat hier dus om een gecombineerd plan- en project-MER. De eisen waaraan het MER moet voldoen zijn beschreven in artikel 7.7 en artikel 7.23, eerste lid, Wm (en uiteraard de notitie reikwijdte en detail). Samengevat moet het MER in elk geval bevatten/beschrijven:

¹² Zie artikel 7.12, tweede lid van de Wet milieueffectrapportage (Wm) en artikel 7.12, eerste lid van de Wet milieubeheer

- het doel van het project;
- een beschrijving van het project en de 'redelijkerwijs in beschouwing te nemen' alternatieven, zowel (bijv.) qua ligging als qua uitvoeringswijze;
- welke plannen er eerder voor deze activiteit zijn vastgesteld en welke alternatieven daarin waren opgenomen;
- voor welk(e) besluit(en) het MER wordt gemaakt en welke besluiten met betrekking tot het project al aan het MER vooraf zijn gegaan;
- een beschrijving van de 'huidige situatie en de autonome ontwikkeling' in het plangebied;
- Welke gevolgen het project en de alternatieven hebben voor het milieu en een motivering van de manier waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven en een vergelijking van die gevolgen met de 'autonome ontwikkeling';
- effectbeperkende c.q. mitigerende maatregelen;
- leemten in kennis;
- een publiekssamenvatting.

Openbaar maken van het MER en raadpleging Commissie m.e.r.

Het MER wordt ter inzage gelegd en voor advies verzonden aan de Commissie m.e.r.. De ter inzage legging gebeurt in principe gelijktijdig met de ter inzage legging van het ontwerp-inpassingsplan en de ontwerpvergunning.

Zienswijzen indienen

Iedereen kan zienswijzen indienen op het MER, ontwerp-inpassingsplan en de ontwerpvergunningen. De termijn is daarvoor is 6 weken.

Advies Commissie m.e.r.

De Commissie m.e.r. geeft eveneens een advies op de inhoud van het MER (toetsingsadvies) waarbij zij de ingekomen zienswijzen betreft. Eventueel geven de zienswijzen en het advies van de Commissie m.e.r. aanleiding tot het maken van een aanvulling op het MER, bijvoorbeeld om een aantal zaken wat verder uit te diepen of nadere accenten te leggen.

Vaststellen plan inclusief motivering

Het bevoegd gezag stelt het definitieve plan alsmede de vergunningen vast en geeft daarbij aan hoe rekening is gehouden met de in het MER beschreven milieugevolgen en wat de overwegingen zijn met betrekking tot de in het MER beschreven alternatieven, de zienswijzen en het advies van de Commissie m.e.r.

Bekendmaken plan

De definitieve plannen worden bekendgemaakt. Daarna start de fase van een mogelijk beroep bij de Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State.

Evaluatie

Het bevoegd gezag evalueert de werkelijk optredende milieugevolgen en neemt zo nodig maatregelen om de gevolgen voor het milieu te beperken.

5.2 Reeds genomen besluiten

Op 2 juli 2010 hebben provinciale staten de nieuwe Omgevingsvisie Drenthe vastgesteld. Hierin is windenergie als mogelijke ruimtelijke ontwikkeling opgenomen voor het plangebied.

5.3 Nog te nemen besluiten

Voordat met de uitvoering van de voorgenomen activiteiten kan worden begonnen zijn er nog verschillende besluiten nodig.

Voor het planologisch mogelijk maken van het windpark, inclusief transformatorstations, is een nieuw ruimtelijk kader (het inpassingsplan) nodig in het kader van de Wro. Op grond van onder andere het MER zal hierover een besluit genomen worden.

Voor de aanleg van het windpark is een omgevingsvergunning nodig, waarin vergunningen voor diverse aspecten zijn opgenomen (bouw, milieu, etc.). Ruimtelijk plan en vergunningen zullen middels de rijkscoördinatieregeling gecoördineerd in procedure gaan.

5.4 Informatie en inspraak

Bij dit project zijn twee formele inspraakmomenten: tijdens de terinzagelegging van de startnotitie en bij de terinzagelegging van het ontwerp-inpassingsplan en de ontwerp-besluiten. De plaatsen en tijden van deze terinzageleggingen zullen bekend gemaakt worden door middel van publicatie in één of meerdere dag-, nieuws- of huis-aan-huisbladen of op een andere geschikte wijze. Na verwerking van de zienswijzen zullen de definitieve besluiten worden vastgesteld. Tegen die besluiten kan beroep worden ingesteld bij de Raad van State.

Schriftelijke reacties kunnen gedurende de terinzagelegging onder vermelding van 'Startnotitie Windpark De Drentse Monden' worden gestuurd naar:

Inspraakpunt Windpark De Drentse Monden
Bureau Energieprojecten
Postbus 223
2250 AE VOORSCHOTEN

Of

College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Borger-Odoorn
Postbus 3
7875 ZG Exloo

Meer informatie over het project is te vinden op de website www.windparkdedrentsemonden.nl of te verkrijgen bij:

Raedthuys Windenergie BV
T.a.v. [REDACTED]
Postbus 3141
7500 DC Enschede
Telefoon: [REDACTED]
Email: info@raedthuys.nl

Stichting Duurzame Energieproductie Exploërmond
T.a.v. [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
Telefoon: [REDACTED]
Email: [REDACTED]

Bijlage 1 Gebruikte afkortingen en begrippen

Alternatief

Andere wijze dan de voorgenomen activiteit om (in aanvaardbare mate) tegemoet te komen aan de doelstelling(en). De Wet milieubeheer schrijft voor, dat in een MER alleen alternatieven moeten worden beschouwd, die redelijkerwijs in de besluitvorming een rol kunnen spelen.

Ashoogte

De hoogte van de rotor-as, waaraan de rotorbladen van de windturbine zijn bevestigd, ten opzichte van het maaiveld.

Autonome ontwikkeling

Veranderingen, die zich in het milieu zullen voltrekken als noch de voorgenomen activiteit, noch een van de alternatieven worden gerealiseerd. Zie ook 'nulalternatief en 'referentiesituatie'.

Bevoegd gezag

In het kader van de Wet Milieubeheer en de Wet op de ruimtelijke ordening: één of meer overheidsinstanties die bevoegd zijn om over de activiteit van de initiatiefnemer het besluit te nemen waarvoor het Milieueffectrapport wordt opgesteld.

Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie m.e.r.)

Commissie van onafhankelijke deskundigen die het bevoegd gezag adviseert over de gewenste inhoud van het milieueffectrapport en in een latere fase in het toetsingsadvies over de kwaliteit van het milieueffectrapport.

Initiatiefnemer

Degene die een m.e.r.-plichtige activiteit wil ondernemen, in dit geval Stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond en Raedthuys Windenergie BV.

Mitigatie

Het verminderen van nadelige effecten (op het milieu) door het treffen van bepaalde maatregelen.

Milieueffectrapportage (m.e.r.)

De procedure van milieueffectrapportage; een hulpmiddel bij de besluitvorming, dat bestaat uit het maken, beoordelen en gebruiken van een milieueffectrapport en het evalueren achteraf van de gevolgen voor het milieu van de uitvoering van de activiteit waarvoor een milieueffectrapport is opgesteld.

MER

Milieueffectrapport. Een openbaar document waarin van een voorgenomen activiteit van redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven of varianten de te verwachten gevolgen voor het milieu in hun onderlinge samenhang op systematische en zo objectief mogelijke wijze worden beschreven.

MW

Megawatt = 1.000 kilowatt = 1.000 kW. kW is een eenheid van vermogen.

Nul-alternatief

Bij dit alternatief wordt uitgegaan van de bestaande situatie en de autonome ontwikkeling. Dit alternatief dient als referentiekader voor de effectbeschrijving van de andere alternatieven.

Plangebied

Dat gebied, waarbinnen de voorgenomen activiteit of een van de alternatieven kan worden gerealiseerd. Vergelijk: studiegebied.

Referentiesituatie

Zie 'Nul-alternatief'.

Richtlijnen

Document waarin het bevoegd gezag aangeeft wat er in het MER tenminste moet worden onderzocht.

Rotordiameter

De diameter van de denkbeeldige cirkel die door de rotorbladen (wieken) van de windturbine worden bestreken.

Studiegebied

Dat gebied, waarbinnen de milieugevolgen dienen te worden beschouwd. De omvang van het studiegebied kan per milieuaspect verschillen. Vergelijk: plangebied.

Tiphoogte

Maat die voor windturbines wordt gebruikt om de maximale hoogte vanaf de grond aan te geven wanneer een rotorblad verticaal staat. De tiphoogte is gelijk aan de ashoogte + halve rotordiameter.

Varianten

Mogelijkheid om via (een) iets andere deelactiviteit(en) de doelstelling(en) in redelijke mate te realiseren. Dit wordt niet als complete activiteit beschreven in het MER (want dan zou er sprake zijn van een alternatief).

Wettelijke adviseurs

Adviseurs die geraadpleegd worden door het bevoegd gezag teneinde een advies te krijgen over het plan en het MER. Veelal gaat het hierbij om de Regionale Inspectie van het Ministerie van I&M, de lokale afdeling van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het waterschap en eventueel buurgemeenten en provincie(s).

AFSCHRIFT

Aan:
Stichting Duurzame Energieproductie Exploërmond
t.a.v. de heer [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]

[REDACTED]

VERZONDEN 9 FEB. 2011

Assen, 9 februari 2011
Ons kenmerk 5/5.3/2011000917
Behandeld door de heer [REDACTED] (0592) 36 [REDACTED]
Onderwerp: Windpark De Drentse Monden

Geachte heer [REDACTED]

Op 13 januari 2011 zond u een brief naar de gedeputeerden A. Haarsma en T. Klip-Martin, leden van ons college van gedeputeerde staten.

U deelt mee dat uw initiatief voor het windpark De Drentse Monden officieel is aange-meld bij de gemeente Borger-Odoorn en dat de gemeente nu enkele formele stappen moet zetten. Verder nodigt u beide gedeputeerden uit om zitting te nemen in de stuur- en kerngroep van het project en maakt u melding van een inloopavond op 27 januari 2011.

In antwoord op uw brief benadrukken wij graag samen met u de mogelijkheden te willen verkennen voor windparken in het zoekgebied voor windenergie in de Provin- ciale Omgevingsvisie. Dit geldt overigens ook voor de ca. 25 andere bij ons bekende initiatieven voor windparken in het zoekgebied. Immers, initiatiefnemers zijn een voor- waarde voor het uiteindelijk realiseren van windparken.

Plannen voor windparken hebben een grote impact op de leefomgeving. Daarom zijn wij van mening dat dergelijke plannen alleen kans van slagen hebben als sprake is van een zorgvuldige aanpak. Een aanpak waarin communicatie, samenwerking, parti- cipatie, draagvlak en transparantie belangrijke begrippen zijn.

Dit is ook de aanpak die de Stuurgroep Windenergie Oost Drenthe voor ogen staat. In deze stuurgroep hebben, naast de provincie Drenthe, de gemeenten Coevorden, Emmen, Borger-Odoorn, Aa en Hunze, Tynaarlo, Stadskanaal en Vlagtwedde, de provincie Groningen en de Ministeries van EL&I en I&M de handen ineen geslagen voor het ontwikkelen van windparken in het provinciaal zoekgebied.

De voorgestane aanpak is vastgelegd in een plan van aanpak, dat nu wordt uitgevoerd. De rode draad daarin is het doorlopen van een zorgvuldig proces, dat gaat van algemene publieksbijeenkomsten over windenergie, met inbreng vanuit de bevolking en vanuit deskundigen, naar concrete locaties die het meest geschikt zijn voor de realisatie van windparken. Naarmate de contouren van deze locaties scherper in beeld komen worden initiatiefnemers zoals u, nauwer betrokken en krijgen de gelegenheid hun plannen toe te lichten en te ontwikkelen.

Het zal duidelijk zijn dat vanuit het perspectief van de stuurgroep de timing van uw actie hoogst ongelukkig is. Wij maken daarom vooralsnog geen gebruik van uw uitnodiging zitting te nemen in de stuur- en kerngroep van uw project.

Vanzelfsprekend zullen ook wij, binnen de grenzen van onze verantwoordelijkheid, blijven inzetten op samenwerking.

Meer specifiek constateren wij dat een aanzienlijk deel van uw plangebied samenvalt met zone 2 van het LOFAR-project (kaart 12 van de Provinciale Omgevingsvisie). In deze zone mogen windturbines LOFAR niet hinderen.

Recent is van de zijde van ASTRON, de eigenaar van LOFAR, meegedeeld dat windturbines in zone 2 LOFAR zullen verstoren. Dit zou betekenen dat uw projectplan niet in de huidige vorm kan worden doorgezet.

Gezien het belang van de ontwikkeling van de radioastronomie en gelet op het ontbreken van aandacht voor LOFAR in uw concept-startnotitie voor de m.e.r, zullen wij dit punt nadrukkelijk onder de aandacht brengen van de voor uw project verantwoordelijke ministers van EL&I en I&M.

Deze brief hebben wij in afschrift verzonden naar de leden van de Stuurgroep Windenergie Oost-Drenthe en naar ASTRON.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

, secretaris

, voorzitter

ms/coll.

Verlag van het overleg van de stuurgroep Gebiedsvisie Windenergie, provincie Drenthe, gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen.

Datum: dinsdag 25 oktober 2011

Aanwezig: :

Rein Munniksma	Gedeputeerde, voorzitter stuurgroep
Bert Wassink	Wethouder Aa en Hunze
Jacob Bruintjes	Wethouder Borger-Odoorn
Ruud Wilting	Wethouder Coevorden
Nynke Houwing	Wethouder Emmen

Ambtelijk:

██████████	Provincie
██████████	Provincie
████ ██████████	gemeente Aa en Hunze
████ ██████████	gemeente Borger-Odoorn
████ ██████████	gemeente Coevorden
██████████ ██████████	gemeente Emmen
██████████ ██████████	Elzinga & Oterdoom procesmanagement

Afwezig:

Tanja Klip-Martin	Gedeputeerde provincie Drenthe
Ton Sleeking	Wethouder gemeente Emmen

=====

1. Opening en mededelingen

De voorzitter opent de vergadering. Hij verontschuldigt gedeputeerde Klip en wethouder Sleeking. De agenda wordt zonder wijzigingen vastgesteld. De voorzitter memoreert de afspraken uit het bestuurlijk overleg van donderdag 7 juli tussen gedeputeerden en wethouders van Emmen en Coevorden. Daar is afgesproken dat deze gemeenten meedoen in het proces van de gebiedsvisie en dat aangesloten wordt bij de lopende processen in deze gemeenten.

2. Opbrengst interviews belanghebbenden in Aa en Hunze / Borger-Odoorn en vervolgproces gebiedsvisie Windenergie

De heer ██████████ (Elzinga & Oterdoom procesmanagement) presenteert de voorlopige uitkomst van de interviewronde onder belanghebbenden in de gemeente Borger-Odoorn en Aa en Hunze. De meeste interviews zijn geweest; gesprekken met de organisaties dorpsbelangen en de jeugd komen nog. De dorpsbelangenorganisaties krijgen niet de vraag naar hun standpunt inzake windenergie; aan hen wordt gevraagd wat er leeft in het gebied. Uiterlijk 18 november is deze ronde afgerond. Uit de gesprekken tot nu toe blijkt dat er geen basis is voor een interactief ontwerpproces met de belanghebbenden in de tweede fase van de ontwikkeling van de gebiedsvisie. In het vervolgproces moet de overstap van interactie naar transparantie moet worden gemaakt.

In de bespreking komt het volgende naar voren:

- Wij zijn niet ongeclausuleerd voor windenergie, zie de zienswijze op de notitie reikwijdte en detailniveau van de Drentsche Monden. (R.Munniksma)
- Uit een leefbaarheidsonderzoek in de gemeente Borger-Odoorn blijkt dat een derde van de mensen voor windenergie is, een derde tegen en de anderen weten het nog niet. Er ligt wel

veel munitie voor de tegenstanders. De verwachting onder de ondernemers is dat de overheid het prima vindt. (J.Bruintjes) Er kan dus nog steeds een smalle basis voor windenergie gevonden worden (R.Munniksma). Maar dan moet je niet met argumenten vanuit het milieu komen. (J.Bruintjes).

- Volgens J.Bruintjes moet je met een goed verhaal komen; mensen vinden het milieu niet voldoende opwegen tegen de aantasting van het gebied. Het heeft ook geen zin met irrealistische verdienmodellen te komen. Een mogelijke lijn zou zijn: het Rijk heeft voor dit gebied gekozen voor windenergie; hoe beperk je als gemeenten en provincie de schade voor de mensen in het gebied. Daarmee accepteer je de Drentse opgave.
- De wethouders van Emmen en Coevorden geven een ander geluid; In Emmen leeft nog wel hoop op een participatief proces, waarbij ook aandacht is voor verdienmodellen. Coevorden heeft een bedongen dat een deel van de opbrengst van windenergie geïnvesteerd wordt in andere vormen van duurzame energie (zonnecollectoren)
- In het werken aan de gebiedsvisie zijn drie sporen te onderscheiden. De aanpak voor Aa en Hunze en Borger-Odoorn, waar initiatieven liggen en de tegenstand groot is en daarnaast de aanpak van de gemeente Emmen die werkt aan beleidsregel voor windenergie en die van de gemeente Coevorden, die in haar structuurvisie ruimte heeft aangewezen voor windmolens en daarvoor een mer-procedure voorbereid. In deze gemeenten is het betrekkelijk rustig. De onrust in Borger-Odoorn moet niet overslaan naar deze gemeenten. (R.Wilting en N.Houwing)

De voorzitter vat samen:

We zijn bezig een gebiedsvisie te maken, ook tegenover de volgens ons ongestructureerde plannen die van de rijksoverheid komen via de RCR. Op basis van normale principes voor ruimtelijke ordening maken we een afweging waar eventueel wel windmolens geplaatst kunnen worden en waar niet. De inzet is om voordeel te behalen voor het gebied maar wel in realistische verdienmodellen.

De stuurgroep stemt hiermee in met de conclusies in het voorgelegde document voor bestuurlijke instemming:

- De stuurgroep stemt in met de conclusie dat er in Aa en Hunze en Borger-Odoorn geen draagvlak is voor een participatief proces met belanghebbenden in de tweede fase van de ontwikkeling van de gebiedsvisie.
- De stuurgroep stemt in met de vervolgaanpak en de insteek om belanghebbenden in een vroegtijdig stadium te informeren. De vervolgaanpak houdt in dat gemeenten en provincie nu zelf werken aan de gebiedsvisie en daarover communiceren. Belanghebbenden en buurgemeenten zullen geïnformeerd en geconsulteerd worden over de concept-Gebiedsvisie Windenergie voor de vaststelling ervan.
- De stuurgroep stemt ermee in om een persbericht uit te brengen om te communiceren over de resultaten van fase 1 en het vervolgproces. Dit persbericht wordt uitgebracht na afloop van de nog te voeren gesprekken.

De stuurgroep neemt kennis van het communicatieplan voor windenergie en dringt aan op snelle en zorgvuldige communicatie.

3. Stand van zaken windenergie in Emmen en Coevorden

Mevrouw Houwing geeft de ontwikkeling in Emmen rond windenergie weer. Al in 2008 heeft de gemeente zich uitgesproken voor de toepassing ervan. In overleg met de provincie is daarna afgesproken te streven naar 60 MW. Dit past in de toenmalige Nederlandse doelstellingen. Een en ander heeft geleid tot het vaststellen van een plan van aanpak op 10 mei 2011. besloten is toen te kiezen voor een beleidsregel. Daarin zijn niet alleen ruimtelijke criteria opgenomen; ook andere

voorwaarden spelen daarbij een rol. Een ervan is dat de Drentse inwoner er iets aan moet overhouden. Op 25 oktober zijn de beleidsuitgangspunten vastgesteld en de beleidsregel gaat de inspraak in. Kort samengevat komt die neer op het volgende:

- Emmen streeft naar de realisatie van 60 MW windenergie in één park
- Dit is gekoppeld aan gebiedsontwikkeling
- Een programma van Eisen wordt opgesteld in samenwerking met de Erkende overleg partners
- De omgeving wordt betrokken bij de planvorming met het oog op financiële participatiemogelijkheden.

Vanaf 23 november zijn er bijeenkomsten in het gebied. De vraag van Emmen aan GS is om te bevestigen dat dit een goede aanpak is.

In de bespreking komt de vraag naar voren of 60 MW voor Emmen het plafond is. Emmen legt er de nadruk op dat dit getal is afgesproken en dat het realiseren hiervan al geen sinecure is. Over die 60 MW is ook gecommuniceerd met de bevolking. Als er echter een andere doelstelling komt, gaan we opnieuw in gesprek.

De voorzitter vat samen. Emmen wil in een deel van de gemeente 60 MW realiseren en dat proces graag eerst afronden. Prima. Maar voor het hele provinciale zoekgebied is er een doelstelling van 200-280 MW. Dat betekent dat, afhankelijk van de invulling en de uitvoering van de gebiedsvisie, opnieuw naar Emmen gekeken wordt. De eerste doelstelling van Emmen is 60 MW, maar dit neemt niet weg dat dit geen maximum is. De gevraagde brief van GS zegt hij toe. De set met criteria die het zoekgebied binnen de gemeente Emmen verkleinen worden afgestemd in het vervolgproces van de gebiedsvisie.

4. Rondvraag

5. Sluiting

Verslag van het overleg van de stuurgroep Gebiedsvisie Windenergie, provincie Drenthe, gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen.

Datum: woensdag 7 maart 2012
Tijdstip: 10.00 uur – 12.00 uur
Locatie: Provinciehuis Drenthe (kamer A0.04)

Lijst van genodigden:

Rein Munniksma	Gedeputeerde, voorzitter stuurgroep
Bert Wassink	Wethouder Aa en Hunze
Jacob Bruintjes	Wethouder Borger-Odoorn
Ruud Wiltink	Wethouder Coevorden
Nynke Houwing	Wethouder Emmen
Ton Sleeking	Wethouder Emmen

Ambtelijk:

██████████	provincie
██████████	provincie
██████████	provincie
██████████	provincie
██████████	gemeente Aa en Hunze
██████████	gemeente Borger-Odoorn
██████████	gemeente Coevorden
██████████	gemeente Emmen

Afwezig
T.Klip-Martin   gedeputeerde

=====

1. Opening en mededelingen

De voorzitter opent de vergadering en meldt de afwezigheid van mevrouw Klip, ██████████. Er volgt een korte terugblik op het 'koffie en cake' overleg met de initiatiefnemers voor windparken. Ook de mensen van het kleinere park, Drouwenermond, waren daarbij aanwezig. De initiatiefnemers stuiten op goed georganiseerde weerstand, terwijl ze zelf ook niet eenstemmig zijn. Zij willen een stuurgroep met de overheden voor de realisering van hun plannen. Dit is voorlopig een brug te ver. Wel blijven we in gesprek. Volgens de projectleider, ██████████, ligt de sleutel voor de toekomst van wind bij hen. Hoe gaan zij bewegen, mede naar aanleiding van ons proces rond de gebiedsvisie?

De voorzitter haakt daarop in door erop te wijzen dat er ook tussen de beide ministeries geen eenstemmigheid is. Het ministerie I en M wil ruimte geven aan gebiedsprocessen, maar het ministerie van E,L & I gaat door met de RCR. Die procedure heeft er overigens wel voor gezorgd dat de 0-optie door iedereen verlaten is. Inzet vanuit VNG en IPO is dan dat RCR pas aan de orde komt bij weigerachtigheid van gemeenten of provincie. De heer Bruintjes bevestigt deze indruk rond de beide ministeries.

2. Verslag

Het verslag van de stuurgroep d.d. 25 januari 2012 wordt zonder wijzigingen vastgesteld. ██████████
██████████ wijst erop, naar aanleiding van de vraag van de heer Bruintjes over de verhouding tussen vermogen en rendement bij windmolens, dat dit punt wel de aandacht heeft van de

projectgroep, maar niet meegenomen kon worden in de studies van Rom3d, omdat deze studie zich op een meer abstract niveau begeeft. Hetzelfde geldt voor het punt van geluid. Beide zaken horen thuis in een eventuele MER-studie naar aanleiding van een concreet plan. Dit is mogelijk een afbreukrisico voor de waarde van de gebiedsvisie in het gesprek met de ministeries, aldus de heer Sleeking. Misschien biedt het gesprek met de commissie m.e.r, eind maart, naar aanleiding van de zienswijzen, een mogelijkheid.

3. Resultaten rapport verdienmodellen windenergie

Het eindrapport 'Naar een verdienmodel voor windenergie in Drenthe', door KNN advies, van februari 2012, wordt besproken. Het onderzoek naar de verdienmogelijkheden en participatiemodellen voor windenergie in Drenthe door KNN is afgerond met een verslag van de werksessie met ontwikkelaars en platform Tegenwind Veenkoloniën. De rapportage is in een schriftelijke ronde aangeboden aan de leden van de stuurgroep. Deze vinden het rapport nog niet inspirerend genoeg. Kan het niet per gebied uitgewerkt worden, vraagt mevrouw Houwing. Achteraf gezien is de studie te vroeg in het proces verricht, waardoor het lastig is dieper te gaan. De heer [REDACTED] wijst erop dat het concept van de dorpsmolen, een van de aanbevelingen uit het rapport, besproken is met vertegenwoordigers van de vereniging de Windvogel. Afgesproken wordt dat het rapport gepubliceerd wordt op de website www.provincie.drenthe.nl/windenergie, als advies aan de provincie en met de aantekening erbij dat dit slechts de eerste aanzet is en dat verdieping ervan in het vervolgtraject aan de orde komt. Ook wordt gewezen op andere publicaties rond dit onderwerp.

4. Bespreken rapport ROM3D ruimtelijk onderzoek Aa en Hunze / Borger-Odoorn

De verkenning naar beoordelingscriteria en plaatsingsstrategieën voor windenergie is in het noordelijk deel van het zoekgebied (Aa en Hunze / Borger-Odoorn) afgerond. De rapportage met uitkomsten van deze studie zijn vertaald in een rapportage met aanbevelingen voor de Gebiedsvisie. Dit rapport wordt besproken. De heer [REDACTED] geeft een korte impressie van de inhoud. Vier verschillende opstellingsvarianten zijn onderzocht: aansluiting bij ontginningslinten, bij de Semslinie, opstelling in clusters en een transformatiezone: maak de LOFAR-lijn zichtbaar. Het rapport is een advies van een extern bureau, tot stand gekomen na werksessies met ambtenaren van provincie en gemeenten. Het is een bouwsteen voor de gebiedsvisie. Openbaar maken kan via een drietrapsraket: informeren van raden en staten, op 13 maart; vervolgens informeren van initiatiefnemers en actiegroepen; daarna openbaar maken via een persbericht en de website, en toelichten op twee informatieve publieksbijeenkomsten. De maquette met de varianten is beschikbaar voor wie preciezer wil kijken. De maquette wordt ook ter beschikking gesteld aan de initiatiefnemers en aan de actiegroepen, overigens zonder de varianten. Binnen de stuurgroep is er veel waardering voor de methodiek. Bruintjes: je kunt nu een gesprek voeren op basis van beelden en criteria. Ook de ministeries kennen de methodiek,

De voorzitter trekt conclusies. In de vorige vergadering van de stuurgroep is hier al mee gespeeld. Het adviesrapport van ROM3D voor Aa en Hunze / Borger-Odoorn wordt vastgesteld en de uitkomsten worden gebruikt als input voor de Gebiedsvisie Windenergie. Als het rapport gepubliceerd wordt op de beschreven manier, let dan op de verwachtingen die je daarmee wekt. Zet dat helder uiteen in de toelichting op internet. We stellen wel criteria vast met elkaar, maar maken nog geen keuze uit de modellen. Verdere discussies vinden in openbaarheid plaats. Het model is beschikbaar voor de andere partijen. Het biedt ook een mogelijkheid om dicht bij het gebiedsproces in Emmen te komen

Een conceptpersbericht wordt besproken. De stuurgroep maakt een aantal opmerkingen over een te grote stelligheid die eruit spreekt. Deze opmerkingen worden verwerkt en een laatste versie gaat naar de leden van de stuurgroep, met het verzoek om daar binnen de gestelde beperkte tijd op te reageren.

Naar aanleiding van het persbericht wordt gesproken over de manier waarop de stem van de bevolking meegewogen wordt. Er is nog geen sprake van een formele inspraakprocedure, of van een referendum. Wel wil de stuurgroep een beeld krijgen van de reacties om gedragen conclusies te kunnen trekken.

5. Stand van zaken Emmen / Coevorden

Mevrouw Houwing geeft de stand van zaken in Emmen weer. De beleidsregel komt over twee weken in het college van B en W. Daarna gaat hij naar de raad, ter kennisneming. Emmen zal de beleidsregel ook toesturen aan de stuurgroep. De beleidsregel is ook onder de aandacht gebracht van VNG: hij is te gebruiken voor andere gebieden.

De vervolgfase is ook al gestart. Gewerkt wordt aan een structuurvisie, waarvoor een plan-m.e.r. nodig is. De methodiek van Rom3d wordt daarbij ook toegepast.

Daarnaast is er een programma van gebiedsontwikkeling. Een windteam van ongeveer twintig inwoners die meedenken is vastgesteld. Ook de Erkende Overleg Partners spelen daarbij een rol. Op een vraag of er voldoende initiatieven zijn, antwoord mevrouw Houwing dat er voldoende bekend zijn. Er was ook een aanvraag in het kader van de RCR; die is door het ministerie (nog) niet in behandeling genomen.

De heer Wilting informeert over de stand van zaken in Coevorden. De m.e.r.-procedure rond de structuurvisie loopt door. In het kader daarvan vindt ook het vervolgonderzoek van Rom3d plaats. Het zoekgebied voor windenergie ligt voor de gemeente vast. Verdere initiatieven zijn niet bekend, er is wel een initiatief voor een park van zonnecollectoren.

6. Schema directe vervolg (maart)

De stuurgroep gaat akkoord met de uitwerking van de genomen besluiten in de voorgelegde planning.

7. Rondvraag

In de rondvraag wijst de heer Wassink op de openbare zitting van de commissie m.e.r. op 29 maart 2012. De heer [REDACTED] geeft het formele karakter daarvan aan en zegt toe de vertegenwoordiging te coördineren

8. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering.

Verslag van het overleg van de stuurgroep Gebiedsvisie Windenergie, provincie Drenthe, gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen.

Datum: maandag 12 november 2012

Tijdstip: 11.30 uur – 13.30 uur

Locatie: Provinciehuis Drenthe)

Presentielijst:

Rein Munniksma	Gedeputeerde, voorzitter stuurgroep
Tanja Klip-Martin	Gedeputeerde
Bert Wassink	Wethouder Aa en Hunze
Jacob Bruintjes	Wethouder Borger-Odoorn
Ruud Wilting	Wethouder Coevorden
Nynke Houwing	Wethouder Emmen

Ambtelijk:

██████████	provincie Drenthe, projectleider
██████████	provincie Drenthe
██████████	gemeente Aa en Hunze
██████████	gemeente Borger-Odoorn
██████████	gemeente Coevorden
██████████	gemeente Emmen
██████████	provincie Drenthe

Afwezig

Ton Sleeking	Wethouder gemeente Emmen
██████████	gemeente Emmen

=====

1. Opening en mededelingen

De voorzitter opent de vergadering. Afwezig zijn de heer T.Sleeking, wethouder gemeente Emmen en de heer ██████████, gemeente Emmen. Hij wijst op de grote slag die op de vorige vergadering gemaakt is. Op deze vergadering gaat het om de aangeboden stukken: de ontwerp-gebiedsvisie.

2. Verslag

Het verslag van de vergadering van de stuurgroep gebiedsvisie windenergie van 16 oktober 2012 wordt ongewijzigd vastgesteld. Er worden geen opmerkingen gemaakt naar aanleiding van het verslag.

3. Ontwerp Gebiedsvisie Windenergie

De ontwerp-gebiedsvisie wordt eerst in algemene zin besproken. De wethouders Houwing en Wassink en Wilting en gedeputeerde Klip kunnen zich in algemene zin goed vinden in het document. De heer Bruintjes wijst op het belang van de goede toon die hij nog niet overal aanwezig acht. Zo ziet hij de economische effecten als gering, in vergelijking met impact op ruimte en leefbaarheid.

Vervolgens wordt het stuk per pagina besproken.

- De heer Wassink wil graag dat het vervolgproces in de diverse gemeenten beschreven wordt.
- De volgorde van samenvatting en inleiding wordt omgekeerd.
- In de samenvatting wordt de zin over een groter aantal windturbines met een kleiner vermogen geschrapt.
- Bij de tekst over economische effecten wordt het woord 'positieve' geschrapt, evenals de verwijzing naar de effecten voor recreatie en toerisme. Vanuit die sector ziet men windmolens vooral als bedreiging volgens de heer Bruintjes. Volgens mevrouw Houwing zijn er ook kansen voor die sector. In ieder geval is windenergie positief voor de landbouw.
- De heer [REDACTED] wijst erop dat het opleggen van een strengere norm voor geluid waarschijnlijk niet kan. Dit punt wordt nog uitgezocht.
- P. 21 : de gebiedsvisie vraagt om een financiële bijdrage voor gebiedsontwikkeling van 10 à 20%. Is dat reëel, vraagt de heer Bruintjes?. De percentages zijn ontleend aan wat ook de provincie Flevoland en de gemeente Emmen hierin vragen.
- De alinea op p. 22 over de keuze van turbinevermogen wordt geschrapt.
- P.23 e.v. In het hoofdstuk visie wordt gesproken over clusters. Bedoeld wordt grid. Zo wordt het vervangen. Aldus de heer [REDACTED].
- P 28. De heer Wassink wil voor het woord 'grootschalig' het woord relatief toegevoegd zien.
- P. 42 bijlage 7. Vermogen en opbrengsten windturbines. De laatste twee alinea's worden geschrapt. Toegevoegd wordt dat het in de bijlage gaat om de stand van zaken van de techniek van nu.

Ook zijn een aantal redactionele opmerkingen gemaakt. Na de bespreking van de stuurgroep volgt nog een redactionele slag.

4. Draaiboek terinzagelegging en schema directe vervolg

Het draaiboek procedure terinzagelegging is aan de orde. De volgende afspraken worden gemaakt:

Dinsdagavond 18 december: besloten voorlichting aan de leden van de gemeenteraden en de staten.

Hiervoor worden ook de buurgemeenten en –provincies uitgenodigd.

Woensdagmorgen 19 december: voorlichting aan de stakeholders.

Woensdagmorgen 19 december: persconferentie.

De bijeenkomsten worden bij voorkeur gehouden in Exloo

Daarna volgt de terinzagelegging, die in verband met de kerstperiode verlengd is tot 8 februari 2013.

5. Rondvraag en sluiting

De heer Bruintjes is blij met het snelle tempo op dit moment. De voorzitter bedankt iedereen nu de laatste puntjes op de i gezet zijn. Een volgende bijeenkomst van de stuurgroep is pas aan de orde bij het vaststellen van de reactienota. De voorzitter van de projectgroep, de heer [REDACTED] biedt de leden van de stuurgroep een miniwindmolen, zodat op kleine schaal kan worden begonnen met de realisatie van de Gebiedsvisie. Daarna sluit de voorzitter de vergadering.

Plan van Aanpak Windenergie Veenkoloniën-Noord

Vastgesteld door
De Stuurgroep Veenkoloniën-Noord
Op ....

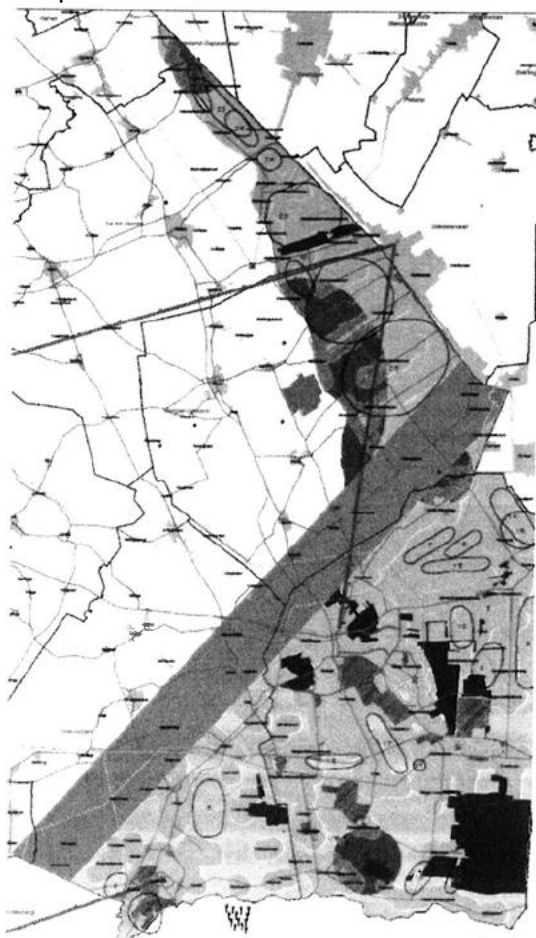
Inleiding

Gezamenlijk aanpak

In de provincie Drenthe zijn de Veenkoloniën in juni 2010 aangewezen als zoekgebied voor windenergie. Voor het realiseren van de nationale en provinciale doelstelling voor windenergie zal dit gebied een substantiële bijdrage moeten gaan leveren. In de Provinciale Omgevingsvisie is geen doelstelling opgenomen voor windenergie, wel zijn voorwaarden opgenomen (zie pagina 6). De provincie verwacht in dit gebied 200-280 Mw te kunnen realiseren. In het kader van interprovinciaal overleg met de ministeries heeft de provincie zich verbonden aan een realisatienorm van 200 MW uiterlijk in 2020.

Er liggen in dit gebied (zie kaart) vele initiatieven waarvan het initiatief de Drentse Monden het meest concreet is. Voor dit windpark hebben initiatiefnemers een aanvraag op grond van de Rijkscoördinatieregeling ingediend bij de minister van ELI. De procedure is gestart met het toesturen van een startnotitie voor de project-MER naar de betrokken gemeente Borger-Odoorn. De overheden en potentiële initiatiefnemers staan voor de vraag onder welke condities en op welke locaties windenergie binnen het zoekgebied mogelijk is.

Betrokken overheden (ministerie ELI, I&M, Provincie Drenthe, en de gemeenten) besloten gezamenlijk op te trekken. Initiatiefnemers zijn gevraagd zich aan te sluiten bij de gezamenlijke aanpak.

Zoekgebied windenergie Veenkoloniën
met harde en zachte initiatieven.

Uitgangspunten Plan van aanpak

Plan van aanpak geeft aan hoe aan deze intentie uitwerking wordt gegeven. Het gaat in op de uitgangspunten/ doelen, de processtappen, de organisatie, de planning en de benodigde inzet van menskracht voor de gemeenschappelijke aanpak.

Als uitgangspunten voor dit plan van aanpak gelden:

- Het provinciale zoekgebied zoals opgenomen in de Omgevingsvisie van de Provincie Drenthe.
- Ontwikkelen van substantieel aandeel windenergie dat milieutechnisch en ruimtelijk zo goed mogelijk is ingepast.
- Het zoekgebied wordt gesplitst in een noordelijk en een zuidelijk deel. De grens wordt bepaald door de laagvliegroute die van zuidwest naar noordoost het gebied doorsnijdt. Dit plan van aanpak richt zich op het Noordelijke deel, maar zal in een latere fase ook van toepassing kunnen zijn op het zuidelijke deel.
- De RCR procedure wordt in overeenstemming met de wettelijke regeling doorlopen en zo snel mogelijk gestart.
- Inzet is om het ontwikkelen van de ruimtelijke voorwaarden als onderdeel van de Gebiedsvisie, en het RCR proces waar het Rijksinpassingsplan onderdeel van is, zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen. De planning van het RCR proces is hierin leidend.
- Dat de resultaten van de Gebiedsvisie ingebracht zullen worden bij het Rijksinpassingsplan en de Rijksstructuurvisie wind op land
- Overheden en initiatiefnemers die een aanvraag hebben ingediend bij de gemeente, de provincie en/of bij de Rijksoverheid trekken waar mogelijk gezamenlijk op.

Aan de uitgangspunten wordt inhoud gegeven door:

- Gelijkijdig met de RCR procedure een Gebiedsvisie te ontwikkelen waarin de ruimtelijke voorwaarden zijn opgenomen die betrokken zullen worden bij het Rijksinpassingsplan en bij de beoordeling van nieuwe aanvragen.
- In te zetten op communicatie over windenergie met de bevolking en op de mogelijkheden tot participatie van de bevolking in windenergie.
- Maatschappelijke en economische bijdrage van windenergie voor de Veenkoloniën in beeld te krijgen en te onderbouwen.

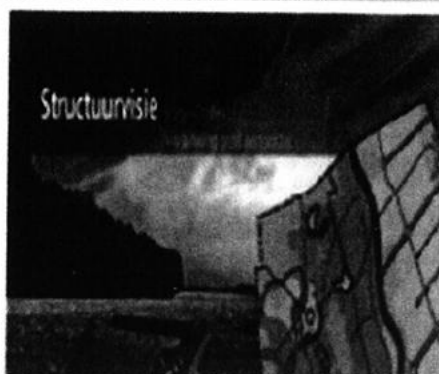
Twee processen parallel

In dit plan van aanpak worden twee processen onderscheiden: de Rijkcoördinatie Regeling (RCR) en de Gebiedsvisie. Voor de RCR is de minister van ELI belast met de coördinatie en het nemen van de RCR besluiten en zijn ELI/I&M gezamenlijk verantwoordelijk voor het Rijksinpassingsplan.

Een belangrijke input voor de besluitvorming over het Rijksinpassingsplan is het op te stellen MER. Het gaat daarbij om een zogenaamd combi-MER, waarbij plan-MER en project-MER gecombineerd in opdracht worden gegeven en uitgevoerd. Het Rijk is daarbij de eerstverantwoordelijke voor het plan-MER-deel en de initiatiefnemers van Drentse Monden zijn de eerstverantwoordelijken voor het project-MER-deel. Onderdeel van de RCR is ook de vergunningverlening, waar bij de Drentse Monden de gemeente Borger-Odoorn voor verantwoordelijk is. Het is mogelijk dat op basis van geconcretiseerde plannen deze verantwoordelijkheid naar de provincie overgaat.

Voor de Gebiedsvisie zijn de provincie en de gemeenten primair verantwoordelijk.

De Stuurgroep draagt er zorg voor dat deze twee processen goed op elkaar worden afgestemd.

Landbouw

De ruimtelijke ontwikkeling van Borger-Odoorn is van oudsher gedomineerd door de ontginning van het veenkoloniale gebied en de ontwikkeling van de landbouwsector in het buitengebied.

Landbouwkundige

ontwikkelingen spelen nu nog steeds een belangrijke rol in de keuzes die op het gebied van ruimtelijke ordening gemaakt moeten worden. Schaalvergroting in de landbouw maakt dat er in aantal steeds minder en in omvang steeds grotere bedrijven komen. Daarnaast zoeken landbouwkundige bedrijven vaker naar een verbreding van hun werkzaamheden met verlijfsrecreatie of energieproductie

Klimaat

De laatste jaren neemt de bewustwording over klimaatveranderingen toe. Gezocht moet worden naar oplossingen om het teveel aan water te kunnen bergen tijdens extreme weersomstandigheden. De beleidsmatige focus ligt daarom op het herstellen van oorspronkelijke, natuurlijke en robuuste watersystemen. Meer gebieden worden aangewezen als toekomstig natuurgebied, enerzijds om de recreatieve sector te stimuleren, anderzijds om te kunnen voldoen aan de wateropgave. Om CO₂ reductie te bewerkstelligen heeft het rijk zoekgebieden aangewezen voor de productie van windenergie. De Provincie Drenthe heeft in de Omgevingsvisie het veenkoloniale gebied in het zuid-oosten van Drenthe als zoekgebied aangewezen. Het in geding zijnde gebied binnen de gemeente Borger-Odoorn kenmerkt zich door de grootschalige openheid, zoals ook specifiek is opgenomen in de gemeentelijke Toekomstvisie. Dit wordt als een te handhaven kernwaarde beschouwd [...]. Vanuit landschappelijke overwegingen heeft de gemeente dan ook bezwaren tegen realisering van een grootschalig park met tussen de 80 en 200 windmolens. Ook wijst de gemeente op de mogelijke versterking van de bevolkingsdaling in het gebied als gevolg van realisatie van dit project. De nadelen van een dergelijk grootschalig park zijn in de ogen van de gemeente dan ook groter dan de voordelen.

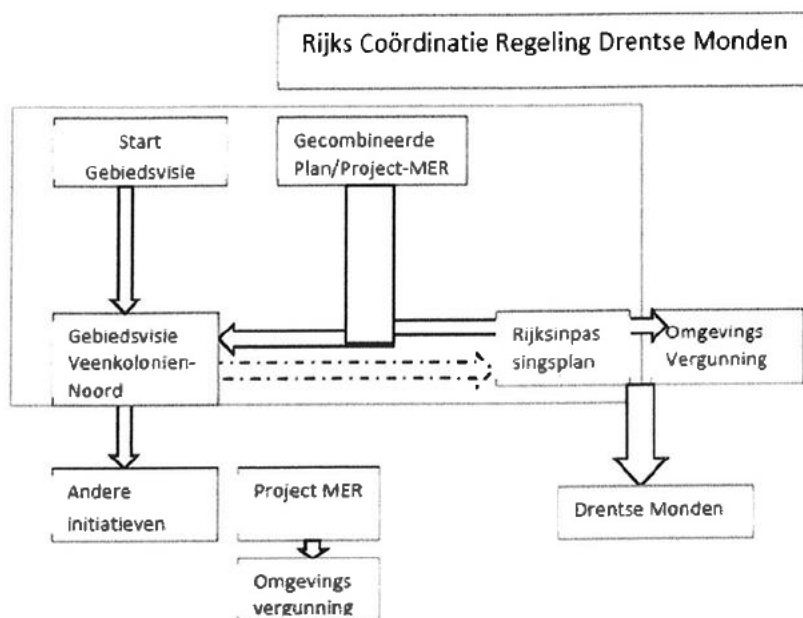

Windenergie:

Voor onze gemeente biedt windenergie kansen de uitstoot van CO₂ op termijn te reduceren. De rijksoverheid heeft een forse ambitie als het gaat om windenergie op land. Men streeft naar 8000 MW windenergie op land. Men heeft een verdeling gemaakt over de meest kansrijke en windrijke gebieden in Nederland. In onze provincie is hierbij het gebied van de Veenkoloniën naar voren gekomen. De provincie Drenthe steunt het Rijk in het realiseren van de doelstelling in Drenthe windenergie te produceren.

Het gebruik van windenergie op zichzelf wordt vaak gezien als een waardevolle duurzame energiebron hoewel er ook steeds weer deskundigen zijn die het positieve effect van windenergie betwisten. De echte discussie ontstaat meestal bij de ruimtelijke inpassing van windmolens. Als college vinden we het nu nog te vroeg om een definitief standpunt in te nemen over de (on)wenselijkheid windmolens te plaatsen in het oostelijke deel van het veengebied in onze gemeente. Windenergie biedt kansen onze ambities met betrekking tot het verminderen van de uitstoot van CO₂ te realiseren, maar het plaatsen van (grote) windmolens brengt ook de nodige bezwaren met zich mee. De voor- en nadelen van windenergie willen we de komende maanden expliciet in beeld brengen. Daarbij willen we volop ruimte geven aan het horen van initiatiefnemers, van tegenstanders van windenergie en van inwoners, met name die uit het aangewezen gebied. Wat daarbij onder andere een rol kan spelen zijn vragen als: kan/moet de gemeente een actieve rol (gaan) spelen als leverancier van windenergie, is er een mogelijkheid een deel van de opbrengst van windenergie naar het gebied zelf terug te laten vloeien en zijn er alternatieve mogelijkheden om de doelstelling van 30% CO₂ reductie in 2025 te halen?

Bij de ruimtelijke inpassing in het zoekgebied zal allereerst aan alle wettelijke voorstellen die in de ruimtelijke ordening en milieuwetgeving zijn opgenomen moeten worden getoetst. Naast de Drenthe taakstelling van 280 MW windenergie zal ook de verdeling over de beschikbare ruimte in het gehele zoekgebied een rol spelen.

Het grijze deel geeft aan welke processen parallel geschakeld worden. De pijlen geven aan hoe het MER gebruikt wordt voor het inpassingsplan Drentse Monden, voor de Gebiedsvisie en voor de omgevingsvergunning. De onderbroken lijn geeft de informele relatie tussen gebiedsvisie en het Rijksinpassingsplan aan.

Voor de communicatie zijn twee belangrijke momenten aan te wijzen:

De start van beide processen en het naar buiten brengen van de ontwerp besluiten.

RCR procedure: verbrede Plan-MER

Het ontwikkelen van een substantieel aandeel windenergie is in belangrijke mate afhankelijk van de ruimtelijke en milieu voorwaarden, van draagvlak en van participatie.

Het uitwerken van deze elementen wordt in samenhang gezien met de al lopende private initiatieven. Daarom worden deze processen parallel geschakeld, wordt het MER Drentse Monden op onderdelen verbreed naar het hele noordelijke gebied en worden de MER momenten benut voor communicatie en participatie en andere mee koppelende belangen.

Inhoudelijk zullen in het MER een aantal alternatieven moeten worden beschreven op hun effecten op milieu. Daarbij gaat het ook om zaken die ruimtelijk relevant zijn zodat deze bij de bepaling van de ruimtelijke voorwaarden worden meegenomen. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om effecten op flora en fauna, landschap, waterhuishouding, archeologie en cultuurhistorie, om geluid, veiligheid, slagschaduw. Ook de effecten op het woon- en leefklimaat, de gevolgen voor bestaande functies (Lofar, recreatie etc.) komen daarbij in beeld. Vooral het onderzoek naar de effecten van windturbines op het functioneren van Lofar en de wijze waarop nadelige effecten kunnen worden opgeheven, is voor het ontwikkelen van windenergie van groot belang. Daarvoor is, zo hebben de partners bij dit plan van aanpak uitgesproken, een onafhankelijk onderzoek gewenst.

Vanuit de noodzaak het MER Drentse Monden doorgang te laten vinden en de wens deze MER ook in te zetten voor het noordelijke gebied, zullen de alternatieve locaties in het Noordelijke gebied worden meegenomen. Daardoor kan gekomen worden tot een bredere afweging. In de notitie Reikwijdte en detailniveau van de gecombineerde MER wordt beschreven welke onderzoeken in het MER zullen plaatsvinden.

Windenergie

Omdat de maat en de schaal van het landschap van een groot deel van de gemeenten Emmen en Coevorden, en van het oostelijke veenkoloniale gebied, zich het beste voor windenergie leent, kan in dit gebied worden gezocht naar geschikte locaties voor windturbineparken (zie kaart 8a "Zoeklocatie grootschalige Windenergie"). Buiten het aangegeven gebied (kaart 8a) sluiten wij de toepassing van windenergie na 2020 niet helemaal uit. Wel dienen ook deze plannen te voldoen aan de voorwaarden zoals die hierna zijn verwoord met betrekking tot het zoekgebied grootschalige windenergie (kaart 8a), met uitzondering van de opstelling van kleine windenergie-installaties binnen het bebouwde gebied (niet zijnde buitengebied), passend bij de bestaande bebouwings- en/of beplantingshoogte. Dergelijke kleine installaties achten wij van gemeentelijk belang.

Aan de toepassing van windenergie geven wij de volgende randvoorwaarden en criteria mee:

- Het vermogen van een windmolen dient ten minste 3 MW te bedragen;
- Solitaire windmolens zijn niet toegestaan. Molens dienen ten minste in een cluster van 5 te worden gerealiseerd;
- Windmolens worden in LOFAR-zone 1 uitgesloten en mogen in LOFAR-zone 2 het LOFAR-project niet hinderen;
- Er dient rekening te worden gehouden met laagvliegroutes;
- Er dient aan de natuur- en milieuwetgeving worden voldaan (o.a. Natura 2000, rode lijstsoorten, geluid, veiligheid);
- De kernkwaliteiten dienen zoveel als mogelijk behouden te blijven.

Wij stimuleren daarbij c.q. vragen initiatiefnemers te werken met organisatievormen waarin ook bewoners (kunnen) participeren. Ook zien wij de ontwikkeling van windenergieprojecten door de landbouwsector als een kansrijke tweede tak.

Windenergie

Energie uit windmolens is voor Nederland een omvangrijke vorm van duurzame energie. Het is ook een van de goedkoopste manieren om energie te produceren. Windenergie op land is daarom een belangrijk middel voor het halen van de doelstelling van 14% duurzame energie in 2020.

In diverse plannen van de rijksoverheid en de lagere overheden zijn doelstellingen voor windenergie vastgelegd. Het programma Landelijk Uitwerking Windenergie is een uitwerking van het werkprogramma 'Schoon en zuinig' (VROM, 2007) van het ministerie van I&M en Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I). In deze Landelijke Uitwerking Windenergie worden vier doelen onderscheiden, waarmee 2000 MW extra windenergie op land zal worden gerealiseerd in de periode tot 2011.

De doelen omvatten:

- lopende projecten zo snel mogelijk realiseren; knelpunten wegnemen rond die projecten;
- het vormgeven van een windenergiebeleid voor de langere termijn, gericht op concentratie- en lege gebieden (vides);
- en versterking van het maatschappelijke draagvlak voor windenergie.

De ambitie is om in 2020 voor 6000 MW vermogen aan windenergie op land gerealiseerd te hebben. In de Bestuursvereenkomst Landelijke Ontwikkeling Windenergie (BLOW) hebben alle provincies zich in 2001 gecommitteerd zich actief in te zetten om tenminste hun taakstelling in samenwerking met marktpartijen en gemeenten te doen realiseren. Aan deze taakstelling, het realiseren van 1500 MW windenergie in 2010, is op nationaal niveau al in 2007 voldaan. Anno 2010 is ongeveer 2.200 MW aan windenergie gerealiseerd. In 2011 zijn per provincie nieuwe ambities geformuleerd om uiteindelijk de nationale ambitie van 6.000 MW vermogen aan windenergie gerealiseerd te krijgen in 2020.

Gebiedsvisie Veenkoloniën-Noord

Veel kennis over de (on)mogelijkheden van windenergie wordt via het MER opgedaan die als input dient voor de ruimtelijke afweging in het ruimtelijke plan. Voor de Drentse Monden zal dat het Rijksinpassingsplan zijn.

Omdat voor de Veenkoloniën nog geen ruimtelijke visie voor windenergie is opgesteld, willen partijen parallel aan de RCR procedure een gebiedsvisie Veenkoloniën-Noord opstellen waarin de ruimtelijke voorwaarden voor windenergie worden opgenomen. Op basis van deze gebiedsvisie en de resultaten van het MER kunnen de betrokken overheden vervolgens nieuwe initiatieven beoordelen en de benodigde ruimtelijke plannen opstellen (rijksinpassingsplan ELI/I&M, provinciale inpassingsplannen, herziening bestemmingsplannen betrokken gemeenten (uiteraard rekening houdend met het rijks- en provinciale inpassingsplan).

De gebiedsvisie is een plan op hoofdlijnen gericht op het vergroten van het draagvlak en de participatie mogelijkheden binnen het betrokken gebied en op het vastleggen van de gezamenlijk ontwikkelde ruimtelijke voorwaarden.

In de gebiedsvisie wordt onderbouwd aangegeven:

- waar windenergie mogelijk is, ruimtelijk, milieutechnisch en economisch
- welke ruimtelijke eisen aan de turbine opstelling moet worden gesteld,
- met welke sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen het gebied te maken heeft en hoe windenergie daarbinnen kan worden geplaatst.
- hoe vorm is gegeven aan communicatie en
- welke participatiemodellen mogelijk zijn en welke afspraken daarover met initiatiefnemers zijn gemaakt.

De Gebiedsvisie Veenkoloniën-noord heeft geen formeel juridische status. Het is een facet plan dat door de organisaties vertegenwoordigd in de Stuurgroep bij hun ruimtelijk plannen en bij het toetsen bij vergunningen zal worden betrokken. Dit is uiteraard alleen mogelijk wanneer de Gebiedsvisie door de organisaties wordt gedeeld.

Communicatie

Een transparant proces en een open communicatie zijn voor een goed proces essentieel. Er zal ten behoeve van de Gebiedsvisie een tweetal discussies met de bevolking worden opgestart. De eerste is gericht op voorlichting en discussie over windenergie in algemene zin, beleid en de bestaande initiatieven. De tweede is gericht op het ontwikkelen van de ruimtelijke voorwaarden waarbij aan de hand van een aantal scenario's de toekomst van de windenergie verkend kan worden. Daarbij worden de locaties van bestaande initiatieven, en mogelijke toekomstige locaties betrokken. De blik is gericht op de middellange termijn (2020) en op de lange termijn (2030). Ook zal daarbij verkend worden welke maatschappelijke wensen er bestaan met betrekking tot participatie of andere vormen van betrokkenheid bij de productie van windenergie.

Binnen de RCR procedure zijn twee publieke momenten: bij de ter inzage legging van de startnotitie en de daarbij behorende inspraak- en adviesronde (met informatiebijeenkomst), de inspraak en adviesronde nadat het MER in het ruimtelijk plan (RIP) is verwerkt (eerste helft 2013).

Ten behoeve van de afstemming en coördinatie van de twee parallelle processen zal een communicatieplan worden opgesteld waarin wordt aangegeven op welke wijze de

communicatieactiviteiten rond de RCR procedure en die rond de Gebiedsvisie op elkaar worden afgestemd, welke de gemeenschappelijke communicatieboodschappen zijn en welke communicatiemiddelen worden ingezet. Het communicatieplan wordt gevoed vanuit de communicatiebehoefte vanuit de RCR procedure en die vanuit de Gebiedsvisie.

Planning

Belangrijke momenten in het parallelle proces tussen RCR Drentse Monden en de Gebiedsvisie zijn:

- ter inzage leggen van de concept-startnotitie¹ (op 22 Of 24 juni) door bevoegd gezag, dus door ELI/I&M en Borger-Odoorn en
- de daarop volgende periode waarin op de concept-startnotitie kan worden gereageerd en de betrokken overheden worden geconsulteerd. In deze periode kan de Stuurgroep Veenkoloniën nog een advies aan de bevoegde gezagen uitbrengen. Vanuit de Gebiedsvisie is het van belang om deze periode te gebruiken voor de algemene communicatieronde (zie boven).
- Periode waarin de resultaten van het MER bekend worden en het Rijksinpassingsplan wordt op/bijgesteld (2^e helft 2012/begin 2013)

Voor het ontwikkelen van de gebiedsvisie zal na het vaststellen van de notitie reikwijdte en detailniveau, de discussie over de ruimtelijke voorwaarden op basis van de scenario's worden opgestart. Gelijkzeitig zal onderzoek gedaan worden naar de maatschappelijk economische effecten van windenergie in de Veenkoloniën en samen met de initiatiefnemers naar de participatie modellen. Dat laatste onderzoek moet leiden tot afspraken met initiatiefnemers. In het planningsoverzicht is nog voorzien in een extra communicatiemoment waarin de resultaten van de discussie over de scenario's wordt teruggekoppeld.

Met het oog op deze parallel schakeling en het gezamenlijk (niet op basis van een wettelijke plicht maar informeel op basis van de afspraak in de Stuurgroep) naar buiten treden, zullen de communicatie uitingen op elkaar worden afgestemd. Zo zal vóór de ter inzage legging van de concept-startnotitie duidelijk de gezamenlijke kernboodschappen worden vastgelegd. Alleen dan is het mogelijk om de beide processen goed op elkaar afgestemd te laten verlopen.

Als eenmaal de notitie reikwijdte en detailniveau is vastgesteld zullen de nog ontbrekende onderzoeken van het MER door initiatiefnemers worden opgestart. Zeker de op natuur gerichte onderzoeken kunnen veel tijd vragen omdat zij seizoens afhankelijk zijn. Tussentijds zal in de Stuurgroep gerapporteerd worden over de voortgang van de onderzoeken.

Omdat het MER ook input levert voor de Gebiedsvisie zal de Stuurgroep in december/januari slechts overgaan tot het vaststellen van een concept Gebiedsvisie. Wanneer de resultaten van het MER binnen zijn volgt een heroverweging, waarna een definitieve visie wordt vastgesteld (eerste helft 2013).

---

¹ Startnotitie = concept notitie reikwijdte en detailniveau.

Organisatie

Er wordt een Stuurgroep voor de Veenkoloniën ingesteld om de samenhang in ontwikkeling van het noordelijke deel en het zuidelijke deel te bevorderen. Geconstateerd wordt dat er een duidelijk fase verschil is. In het noordelijke deel is sprake van meer dynamiek en concretere initiatieven dan in het zuidelijke deel. Dat maakt dat gestart wordt met de Stuurgroep Veenkoloniën-Noord. Na verloop van tijd wordt deze uitgebreid naar Zuid en ziet de Stuurgroep toe op het hele zoekgebied Veenkoloniën.

Om voortgang te boeken en afwegingen te maken waarbij oog is voor alle relevante belangen, is gekozen voor een organisatie waarin zowel de overheden als de initiatiefnemers participeren. Van de initiatiefnemers wordt gevraagd zich te bundelen zodat in Stuurgroep verband volstaan kan worden met 1-2 vertegenwoordigers per gebied. Participatie van initiatiefnemers is gericht op het afstemmen van belangen en op het vroegtijdig signaleren van knelpunten. De Stuurgroep ziet graag dat de initiatiefnemers van de Drentse Monden en de initiatiefnemers van de andere aangemelde plannen in de gemeenten Aa en Hunze en Borger-Odoorn ieder met 1 vertegenwoordiger in de Stuurgroep zitting hebben.

Stuurgroep

Leden van de Stuurgroep Noord zijn:

- Rein Munniksma, provincie Drenthe, voorzitter, gedeputeerde ruimtelijke ordening
- Tanja Klip, provincie Drenthe, gedeputeerde klimaat en energie
- Bert de Vries, directeur Energie en Duurzaamheid ELI
- Chris Kuijpers, D-G water en ruimte I&M
- Jacob Bruintjes, wethouder Borger-Odoorn
- Jur Wiersum/Bert Wassink, wethouder Aa en Hunze
- 1-2 vertegenwoordigers van de marktpartijen.

Adviseur en secretaris: Projectdirecteur windenergie Veenkoloniën

Ieder lid wijst een vaste vervanger aan.

Toelichting: er zal een gezamenlijk proces doorlopen moeten worden. Dat betekent dat de Stuurgroep een vaste samenstelling heeft en zo beperkt mogelijk van omvang is.

taken

De Stuurgroep heeft coördinerende en adviserende taken.

De Stuurgroep heeft tot taak:

- het ondersteunen en stimuleren van de ontwikkeling van Windenergie in de Veenkoloniën
- het afstemmen van lopende processen (RCR en Gebiedsvisie) op elkaar en het bepalen van de gezamenlijk te voeren strategie
- het aanjagen van deze processen,
- het aandragen van oplossingen voor gerezen knelpunten
- de coördinatie van de communicatie en het actief ontwikkelen van communicatie uitingen.
- het aansturen van het projectbureau/projectorganisatie

De kracht van de Stuurgroep zit in de zelfbinding omdat ieder lid verantwoordelijk blijft voor zijn/haar eigen domein. De leden van de Stuurgroep worden geacht besluiten van de Stuurgroep in hun eigen organisatie en besturen uit te dragen.

De Stuurgroep komt eens per twee maanden of zoveel als nodig bijeen.

Klankbordgroepen

Om brede input te krijgen voor het werk van de Stuurgroep zullen twee klankbordgroepen worden ingesteld. De Klankbordgroepen dienen de Stuurgroep van advies.

In de Klankbordgroep 'andere overheden' zullen de buurgemeenten en het waterschap regelmatig worden bijgepraat over de ontwikkelingen rond windenergie in de Veenkoloniën.

In de tweede Klankbordgroep 'maatschappelijke organisaties' zullen sleutelpersonen vanuit de natuur, ondernemers, dorpsraden of andere fora (STORM) de Stuurgroep van advies dienen.

Projectbureau

Het is belangrijk om een onafhankelijk projectbureau te hebben dat in staat is om belangentegenstellingen tussen de deelnemende organisaties te doorbreken, om ervoor te zorgen dat de gemeenschappelijke doelen voor ogen worden gehouden. Dat is in het belang van de voortgang van de processen en in het belang van een eendrachtig overheidsoptreden. Het projectbureau bestaat uit een projectdirecteur, een communicatieadviseur en een project assistent.

Het projectbureau dat onder leiding van een onafhankelijke projectdirecteur (voor profiel zie bijlage 2) staat, is belast met:

- de voorbereiding, advisering en uitvoering van de door de Stuurgroep te nemen besluiten
- onderhouden van het bestuurlijke, ambtelijke en private netwerk rond windenergie Veenkoloniën
- het opzetten van het communicatieplan
- planning van de werkzaamheden en de uitvoering daarvan; aansturing van het projectteam.
- financiën van het project (begroting, verantwoording etc.)

Projectteam

Voor de voorbereiding van adviezen aan de Stuurgroep, voor het aanjagen van de processen, voert de projectdirecteur regelmatig overleg met de projectleiders windenergie van deelnemende organisaties. Zij vormen gezamenlijk het projectteam, de voorhoede van de ontwikkeling van de Gebiedsvisie Veenkoloniën-Noord en van de RCR procedure. Om de kosten zo laag mogelijk te houden en de organisatie zo plat mogelijk wordt van de projectleiders een actieve bijdrage verwacht. Van de projectleiders wordt gevraagd zorg te dragen voor de afstemming en voorbereiding van de standpunt bepaling in de Stuurgroep binnen hun eigen organisatie.

Werkgroepen

De projectdirecteur kan voor voorbereidende werkzaamheden, voor bepaalde taken etc. werkgroepen instellen waarin materie deskundigen vanuit de deelnemende organisaties zitting in nemen. Professionaliteit en deskundigheid staan in deze werkgroepen voorop. Er is in ieder geval een werkgroep communicatie waarin de communicatie activiteiten worden voorbereid en afgestemd.

Huisvesting

Het is van belang de huisvesting in de nabijheid van het gebied te doen op een goed door OV bereikbare plaats.

Begroting, in natura

Samenwerking betekent investeren in processen. De baten zitten in de versnelling die aangebracht wordt. Gekozen wordt voor een samenwerking waarbij de inzet van middelen in natura plaats zal vinden. Verwacht wordt dat de zwaarste inzet plaats zal vinden in de periode juni 2011 t/m februari 2012 wanneer het Gebiedsplan door de Provincie en de gemeenten is vastgesteld en in de periode waarin de resultaten van de MER onderzoeken binnen komen. Dat laatste moment is echter moeilijk in te schatten(eind 2012/2013).

Inzet in natura betekent dat de leden van de Stuurgroep zorgdragen voor:

Menskracht die al bij een van de organisaties op de P-rol staat:

- een onafhankelijk projectdirecteur gemiddeld 2-3² dagen per week t/m mei 2012
- een communicatiemedewerker gemiddeld 1 dag per week, met piekbelasting
- project assistent gemiddeld 2-3 dagen per week

Projectleiders windenergie gemiddeld 1 dag per week, dit zijn de huidige projectleiders vanuit de deelnemende organisaties

Huisvesting

Onderzoeks en communicatiebudget dat ten laste van een al bestaande begrotingspost valt.

In de bijlage is een begroting opgenomen waarin de bijdragen in natura zijn gekapitaliseerd.

---

² 3 dagen wanneer de werkzaamheden worden uitgebreid met het zuidelijke deel.

Bijlage 1 indicatieve begroting

Uitgangspunt van de indicatieve begroting is dat alle kosten in beeld worden gebracht. De kosten van personele inbreng en huisvesting zijn in deze begroting gekapitaliseerd om tot een evenwichtig verdelingsvoorstel te komen.

De indicatieve begroting gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

jaarbegroting projectorganisatie Wind Veenkoloniën, norm bedragen				normen	
functies	inzet per week	min	max	tarief pd	
projectdirecteur	2 dagen x 45	90.000	126.000	1000-1400	sch 14-16
communicatie strateeg	1 dag x 45	36.000	45.000	800-1000	sch 12
projectassistent/secretaresse	2-3 dagen x 45	54.000	72.000	600-800	
deskundigen uit organisaties (6)	1 dag x 45 x 6	216.000	337.500	800-1250	
communicatie materiaal		50.000	100.000		
werkruimte + catering		26.000	26.000		
onderzoek en werkbudget		50.000	75.000		
onvoorzien (5%)		26.100	39.075		
totaal exclusief BTW		548.100	820.575		

Dit zijn wel maxima omdat verwacht mag worden dat het grootste deel van het werk in 2011 valt en daarna de bemensing van het projectbureau naar beneden kan worden bijgesteld. Dit is echter sterk afhankelijk van de voortgang die met de samenwerking en met het MER wordt geboekt.

De baten:

- efficiencywinst
- sneller doorlooptijd procedures
- budget kan aangemerkt worden als voorfinanciering in kosten vergunningverlening gemeenten, (provincie en rijksoverheid?)

Bijlage 2 Profiel projectdirecteur

Onder aansturing van de(voorzitter van de) Stuurgroep belast met

- de voorbereiding, advisering en uitvoering van de door de Stuurgroep te nemen besluiten
- onderhouden van het bestuurlijke, ambtelijke en private netwerk rond windenergie Veenkoloniën
- het opzetten van het communicatieplan
- planning en zorg voor de uitvoering van de werkzaamheden
- financiën van het project (begroting, verantwoording etc.)

De projectdirecteur wordt in zijn werkzaamheden ondersteund door:

- een project assistent/secretaresse
- een strategisch communicatie adviseur

Hij/zij betreft de deelnemers bij de voorbereiding en advisering van de Stuurgroep (projectteam).

Aanstelling: gemiddeld 2-3³ dagen per week, voor een periode van 1 ½ jaar, waarbij in mei 2012 werkinzet geëvalueerd en bijgesteld kan worden.

Competenties:

- Professioneel en "marktwaardig" dit wil zeggen gevoel hebben voor de krachten die spelen in de windmarkt/ondernemers.
- Kennis en vaardigheden heeft in het sturen van een op uitvoering gericht ruimtelijke proces en met de processtappen van de MER.
- Kennis en vaardigheid met omgaan met rijksoverheid, provinciale overheid en gemeentelijke overheid, gevoelig voor bestuurlijke verhoudingen. Een binding met de provincie Drenthe strekt tot aanbeveling.
- Overtuigingskracht en strategisch inzicht, een directeur die als oliemannetje en als
- Intermediair tussen de verschillende partijen kan dienen.

---

³ 3 dagen wanneer de Stuurgroep uitgebreid wordt met het zuidelijke deel.

Aan:
de Minister van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie
t.a.v. [REDACTED]
Postbus 20101
2500 EC 's-GRAVENHAGE

Afschrift

Assen, 28 februari 2012
Ons kenmerk 8/3.5/2012000582
Behandeld door de heer [REDACTED] (0592) 36 [REDACTED]
Uw kenmerk ETM/ED/12007216
Onderwerp: Milieueffectrapportage windpark Oostermoer en samenhang met windpark De Drentse Monden

Geachte heer [REDACTED]

Bij brief van 20 januari jl. zond u ons het concept van de Notitie reikwijdte en detail in het kader van de m.e.r.-procedure voor het windpark Oostermoer en de samenhang met het windpark De Drentse Monden.

Wij ondersteunen het voornemen om gezamenlijk één MER op te stellen voor beide windparken. Dit maakt het mogelijk integrale plaatsings- en inrichtingsconcepten te onderzoeken die het gehele gebied omvatten tussen Valthermond in het zuiden en Spijkerboor in het noorden. Dit sluit ten dele aan op ons initiatief om, samen met de betrokken gemeenten, een Gebiedsvisie windenergie op stellen voor het gehele provinciale zoekgebied voor windenergie. Om een goede ruimtelijke beoordeling mogelijk te maken, adviseren wij om ook de plannen voor het windpark N33 bij het MER te betrekken.

In het kader van het IPO-aanbod voor de realisatie van de rijksdoelstelling voor windenergie op land van 6.000 MW, hebben wij een aanbod gedaan van 200 tot 280 MW. In onze reactie op de plannen voor het windpark De Drentse Monden hebben wij eerder aangegeven dat de geplande maximale omvang van dat park, van 300 MW tot 450 MW, dusdanig buitensporig is in verhouding tot ons aanbod dat het niet passend is.

Nu aansluitend op De Drentse Monden het windpark Oostermoer daar nog eens maximaal 120 MW tot 150 MW aan toevoegt, willen wij er nogmaals met klem op wijzen dat de nu voorziene omvang van 420 MW tot 600 MW in geen enkele verhouding staat tot ons aanbod. Dit met de kanttekening dat ons aanbod in het gehele zoekgebied wordt gerealiseerd en het plangebied van Oostermoer en De Drentse Monden het kleinste deel van het zoekgebied omvat.

Wij maken ons vanwege de forse overschrijding van onze ambitie ernstig zorgen over de effecten van de geplande massale opstelling van windmolens op de leefbaarheid in het gebied. Het is eigen aan de structuur van het gebied, met de zogenaamde Monden, dat meer dan 10.000 mensen ingeklemd kunnen raken tussen grootschalige opstellingen van windmolens, parallel aan de Monden. Dit houdt in dat zij zowel aan de voor- als aan de achterzijde van hun woningen uitkijken op grote aantallen windturbines. Daarmee komen zij feitelijk in een industrieel windpark te wonen. Het sociaaleconomisch toch al kwetsbare gebied zal naar onze inschatting daardoor in een negatieve spiraal belanden qua leefbaarheid en sociaaleconomische kwaliteit. Dit is voor ons onacceptabel.

Daarom adviseren wij u nadrukkelijk in ieder geval in het MER alternatieven te ontwikkelen die aansluiten op ons aanbod van 200 MW tot 280 MW voor het veel grotere provinciaal zoekgebied. Deze alternatieven moeten zoveel ruimte bieden tussen de opstellingen van windmolens dat de bewoners het gevoel hebben dat ze naast windparken wonen en niet erin. Hoe zo'n ruimtelijk concept er zou kunnen uitzien en welke afstanden daar bij horen, moet volgens ons onderwerp zijn van studie in het MER.

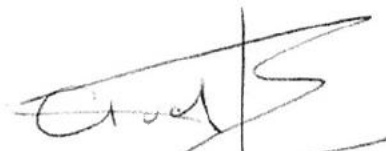
In het plangebied leeft een duidelijke zorg over de mogelijke gezondheidsrisico's van laagfrequent geluid vanwege windturbines. Wij adviseren u daarom nader onderzoek in te stellen naar deze risico's en de uitkomsten op te nemen in het MER.

Het is u bekend dat wij werken aan een Gebiedsvisie windenergie. Ter voorbereiding daarop worden enkele onderzoeken ingesteld. Eén daarvan betreft het ontwerpen en beoordelen van plaatsingsconcepten voor windturbines. Dit onderzoek wordt medio maart afgerond en naar buiten gebracht. Wij stellen voor hierover met elkaar in gesprek te gaan zodat het kan worden betrokken bij het opstellen van het MER.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

, secretaris

, voorzitter

coll.

Afschrift aan:

- Provinciale Staten van Drenthe
- het college van burgemeester en wethouders van Tynaarlo
- het college van burgemeester en wethouders van Aa en Hunze
- het college van burgemeester en wethouders van Borger-Odoorn
- het college van gedeputeerde staten van Groningen